THEATRUM
ETHNICO
IDOLOLATRICUM
POLITICO
HISTORICUM

BIBLIOTECA NAZ. VITT. EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

THEATRUM
ETHNICO
IDOLOLATRICUM
POLITICO-
HISTORICUM

Ethnicorum Idololatrias, ſimulacra, Templa, ſacrificia & DEOS,
Illorum Origines, Ritus & Cæremonias, quæ in perficiendis ſacris,
fuerunt obſervata, quidque illis Indicare voluerint,
Repreſentans.

Ad cujus majorem Intellectum Æneæ figuræ LXXXVIII.
adjectæ, ad Veterum Numismatum cognitionem neceſſariæ.

Opus

Cuivis Hominum Statui, ſed præſertim
Politico-Hiſtoricis & antiquitatis Amatoribus valde
utile & lectu-jucundum.

Olim à *Vincentio Chartario Regienſi*,
publicatum,
Poſtea à *Paulo Hachemberg*, quondam Electoris Palatini
Conſiliario Intimo auctum, & multorum
deſiderio editum.

MOGUNTIÆ,
Sumptibus LUDOVICI BOURGEAT, Academiæ
Bibliopolæ.

Anno Domini M. DC. XCIX.

Bibliothecæ Secr. Coll. Rom. Soc. Jesu
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE
Digitized by Google

Digitized by Google

PRÆFATIO
AD LECTOREM.

SAtius fore, cogitabis fortaſſe, L. B. ſi omnis Gentilium idolorũ, ac idololatriæ fœdiſſimæ memoria in orbe Chriſtiano deleatur, ac æterno involvatur ſilentio; quid enim ad nos, inquies, qui verâ veri et unici Dei notitiâ imbuti ſumus, errores hominum profanorum, quid noſtra refert? ridicula Numina & monſtroſas Deorum coetus ſcrutari? quibus potius incumbit, quicquid eſt acuminis ingenii, quicquid virium, quicquid eruditionis, quicquid otii, ſacri codicis inveſtigationi ac perſcrutationi impendere, un-

de

de fructus longè uberrimus ſperandus: Verum eſt, fateor, & optandum ſane, nec nos, nec ullos unquam mortalium quicquam de falſo idolorum cultu fictiſque illis Numinibus noviſſe, ſed omnes verum orbis creatorem & rectorem ita agnoviſſe, ut ſacer ipſum codex revelat, hæc enim ſalvifica cognitio æternam hominum promovet ſalutem, à qua profanus & impius idolorum cultus abſtrahit. Eſt ſanè codex ille, qui ſacra Numinis de hominum ſalute oracula complectitur, omnibus totius orbis libris longè præferendus, & ab omnibus hominibus diligentiſſime evolvendus; Epiſtola eſt creatoris optimi ad creaturã, qua ſuam illi voluntatem aperit, fons eſt omnis ſapientiæ, flumen cui aquæ nunquam deficiunt, quis hic

Digitized by Google

hic non ſcrutaretur, ubi tanti theſauri latent? quis hic labori parceret, ubi fructus uberrimus promittitur? Non tamen omne tempus ſoli ſibi vindicat ſacrum hoc ſtudium, ſed et aliis bonis literis aliquid relinquit, cùm enim ipſa hæc ſacra, quam laudamus, ſcriptura, frequentem idolorum gentilium, profanique illorum cultus mentionem in jiciat, quis inficias ibit, ad loca illa accuratius intelligenda, idololatriæ & fictorum Numinum ſi non exactam qualemcunque ſaltem peritiã requiri? Unde nec laboris poenituit viros doctiſſimos Voſſium, Seldenum aliosque, quem impenderunt cultui idoliſque Gentilium indagandis, & ex abſtruſis delubris in lucem proferendis, idque non ſine laude, cum nec ſacra Hebræorum, nec profana

fana

ſana Græcorum, Romanorum, aliorumque populorum à vero veri Numinis cultu, alienorum hiſtoria abſque idololatriæ peritia ritè percipi ac intelligi poſſit, unde nec me peccaſſe aut operam luſiſſe, ſed gratum potius orbi literato opus præſtitiſſe perſuaſus ſum, dum præſens opus, quod jam dudum Vincentius Chartarius Regienſis edidit, in eoque abſconditos antiquitatis theſauros, tanquam ex cineribus paganorum eruit, prælio reddidi, ac Ethnicorum idololatrias, ſimulacra, Templa, ſacrificia & Deos, horumque origines, ritus, cæremonias, in perficiendis ſacris obſervatas, in Theatrum hoc Ethnico-idololatricum, adeoque è tenebris in conſpectum omnium prodire juſſi, ut ex ejus perlectione cujuscunque conditionis ac ordinis literati, hiſtoriæ cumprimis & antiquitatis amatores, fructum pariter atque oblectamentum caperent, quem finem ſi aſſecutus (ut ſpero) fuero, omnes labores omneſque ſumtus, huic operi impenſos, qui exigui non ſunt, optime collocatos arbitrabor, qui bono ac commodo rei literariæ me devovi.

Moguntiæ D. 10. Sept.
1698.

Ludovicus Bourgeat
Academiæ Mogunt.
Bibliopola.

THEATRUM ETHNICO IDOLOLATRICUM POLITICO HISTORICUM.

EORUM quæ humanam naturam exornant, nihil equidem præſtantius, neque magis homini proprium eſt, religione: quare nulla umquam natio fuit, quæ aliqua ratione ejus non eſſet particeps. Quamvisque feratur, ratione potiſſimum homo à cæteris animantibus differre: non obſcuris tamen argumentis, etiam ante rationis uſum, in eo religionem deprehendamus licet, utpote quæ naturâ ipſâ humano in animo ab ipſius ortu ſit inſita: cujus quidem ſententiæ Jamblichus Platonicus eſt, qui arbitretur, quoddam veluti lumen, à Deo emanans, noſtros animos ferire, quo mirabiles in nobis, iique naturales excitantur ardores ipſius boni, de quo poſtea, ubi rationis functionem exercere cœpimus, ratiocinamur, atque judicamus. Id Promethei fabulâ nobis innui, nonnulli voluerunt, ut ignis ſcilicet ille cæleſtis, quo vitam primi hominis pectori indidiſſe fingitur, vim quamdam ſignificet, quæ occultis rationibus aſſidue hominum animos ad ſe attrahat; qui unde profluxerint, & à quo primam originem duxerint, ſentientes, naturali impetu eò ſeſe convertunt. Hincque etiam proficiſci dicunt, ut, cum ſe nobis ſpecies ingentis alicujus boni malive objicit, primo aſpectu, antequam de eo aliud

Religio præcipua hominis virtus.

Digitized by Google

cogitemus, oculos ad cœlum ſuſtollamus, interdumque manus quoque conjunctas in altum levemus; perinde atque natura magiſtra edocti putemus, cœlitus omne ad nos bonum derivare, illique collatum beneficium acceptum referendum, qui tribuit, & ab eodem præſentem cunctis in adverſis opem exſpectandam; ex quo fiat, ut ſupplici eam geſtu ab illo imploremus. Hæc quidem omnia maxima fuerint religionis argumenta, quæ nos ad Deum amandum pariter, ac reverendum impellant: id verò, ſi nulla in nobis ejus notio præceſſerit, fieri nequaquam poteſt. Quare vel ante rationis uſum homo Deum quodammodo novit, cultuque proſequitur; quod cum è belluis ſeparat; in quibus nonnulli aliquam quidem rationis particulam ineſſe voluerunt: ſed, qui religionis eas aliquo pacto participes faciat, arbitror neminem. Quamobrem hæc tota hominis unius eſt propria; qua duce homines ad cœlum oculos ſuſtulerunt; &, univerſitatis hujus admirabilem ſtructuram conſiderantes, aſſeruerunt, aliquem eſſe, qui infinito amore, potentia atque providentia cuncta regeret, adminiſtraret, omnibusque jugiter provideret. Hunc verò Deum vocarunt; qui omnium bonorum eſt auctor, æternus, infinitus, & ſub aſpectum nequaquam cadens. Sed tamen non omnes veritatem hanc, natura hauſtam æque proſequuntur. Namque cum homines ſuæ nequitiæ indulgere, & de ea ſibi nimis placere cœpiſſent, non ultra cogitatione ſunt progreſſi, quam quo oculis pertingerent: hincque factum eſt, ut crederent, ſtellas, Solem, Lunam, cœlumlumque ipſum, Deos eſſe; quæ, ut Plato teſtatur, primum cum à Græcis, tum multo antea à pleriſque barbaris Dii ſunt habiti: idemque vult, à perenni quodam motu, qui in eis cernebatur, Græca voce θεὺς, id eſt Deos, à θεῖν, quod eſt currere, fuiſſe appellatos. Hic poſtea error in tantum crevit, ut multi mortalium ſtulta vulgi opinione ſint in Deos relati: &, quod magis mirum videatur, quædam beſtiæ apud aliquos ut numina ſunt habitæ: quibus omnibus varia ſimulacra dedicari ſolebant; idque non ſolum virtutibus, ſed vitiis quoque contigit; cum ſingula Dei cognomentum ſortita fuiſſent: illæ quidem, ut præſentes prodeſſent: hæc vero, ut abſentia ne obeſſent. Hinc factum eſt, ut innumera fere Deorum multitudo apud antiquos celebraretur: non enim ſolum quælibet ſibi natio proprios ac peculiares Deos adſciſcebat; ſed & unaquæque civitas, locus, domus, demum unusquiſque ſibi Deum pro animi libidine fingebat: neque ulla propemodum humana actio erat, à qua non aliquod numen ſuum nomen traheret. Hic autem maximus Deorum numerus non ſolum apud antiquos à vulgo colebatur, ſed ab iis quoque, qui ſapientia, cæteris antecellere putabantur: hi enim, poſito quodam primo, ſummoque bono, quod omnium cauſam eſſe dicebant, innumeram quinetiam aliorum ſeriem ſubjungebant, quam etiam numinum loco habebant: quoſdamque ex eis Deos, alios Dæmones, nonnullos Heroes appel-

Deorum multitudo unde.

appellabant; omnibusque ſua propria munera, ac loca diſtincta aſſignabant, ſicuti etiam alius aliis ſacrificandi ritus erat. Herodotus ſcriptis teſtatum reliquit, initio duodecim tantum apud Ægyptios Deos exſtitiſſe, quos Pythagorici videntur eſſe imitati: nam dicunt, Græcos & divini cultus rationem, & alias ſcientias ab Ægyptiis eſſe mutuatos, apud quos duodecim illæ celeberrimæ Mercurii columnæ viſebantur, recondita quadam doctrina, rerum præcipue cæleſtium refertiſſimæ, quæ variorum animalium, plantarum, & aliis id genus figuris, quibus literarum vice Ægyptii utebantur, exſculptæ legebantur: has literas, ab eis hieroglyphicas nuncupatas, ſacerdotes, qui apud eos non poterant non eſſe doctiſſimi, explicabant: idque non omnibus paſſim, ſed digniſſimis quibusque, qualis erat Pythagoras, Plato, Democritus, Eudoxus, qui hanc ob cauſam peregrinationem in Ægyptum ſuſceperunt. Itaque ad rem revertamur, Pythagorici affirmabant, ſicut in primo cœlorum orbe duodecim animalium figuræ ſunt collocatæ, quæ duodecim ſigniferi ſigna dicuntur, totidem quoque animos, ſingulis ſingulos inditos, vitam eis, morum, efficacitatemque ſufficere: qui quidem ſunt illi majorum gentium Dii, Jupiter ſcilicet, Juno, Neptunus, Veſta, Phœbus, Venus, Mars, Pallas, Mercurius, Diana, Vulcanus & Ceres: ab hisque res quoque inferiores adminiſtrari volebant. Iidem Dii apud Romanos in ſenos maſculos, totidemque fœminas diſtributi fuere, quos & Conſentos dixerunt, eo quod cœleſtis ſenatus conſiliarios eſſe, & nihil ſine eorum arbitrio ſtatui cenſerent: nam & apud Homerum eſt legere, Jovem, cum aliquid magni momenti incidiſſet, advocato Deorum coſilio, de eorum ſententia, quid faciendum eſſet, deliberaſſe; quamvis ſolus per ſe interdum ſtatueret, ut & Poetæ fabulantur, & Seneca, cum de fulmine differit, affirmat, eſſe ſcilicet quoddam fulminis genus, quod Jupiter ſolus pro ſua libidine, nullo in conſilium Deo adhibito, jaculetur. Non ſimul autem omnes ii habitabant, quos antiquitas ſibi Deos finxit, ſed variis inter ſe erant locis diſcluſi, neque univerſi cœlum incolebant, ſed terra, fluvii, mare quoque maximum eorum numerum continebat. Item nec omnes immortalitate fruebantur: Semidei enim tandem aliquando fatis concedebant; cujus rei, ut inquit Pauſanias, Silenorum ſepulcra, quæ Pergami in Aſia exſtant, ampliſſimam fidem faciunt. Nymphæ etiam moriebantur. Itaque omnium generum Dii apud antiquos colebantur, ut ex D. Auguſtini libro de civitate Dei diſcere facile poſſumus, ubi hoc ex Varronis authoritate comprobat. Sed tamen apud illos, veritatis cognitione deſtitutos, fuerunt nonnulli, qui recte de Deo ſentirent, ut ſcilicet, eum eſſe unum, æternum, aſpectum refugientem; quare nullis poſſe lineamentis deſcribi: nam effigiem Dei, formamque quærere, imbecillitatis humanæ Plinius, libro ſecundo arbitratur. Quamobrem Antiſthenes, Cynicæ ſectæ princeps, dicere ſolebat, ita referente Theodoreto Cyrenſi Antiſtite,

Præcipui Dii duodecim.

Dii Conſentii.

Deus figura caret.

Deus figura deſcribi nequit.

Digitized by Google

ſiſtite, Deum nequaquam oculis cerni poſſe. Nulli enim aſpectabili eſſe ſimilem, ac proinde longe errare eos, qui putent ſe in numinis cognitionem per effigiem aliquam pervenire poſſe. Sed & Xenophon, Sacratis diſcipulus, ſcriptũ reliquit, licet Dei magnitudo, atque potentia vel inde deprehendi maxime poſſit, quod immobilis permanens, motum cunctis tribuat; tamen cujus ſit aſpectus, à mortalibus perveſtigari non poſſe. In hanc ſententiam Xenophanes hominum ſtultitiam deridens, qui ſtatuas, à Phidia, Polycleto, aliiſque ſtatuariis fabrefactas venerarentur, inquiebat, equos, boves, elephantes, ſi manibus præditi, eis uti ſciviſſent, Deos fabricaturos fuiſſe, qui equorum, boum, atque elephantũ formam referrent, ſicuti & homines ſui ſimilia numina effeciſſent. Idemq; Cicero libro de natura Deorum ſub perſona Cottæ præclaris quibusdã rationibus contra Epicureos demonſtrat. Judæi, qui olim ſoli veræ religionis rationẽ tenebant, unum tantum Deum coluerunt, eumq; non in ſignis, aut talibus oculis aſpectabant, ſed mentis contemplatione in divinitate ipſa (quatenus tamen homini fas eſt) intuebantur, &, ut Cornelius Tacitus de eis refert, maximæ impietatis eos arguebant, qui Deum ad humani corporis ſimilitudinem variis in materiis effingebant: quare in ſuum illud templum nullum unquam admiſerunt ſimulacrum. Itaque cum Herodes, eorum rex, aquilam auream ſupra fani portam ſtatuiſſet, quidam adoleſcentes, ubi eſt auditum, eum animam agere, conſpiratione facta, & tumultu in populo excitato, illam confractam dejecerunt, illud contra religionem, ac majorum inſtituta eſſe clamantes, & eam occaſionem ad numinis offenſi injurias vindicandas eſſe accipiendam. Sed id perquam male miſeris cecidit: Nam Herodes tantum adhuc ſupervixit, quoad eos comprehenſos flammis vivos exurendos tradidit. Suidas eſt auctor, cum pilatus in Judæam vexilla quædam, in quibus Tiberii imperatoris effigies eſſet depicta, intuliſſet, univerſum populum miro quodam modo eſſe concitatum, eo quod avitam religionem violari cernerent, per quam nullam ipſis licebat intra ſui regni fines imaginem habere. Hujus ſententiæ nonnulli quoque alii fuere, in quibus eſt Hermes, dictus Triſmegiſtus, qui aſſerebat, eos videri non credere, Deos in cœlo eſſe, qui eorum ſtatuas ſibi ante oculos ſiſti volunt, aut certe ſua vota ac preces illuc usque pervenire diffidere, atque ex hac perverſa animi inductione Deorum ſimulacra prodiiſſe, eaque numina cœpiſſe vocitari. Lycurgus Lacedæmoniorum legiſlator, legitur ſuis legibus prohibuiſſe, ne Dii homini, aut ulli beſtiarum ſimiles fierent: quare eorum ſtatuas è ſua Repub. eliminavit. Lactantius Firmianus ſcriptis teſtatum reliquit, Ægyptios divino honore elementa proſequutos, nulla tamen eorum ſibi ad adorandũm imagine propoſita. Et, ſi Plutarcho habenda eſt fides, Numa Pompilius, ſecundus Romanorum rex, aliquam Deo effigiem credere attribuendam, haud fas eſſe ducebat: quamobrem Romani centum ſeptuaginta annis omni Deorum imagine caruerunt; tamquam maximum eſſet piaculum,

Apud Iudaos ſimulacra non erant.

lum, divina illa ac immortalia imbecillibus his atque humanis comparare. Apud Perſas & Lybes primis temporibus nulla ſtatua, neque templum, neque altare exſtabat. De Scythis refert Herodotus, licet multos Deorum loca habuerint, ut Veſtam, Jovem, Apollinem, Martem, aliosque, quos nominibus ſuæ linguæ congruentibus, appellabant; nulli tamen præterquam Matri, (ut inferius ſuo loco dicetur) templum, ſtatuam aut aram dedicaſſe, ſed cunctis uno, eodemque ritu ſacrificaſſe. Eſſedones, Scytharum quoque populus, nullum aliud ſimulacrum, nisi hominis calvariam venerabantur: quod ita narrat Herodotus; ad eorum domum, quibus pater obiiſſet, propinqui omnes, atque amici confluebant, oves ſecum deferentes, quas jugularas in fruſtra concidebant, idem de cadavere illo facientes: has carnes una permiſtas, atque celebri in convivio appoſitas, omnes absque ullo diſcrimine comedebant; caput autem, in hunc uſum reſervatum, carne detracta, intus & foris optime purgatum, ita ut cranium nitidum exſtaret, atque auro tectum, Pro ſimulacro habebant: ſtatisque, ac ſolemnibus ſacrificiis proſequebantur. Addunt Pomponius Mela, & Solinus, illo pro Poculo eos eſſe uſos, quod maximum, quem in mortuum conferre poſſent, honorem exiſtimabant. Huic perquam ſimile eſt, quod Suidas de quibusdam Judææ, incolis narrat, qui aſinino capiti aureo divinos honores deferebant, eique advenam aliquem tertio quoque anno, in minutas particulas conciſum ſacrificabant. Maſſilienſes, qui Galliam Narbonenſem habitant, in lucis, in quibus nulla erat Deorum effigies, ſacra faciebant, interdumque arborum truncos venerabantur, tanquam ibi aliquid divinitatis ineſſe crediſſent; ut de eis Lucanus teſtatur. Primis à diluvio temporibus, ſicut apud Plinium legitur, juſti ac candidi illi homines ſub quercubus degebant, easque pro numinibus, ac ſacratis templis ſibi ducebant: nam ex eis ſibi glandes, quibus victitarent, ſuppeditabant, atque earum tegmine à pluviis, cæterisque temporum injuriis protegebantur. Pauſanias in Achajæ deſcriptione refert, in quadam ejus regionis parte triginta quadratos lapides extitiſſe, in quorum ſingulis ſingulorum Deorum nomen, absque tamen ulla eorum effigie, eſſet inſcriptum, qui maxima cum religione ab incolis cuſtodirentur: antiquum enim Græcorum erat inſtitutum, hujusmodi lapidibus parem cultum, atque Deorum ſimulacris impertire. Cornelius Tacitus eſt auctor, ubi de Germanorum moribus ſcribit, eos ſtatuis, ac templis caruiſſe: arbitrari namque magnam factum iri numini injuriam ab eo, qui putaret, intra exiguum fani ambitum parietibus divinitatem poſſe coerceri, magnopereque auguſta Deorum majeſtatem dedecere, ſi ad anguſtam corporis humani formam compelleretur. Eosdemque in Deorum numerum non retuliſſe, niſi eos, qui eſſent in proſpectu, quorumque præſentem utilitatem experirentur; cujusmodi ſunt Sol,

Calvaria ſimulacri loca habita.

Quercus pro numinibus habita.

Digitized by Google

Vulcanus, Luna: de cæteris nullam notitiam habuerunt, ut de eis narrat Cæſar, immò ne de nomine quidem eorum eſt aliquid ad illos perlatum. Eſt apud Herodotum, Græcos initio cultu Deos affeciſſe, eisque ſacrificaſſe, ſuis eos nominibus nondum appellantes, quoad, ea tandem ab Ægyptiis didicerunt. Unde autem hujusmodi Dii extiterint, & utrum omnes ſimul, an verò ſigillatim ſinguli prodierint, itemque num ſemper, absque ullo ortu univerſi fuerint, idem affirmat, ſua tempeſtate non fuiſſe compertum, prætérquam Homerum, atque Heſiodum, qui ea tempora quadringenis circiter annis præceſſiſſent, primos in Græciam Deorum copioſam prolem, eorumque infinita propemodum cognomina introduxiſſe, eosdemque ſingulis ſuum munus, ac formam attribuiſſe. Quare non injuria forſan aſſeverari poſſet, Græcos, ab his edoctos, Deos variis figuris exprimere cœpiſſe. Sed tamen ſatius fuerit, ut, cum eodem Herodoto ſentientes, id eos ab Ægyptiis mutuatos eſſe dicamus. Hi namque primi feruntur, qui templa Deis condiderunt, eisque aras, ſtatuasque dicarunt. Sicuti autem Græci ab Ægyptiis, ita Romani à Græcis ſacrorum ſimulacrorum uſum ſuſceperunt. Quod tunc primum accidit, cum Marcellus, captis Syracuſis, Romam triumphans intravit, ſecum, quidquid ibi præclarum inveniſſet, aſportans, cum, ut ejuſmodi ſpectaculo populum deliniret; tum ut eorum aſpectu civitatem obſtupefaceret, quæ nondum erat experta, quid tabularum, aut ſignorum pulcritudo voluptatis præberet. Quare id tum vitio eſt à multis Marcello datum; primum, quod ſuperbe nimis vel ipſos Deos in triumpho captivos voluiſſe ducere videretur, eorum ſimulacra in pompa triumphali oſtentans: deinde, quod materiam Populo Rom. ſuppeditaſſet, qui antea laboribus tantum bellicis eſſet aſſuetus, otio ſe, ac inertiæ tradendi; ut qui poſtea tempus fruſtra conterere cœperit, vel in oculis pictura inani paſcendis, vel in ſtatuis elaboratis ſpectandis, artificum manus maxima cum animi admiratione ſuſpiciens. Hoc de Marcello Plutarchus refert, ſubjungitque, eum ſolitum gloriari, eo quod primus in urbem ea invexiſſet, quæ maximam in civibus ſuis Græcarum rerum admirationem concitarent: anteque Plutarchum idem Livius ſcriptum reliquerat, tum ſcilicet Romanos admiratione Græcarum artium capi cœpiſſe; ac proinde poſtea maxima cum licentia ſacrarum, profanarumque rerum ſpolia diripuiſſe. Tertullianus, cum diceret, Romæ religionis ritum à Numa non ſplendidis ceremoniis, & absque ſimulacris inſtitutum, (nondum enim illuc Græci, aut Hetruſci conflaxerant) viſus eſt innuiſſe, Tarquinium Priſcum, ut qui Græcus eſſet, & Hetruſcæ religionis apprime peritus, primum Romanis ſtatuarum confectionem oſtendiſſe. Earum ergo uſus ab Ægyptiis, primis inventoribus, perque Græcos ad Romanos dimanavit. Ut verò in Ægypto cœperit, ita ſunt variæ de ea re ſententiæ, ut longe ſit difficiliòr, quàm ut à nobis aliquid certi de illa ſtatuatur. Lucta-

Deorum origo.

Marcellus ſtatuas à Græcis ad Romanos primus tranſtulit.

Digitized by Google

ſtatius ait, multos in eam diſcedere ſententiam, ut arbitrentur, initio ſtatuas Regibus iis, vel fortibus viris eſſe decretas, qui populos ſibi ſubjectos ſapienter, juſteque rexiſſent, ut juſtorum Regum memoriam, ſingularemque benevolentiam, qua vivos proſequebantur, poſt mortem quoque ſumma cum pietate retinere ſe per eorum effigies præ ſe ferrent. Euſebius item ſcribit, apud antiquos fuiſſe in uſu, ut præſtantiſſimorum quorumque memoriam ſimulacris colerent, ita oſtendentes, quanto amore cultuque cos afficerent, qui ſtudioſe vixiſſent. Apud Suidam legitur, quemdam, Seruchum nomine, qui à Japheto Noëmi filio erat oriundus, omnium primum ſimulacrorum cultum in orbem terrarum invexiſſe, quæ ſibi ad fortium virorum memoriam conſervandam confecerat, cæterisque Deorum loco. à quibus maxima beneficia in Mortales univerſos eſſent collata, proponebat. Non defuerunt etiam aliqui Reges, qui, dum adhuc viverent, ſibi ſtatuas efficiendas, publiceque adorandas curarunt, ut de Semiramide legitur, quæ ſi non prima, inter primos certè id feciſſe, eſt fama. De hac narratur, ſuam effigiem in lapide, cujus longitudo XVII. ſtadiorum eſſet, exſculpi juſſiſſe, centúmque ſacerdotes ſtatuiſſe, qui ſolenni ritu atque pompa eam venerarentur, variiſque ſacrificiis ei litarent, ac ſi numen aliquod divinum eſſet. Euſebius auctor eſt, olim in Ægypto hominem fuiſſe ditiſſimum, qui, ut dolorem, quem ex unici filii morte ſuſceperat, aliquantulum leniret, ejus ſtatuam ſibi domi poſuit, quam eadem pietate intuebatur, qua filium, dum viveret: quare ſervi, cum domini animum aliquid offendiſſent, ex quo ſibi magnopere timerent, ad ſtatuam accurrebant, illi in genua accidebant, illi ſupplicabant, ab ea delicti veniam implorabant, quam à patre ob filii charitatem impetrabant. Hinc factum eſt, ut eam floribus coronarent, munuſculisque aliis proſequerentur, cui ſæpe ſalutem ſuam referrent acceptam. Ad hujus imitationem aliæ quoque ſtatuæ fuerunt collocatæ; quibus, ut forſan majorem honeſtatis ſpeciem res præ ſe ferret, diverſorum ſunt Deorum poſita nomina. Ita etiam Deorum effigies ad humana ut plurimum corpora ſunt effectæ, non ea de cauſa, quod univerſa antiquitas ita ſtupore eſſet oppreſſa, ut arbitraretur, Deos, hominum inſtar, capite, manibus, pedibusque conſtare: ſed quia, ut auctor eſt Varro, cum animi noſtri ad divinos proximè accedant, neutrique ſint aſpectabiles; eſt exiſtimatum, hujus inter ambos ſimilitudinis corpora fidem amplam facere poſſe. Porphyrius quoque, Euſebio referente, ſenſit, ideo ad hominum exemplar eſſe Deos effictos, ut diſceremus, quemadmodum numen eſt ipſa mens, atque intelligentia, ita nos quoque ejus eſſe participes. Luctarius affirmat, Prometheum omnium primum hominis ſimulacrum è terra finxiſſe, eumque ſtatuariæ artis inventorem exſtitiſſe; indeque factum eſſe, ut quod à Deo factum ferebatur, homini qui opus divinum imitatus eſſet, cœperit adſcribi. Quare ut numen, templis atque aris coli meruit,

Statua incredibilis magnitudinis.

Dii cur humana effigies ſit tributa.

Prometheus numinis loco habitus. ruit; &, quemadmodum Pauſanias ſcribit, ei ara Athenis in Academia erat dicata, ad quam ſtatis temporibus homines confluebant, ibique faces accendebant, quas geſtantes, verſus civitatem currebant, ſerie quadam ſe ſequentes: horum quia accenſam usque ad urbis ingreſſum conſervaſſent, palmam ferebant, iis qui præcedebant, ſi forte eorum faces fuiſſent inter currendum extinctæ, locum cedentibus illis, qui proxime ſequebantur. Id hoc etiam modô fieri ſolebat: erat una tantum fax communis omnibus, quam currentes ſibi mutuo tradebant; iis qui pone, in eorum locum, qui erant ante, per ſucceſſionem quandam ſubeuntibus. Sed hic ritus, ſive ludos appellare placeat, non ſolum Prometheo ſacer erat (quamquam ab eo inſtitutus legitur) ſed in Vulcani quoque ac Minervæ cultum celebrabatur; neque ſemper pedibus, ſed interdum & equis currebant. Quare Adimantus apud Platonem, cum Socratem hortaretur, ne ſocietatem quamdam deſereret, dicit, veſperi eam ludis equeſtribus intereſſe, mutuo ſibi facem in Deæ, hoc eſt, Minervæ, honorem tradentibus. Herodotus, cum Perſicum morem narrat quo celerrimè nuntios mittebant (ſicuti etiam apud nos eſt in uſu, cum aliquid per diſpoſitos, citatosque equos mittimus: ſemper enim poſt aliquod decurſum ſpatium in ſtathmis, alii ſunt in procinctu, qui alios currentes & ipſi continuando curſu excipiant) dicit eos Græcorum conſuetudinem imitari, cum currentes, facem quam Vulcano accenſam geſtant, per ſeriem ſibi mutuo præbent. De his ludis quidam memoriæ prodiderunt, eos Promethei factum referre, cum ignem è cœlo ſublatum in terras detulit; atque ideo ita ab eo inſtitutos. Alii id ad humanæ vitæ curſum referunt, in quo qui ætate anteeunt, vitæ lumina iis cedunt, qui pone ſequuntur, ut eſt Platonis ſententia, qui libro de legibus homines juſſit inter ſe prolis gratia inire conjugia, ut vitam, quam à parentibus ſunt mutuati, veluti ardentem facem, ipſi quoque apud filios ponant. Lucretius etiam de mortalium inter ſe ſucceſſione loquens, ſic inquit:

Libr. 2. „ *Et quaſi curſores vitaï lampada tradunt.*

Apud Phocenſes ædicula quædam, Prometheo dicata exſtabat, in qua ſtatua etiam erat, quam nonnulli Æſculapii eſſe volebant. Sed quoniam è regione aliquot magni lapides viſebantur, qui colore ſabulum, odore humana corpora referebant, vulgo vere credebatur, eſſe Promethei, eosque lapides illius eſſe materiæ ex qua ab eo primus homo eſſet effictus, unde poſtea univerſum genus humanum profluxerit. *Prometheum* vero primum hominem condidiſſe, eſt rationi apprime conſentaneum, ſi pro eo divinam Providentiam intelligamus, quemadmodum Plato intellexit, ex qua non homo tantum, ſed res univerſæ initio promanarunt. *Quare olim ea numinis loco habebatur, quâ inſtar optimæ matrisfamilias hanc rerum univerſitatem*

Providentia imago.

admi-

adminiſtraret: ejus imago, gravem matronam, natu grandiorem referebat. Quantum autem voluptatis veteres ex ſtatuis perciperent, ex maxima, quæ apud eos exſtabat, copia, conjiciamus licet; ſcribit enim Plinius, apud Rhodios amplius tria millia fuiſſe, neque pauciores apud Athenienſes, Delphios, aliaſque Græciæ civitates eſſe inventas, in quo Romani a Græcis ſe ſuperari non ſunt paſſi; cum tot ſimulacris abundarent, ut vulgo jactaretur, Romæ lapideũ alterum eſſe populum. Harum etiam tanta olim erat in multis aviditas, ut certatim quiſque undique pulcherrima quæque ſigna & tabulas præſtantiſſimorum artificum conquireret, quibus non ſolum urbanas, ſed & ruſticas domos adornarent; quod quidem ad luxuriam ſpectare eſt exiſtimatum, à veteriq; Romanorum frugalitate, ac ſeveritate quamplurimum abhorrere. Quamobrem M. Agrippa elegantiſſimam habuit orationé, qua ſuadebat, ut privatarum ædium tabulæ ac ſigna in commune conferrentur: quod longe ſatius ex Plinii ſententia fuiſſet, quam ea rus relegare. Eſt auctor Varro, multos ad Luculli prædia ſe contuliſſe, hac tantum de cauſa, ut pulcherrima ſigna, ac tabulas, quæ ibi erant, viderent. His olim loculi quidam perquam apti exſtruebantur; quos Vitruvius vult eſſe magnos, ac latos: ſolebant quin etiam ita ſtatuas fabricari, ut cùm libitum eſſet, caput adimere, aliudque ſupponere poſſent. Quare Suetonius, cum de intolerabili Caligulæ faſtu loqueretur, inquit, eum cum longe cæteris principibus, atque regibus antecellere ſibi videretur, divinos quoque honores uſurpare cœpiſſe, imperaſſeque ut Deorum ſimulacris, quæ & religione, & arte eſſent veneranda, cujuſmodi erant Jovis Olympii, aliorumque nonnulla, capitibus ademptis, ſuum imponerent. Lampridius, Commodum imperatorem Neronis coloſſo caput abſtuliſſe, ſuumque aptaſſe refert.

Statuæ religioſe obſervatæ.

Statuæ præterea publice propoſitæ, cujuſcumque tandem eſſent, ſacræ omnibus erant, nec ulli fas erat, eas loco movere, nec aliquo pacto labefactare, ut Cicero contra Verrem habet, in quam ſententiam Rhodiorum adducit exemplum, qui quamvis bellum contra Mithridatem ſuſcepiſſent, eumque acerbo odio proſequerentur; non tamen ejus ſtatuam, nobiliſſimo in civitatis loco ſitam, loco movere, aut vel tangere ſunt auſi. Principium autem ſtatuæ hoc amplius habebant, ut ſi quis ad eas confugiſſet, tutus eſſet ab injuriis, nec vi inde abſtrahi poſſet: hoc tamen M. Antonii filio minimè profuit; Auguſtus enim, ut apud Suetonium exſtat, eum, cùm ad Cæſaris ſtatuam ſe contuliſſet, inde ad necem abripi juſſit. Hæ ab artificibus interdum nudæ, ſæpius veſtibus indutæ exſculpebantur; nonnumquam eas totas auro illinebant. Qui vero primus in Italia auratum ſimulacrum faciendum curavit, Plinius refert, Acilium Glabrionem extitiſſe, quod patri Glabrioni poſuit.

Statuæ cur nudæ.

Alexander Aphrodyſeus arbitratur, Deorum, atque regum olim effigies nudas eſſe propoſitas, ut id eſſet argumento, eorum vim omnibus

eſſe nudá, & apertam, principeſq; ſincero animo, vitiis minime inquinato, aut fraude fucato eſſe debere Plinius narrat, id apud Græcos in more fuiſſe poſitũ, ut ſtatuas nudas architectarentur: namRomani thoraces eis ſaltem induere ſolebant; ſi quidem initio nemini ſtatuam ponebant, qui per inſigne aliquod facinus non meruiſſet, ut ſui memoria ad poſteros magna cum laude transmitteretur: quod poſtea non perpetuo eſt obſervatum; multis enim alia de cauſa, quã ob propriam animi virtutem fuerunt ſtatuæ decretæ. Quare Cato ſemper eas neglexit, cuidamque interroganti, cur inter tot ejus ſimilium ſimulacra, ipſius videretur, dixiſſe fertur (quemadmodum Marcellinus recitat) ſe malle, bonos viros de ſe dubitare, cur ſtatua careret, quam non audere cauſam afferre, cur haberet. Ageſilaus etiam, ita Xenophonte referente, ſtatuarum honorem repudiavit, ita dicens, illas quidem ſtatuariis laudem conciliare, ſibi vero præclara facinora gloriæ eſſe. Erat mos apud Romanos, ut publicis in pompis, Deorum ſimulacra, principum, illuſtriumque è foro ſublata, ubi omnia erant collocata, ferculiſque impoſita per urbem geſtarent: Scipionis tamen ſtatuam ex Capitolio auferebant, ut Appianus refert: nam vivus manifeſtis argumentis oſtenderat, omne ſuum conſilium à divina mente proficiſci; &, tamquam Jupiter, quid faciendum fuiſſet, ei præſcriberet, ſolus interdum ſe in ejus templum, quod erat in Capitolio, abdebat: quare ei quoque ſtatua ibidem eſt poſita, neque umquam indidem eſt amota. Ex ſtatuis atque imaginibus nobiles domus cognoſcebantur: ideo C. Marius, quia ex ignobili ſtirpe erat, de ſe apud Salluſtium dicit, ſe non poſſe fidei cauſſa imagines, neque triumphos, aut conſulatus majorum ſuorum oſtentare; at ſi res poſtulet, haſtas, vexillum, phaleras, alia militaria dona, præterea cicatrices adverſo corpore. Sed ad Deorum ſimulacra revertamur, quæ aliter alii, prout ſuus erat cuique mos, architectabantur, in eo ſæpe oſtendentes ad quid potiſſimum proclives eſſent. Quamobrem *Suidas ſcribit, Phœnices ſuos Deos, crumenas geſtantes effinxiſſe, hoc ſignificantes, ſe exiſtimare, ditiſſimum quemque eſſe etiam omnium præſtantiſſimum.* Græci armatos effecerunt, credentes, armis præſertim imperia & parari, & retineri. Sæpe præterea in Deorum ſtatuis indicabant, quod ab eis impetrare voluiſſent, aut jam impetraſſent: nam ex voto interdum ponebant (quod & in cognominibus eis inditis fere ſemper obſervatum legimus) ſed tamen præcipuæ, & maxime propria erant, quæ externa figura eorum naturam, atque effectus, qui ab ipſis proficiſci putabantur, maxime exprimerent. Neque vero Deorum effigies ita ſemper proponebantur, ut paſſim ab omnibus earum ſignificatio intelligeretur; cum ex eorum temporum religione, quamvis vana, atque falſa, ſancitum eſſet, ut ſacrarum rerum cognitio penes ſacerdotes ſolos eſſet; cæteri fere, earum ſibi perſcrutatione negata, contenti eſſent credere, ita ſe habere, quemadmodum eſſent propoſita. Quare apud Livium, & alios quoſdam legitur, quondam cum aliquot

Statuæ à quibus neglectæ.

Statuæ in pompis geſtatæ.

Simulacra cur variè effingebantur.

Phœnices.

Digitized by Google

quod Numæ libri reperti eſſent, qui ſi in vulgum exiiſſent, magnopere eorum temporum religioni potuiſſent incommodare (forte enim ejus vanitatem oſtendiſſent) ex Senatus conſulto publice fuiſſe combuſtos; ne populus in religione perſcrutanda eſſet curioſior, quam ut iis, quæ ſibi à Pontifice Maximo, cæteriſque ſacrificulis, ſacrarum rerum interpretationi præpoſitis, eſſent explicata, acquieſceret. Tarquinius autem Rex, ut Valerius Maximus refert, M. Tullum Duûmvirum, quod librum, ſecreta civilium ſacrorum continentem, cuſtodiæ ſuæ commiſſum, corruptus Petronio Sabino deſcribendum dediſſet, culeo inſutum in mare abiici juſſit. Hinc aliquando fiet, ut imaginis alicujus, quam ſuis lineamentis expreſſero, ratio à me non poſſit afferri; cum Herodotus, Pauſanias, Plutarchus, multique alii, à quibus exemplar ſum mutuatus, aſſerant, aut non exſtare, aut ſe religione impediri, quo minus eam evulgent. Sed id perquam raro uſu veniet: nam quod unus ex toto dicere noluit, id ſæpe per partes è multis colligitur; quod nos pro viribus facere ſtuduimus. Ut igitur ad explicandum revertamur, cur Dii variis ſint modis efficti, Euſebius, Porphyrii ſententiam referens, veteres inquit, ut Deorum diverſitatem manifeſtarent, alios maſculos, alios fœminas effeciſſe, aliquos etiam virgines, non nullos in matrimonio collocatos; eorumque ſtatuas diverſis veſtimentis texiſſe. Scribit Ariſtoteles, antiquos exiſtimaſſe, Deorum vitam eſſe humanæ ſimilem, ac proinde noſtram eis effigiem coaptaſſe: & ſicut homines ſub regibus viverent, ita quoque inter Deos unum regnare putaſſe. Luctatius, poſtquam longa oratione, multiſque argumentis priſcorum Deos homines fuiſſe, qui poſt mortem eſſent in divos relati probaverat, ſubjungit, eos ideo diverſæ fuiſſe ætatis, alios nempe pueros, alios adoleſcentes, alioſque ſenes, aliis demum aliam eis propriam ſtatuam poſitam, ut ætas, habituſque referretur in quibus morientes ſunt reperti: Eodem contendunt multa quoque alia, quæ de Diis finguntur, ac de eis narrantur, perinde atque homines extitiſſent; & nos aliquid de hoc dicemus, cum peropportune ceciderit, in alicujus forma exprimenda: quam tractationem mox aggrediar, poſtquam de ſtatuarum materia diſſeruero. Ac primum, ut Porphyrius, teſtante Euſebio, dixit, ex materia lucente, qualis eſt cryſtallus, candensve marmor, Deus apud veteres eſt effectus, ut id nobis eſſet argumento, Deum, ut qui puriſſima lux eſſet, ſenſum omnem oculorum fugere: eundemque auro olim fabricabantur, ut eum æternum eſſe, ac ignem quemdam non aſpectabilem inhabitare innuerent: non nullique ex atro lapillo Deum effingentes, eum ab oculorum acie penitus amotum ſignificare volebant. Sed Porphyrius ad ſua tempora videtur reſpexiſſe: Nam antiquiores ligneos Deos habebant, ſicuti enim Theophraſtus in libris de plantis ſcripſit, ex cedro, cupreſſo, buxo, interdumque ex oleagina radice Deos ſibi conſtruebant. Atque ideo ex cedro ſtatuas confectas eſſe, Plinius affirmat, quod hujuſmodi lignum diu- *Statuarum materia.*

Digitized by Google

tiſſime incolume perſeverat, idemque ſcribit, Apollinem Soſianum cedrinum eſſe Romæ in delubro, ex Seleucia adiectum. Plutarchus in hanc ſententiam inquit, antiquiſſimum quidem morem ſimulacrorum efficiendorum extitiſſe; atque apud veteres illos ea fuiſſe lignea: lapis namque eis durior videbatur, quam ut Diis effingendis eſſet idoneus: aurum atque argentum ſterilis & infœcundæ terræ fæcem arbitrabantur, locus enim, ubi ſunt auri vel argenti fodinæ, vix aliis rebus ferendis eſt aptus; eamque terram infirmam atque infelicem illi appellabant, quæ herbas, flores, fructuſque non proferret: Nam nulla cupiditatis ſiti ardebant, eo contenti, quo ſe alere poſſent. Plato quin etiam ejus videtur eſſe opinionis, ut lignea eſſent ſimulacra Deorum; ita enim ſcribit, cum terra ſit quædam veluti domus numinibus conſecrata, ex ea nefas eſt, eorum effingi imagines, atque multo magis ex auro, aut argento, quæ ſui poſſeſſoribus maximam conflant invidiam. Idem prope Luctatius ſenit, cùm ſcribit; pretioſas Deorum ſtatuas eſſe eorum avaritiæ argumentum, qui ſub religionis prætextu, auro, ebore, gemmis, aliiſque rebus pretioſis delectantur, cùm ex illis ſacras ſibi imagines architectentur, quos plurimi quidem faciunt, ea magis ratione, quòd tali materia conſtent, quam quod magna Deorum numina referant. Sed ad Platonem revertamur, qui poſt præcedentia ita inquit; Ebur antea vita præditum erat, qua poſtea caſſum, non eſt dignum ex quo Deorum ſtatuæ efficiantur, à quo etiam ferrum, aliaque dura metalla ſunt removenda: his enim inſtrumentis in bello ad hominum perniciem utimur. Quare ſolum lignum ſecundum Platonem erat reliquum, è quo ſacræ deorum effigies exculperentur. Cui Pauſanias conſentit, cùm ſcribit, primis illis temporibus apud Græcos ipſius quidem ſententia lignea fuiſſe ſimulacra, illa præſertim, quæ Ægyptii confeciſſent: nam adhuc Argis ſtatua quædam Apollinis exſtabat, ei à Danao dicata, qui temporibus antiquiſſimis fuerat: nec ullum reperiri poſſe ſimulacrum videbatur, quod quidem antiquitatem præ ſe ferret, niſi ex hebeno, cupreſſo, cedro, quercu, hedera, aut loto confectum: ſed non nulla quoque oraculi juſſu oleagina erant, ex quo concludamus licebit, Deos tunc maluiſſe è ligno, quam ex alio quovis exculpi: nam apud Herodotum exſtat, Epidaurios, cum Delphium Apollinem conſuluiſſent, quomodo graviſſimæ ſterilitati, ex qua maxima rerum omnium penuria laborabant, mederi poſſent, hujuſmodi tuliſſe reſponſum, ut duas ſcilicet ſtatuas, unam Damiæ, alteram Auxeſiæ (erant autem hi tutelares eorum Dii) non ex metallo, aut lapide, ſed ex olea non ſilveſtri, ponerent. In primo Junonis templo, quod erat Argis, ſimulacrum ex trunco pyri erat dedicatum; Romæque, ubi Regina vocitabatur, duas ex cupreſſo effigies habebat, quæ, ſolemni pompa geſtabantur in illis ſacris, quæ tunc primum ſunt inſti-

tuta

rura (ſicuti Livius refert, cum Annibal Italiam devaſtabat.) Apud Plinium legitur, Populoniæ fuiſſe Jovis ſtatuam, admodum antiquam, ex vite confectam: neque id mirum videri debet, ſi verum quod idem ſcribit, Junonis Metapontiæ templum columnis viteis fulcitum, adeo magnæ atque craſſæ illæ vites erant; &, quod magis ſit mirandum, ex vitice, ut Pauſanias refert, in quadam Laconiæ parte, ſtatua Æſculapii fuit efficta, unde is Agnites cognomentum reportavit, quod eſt, ex vitice confectus. Lignei quoque apud Romanos Dii erant, dum parſimoniæ ſtuderent. Quare Tibullus Deos penates alloquens, ſic lib. 1. elegia X. inquit,

Nec pudeat, priſco vos eſſe è ſtipite factos:
Sic veteris ſedes incoluiſtis avi.
Tunc melius tenuere fidem, cum paupere cultu
Stabat in exigua ligneus æde Deus:
Et placatus erat, ſi quis libaverat unam,
Seu dederat ſancta ſpicea ſerta comæ.
Atque aliquis voti compos liba ipſe ferebat,
Poſtque comes purum filia parva favum.

Propertius de ſua ſtatua ita loquentem Vertumnum introducit;

Stipis acervus eram, properanti falce dolatus,
Ante Numam grata pauper in urbe Deus.

Refert Plinius; quamvis ſtatuarum uſus apud Italos antiquiſſimis temporibus fuiſſet receptus (quod ex Herculis ſimulacro, jam inde ab Evandro in foro Boario ei poſito probari poſſit; quod triumphalibus inſigniis, cum ab aliquo triumpharetur, exornare ſolebant) ſed tamen Diis nullas neque in templis, neque privatis in ædibus effigies præterquam ligneas, antequam Romani Aſiam ſubegiſſent, eſſe effectas: nam ex ea regione precioſæ ſtatuæ in Italiam emigrarunt. Græcia enim non contenta ligneis Diis, aureos quoque ſibi, ex aliiſque metallis comparavit: utque ſumptuoſius ac magnificentius quidpiam oſtentaret, quemadmodum Pauſanias teſtatur, ab extrema uſque India atque Æthiopia ebur ad ſtatuas architectandas aſportavit: ſed ex ferro raræ illæ quidem reperiebantur; attamen aliquæ exſtabant, qualis erat apud Phocenſes Herculis cum Hydra pugnantis effigies, atque Pergami duo capita, unum Leonis, alterum Apri, Baccho dicata, ad quæ maximi concurſus undique, tamquam ad quidpiam admirabile ſpectandum, fiebant. Corydon apud Virgilium Dianæ pollicetur, ſe effecturum ut tota levi de marmore ſtet: Ubi Servius, apud veteres caput ſolum una cum pectore ſtatuis ex marmore fieri innuit. Erat id præterea in conſuetudine poſitum, ut viles, plebeioſque Deos, cujuſmodi erat Priapus, aliique id genus, qui rus colebant, ſub dioque habitabant, ex ligno, aut argilla, aut alia quapiam vili materia ferè fabricarentur; nobiliores verò,

rò, quales erant cœleſtes Dii, ex digniori fabrefacerent. Neque omnes humanam ſemper formam referebant, ſed ſæpe ad diverſorum animantium ſpeciem fuerunt effecti, interdumque partim hominis, partim belluæ ſimilitudinem gerebant. Quare ſicuti Seneca ſcribit, ita D. Auguſtino referente, ſi vivi illa fuiſſent forma prædíti, quam eorum ſimulacra præ ſe ferebant, non ut numina colerentur, ſed veluti monſtra ab omnibus fugerentur. Sed apud Ægytios, ſi uſquam, hujuſmodi ita deformia ac monſtruoſa ſimulacra maxime viſebantur, ut in plurimis imaginibus, à me deſcribendis, cernere erit; quod quidem nunc aggrediar, initio ab Æternitate ſumpto.

DE ÆTERNITATIS IMAGINIBUS.

QUAMQUAM non omnes apud veteres Dii æterni, immortaleſque habebantur; digniores certe ſempiterno ævo frui putabantur: Quare ea fuit illorum temporum opinio, ut eos ſemper Æternitas comitaretur: Licet Joannes Boccatius in libro de genealogia Deorum, eam Demogorgoni ſoli comitem traditam aſſerat, quem ſi vult ille, omnium Deorum primum, in media terra degentem, pallidum, craſſiſſima nebula circumdatum, ſitu obductum. Sed tamen apud veteres mirum de ſuo ſilentium, forte eum Demiurgum appellemus. Quare libere pronuntiarim, Æternitatem ſemper verſari creditam cum iis numinibus, quæ immortalia putabantur. Hanc qualisqualis eſſet, vel nomen ipſum optime declarat, quod omnes ætates, atque ſæcula in ſe continens ſignificare videtur, ita ut ſub nullius temporis menſuram cadat, licet quodam poſſit modo dici, ſed non ita proprie, eam tempus eſſe, quod omni fine careat. Quamobrem Hermes Triſmegiſtus, Pythagorici, atque Plato, tempus Æternitatis imaginem eſſe voluerunt: hoc enim in ſe ipſum in orbem torquetur, ejuſque nullus umquam finis exſtat. At hæc Perpetuitas potius eſt dicenda: nam quamvis ea nullo fine terminetur non totam tamen ſimul infinitam illam vitam perfecte poſſidet, qualem Æternitas: Boetius enim inquit, non rectè quoſdam facere, qui cum audiunt Platoni viſum, mundum hunc nec habuiſſe initium temporis, nec habiturum eſſe defectum, hoc modo conditori conditum mundum fieri coæternum putant: namque ſi propriis uti velint vocabulis hac Platonis ſententia admiſſa, Deum ſolū æternum, mundum vero perpetuum appellare poſſunt. Æternitatem autem idem Boetius deſcribit, eſſe vitæ immobilis præſentaneum ſtatum; qui quidem Dei unius eſt proprius, cui neque futuri quidquam abeſt, neque præteriti fluit, quemadmodum cunctis rebus conditis uſu venit; licet earum quædam numquam ſint finem habituræ. Sed nos ſinamus nunc ita minute rem ſcrutari, quemadmodum & veteres fortaſſe fecerunt, cum ſuos Deos æternos eſſe dicerent, quo immortales illos interminaſoſque, Æternitatemque idem eſſe atque

Δημιουργὸς in cujus opificia publicè proſtant.

Perpetuitas.

Æternitatis definitio.

Digitized by Google

atque temporis illam infinitatem, intelligi voluerunt. Quare Claudianus, qui eam in Panegyri, in laudes Stiliconis deſcribit, ſerpentem inducit, qui antrum, ubi illa degit, complectatur, caudamque mordicus teneat: quod quidem temporis eſt ſymbolum, ab Ægyptiis mutuatum, cum annum volunt innuere qui ſemper in ſeipſum recurrit, ita ut præteriti finis ſit futuri initium. Æternitatis autem imago ita in quodam Fauſtinæ nummo adumbratur. Matrona quædam ſtat, pilam dextera manu tenens, amiculo perquam lato capite, humerorum tenus amicta. Sed ſatius fuerit, ad ejus imaginis deſcriptionem Claudiani carmina adſcribere, quæ ſic habent. *Anni imago.*

Eſt ignota procul, noſtraque impervia menti;
Vix adeunda Deis, annorum ſqualida mater,
Immenſi ſpelunca avi, qua tempora vaſto
Suppeditat, revocatque ſinu: complectitur antrum
Omnia qui placido conſumit numine ſerpens,
Perpetuumque viret ſquamis, caudamque reducto
Ore vorat, tacito relegens exordia lapſu.
Veſtibuli cuſtos vultu longæva decoro
Ante fores Natura ſedet, cunctiſque volantes
Dependent membris animæ: manſura verendus
Scribit jura ſenex, numeros qui dividit aſtris,
Et curſus, ſtabileſque moras, quibus omnia vivunt,
Ac pereunt, fixis cum legibus ille recenſet,
Incertum quid Martis iter, certumque tonantis
Proficiat mundo; quid velox ſemita Lunæ,
Pigraque Saturni, quantum Cytherea ſereno
Curriculo, Phœbique comes Cyllenius erret.
Illius ut Phœbus ad limen conſtitit antri,
Occurrit Natura potens, ſeniorque ſuperbis
Caniciem inclinat radiis: tunc ſponte recluſos
Laxavit poſtes adamas, penetrale profundum
Panditur, & ſedes, avique arcana pateſcunt.
Hic habitant vario facies diſtincta metallo
Sæcula certa locis, illic glomerantur ahena:
Hic ferrata rigent, illic argentea candent
Eximia regione domus, contingere terris
Difficilis, ſtabat rutili grex aureus anni.

Hanc eruditam Æternitatis deſcriptionem ita Buccatius explicat; ut Poëta oſtendat, Æternitatem infinito intervallo univerſa tempora excedere, dicit ejus ſpeluncam (quod idem eſt, ac fœcundiſſimum ipſius ſinum, omnia ſuo ambitu in ſe coercentem) omnibus incognitam, imperviam, atque à mortalium conſpectu remotiſſimam, immo & vix Diis adeundam, qui ſunt

illi

Digitized by Google

illi cæleſtes animi, ab omni materiæ contagio ſejuncti: eandem dicit, tempora ſuppeditantem, atque rurſus in ſe revocantem; cum illa inde profecta ac perenni quodam orbe circumducta, eodem revolvantur, ut iterū indidem fluant: idque tacite ac latenter fit, eo quod nobis ne cogitantibus quidem ſenſim ætas labitur. Naturam aſſidue plurimæ circumvolant animæ; quoniam ea cunctis animantibus vitam ſubminiſtrat, hæ corporeis poſtea vinculis ſolutæ, in Æternitatis ſe gremium abdunt: quod naturæ opera ſit, quæ vitam univerſis elargitur, eandemque certis ſpatiis circumſcriptam aufert; ideoque ante fores Æternitatis ſtatuitur. Senex, qui in antro numeros dividit aſtris, non abſurde pro Deo ponitur, non quod ſit revera ſenex (nulla enim in res æternas ætatis differentia cadit) verum quia nos longævos ſenes, noſtra loquendi *Authoris ſententia & judicium.* conſuetudine dicere ſoleamus. Sed, mea quidem ſententia, ſenex ille fatum nobis repræſentat, quod faſces Phœbo ſubmittit, cum ſe ad antri oſtium ſiſtit, quem pro Deo intelligimus licet. De ſæculis, quid ſignificent, cum eorum explicatio omnibus ſit perſpecta, nihil Buccatius dicit; & nos dicere omittemus, ad Saturni imaginem tranſituri, quem pro tempore veteres poſuerunt, de quo ſuperius, cum de Æternitate loqueremur, dicere cœpimus. Hactenus vero ſit de Æternitate dictum, quam meis his elucubrationibus in mentem numquam venit optare; cupio quidem certe, ut qui elargiri poteſt, is vitam aliquam aliquamdiu benigne ſufficiat.

DE SATURNO.

Imago I. a. *PRimus ab ætherio venit Saturnus Olympo,*
Arma Jovis fugiens, & regnis exſul ademptis.
Is genus indocile, ac diſperſum montibus altis
Compoſuit, legeſque dedit, Latiumque vocari
Maluit, his quoniam latuiſſet tutus in oris:
Aureaque (ut perhibent) illo ſub rege fuere
Secula: ſic placida populos in pace regebat.

Ita Virgilius de Saturno loquitur, fabulam hiſtoriæ permiſcens; nam, ſi rei veritatem indagare velimus, comperiemus, Saturnum a Jove filium, è Græcia, ubi regnabat, pulſum, in Italiam appuliſſe, ſed Poetæ pro more ſuo fictionibus rem ipſam adumbrarunt. Sunt enim fabulati, Saturnum è cœlo in terras à filio deturbatum; Græcia enim cum ad orientem vergat, Italia eſt altior, quæ ad occidentem eſt ſita. Illuc ergo Saturnus caſu delatus, ad Janum ſe contulit, qui id temporis ibi regnabat; ubi poſtea Roma eſt condita, vitamque more priſco rudem, una cum ſuo populo degebat, eum & benigniſſimè hoſpitio excepit, & in regni quoque partem adſcivit, cum & agrorum colendorum rationem, & modum cereæ pecuniæ cudendæ oſtendiſſet, nam antea in corio excudebant: Quare in altera nummi parte

navis,

navis, qua Saturnus in Italiam applicavit, in altera Jani bicipitis imago eſt expreſſa: Hujuſmodi enim Jano figura ut & inferius videbimus attribuitur, itaque ob facinora egregia ita Saturnus eorum populorum animos ſibi conciliavit, ut divinos ſibi honores, una cum Jano ab eis mereretur: Illa enim tempeſtate ii in divos referebantur, qui aliquam artem humanis uſibus accommodatam à ſe inventam, homines docuiſſent. Inter quas nihil ſane utilius excogitari poteſt terræ excolendæ ac fœcundandæ ratione, quam Saturnus rudibus illis hominibus monſtravit, ex hocque Stercutii cognomentum à ſtercorandis agris reportavit; ideoque ex non nullorum ſententia falcem geſtat, propter agriculturæ ſcilicet rationem, cujus ipſe repertor apud Italos fuit; Falce autem ad fruges demetendas uti ſolemus; Saturno etiam tempus innui, veteres voluerunt; ad quam rem *Saturnus*
multas rationes illi attulerunt, quas, cum ſuſcepto argumento non multum *pro tempo-*
inſerviant, omittimus. Eundem Græci κρονον vocaverunt, qui eſt idem ac *re capitur.*
ſpatium temporis: id effigie repræſentabant, quam veluti hominis ſenis, *Saturni*
pannoſi, capite aperto, altera manu falcem, altera vero neſcio quid *Imago.*
panno involutum geſtantis quod in fauces conjicere videretur, quatuorque infantes prope habentis effingebant: quæ ita ferè exponuntur: Saturnus ſenex, pannoſuſque deſcribitur; Tempus enim aut ſemper exſtitit, *Expoſitio*
aut cum mundo cœpit, quod eſt ſtatim atque ex chao quatuor elemento- *Saturni*
rum diſtinctio prodiit, exindeque rerum omnium procreatio principium *Imaginis.*
ſumpſit, cum tunc primum cœlum in orbem ſupra terram torqueri incœpe- Imago 1. a.
rit; ad cujus motum homines tempus metiri quoque cœperunt: ex hocque locus eſt fabulæ datus, quæ Saturnus Urani filium, quod eſt cœli, facit. Romani autem cum huic Deo templum conſtruxiſſent, ejus in faſtigio tritonem cum buccina ſculpſere, volentes per hoc intelligi (ut Macrobio videtur) ab ejus commemoratione in noſtrum uſque ævum hiſtoriam *Hiſtoria*
claram eſſe, atque vocalem, quæ ante eum muta obſcura atque incognita *quando in-*
eſſet. Erat autem idem veſtibus ita vilibus amictus, ut intelligeremus, initio *cœperit.*
ſtatim ab orbe condito homines in cultu corporis ſimplicitatem adamaſſe, nec ullas mundicias quæſiviſſe quod ſe tectos eſſe contenti eſſent. Atque non ſolum levidenſæ ejus erant veſtes, verum & contritæ atque laceræ, cum hujuſmodi magis ad ſenectutem innuendam facerent. Capite quin etiam erat aperto; ea enim tempeſtate, cum is rerum potiebatur, qua & ſeculum aureum vigere eſt dictum, veritas omnibus erat nuda atque aperta, nullis fucorum, aut mendaciorum involucris, quod poſtea contigit contecta. Hac quoque ratione eidem detorto capite olim res ſacra fiebat, cum aliis Diis ſacrificantes caput obtegerent. Falx in manibus eſt argumento, tempus omnia metere, atque incidere. Id vero quod ori tanquam voratus, admovet, ſignificat omnia tempore orta, tempore quoque tandem abſumi,

cujus

Digitized by Google

Tabula de Saturno. cujus rei gratia à Poetis confiſta eſt fabula: Saturnus cum ſibi fato quodam portendi didiciſſet, fore ut à quodam è filiis regno eſſet depellendus: uxori Opi quæ & Rhea dicebatur præcepit, ut quidquid peperiſſet, ſtatim oſtenderet: Nam nullum maſculum ſuſtolli volebat, quin potius eos omnes devorare ſtatuerat. Primo partu Rhea Jovem atque Junonem in lucem edidit: quod Saturnus cum eſſet ſubodoratus, vociferans, eum ſibi afferri juſſit; Ops vero, ut maritum arte deluderet, lapidem panno involutum tradit, hunc eſſe filium, quem ad necem quæreret, aſſerens. Is, eum non curioſe antea id quale eſſet, exploraſſet, ſtatim in avidas fauces conjicit, quod mox vomuit, ſicuti etiam filios devoratos omnes è veſtigio evomebat; Quare ſcribit Pauſanias in Apollinis Delphii templo lapidem non admodum grandem exſtare, maxima religione cuſtoditum quem loco Jovis à Saturno devoratum dictitarent; hunc ubi quotidie, ſed feſtis præcipue diebus aliquid olei inſtillaſſent, lana illota circumtegebant. Romani autem eum eſſe crediderunt, qui pertinaciter, cæteris omnibus Diis abeuntibus, ſolus in Jovis capitolii templo perſiſtere voluit, ideoque pro termino Deo poſtea eſt habitus. Eadem quoque fraude Neptunum mater ſervavit, cum diceret ſe pullum equinum peperiſſe; quem ut Arcades, ita Pauſania referente, credebant, marito vorandum obtulit. Pluto quoque mortem effugit, cum uno partu una cum ſorore Glauca editus eſſet, quæ ſola patri eſt oſtenſa; nam cæteros omnes maſculos, his tribus exceptis, ad unum devoravit, quos & mox evomuit.

Lapis à Saturno devoratus.

Imago Saturni. Martianus Capella cum Saturnum deſcriberet, dicit, eum greſſibus tardum, ac remoratorem incedere, glaucoque amictu tectum caput, prætendere dextra flammivomum quemdam draconem, caudæ ſuæ ultima devorantem (quem credebant anni numerum nomine perdocere) ipſius autem caniciem pruinoſis nivibus candicare; licet etiam ille puer poſſe fieri crederetur: Quod ad temporis innovationem quam quotannis fieri videmus, non inepte referri poteſt: Nam glaucus amictus, quo ejus canities tegitur, anni initium oſtendit, cum vere ineunte, terra vireſcit, quæ hieme nive contigebatur; Ita ſtatim ex uno in aliud anni tempus tranſitur, ut ſimul ea inter ſe copulata videantur; Greſſus tarditas ad Saturni orbem poteſt accommodari, qui tardiſſimo tempore torquetur, cum inter errones ſit maximus, ac omnium ſupremus, atque ideo omnium ultimus ſuum curſum abſolvit. Quia vero ab hujus ſtella plurimæ calamitates mortalibus portenduntur; eum ſenem, mœſtum ſordidatum, obſtipo capite atque operto, pigrum ac lentum effinxerunt, cum ejus aſtri vis hæc inferiora frigefaciat atque exſiccet, in nobiſque atrum bilem excitet. Quare idem Martianus, cum ſuam illam Philologiam per omnes cœlos ducit, ſtatim atque ad Saturni orbem ea perveniſſet, facit ut eum ibi deprehendat conglaciatum, nive atque pruina opertum, cujus capiti ſerpens, interdumque leonis aut apri caput

Expoſitio Imaginis.

put dentes oſtentantis, eſſet impoſitum. Quæ capita pro temporis effectibus fortaſſe ſumi poſſunt; ſed id, quia nulla priſcorum auctoritate nititur, non aſſeveraverim: Sed tamen imago illa quæ ab Ægyptiis juxta Serapidis ſimulacrum ponebatur, magnopere cum hac conſentit: ea autem tribus capitibus conſtabat, leonis ſcilicet, canis atque lupi, quæ temporis præteriti, præſentis ac futuri illuſtre admodum erat argumentum, ut ſuo loco dicetur.

Sed nunc videamus quid ſcribat Euſebius de temporis vi ac natura, à Saturni imagine ſignificata. *Aſtarte* Cæli filia, Saturni vero ſoror, eademque conjux (quarum copioſum numerum habebat) regium quendam ornatum merito confecit, qui quatuor erat oculis præditus, quorum duo ante, duo autem pone erant affixi; hi viciſſim claudebantur, atque patebant, duobus ſemper vigilantibus: humeris quatuor alas addidit; quarum duæ erant expanſæ, veluti animantis ad volandum parati, duæ reductæ ac complicatæ, tamquam ſtantis. Quo docemur, tempus, licet dormitare quodammodo videatur, vigilare tamen; dumque vigilat, ſimul quoque dormire: idemque, cum ſiſtat, quam citiſſime volare, interque volandum conſiſtere. Eadem etiam mariti fratriſque capiti duas alas affixit, quarum altera mentis præſtantia denotatur, altera corporei ſenſus vis atque natura: nam nonnulli philoſophorum ſentiunt, animum, cum huc: ut corpori conjungatur delabitur, à Saturni orbe vim intelligendi atque ratiocinandi mutari, quam, dum, eſt hic, non ſolum in iis, quæ mentis acumine percipit, præ ſe fert, verum & in illis quoque, quæ ſenſuum adminiculo cognoſcuntur. Sed, ſi Platonicos ſequi velimus, Saturnus nobis imaginem quandam adumbrat ejus mentis, quæ tota divinarum rerum contemplationi dedita, alia omnia deſpicit: quod locum fabulæ dedit; Saturno ſcilicet regnante, aureum ſæculum viguiſſe, quo vita omnibus perturbationibus vacua, atque tranquillitatis pleniſſima degebatur; ita etiam ij vivunt, qui, caducorum onere abjecto, rerum cæleſtium conſiderationi inhiant. Arbitror quoque Platonem non raro Saturnum ad primam illam mentem innuendam adhibere, quæ rerum omnium permanſionem, vitam, ordinemque efficit. Sed hæc, cum nihil ad Saturni imagines, quarum deſcriptionem nobis propoſuimus, facere videantur, omittamus. Eum veteres; ſicut Macrobius refert, laneo vinculo pedibus victum effinxerunt, totoque anno ita cuſtodiebant, præterquam diebus ſibi feſtis, hoc eſt, menſe Decembri, quo tempore eum ſolvebant; ſignificantes, decimo menſe ſemen in utero animatum, in vitam grandeſcere: quod donec erumpat in lucem, mollibus naturæ vinculis detinetur. Atque inde proverbium ductum, Deos, laneos pedes habere: quod ita ſolet à nonnullis declarari, numen non ſtatim ad ultionem nec cum clamore accurrere eorum, qui ſe offenderint, ſed pedetentim incedens, illos nihil tale cogitantes opprimere. Dicitur Saturnus eſſe pedibus vinctus, vel quia omnia in hac rerum univerſitate ita ſunt inter ſe connexa,

Imago. 3. 2.

Saturni Imago.

Vide ſecundam effigiem.

[ne]xa, ut per ſeriem quamdam aliud ex alio trahatur; aut quia tempora ſic mutuo ſibi cohærent, ut deinceps ſe ſequantur. Cum vero ea velociſſimo curſu effluant, ideo fortaſſe Poëtæ eum in concitatiſſimum equum converſum finxerunt, cum ab uxore, una cum Philyra Nympha concumbens (ex qua Chironem Centaurum ſuſcepit) eſt deprehenſus: ſed tamen in equum mutatus ſtatim ſe ab uxoris conſpectu abſtulit. Quare Virgilius, lib. Georgic. III. cum nobis pulcherrimum equum informaret. Saturnum inducit, ita inquiens?

Talis & ipſe jubam cervice effudit equina,
Conjugis adventu pernix Saturnus; & altum
Pelion hinnitu fugiens implevit acuto.

Sed harum rerum tractatio magis ſpectaret ad eum, qui antiquorum de Diis fabulas explicandas ſumpſiſſet, quam ad nos, qui eorum tantum imagines effingendas propoſuimus; In quo cum videamur ſatis de Saturno dixiſſe, ex eo ad Janum in regno ſocium, gradum faciendum duximus.

DE JANO.

EX hiſtoriis patet, Saturnum atque Janum eodem tempore in Italia regnaſſe: Macrobius addit, Janum omnium primum Deis ibi templa conſtruxiſſe, ritumque ſacrorum inſtituiſſe. Quare ipſe quoque pro Deo eſt habitus: & veteri inſtituto in ſacrificiis Janum Latini perpetuo præfari ſolebant: quod hac etiam de cauſa factum dicunt, quod eum pro cæli januis aſtare crederent, quare noſtræ illuc preces haud potuiſſent pervenire, niſi is aditum patefeciſſet; immo erat (credo) neceſſarium ut ab eo manu fulcirentur, quo inambulare poſſent: preces enim, ſi Homero credimus, claudæ exſiſtunt: cujus rei ea videtur pene ratio reddi, quod, cum aliquem oramus, ei genua inflectimus: vel quia, cum aliquid petitum accedimus, in ancipiti verſamur, poſtulata impetraturi ſimus, necne. Sunt eædem vultu mœſto, ac ſtrabis oculis, quod graviter, & ore parum hilari intueri queant quos offenderunt, & à quibus veniam deprecantur. Cœli portæ ſunt duæ, altera ad orientem, per quam Sol, orbem terrarum illuſtraturus emergit; ad occidentem altera, ex qua exiens, diem cum nocte commutat. Macrobius, & nonnulli quoque alij pro Jano ſolem intelligi volunt: quamobrem ei portarum cœli cuſtodiam demandant: ingredi enim, atque egredi eſt ei ſemper integrum. Ideo etiam eum bifrontem effecerunt, ut ſcilicet oſtenderent, Soli, ſi poſteriora ſpectare velit, nihil eſſe opus retro reſpicere. Sceptrum altera manu, altera clavem geſtat, ut intelligamus, Solem orbi univerſo moderari, eundemque aperire cum mane ingreditur, veſperi autem cum inde migrat, occludere. Hinc eſt creditum Janum atque Portunum idem numen eſſe, cum hic oſtiis præeſſe putaretur, clavemque manu teneret, quemadmodum & Ja-

Preces quales ſint.

Cœli porta.

Jani imago.

& Janus. Ex quo aliud quoque numen derivavit, quod eſt circa Januarum cardines. Ovidius enim 6. Faſtorum narrat, Janum, cum Nympham Cranem nomine compreſſiſſet, eam propoſitæ virginitatis pretio, jure cardinis donaſſe, ut penes eam illarum claudendarum, aut aperiendarum poteſtas eſſet: ſpinam quoque albam, Janalem virgam nuncupatam, ei eſt elargitus, qua ſtriges, cæteraſque noxas, quæ infantibus ſolent obeſſe, à foribus arceret. Hæc *Nympha Carna* poſtea, atque Cerdinea eſt vocitata: cujus in tutela cor, jecur, aliaque hominis viſcera erant. Solebant Romani Kal. Juniis in hujus Deæ honorem ſuillo lardo, faba, atque fare veſci; vel quod ejus ope ſibi viſcera haud læſum iri ſperarent; vel quod priſcorum temporum, quibus Dea illa fuerat, parſimoniam, atque omnis luxuriæ adſcitarum aliunde dapum fugam imitari volebant. Huic Romæ in Monte Cælio templum à Bruto, qui ſe inſanum finxerat, poſitum comperio, ea de cauſa, quod ejus patrocinio bene fauſteque quod tamdiu cælaverat, clauſumque pectore geſtaverat, ſucceſſiſſet, impotenti Tarquinii Superbi dominatu abolito. Sed nondum me quicquam de ejus ſimulacro legiſſe memini. Siquis vero aliquod effingere voluerit, ex iis quæ dicta ſunt, non difficile admodum, aliquod ipſius Deæ naturæ maxime accommodatum, poterit excogitare. Erat etiam apud antiquos Forulus, vel, ut alii dicunt Forculus, qui foribus præerat, quæ ſuper cardines verſatæ clauduntur, aperiunturve. Limentinum quoque Deum colebant, qui liminis erat præſes. Quare merito D. Auguſtinus eorum vecordiam irridet, tria hæc munera ab uno tantum oſtiario perquam commode obiri poſſe aſſerens, quibus illi tria numina præfici, oportere decernunt, quæ ſunt, Cardinea, Forulus, atque Limentinus. Sed nunc tandem ad rem, de qua agebamus revertamur. Dicebamus enim Janum eumdem atque Solem diem aperire, itemque claudere: idem quoque de anno facit; nam ineunte vere annum aperit, cum terram ad herbarum florumque productionem movet, ejuſque fœcundiſſimum ſinum patefacit, quem hieme claudit, cum ea omnibus ſuis ornamentis privata, conſtipatur, nivis ac glaciei rigore conſtricta. Binæ quoque Jani facies temporis ſunt ſigna, quarum altera quæ adoleſcentem refert, tempus mox adventurum repræſentat; altera, quæ eum grandem jam natu oſtendit, præteritorum temporum eſt argumentum. Plinius libro trigeſimo quarto, Janum à Numa rege dicatum ait, digitis ita figuratis, ut CCCLXV. nota per ſignificationem anni, temporis, & ævi ſe Deum indicaret; tot enim diebus annus conſtat; nam apud antiquos digitorum varia inflexione, quos quiſque vellet numeros, facile oſtendebat; de qua numerandi ratione exſtat adhuc ſanequam eruditus Bedæ liber. Suidas ſcribit, alios Janum effingere in dextera manu tenentem clavem, ut temporis principium, ac anni recluſorem, janitoremque: alios vero in dextera CCC. ſiniſtra LXV. continentem

Forulus Deus. Limentinus Deus.

Jani facies quid ſignificent.

tiſſime incolume perſeverat, idemque ſcribit, Apollinem Soſianum cedrinum eſſe Romæ in delubro, ex Seleucia adiectum. Plutarchus in hanc ſententiam inquit, antiquiſſimum quidem morem ſimulacrorum efficiendorum extitiſſe; atque apud veteres illos ea fuiſſe lignea: lapis namque eis durior videbatur, quam ut Diis effingendis eſſet idoneus: aurum atque argentum ſterilis & infœcundæ terræ fæcem arbitrabantur, locus enim, ubi ſunt auri vel argenti fodinæ, vix aliis rebus ferendis eſt aptus; eamque terram infirmam atque infelicem illi appellabant, quæ herbas, flores, fructuſque non proferret: Nam nulla cupiditatis ſiti ardebant, eo contenti, quo ſe alere poſſent. Plato quin etiam ejus videtur eſſe opinionis, ut lignea eſſent ſimulacra Deorum; ita enim ſcribit, cum terra ſit quædam veluti domus numinibus conſecrata, ex ea nefas eſt, eorum effingi imagines, atque multo magis ex auro, aut argento, quæ ſui poſſeſſoribus maximam conflant invidiam. Idem prope Luctatius ſenit, cùm ſcribit; pretioſas Deorum ſtatuas eſſe eorum avaritiæ argumentum, qui ſub religionis prætextu, auro, ebore, gemmis, aliiſque rebus pretioſis delectantur, cùm ex illis ſacras ſibi imagines architectentur, quos plurimi quidem faciunt, ea magis ratione, quòd tali materia conſtent, quam quod magna Deorum numina referant. Sed ad Platonem revertamur, qui poſt præcedentia ita inquit; Ebur antea vita præditum erat, qua poſtea caſſum, non eſt dignum ex quo Deorum ſtatuæ efficiantur, à quo etiam ferrum, aliaque dura metalla ſunt removenda: his enim inſtrumentis in bello ad hominum perniciem utimur. Quare ſolum lignum ſecundum Platonem erat reliquum, è quo ſacræ deorum effigies exculperentur. Cui Pauſanias conſentit, cùm ſcribit, primis illis temporibus apud Græcos ipſius quidem ſententia lignea fuiſſe ſimulacra, illa præſertim, quæ Ægyptii confeciſſent: nam adhuc Argis ſtatua quædam Apollinis extabat, ei à Danao dicata, qui temporibus antiquiſſimis fuerat: nec ullum reperiri poſſe ſimulacrum videbatur, quod quidem antiquitatem præ ſe ferret, niſi ex hebeno, cupreſſo, cedro, quercu, hedera, aut loto confectum: ſed non nulla quoque oraculi juſſu oleagina erant, ex quo concludamus licebit, Deos tunc maluiſſe è ligno, quam ex alio quovis exculpi: nam apud Herodotum extat, Epidaurios, cum Delphium Apollinem conſuluiſſent, quomodo graviſſimæ ſterilitati, ex qua maxima rerum omnium penuria laborabant, mederi poſſent, hujuſmodi tuliſſe reſponſum, ut duas ſcilicet ſtatuas, unam Damiæ, alteram Auxeſiæ (erant autem hi tutelares eorum Dii) non ex metallo, aut lapide, ſed ex olea non ſilveſtri, ponerent. In primo Junonis templo, quod erat Argis, ſimulacrum ex trunco pyri erat dedicatum; Romæque, ubi Regina vocitabatur, duas ex cupreſſo effigies habebat, quæ, ſolemni pompa geſtabantur in illis ſacris, quæ tunc primum ſunt inſti-

tuta

cura (ſicuti Livius refert, cum Annibal Italiam devaſtabat.) Apud Plinium legitur, Populoniæ fuiſſe Jovis ſtatuam, admodum antiquam, ex vite confectam: neque id mirum videri debet, ſi verum quod idem ſcribit, Junonis Metapontiæ templum columnis viteis fulcitum, adeo magnæ atque craſſæ illæ vites erant; &, quod magis ſit mirandum, ex vitice, ut Pauſanias refert, in quadam Laconiæ parte, ſtatua Æſculapii fuit efficta, unde is Agnites cognomentum reportavit, quod eſt, ex vitice confectus. Lignei quoque apud Romanos Dii erant, dum parſimoniæ ſtuderent. Quare Tibullus Deos penares alloquens, ſic lib. 1. elegia X. inquit,

Nec pudeat, priſco vos eſſe è ſtipite factos:
Sic veteris ſedes incoluiſtis avi.
Tunc melius tenuere fidem, cum paupere cultu
Stabat in exigua ligneus æde Deus:
Et placatus erat, ſi quis libaverat uvam,
Seu dederat ſanctæ ſpicea ſerta comæ.
Atque aliquis voti compos liba ipſe ferebat,
Poſtque comes purum filia parva favum.

Propertius de ſua ſtatua ita loquentem Vertumnum introducit;

Stipis acervus eram, properanti falce dolatus,
Ante Numam grata pauper in urbe Deus.

Refert Plinius; quamvis ſtatuarum uſus apud Italos antiquiſſimis temporibus fuiſſet receptus (quod ex Herculis ſimulacro, jam inde ab Evandro in foro Boario ei poſito probari poſſit; quod triumphalibus inſigniis, cum ab aliquo triumpharetur, exornare ſolebant) ſed tamen Diis nullas neque in templis, neque privatis in ædibus effigies præterquam ligneas, antequam Romani Aſiam ſubegiſſent, eſſe effectas: nam ex ea regione precioſæ ſtatuæ in Italiam emigrarunt. Græcia enim non contenta ligneis Diis, aureos quoque ſibi, ex aliiſque metallis comparavit: utque ſumptuoſius ac magnificentius quidpiam oſtentaret, quemadmodum Pauſanias teſtatur, ab extrema uſque India atque Æthiopia ebur ad ſtatuas architectandas aſportavit: ſed ex ferro raræ illæ quidem reperiebantur; attamen aliquæ exſtabant, qualis erat apud Phocenſes Herculis cum Hydra pugnantis effigies, atque Pergami duo capita, unum Leonis, alterum Apri, Baccho dicata, ad quæ maximi concurſus undique, tamquam ad quidpiam admirabile ſpectandum, fiebant. Corydon apud Virgilium Dianæ pollicetur, ſe effecturum ut tota levi de marmore ſtet: Ubi Servius, apud veteres caput ſolum una cum pectore ſtatuis ex marmore fieri innuit. Erat id præterea in conſuetudine poſitum, ut viles, plebeioſque Deos, cujuſmodi erat Priapus, aliique id genus, qui rus colebant, ſub dioque habitabant, ex ligno, aut argilla, aut alia quapiam vili materia ferè fabricarentur; nobiliores verò,

Digitized by Google

rò, quales erant cœleſtes Dii, ex digniori fabrefacerent. Neque omnes humanam ſemper formam referebant, ſed ſæpe ad diverſorum animantium ſpeciem fuerunt effecti, interdumque partim hominis, partim belluæ ſimilitudinem gerebant. Quare ſicuti Seneca ſcribit, ita D. Auguſtino referente, ſi vivi illa fuiſſent forma præditi, quam eorum ſimulacra præ ſe ferebant, non ut numina colerentur, ſed veluti monſtra ab omnibus fugerentur. Sed apud Ægytios, ſi uſquam, hujuſmodi ita deformia ac monſtruoſa ſimulacra maxime viſebantur, ut in plurimis imaginibus, à me deſcribendis, cernere erit; quod quidem nunc aggrediar, initio ab Æternitate ſumpto.

DE ÆTERNITATIS IMAGINIBUS.

QUAMQUAM non omnes apud veteres Dii æterni, immortaleſque habebantur; digniores certe ſempiterno ævo frui putabantur: Quare ea fuit illorum temporum opinio, ut eos ſemper Æternitas comitaretur: Licet Joannes Boccatius in libro de genealogia Deorum, eam Demogo goni ſoli comitem traditam aſſerat, quem ſi vult ille, omnium Deorum primum, in media terra degentem, pallidum, craſſiſſima nebula circumdatum, ſitu obductum. Sed tamen apud veteres mirum de ſuo ſilentium, forte eum Demiurgum appellemus. Quare libere pronuntiarim, Æternitatem ſemper verſari creditam cum iis numinibus, quæ immortalia putabantur. Hanc qualiſqualis eſſet, vel nomen ipſum optime declarat, quod omnes ætates, atque ſæcula in ſe continens ſignificare videtur, ita ut ſub nullius temporis menſuram cadat, licet quodam poſſit modo dici, ſed non ita proprie, eam tempus eſſe, quod omni fine careat. Quamobrem Hermes Triſmegiſtus, Pythagorici, atque Plato, tempus Æternitatis imaginem eſſe voluerunt: hoc enim in ſe ipſum in orbem torquetur, ejuſque nullus unquam finis exſtat. At hæc Perpetuitas potius eſt dicenda: nam quamvis ea nullo fine terminetur non totam tamen ſimul infinitam illam vitam perfecte poſſidet, qualem Æternitas: Boetius enim inquit, non rectè quoſdam facere, qui cum audiunt Platoni viſum, mundum hunc nec habuiſſe initium temporis, nec habiturum eſſe defectum, hoc modo conditori conditum mundum fieri coæternum putant: namque ſi propriis uti velint vocabulis hac Platonis ſententia admiſſa, Deum ſolū æternum, mundum vero perpetuum appellare poſſunt. Æternitatem autem idem Boetius deſcribit, eſſe vitæ immobilis præſentaneum ſtatum; qui quidem Dei unius eſt proprius, cui neque futuri quidquam abeſt, neque præteriti fluit, quemadmodum cunctis rebus conditis uſu venit; licet earum quædam numquam ſint finem habituræ. Sed nos ſinamus nunc ita minute rem ſcrutari, quemadmodum & veteres fortaſſe fecerunt, cum ſuos Deos æternos eſſe dicerent, quo immortales illos interminatoſque, Æternitatemque idem eſſe atque

Margin notes:

δημιουργὸς in cujus opificia publicè proſtant.

Perpetuitas.

Æternitatis definitio.

Digitized by Google

atque temporis illam infinitatem, intelligi voluerunt. Quare Claudianus, qui eam in Panegyri, in laudes Stiliconis deſcribit, ſerpentem inducit, qui antrum, ubi illa degit, complectatur, caudamque mordicus teneat: quod quidem temporis eſt ſymbolum, ab Ægyptiis mutuatum, cum annum volunt innuere qui ſemper in ſeipſum recurrit, ita ut præteriti finis ſit futuri initium. Æternitatis autem imago ita in quodam Fauſtinæ nummo adumbratur. Matrona quædam ſtat, pilam dextera manu tenens, amiculo perquam &c. lato capite, humerorum tenus amicta. Sed ſatius fuerit, ad ejus imaginis deſcriptionem Claudiani carmina adſcribere, quæ ſic habent. *Anni imago*

Eſt ignota procul, noſtraque impervia menti;
Vix adeunda Deis, annorum ſqualida mater,
Immenſi ſpelunca ævi, quæ tempora vaſto
Suppeditat, revocatque ſinu: complectitur antrum
Omnia qui placido conſumit numine ſerpens,
Perpetuumque viret ſquamis, caudamque reducto,
Ore vorat, tacito relegens exordia lapſu.
Veſtibuli cuſtos vultu longæva decoro
Ante fores Natura ſedet, cunctiſque volantes
Dependent membris animæ: manſura verendus
Scribit jura ſenex, numeros qui dividit aſtris,
Et curſus, ſtabileſque moras, quibus omnia vivunt,
Ac pereunt, fixis cum legibus ille recenſet,
Incertum quid Martis iter, certumque tonantis
Proficiat mundo; quid velox ſemita Lunæ,
Pigraque Saturni, quantum Cytherea ſereno
Curriculo, Phœbique comes Cyllenius erret.
Illius ut Phœbus ad limen conſtitit antri,
Occurrit Natura potens, ſeniorque ſuperbis
Caniciem inclinat radiis: tunc ſponte recluſos
Laxavit poſtes adamas, penetrale profundum
Panditur, & ſedes, ævique arcana pateſcunt.
Hic habitant vario facies diſtincta metallo
Sæcula certa locis, illic glomerantur ahena:
Hic ferrata rigent, illic argentea candent
Eximia regione domus, contingere terris
Difficilis, ſtabat rutili grex aureus anni.

Hanc eruditam Æternitatis deſcriptionem ita Buccatius explicat; ut Poëta oſtendat, Æternitatem infinito intervallo univerſa tempora excedere, dicit ejus ſpeluncam (quod idem eſt, ac fœcundiſſimum ipſius ſinum, omnia ſuo ambitu in ſe coercentem) omnibus incognitam, imperviam, atque à mortalium conſpectu remotiſſimam, immo & vix Diis adeundam, qui ſunt illi

Digitized by Google

illi cæleſtes animi, ab omni materiæ contagio ſejuncti: eandem dicit, tempora ſuppeditantem, atque rurſus in ſe revocantem; cum illa inde profecta ac perenni quodam orbe circumducta, eodem revolvantur, ut iterú indidem fluant: idque tacite ac latenter fit, eo quod nobis ne cogitantibus quidem ſenſim ætas labitur. Naturam aſſidue plurimæ circumvolant animæ; quoniam ea cunctis animantibus vitam ſubminiſtrat, hæ corporeis poſtea vinculis ſolutæ, in Æternitatis ſe gremium abdunt: quod naturæ opera ſit, quæ vitam univerſis elargitur, eandemque certis ſpatiis circumſcriptam aufert; ideoque ante fores Æternitatis ſtatuitur. Senex, qui in antro numeros dividit aſtris, non abſurde pro Deo ponitur, non quod ſit revera ſenex (nulla enim in res æternas ætatis differentia cadit) verum quia nos longævos ſenes, noſtra loquendi conſuetudine dicere ſoleamus. Sed, mea quidem ſententia, ſenex ille fatum nobis repræſentat, quod faſces Phœbo ſubmittit, cum ſe ad antri oſtium ſiſtit, quem pro Deo intelligimus licet. De ſæculis, quid ſignificent, cum eorum explicatio omnibus ſit perſpecta, nihil Buccatius dicit; & nos dicere omittemus, ad Saturni imaginem tranſituri, quem pro tempore veteres poſuerunt, de quo ſuperius, cum de Æternitate loqueremur, dicere cœpimus. Hactenus vero ſit de Æternitate dictum, quam meis his elucubrationibus in mentem numquam venit optare; cupio quidem certe, ut qui elargiri poteſt, is vitam aliquam aliquamdiu benigne ſufficiat.

Authoris ſententia & indicium.

DE SATURNO.

Imago 1. a.

Primus ab etherio venit Saturnus Olympo,
Arma Jovis fugiens, & regnis exſul ademptis.
Is genus indocile, ac diſperſum montibus altis
Compoſuit, legeſque dedit, Latiumque vocari
Maluit, his quoniam latuiſſet tutus in oris:
Aureaque (ut perhibent) illo ſub rege fuere
Secula: ſic placida populos in pace regebat.

Ita Virgilius de Saturno loquitur, fabulam hiſtoriæ permiſcens; nam, ſi rei veritatem indagare velimus, comperiemus, Saturnum a Jove filium, è Græcia, ubi regnabat, pulſum, in Italiam appuliſſe, ſed Poetæ pro more ſuo fictionibus rem ipſam adumbrarunt. Sunt enim fabulati, Saturnum è cœlo in terras à filio deturbatum; Græcia enim cum ad orientem vergat, Italia eſt altior, quæ ad occidentem eſt ſita. Illuc ergo Saturnus caſu delatus, ad Janum ſe contulit, qui id temporis ibi regnabat; ubi poſtea Roma eſt condita, vitamque more priſco rudem, una cum ſuo populo degebat, eum & benigniſſimè hoſpitio excepit, & in regni quoque partem adſcivit, cum & agrorum colendorum rationem, & modum cereæ pecuniæ cudendæ oſtendiſſet, nam antea in corio excudebant: Quare in altera nummi parte navis,

navis, qua Saturnus in Italiam applicavit, in altera Jani bicipitis imago eſt expreſſa: Hujuſmodi enim Jano figura ut & inferius videbimus attribuitur, itaque ob facinora egregia ita Saturnus eorum populorum animos ſibi conciliavit, ut divinos ſibi honores, una cum Jano ab eis mereretur: Illa enim tempeſtate ii in divos referebantur, qui aliquam artem humanis uſibus accommodatam à ſe inventam, homines docuiſſent. Inter quas nihil ſane utilius excogitari poteſt terræ excolendæ ac fœcundandæ ratione, quam Saturnus rudibus illis hominibus monſtravit, ex hocque Stercutii cognomentum à ſtercorandis agris reportavit; ideoque ex non nullorum ſententia falcem geſtat, propter agriculturæ ſcilicet rationem, cujus ipſe repertor apud Italos fuit; Falce autem ad fruges demetendas uti ſolemus; Saturno etiam tempus innui, veteres voluerunt; ad quam rem multas rationes illi attulerunt, quas, cum ſuſcepto argumento non multum inſerviant, omittimus. Eundem Græci χρονον vocaverunt, qui eſt idem ac ſpatium temporis: id effigie repræſentabant, quam veluti hominis ſenis, pannoſi, capite aperto, altera manu falcem, altera vero neſcio quid panno involutum geſtantis quod in fauces conjicere videretur, quatuorque infantes prope habentis effingebant: quæ ita ferè exponuntur: Saturnus ſenex, pannoſuſque deſcribitur; Tempus enim aut ſemper exſtitit, aut cum mundo cœpit, quod eſt ſtatim atque ex chao quatuor elementorum diſtinctio prodiit, exindeque rerum omnium procreatio principium ſumpſit, cum tunc primum cœlum in orbem ſupra terram torqueri incœperit; ad cujus motum homines tempus metiri quoque cœperunt: ex hocque locus eſt fabulæ datus, quæ Saturnus Urani filium, quod eſt cœli, facit. Romani autem cum huic Deo templum conſtruxiſſent, ejus in faſtigio tritonem cum buccina ſculpſere, volentes per hoc intelligi (ut Macrobio videtur) ab ejus commemoratione in noſtrum uſque ævum hiſtoriam claram eſſe, atque vocalem, quæ ante eum muta obſcura atque incognita eſſet. Erat autem idem veſtibus ita vilibus amictus, ut intelligeremus, initio ſtatim ab orbe condito homines in cultu corporis ſimplicitatem adamaſſe, nec ullas mundicias quæſiviſſe quod ſe tectos eſſe contenti eſſent. Atque non ſolum levidenſæ ejus erant veſtes, verum & contritæ atque laceræ, cum hujuſmodi magis ad ſenectutem innuendam facerent. Capite quin etiam erat aperto; ea enim tempeſtate, cum is rerum potiebatur, qua & ſeculum aureum vigere eſt dictum, veritas omnibus erat nuda atque aperta, nullis fucorum, aut mendaciorum involucris, quod poſtea contigit contecta. Hac quoque ratione eidem detorto capite olim res ſacra fiebat, cum aliis Diis ſacrificantes caput obtegerent. Falx in manibus eſt argumento, tempus omnia metere, atque incidere. Id vero quod ori tanquam voratus, admovet, ſignificat omnia tempore orta, tempore quoque tandem abſumi,

Saturnus pro tempore capitur.

Saturni Imago.

Expoſitio Saturni Imaginis.

Imago I. a.

Hiſtoria quando in cœperit.

cujus

Tabula de Saturno. cujus rei gratia à Poetis conficta eſt fabula: Saturnus cum ſibi fato quodam portendi didiciſſet, fore ut à quodam è filiis regno eſſet depellendus: uxori Opi quæ & Rhea dicebatur præcepit, ut quidquid peperiſſet, ſtatim oſtenderet: Nam nullum maſculum ſuſtolli volebat, quin potius eos omnes devorare ſtatuerat. Primo partu Rhea Jovem atque Junonem in lucem edidit: quod Saturnus cum eſſet ſubodoratus, vociferans, eum ſibi afferri juſſit; *Lapis à Saturno devoratus.* Ops vero, ut maritum arte deluderet, lapidem panno involutum tradit, hunc eſſe filium, quem ad necem quæreret, aſſerens. Is, eum non curioſe antea id quale eſſet, exploraſſet, ſtatim in avidas fauces conjicit, quod mox vomuit, ſicuti etiam filios devoratos omnes è veſtigio evomebat; Quare ſcribit Pauſanias in Apollinis Delphii templo lapidem non admodum grandem exſtare, maxima religione cuſtoditum quem loco Jovis à Saturno devoratum dictitarent; hunc ubi quotidie, ſed teſtis præcipue diebus aliquid olei inſtillaſſent, lana illota circumtegebant. Romani autem eum eſſe crediderunt, qui pertinaciter, cæteris omnibus Diis abeuntibus, ſolus in Jovis capitolii templo perſiſtere voluit, ideoque pro termino Deo poſtea eſt habitus. Eadem quoque fraude Neptunum mater ſervavit, cum diceret ſe pullum equinum peperiſſe; quem ut Arcades, ita Pauſania referente, credebant, marito vorandum obtulit. Pluto quoque mortem effugit, cum uno partu una cum ſorore Glauca editus eſſet, quæ ſola patri eſt oſtenſa; nam cæteros omnes maſculos, his tribus exceptis, ad unum devoravit, quos & mox evomuit. *Imago Saturni.* Martianus Capella cum Saturnum deſcriberet, dicit, eum greſſibus tardum, ac remoratorem incedere, glaucoque amictu tectum caput, prætendere dextra flammivomum quemdam draconem, caudæ ſuæ ultima devorantem (quem credebant anni numerum nomine perdocere) ipſius autem caniciem pruinoſis nivibus candicare; licet etiam ille puer poſſe fieri crederetur: Quod ad temporis innovationem quam quotannis fieri videmus, non inepte referri poteſt: *Expoſitio Imaginis.* Nam glaucus amictus, quo ejus canities tegitur, anni initium oſtendit, cum vere ineunte, terra vireſcit, quæ hieme nive contigebatur; Ita ſtatim ex uno in aliud anni tempus tranſitur, ut ſimul ea inter ſe copulata videantur; Greſſus tarditas ad Saturni orbem poteſt accommodari, qui tardiſſimo tempore torquetur, cum inter errones ſit maximus, ac omnium ſupremus, atque ideo omnium ultimus ſuum curſum abſolvit. Quia vero ab hujus ſtella plurimæ calamitates mortalibus portenduntur; eum ſenem, mœſtum ſordidatum, obſtipo capite atque operto, pigrum ac lentum effinxerunt, cum ejus aſtri vis hæc inferiora frigefaciat atque exſiccet, in nobiſque atrum bilem excitet. Quare idem Martianus, cum ſuam illam Philologiam per omnes cœlos ducit, ſtatim atque ad Saturni orbem ea perveniſſet, facit ut eum ibi deprehendat conglaciatum, nive atque pruina opertum, cujus capiti ſerpens, interdumque leonis aut apri caput

put dentes oſtentantis, eſſet impoſitum. Quæ capita pro temporis effectibus fortaſſe ſumi poſſunt; ſed id, quia nulla priſcorum auctoritate nititur, non aſſeveraverim: Sed tamen imago illa quæ ab Ægyptiis juxta Serapidis ſimulacrum ponebatur, magnopere cum hac conſentit: ea autem tribus capitibus conſtabat, leonis ſcilicet, canis atque lupi, quæ temporis præteriti, præſentis ac futuri illuſtre admodum erat argumentum, ut ſuo loco dicetur.

Sed nunc videamus quid ſcribat Euſebius de temporis vi ac natura, à Saturni imagine ſignificata. *Aſtarte* Cæli filia, Saturni vero ſoror, eademque conjux (quarum copioſum numerum habebat) regium quendam ornatum merito confecit, qui quatuor erat oculis præditus, quorum duo ante, duo autem pone erant affixi: hi viciſſim claudebantur, atque patebant, duobus ſemper vigilantibus: humeris quatuor alas addidit; quarum duæ erant expanſæ, veluti animantis ad volandum parati, duæ reductæ ac complicatæ, tamquam ſtantis. Quo docemur, tempus, licet dormitare quodammodo videatur, vigilare tamen; dumque vigilat, ſimul quoque dormire: idemque, cum ſiſtat, quam citiſſime volare, interque volandum conſiſtere. Eadem etiam mariti fratriſque capiti duas alas affixit, quarum altera mentis præſtantia denotatur, altera corporei ſenſus vis atque natura: nam nonnulli philoſophorum ſentiunt, animum, cum huc: ut corpori conjungatur delabitur, à Saturni orbe vim intelligendi atque ratiocinandi mutari, quam, dum, eſt hic, non ſolum in iis, quæ mentis acumine percipit, præ ſe fert, verum & in illis quoque, quæ ſenſuum adminiculo cognoſcuntur. Sed, ſi Platonicos ſequi velimus, Saturnus nobis imaginem quandam adumbrat ejus mentis, quæ tota divinarum rerum contemplationi dedita, alia omnia deſpicit: quod locum fabulæ dedit; Saturno ſcilicet regnante, aureum ſæculum viguiſſe, quo vita omnibus perturbationibus vacua, atque tranquillitatis pleniſſima degebatur; ita etiam ij vivunt, qui, caducorum onere abjecto, rerum cæleſtium conſiderationi inhiant. Arbitror quoque Platonem non raro Saturnum ad primam illam mentem innuendam adhibere, quæ rerum omnium permanſionem, vitam, ordinemque efficit. Sed hæc, cum nihil ad Saturni imagines, quarum deſcriptionem nobis propoſuimus, facere videantur, omittamus. Eum veteres; ſicut Macrobius refert, laneo vinculo pedibus victum effinxerunt, totoque anno ita cuſtodiebant, præterquam diebus ſibi feſtis, hoc eſt, menſe Decembri, quo tempore eum ſolvebant; ſignificantes, decimo menſe ſemen in utero animatum, in vitam grandeſcere: quod donec erumpat in lucem, mollibus naturæ vinculis detinetur. Atque inde proverbium ductum, Deos, laneos pedes habere: quod ita ſolet à nonnullis declarari, numen non ſtatim ad ultionem nec cum clamore accurrere eorum, qui ſe offenderint, ſed pedetentim incedens, illos nihil tale cogitantes opprimere. Dicitur Saturnus eſſe pedibus vinctus, vel quia omnia in hac rerum univerſitate ita ſunt inter ſe connexa,

Imago. 3. 2.

Saturni Imago.

Vide ſecundam effigiem.

nexa, ut per ſeriem quamdam aliud ex alio trahatur; aut quia tempora ſic mutuo ſibi cohærent, ut deinceps ſe ſequantur. Cum vero ea velociſſimo curſu effluant, ideo fortaſſe Poëtæ eum in concitatiſſimum equum converſum finxerunt, cum ab uxore, una cum Philyra Nympha concumbens (ex qua Chironem Centaurum ſuſcepit) eſt deprehenſus: ſed tamen in equum mutatus ſtatim ſe ab uxoris conſpectu abſtulit. Quare Virgilius, lib. Georgic. III. cum nobis pulcherrimum equum informaret. Saturnum inducit, ita inquiens?

Talis & ipſe jubam cervice effudit equina,
Conjugis adventu pernix Saturnus; & altum
Pelion hinnitu fugiens implevit acuto.

Sed harum rerum tractatio magis ſpectaret ad eum, qui antiquorum de Diis fabulas explicandas ſumpſiſſet, quam ad nos, qui eorum tantum imagines effingendas propoſuimus; In quo cum videamur ſatis de Saturno dixiſſe, ex eo ad Janum in regno ſocium, gradum faciendum duximus.

DE JANO.

EX hiſtoriis patet, Saturnum atque Janum eodem tempore in Italia regnaſſe: Macrobius addit, Janum omnium primum Deis ibi templa conſtruxiſſe, ritumque ſacrorum inſtituiſſe. Quare ipſe quoque pro Deo eſt habitus: & veteri inſtituto in ſacrificiis Janum Latini perpetuo præfari ſolebant: quod hac etiam de cauſa factum dicunt, quod eum pro cæli januis aſtare crederent, quare noſtræ illuc preces haud potuiſſent pervenire, niſi is aditum patefeciſſet; immo erat (credo) neceſſarium ut ab eo manu fulcirentur, quo inambulare poſſent: preces enim, ſi Homero credimus, claudæ exſiſtunt: cujus rei ea videtur pene ratio reddi, quod, cum aliquem oramus, ei genua inflectimus: vel quia, cum aliquid petitum accedimus, in ancipiti verſamur, poſtulata impetraturi ſimus, necne. Sunt eædem vultu mœſto, ac ſtrabis oculis, quod graviter, & ore parum hilari intueri queant quos offenderunt, & à quibus veniam deprecantur. Cœli portæ ſunt duæ, altera ad orientem, per quam Sol, orbem terrarum illuſtraturus emergit; ad occidentem altera, ex qua exiens, diem cum nocte commutat. Macrobius, & nonnulli quoque alij pro Jano ſolem intelligi volunt: quamobrem ei portarum cœli cuſtodiam demandant: ingredi enim, atque egredi eſt ei ſemper integrum. Ideo etiam eum bifrontem effecerunt, ut ſcilicet oſtenderent, Soli, ſi poſteriora ſpectare velit, nihil eſſe opus retro reſpicere. Sceptrum altera manu, altera clavem geſtat, ut intelligamus, Solem orbi univerſo moderari, eundemque aperire cum mane ingreditur, veſperi autem cum inde migrat, occludere. Hinc eſt creditum Janum atque Portunum idem numen eſſe, cum hic oſtiis præeſſe putaretur, clavemque manu teneret, quemadmodum & Ja-

Preces quales ſint.

Cœli porta.

Jani imago.

& Janus. Ex quo aliud quoque numen derivavit, quod eſt circa januarum cardines. Ovidius enim 6. Faſtorum narrat, Janum, cum Nympham Cranem nomine compreſſiſſet, eam propoſitæ virginitatis pretio, jure cardinis donaſſe, ut penes eam illarum claudendarum, aut aperiendarum poteſtas eſſet: ſpinam quoque albam, Janalem virgam nuncupatam, ei eſt elargitus, qua ſtriges, cæteraſque noxas, quæ infantibus ſolent obeſſe, à foribus arceret. *Hæc Nympha Carna* poſtea, atque Cerdinea eſt vocitata: cujus in tutela cor, jecur, aliaque hominis viſcera erant. Solebant Romani Kal. Juniis in hujus Deæ honorem ſuillo lardo, faba, atque fare veſci; vel quod ejus ope ſibi viſcera haud læſum iri ſperarent; vel quod priſcorum temporum, quibus Dea illa fuerat, parſimoniam, atque omnis luxuriæ adſcitarum aliunde dapum fugam imitari volebant. Huic Romæ in Monte Cælio templum à Bruto, qui ſe inſanum finxerat, poſitum comperio, ea de cauſa, quod ejus patrocinio bene fauſteque quod tamdiu cælaverat, clauſumque pectore geſtaverat, ſucceſſiſſet, impotenti Tarquinii Superbi dominatu abolito. Sed nondum me quicquam de ejus ſimulacro legiſſe memini. Siquis vero aliquod effingere voluerit, ex iis quæ dicta ſunt, non difficile admodum, aliquod ipſius Deæ naturæ maxime accommodatum, poterit excogitare. Erat etiam apud antiquos Forulus, vel, ut alii dicunt Forculus, qui foribus præerat, quæ ſuper cardines verſatæ clauduntur, aperiunturve. Limentinum quoque Deum colebant, qui liminis erat præſes. Quare merito D. Auguſtinus eorum vecordiam irridet, tria hæc munera ab uno tantum oſtiario perquam commode obiri poſſe aſſerens, quibus illi tria numina præfici, oportere decernunt, quæ ſunt, Cardinea, Forulus, atque Limentinus. Sed nunc tandem ad rem, de qua agebamus revertamur. Dicebamus enim Janum eumdem atque Solem diem aperire, itemque claudere: idem quoque de anno facit; nam ineunte vere annum aperit, cum terram ad herbarum florumque productionem movet, ejuſque fœcundiſſimum ſinum patefacit; quem hieme claudit, cum ea omnibus ſuis ornamentis privata, conſtipatur, nivis ac glaciei rigore conſtricta. Binæ quoque Jani facies temporis ſunt ſigna, quarum altera quæ adoleſcentem refert, tempus mox adventurum repræſentat; altera, quæ eum grandem jam natu oſtendit, præteritorum temporum eſt argumentum. Plinius libro trigeſimo quarto, Janum à Numa rege dicatum ait, digitis ita figuratis, ut CCCLXV. nota per ſignificationem anni, temporis, & ævi ſe Deum indicaret; tot enim diebus annus conſtat; nam apud antiquos digitorum varia inflexione, quos quiſque vellet numeros, facile oſtendebat; de qua numerandi ratione exſtat adhuc ſanequam eruditus Bedæ liber. Suidas ſcribit, alios Janum effingere in dextera manu tenentem clavem, ut temporis principium, ac anni recluſorem, janitoremque: alios vero in dextera CCC. ſiniſtra LXV. continentem

Forulus Deus. Limentinus Deus.

Jani facies quid ſignificent.

Digitized by Google

ut annum ſignificet. Phœnices, M. Tullio, atque Macrobio ita referente, Janum mundi ſymbolum ſunt arbitrati: quare ſerpente caudam ſuam vorante, eum repræſentabant, mundus enim ſeipſum alit, & aſſidue in orbem torquetur; quod rerum omnium ortus, interitus, viciſſitudo, atque inſtauratio aperte nobis oſtendunt. Sed & Plutarchus, cur biceps effingeretur, in cauſis Romanorum capitum diſſerit; vel quod cum ipſe Janus Perrhabus eſſet, poſt, cum in Italiam veniſſet, linguam, & vivendi rationem immutaſſet: vel, quod Italos, cum agreſtes, ac barbari eſſent, ad manſuetiorem vitam & rempubl. adminiſtrandam pellexiſſet. Alii ad ſapientum regum prudentiam id referunt, qui ut res quas præ manibus habent, ſapientiſſimo conſilio adminiſtrent, una facie futura multo ante cognoſcunt, antequam eveniant, altera præteritorum memoriam retinent: ex utrorumque autem collatione, quid ſit in unoquoque ſtatuendum, vident. Hoc autem in principes optime quadrat, cum juxta Plutarchi ſententiam ij ſint vivæ Deorum imagines. Apud veteres Antevorta, ac Poſtvorta, Divinitatis comites colebantur; quo innuebant, nihil divinam ſapientiam, ſit illud licet præteritum, aut futurum, latere: ita Reges, quos in terris Deorum loco habemus, omnia noviſſe oportere, quæ ad optimam regni adminiſtrationem facere videantur. Nonnulli quoque voluerunt, Janum eſſe illud chaos; rudem rerum omnium, indigeſtamque molem, quam poetæ ante mundi conditionem exſtitiſſe fingunt; ac propterea alteram ejus faciem horridam, hirſutam, obſcuramque videri: alteram vero hilarem, pulchram, juvenilemque effingi, ut pulchritudo ex rerum diſtinctione, ac perenni ordine profecta, ſignificaretur. Atque ita tamquam principiorum Deum eſſe cultum, cui omnium rerum primordia eſſent conſecranda. Sed nos à rebus ex materia concretis ad ea quæ intelligentia percipiuntur tranſeamus, ac Jani bicipitis imaginem animo noſtro accommodemus: de qua re breviter quidem, ſed intelligenter non nulla attingemus. Humanus animus (ut Platonici ſentiunt) cum primum eſt à Deo conditus, ad eum ut patris amantiſſima proles naturali quodam inſtinctu ſeſe convertit, quippe qui dulciſſimi parentis faciem reviſere vehementer exoptet: quæ quidem cupiditas ita eſt menti innata, ut flammæ eſt proprium ſurſum aſcendere, natura aſſidue illam ad id, unde exordium ſumpſit, inſtigante: Nam ignis hic ex ſuperiorum corporum virtute accenditur: non ſecus ac divinæ particula auræ, quam pectore incluſam geſtamus, cum ſciat ſe à Deo inſpiratam, ad Deum miro quodam ardore anhelat. At hoc deſiderium, ſeu lumen dicere malumus, non idem ſemper perſeverat; quo enim magis cum animo cohæret, eo minus clarum efficitur, quoad in eo penitus obrutum ita obtenebretur, ut nullum fere amplius ex ſe lumen emittat; quo fiat ut is, Deo, divinîſque rebus è cogitatione abolitis, ſe tantum, inferioraque intuea-

Janus cur biceps.

Antevorta & Poſtvorta imagines.

Jani binæ facies quid in animo ſignificent.

intueatur. Sed tamen non ita divinum illud lumen in nobis hebeſcit, ut cæleſtia non ſinat nos amplius contemplari: at ſemina quædam, & ſcintillæ interdum divinitus emicant, quibus, ſi modo velimus, ad Deum poſtliminio reverti conceditur. Quare duobus eſt mens noſtra luminibus prædita, quorum alterum ab ortu traxit, eoque ſeipſam, inferioraque contemplatur, altero divinitus illapſo, tamquam duce ad cæleſtia perſcrutanda utitur. Hæc ambo lumina ex Jani effigie animadvertamus licet: Divinum illud, ac poſtea adveniens juvenili facie ſignificatur; naturale, quod eſt nobis ingenitum, ſenilis nobis aſpectus atque barbatus deſignat; omnia enim, quæ hic oriuntur, ſubinde mutantur, inveteraſcuntque; eorum etiam cognitio, lumine naturali comparata, plurimum in ſe obſcuritatis, ambiguitatiſque continet: Quare res hujuſmodi obtuſa oculorum acie cernimus: Divina vero, qualis eſt Deus opt. max. mentes illæ corporibus exutæ, cæleſtes orbes, quæ illuſtria quidem ſunt, neque interitui, aut mutationi ulli ſunt obnoxia, animus noſter acuto obtutu, lumine ſibi divinitus indito, intuetur. Alia quoque nonnulla, quæ noſtris in animis exſiſtunt, ad bicipitem Janum accommodari poſſent; ſed, quia obſcuriora ſunt, neque multum ad rem noſtram facere videntur, prætermittamus. Sed & quadricipitem Janum veteres effinxerunt: Nam hujuſmodi ſtatua in quodam Hetruriæ loco eſt reperta: hac Janus pro anno proculdubio ponebatur, cujus ſunt quatuor tempora, quatuor ejus faciebus adumbrata; ea ſunt Ver, Æſtas, Autumnus, Hiems, quæ apud priſcos vario aſpectu, atque habitu depingebantur, prout ab Ovidio ſecundo Metamorph. ſuis quaſi lineamentis deſignantur, cum Phœbi ſolium deſcribit. Sed elegantiſſima ejus carmina opponamus; quæ ſunt ejuſmodi,

Verque novum ſtabat cinctum florente corona;
Stabat nuda Æſtas, & ſpicea ſerta gerebat;
Stabat & Autumnus, calcatis ſordibus uvis,
Et glacialis Hyems, canos hirſuta capillos.

Aliter interdum hæc anni tempora oſtenduntur: Venus enim pro Vere, pro Æſtate Ceres, pro Autumno Bacchus ſumitur: Hiemem partim Vulcanus ad fornacem ardentem adſtans, partim Venti una cum Æolo eorum Rege, (hoc enim tempore præcipue, ſi umquam alias, tempeſtates excitantur) nobis repræſentant. Duodecim etiam aras antiqui Jano poſuerunt, quæ duodecim anni menſium, vel totidem ſigniferi ſegmentorum, per quæ ſingulis annis Sol decurrit, ſignificationem habent. Romæ erat templum Jano ſacrum, cujus teſtudo quatuor columnis pilatis ſuſtentabatur, quatuor perviis januis: in ſingulis vero loculamenta duodecim, tanquam feneſtellæ in quibus ſtatuæ reponerentur: Has quidam exiſtimant duodecim menſium, quæ in quatuor anni tempora dividuntur, Imaginem præ ſe ferre. Imago 4 2.

Ejus

Ejus templum à Numa extructum, duas habuiſſe portas legimus; in cujus veſtibulo Janus inſigni in ſolio ſedebat: Paltulcius atque Cluſius ab aperiendis, claudendiſve portis vocabatur: hæ belli portæ dicebantur: Quas Virgilius in VII. Æneid. ita deſcribit.

Sunt gemina belli porta (ſic nomine dicunt)
Religione ſacra, & ſavi formidine Martis:
Centum arei claudunt vectes aternaque ferri
Robora: nec cuſtos abſiſtit limine Janus.
Has, ubi certa ſedet patribus ſententia pugna,
Ipſe quirinali trabea, cinctuque Gabino
Inſignis reſerat ſtridentia limina Conſul:
Ipſe vocat pugnas; Sequitur tum catera pubes.

Dum vero bellum duraret, portæ aſſidue patebant: quo abſoluto ſtatim claudebantur. Hoc à Numa inſtitutum, à poſteris ſancte ac religioſe ſemper ſervatum fuit, quemadmodum Plutarchus refert, Quare Janus pacem bellumque in manibus habere eſt dictus, ut de ſe apud Ovidium *primo faſt.* prædicat, eum ſuorum Feſtorum rationem reddit. Hujus rei licet multiplex poſſit eſſe cauſa; illa tamen mihi potiſſima videtur, quod Jano cœlum innui, cum alii plerique, tum Marcus Tullius exiſtimavit, quod, cum perenni motu in orbem torqueatur, ſiderum conjunctiones, varios inter ea aſpectus ac comparationes efficit, quibus fit, ut inter Aſtrologos conſtat; alii ad alia ſint propenſi: Quamobrem vulgo dictitatur, plurimas humanarum rerum, præſertim bellum atque pacem è cœlo portendi. Itaque eo fortaſſe valvarum aperiendarum aut claudendarum ritus ſpectabat, qui in Jani Templo obſervabatur. Erant præterea in foro Romano duo Jani, ubi celebris erat mercatorum locus; nam argentarii ac numularii, cæterique hujuſmodi in Janis nuncupatis ſuam artem exercere ſolebant: is enim primordiorum Deus putabatur, atque ideo Kalendis præerat, & Junonius dicebatur, quod omnium menſium ingreſſum teneret, ut etiam Juno Kalendisque fœneratores pecunias fœnori collocare ſolebant. Jani quoque arcus quadriformes ac pervii dicebantur qui in pompis triumphalibus per urbem ad Jani templi ſimilitudinem excitabantur. Quare Suetonius de ſuperbia faſtuque Domitiani loquens, ita inquit; Janos arcuſque cum quadrigis & inſignibus triumphorum per regiones urbis exſtruxit.

Imago 5. a.

DE APOLLINE, PHOEBO QUI ET SOL DICITUR.

Dii apud antiquos quo pacto introducti.

VARIÆ ac diverſæ de rerum primordiis ſententiæ apud antiquos extiterunt: nam alii aliud de univerſitatis hujus conditore ac de materia ex qua coagmentata eſſet, opinabantur: ideoque Poetæ, qui omnium primi de Diis ſcripſerunt, maximam eorum multitudinem

nem ſub variis fabularum involucris invexerunt. His diverſas ſapientum opiniones de rerum opifice, primariaque earum materia adumbrantur; Quare Elementa quatuor, Solem, Lunam, aliaque aſtra Deos diverſis fictionibus inmuerunt. Itaque eis templa, altaria, ſtatuæ Gentium conſecrabantur præterquam apud quoſdam Aſſyrios, qui ut Lucianus ſcribit, licet eorum Deorum effigies ſuſciperent, qui ſub aſpectum non caderent: Soli tamen ac Lunæ nusquam non occurrentibus, nullam ſtatuam ponendam aſſeverabant. Si enim ipſa per ſe feriunt oculos, ſtatim atque ad cælum ſuſpicimus, quid opus eſt eorum ſimulacris, cum rem ipſam teneamus. Sed tamen Macrobius refert in quadam Aſſyriæ parte, ubi Sol atque Jupiter pro eodem colebantur, cum mundi animus eſſe crederentur, quoddam fuiſſe auratum ſimulacrum, idemque imberbe, quod protenſa dextera aurigæ more flagellum, ſiniſtra fulmen, ſpicasque geſtaret: quæ Solis atque Jovis vim eſſe junctam ſignificabant. Quia vero cæteris omnibus ſideribus Sol virtute antecellere videtur, quam longe illuſtrius in hæc inferiora exſerat; nonnulli ejus fuere ſententiæ ut dicerent, reliquos Deos pro Apolline poni, prout is diverſe ſuas vires demonſtraverit. Propterea diverſis eum ſimulacris effinxerunt, eumdemque plurimis nominibus, inter ſe maxime differentibus appellitunt, non ſolum ii qui lingua diſcreparent, ſed & quibus eſſet communis ſermo; & inferius, data occaſione dicemus. Græci enim Apollinem ſive Phœbum vocaverunt, in quo eos latini ſunt imitati; Nam nullum apud nos proprium ejus nomen exſtat præterquam Sol, quo nomine plerumque nos utemur. Hunc priſci juvenem imberbemque effinxerunt. Quare Alciatus ſuis Emblematibus, cum juventam vellet exprimere. Apollinem & Bachum, induxit: iis enim inter Deos adoleſcentes eſſe præcipue contigit, de quibus Tibullus inquit. Imago 6.a.

Solis æterna eſt Phœbo Bacchoque Juventa,
Nam decet intonſus crinis utrumque Deum.

Ex quo Dionyſius Syracuſarum Tyrannus, lepido dicterio ſacrilegii excuſandi anſam ſumpſit. Cum ex Æſculapii ſtatua auream barbam ad ſe avertit ſibi abſurdum videre dicens, patre exſiſtente imberbi filium tam promiſſam barbam habere: Æſculapium enim Apollinis filium ferunt. Flava cæſarie Apollinem ornant, quæ fulgentes Solis radios deſignat. Ejus adoleſcentia admonemur, ipſius virtutem, caloremque quo vitam rebus influit, ſemper eundem perſeverare nunquamque inveteraſcere, aut aliquo pacto retundi. Sed de aliis quoque Diis dicitur, nunquam ſeneſcere. Itaque apud Homerum legimus, Hebem (quæ vox ætatis florem ſonat primamque in genis lanuginem ſignificat) pocula cæteris Diis miniſtrare, Jovi verò Ganimedem. Hæc autem juventus ab antiquis colebatur: cui Romæ in citro maximo ædem Licinius Lucullus duumvir dedicavit; quam voverat XVI. *Apollo ſemper juvenis.* *Juventas Dea.*

annis ante M. Livius Conſul, quo die Aſtrubalem, exercitumque ejus cæcidit, ut refert Livius. Hanc pulcherrimam adoleſcentulam veſtibus varios colores referentibus ornatam, floreis ſertis redimitam quemadmodum & Pomonam Romani effingebant. Græci ut eam exprimerent, me latet; nam Pauſanias ei in quodam templo, quod in Corinthio agro in cupreſſorum luco ipſi erat dicatum, nullam poſitam eſſe ſtatuam ait, idque quadam arcana de cauſa, quam ille proferre non eſt auſus, nec nos apud alios ſcriptores comperimus. Sed maximis eam veteres proſequebantur honoribus; nam qui ad ejus templum, tamquam ad aſylum confugiſſent, pœnas, quibus ob ſua flagitia eſſent obnoxii, effugiebant: qui autem ex carceribus evaſiſſent, compedes illuc apportabant, quas arboribus ibi conſitis ſuſpendebant.

Imago 7.a.

Tenebat Apollo manibus lyram, ut ſuaviſſimum concentum oſtenderet, quem cœli efficiunt, maximum in motu ordinem ſervantes; cujus ordinis Sol eſt cauſa, cum enim erronum ſit medius, ex Platonicorum ſententia, ut Macrobius refert, cunctis motus legem præſcribit. Itaque unusquiſque celeriter, tardeve movetur, pro ea quam ſibi ſol virtutem ingenerarit.

Apollo lyram tenebat.

Quia vero ſingulos cœlos ſingulas habere muſas, Platonici volunt, quas & Sirenes interdum appellant, quæ cum ſuaviſſime canant, cœlorum concentum imitari videntur; ideo Apollo Muſarum dux, cum eiſque aſſidue verſari dicitur. Quare quoddam templum, quemadmodum Pauſanias teſtatur, utriſque eſt dedicatum. Initio tres tantum Muſæ exiſtimabantur; quarum nomina apud Græcos erant Μελέτη, Μνήμη, Ἀοιδὴ, quæ apud nos Meditatio, Memoria, ac Cantus dici poſſunt. Sed Pierius Macedo, unde mons Pierius eſt dictus, novem eſſe Muſas (ſicut Pauſanias ſcribit) decrevit, quibus ea nomina impoſuit, quæ poſtea ſunt vulgo recepta. Ab eo monte omnes Pierides, ſicuti ab aliis locis aliter ſunt nuncupatæ. Jovis ac Memoriæ filiæ, itemque Poeſi & Muſicæ præeſſe ſunt creditæ; qui enim ingenio, ac memoria eſt præditus, facile in eo excellit, ad quod animum appulerit. Sed & qui præclara poemata facile peragit, propitias habere Muſas dicitur. Muſæ puellari, & Nympharum habitu indutæ finguntur, cum variis & diverſis inſtrumentis, pro artium ratione, quibus præſunt: de quo inter Virgilii poemata non invenuſtum habetur Epigramma, quod eſt hujuſmodi;

Apollo Muſarum dux.

Muſarum Imago.

Carmine Calliope libris heroica mandat.
Clio geſta canens, tranſactis tempora reddit.
Dulciloquis calamos Euterpe flatibus urget.
Melpomene tragico proclamat mæſta beatu.
Terpſichore affectus citharis movet, imperat, auget.
Plectra gerens Erato, ſaltat pede, carmine, vultu.

Signat

Signat cuncta manu, loquitur, Polyhymnia geſtu.
Urania cœli motus ſcrutatur, & aſtra.
Comica laſcivo gaudet ſermone Thalia.
Mentis Apollineæ vis has movet undique Muſas,
In medio reſidens complectitur omnia Phœbus.

Coronabantur vero varie & florum, & frondium coronis: ſed & interdum palma, propter nominis ſimilitudinem; quia ſcilicet Phœnices literas inveniſſe feruntur. Sed & coronas interdum geſtare Muſæ finguntur, ex pennis verſicoloribus, non modo propter Pieri filias, à ſe ſuperatas, & in Picas converſas, ſed etiam ob Sirenas devictas. Certe harum ſigna hodie quoque pervetuſta Romæ viſuntur, quæ pennam habent in vertice affixam; hæcque Sirenum eſſe creditur. Utque liberales artes (quas ἐγκυκλοπαίδειαν vocant) inter ſe aptas oſtenderent, ita ut alia ex alia per ſeriem quamdam ſequatur; earum inventrices Muſas, mutuo inter ſe manibus junctas, in orbem choreas ducere effinxerunt, chorago exſiſtente Apolline, qui illud lumen adumbrat, quod hominis mentem colluſtrat, ut ſapientiæ ſacris initiari valeat. Medius autem locus Apollini cum alibi, tum in cæleſtibus globis eſt tributus: quaqua enim is ſua virtute, ac radiis pertinet; quare optimo jure cœli cor eſt nuncupatus: utque ſciremus, ejus vim atque efficacitatem non ſolum ad cœlos omnes, ac terras permanare, ſed & ad penitiſſima inferorum loca pervenire: lyram ei addiderunt, quæ cœleſtis harmoniæ, quoquoverſus permeantis ſpeciem præ ſe fert: clypeum quoque geſtat, quo noſtrum hoc hemiſphærium, quod in clypei figuram eſt orbiculatum, repræſentatur. Idem ſagittas fert, quæ radiorum vicem ſubeunt, ſicut enim illæ ex arcu emiſſæ, maximo cum impetu illiduntur, ita & Solis radii ad abſtruſiſſimos terræ receſſus perveniunt, quos inferos locos vocamus. Hæc omnia ex Servio retulimus, qui ſe à Porphyrio mutuatum fatetur, ex ejus ſcilicet libro, qui Sol inſcribitur. Nonnulli, Apollinem inferorum Deum appellatum, ſagittaſque in manibus habere dicunt; quod nimius Solis æſtus magnopere mortales infeſtat; fere enim peſtes, aliaque morborum genera affert. Sed quia Solis temperatus calor plurimum nobis affert commoditatis, dextera Gratias geſtaſſe, ſiniſtra arcum & ſagittas Apollo fingitur; nam humorem exſiccando, quem aſſidue terra exhalat, ſalubre cœlum ac purum reddit. Hoc Poetæ innuentes, commenti ſunt, Apollinem ſagittis Pythonem ſerpentem confeciſſe, qui ex terra, diluvii aquis nudata, exſtitiſſe fertur. Pytho enim Græce putredinem ſonat; nam terræ adhuc humidæ exhalatio in ſuperna volubili impetu meando, atque inde ſeſe, poſtquam calefacta eſt, inſtar ſerpentis mortiferi in inferiora revolvendo, omnia vi putredinis corrumpebat, quæ non niſi ex calore & humore generatur, ipſumque Solem denſitate caliginis obtegendo, nebula videbatur quodammodo lumen ejus

Muſarum corona.

Apollo cur in medio.

Pytho ab Apolline interfectus.

Digitized by Google

Lupi cur ſub tutela Apollinis. Sol cæteraque ſtellæ ex quo alantur.

eximere ſed divino radiorum fervore tandem, velut ſagittis incidentibus, extenuata, & exſiccata, interempti Pythonis ab Apolline fabulam fecit: quod etiam ex eo ſignificatur, quod Lupi ſub Apollinis tutela ſunt; ſicut enim lupi pecora rapiunt, ita ipſe quoque humorem radiis abſumit. Ideoque Sol, Luna, cæteræque ſtellæ ex humore, quem ſurſum terra atque mare emittunt, ali feruntur; ut Marcus Tullius in libro de Natura Deorum ex Cleanthis ſententia teſtatur. Huc proculdubio Homerus ſpectavit, cum Jovem, cæteroſque Deos apud Oceanum cœnatum profectos fingit. Lupus quoque ita oculorum acie pollet, ut & nocte cuncta cernat; ita & Sol cum exſiſtit, ſtatim noctis tenebras diſpellit. Quare Delphis in ejus templo æneus lupus viſebatur; nam fabulantur poetæ, Latonam, à Jove gravidam, in eam belluam eſſe converſam, ne forte Juno, ubi id reſciviſſet, aliquid ei inſidiarum pararet; ideoque lupam exſiſtentem, Apollinem peperiſſe. Aut ſicuti apud Pauſaniam in Phocicis legitur, quia hominem quemdam ajunt, ſacram pecuniam, quam avertiſſet, abdidiſſe in ea Pernaſſi parte, quæ maxime eſſet arboribus condenſa: Lupum vero, in dormientem impetu facto, illum occidiſſe; ac deinde quotidie cum ululatu ſolitum intra urbem penetrare: id cum non niſi divinitus fieri exiſtimare homines cœpiſſent, feram ſequuti, aurum ſacrilegio ereptum repererunt,, & ad rei memoriam lupum ex ære dedicarunt. Hucuſque Pauſanias, qui cauſam templi, quod Argis Apollini, Lycio nuncupato, dicatum eſt, in Corinthiacis afferens, cum Danaus, inquit, Argos veniſſet, de regno cum Gelanore, Sthenelæ filio contendit; atque cum eorum uterque ad populum multa, & ea maxime probabilia, & juri conſentanea dixiſſet, neque omnino, quæ Gelanor afferebat, minus æqua viderentur, cauſa ampliata eſt in craſtinum. Poſtero die prima luce in boum gregem; in pomerio paſcentium lupus impetum fecit; atque is taurum ipſum, gregis ducem adortus eſt: viſum eſt Argivis, Gelanoris cum tauro, cum lupo eſſe Danai aptiſſimam convenientiæ rationem: quod ſcilicet uti lupus animal eſt homini minime familiare, ſic propemodum ad id temporis nulla fuiſſet Danaus Argivorum uſus conſuetudine: quare, cum taurum lupus confeciſſet, è re nata Argivi Danao imperium adjudicarunt. Tunc Danaus lupum ab Apolline immiſſum interpretatus, Lycii Apollinis ædem dicavit (λύκος enim Latine lupus vertitur) Pro æde baſis eſt, in qua incuſa eſt tauri & lupi pugna: inciſa etiam & virgo, quæ lapidem in taurum mittit; Dianam eam virginem nominant. Corvus quinetiam Apollini eſt dicatus; nam ut Martianus refert, Apollo divinandi peritia præditus eſſe creditur; corvus autem inſtinctu quodam naturali pluviam, ſerenitatemque prædicit, voce quandoque clara, quandoque rauca utens, quemadmodum ex Virgilio in Georgicorum libris, ubi de tempeſtatum ſignis agit, diſcere poſſumus.

Apollo Lycius.

Digitized by Google

mus. Putatur etiam corvus multa alia prædicere ſolere; quare eo antiqui plurimum in augurandi arte uſi ſunt: jure ergo Apollini miniſter eſt attributus, quod Ovidius de eo narrat: idemque dicit, Apollinem cum cæteris Diis cum in Ægyptum, ut manus Typhonis evaderet, profugiſſet, in corvum ſe vertiſſe. Eidem & cycnum addiderunt, ut hoc diem ſignificarent, quem nobis ſolis præſentia efficit; ſicuti abſentia noctem, corvo ſimilem parit. Sentiunt aliqui, nullam avem magis Apollinis naturæ reſpondere Cygno: is enim ſuo candore Solis lucem refert, cantu ſuaviſſimum efficit concentum, quem & Apollo lyra efficere creditur: idem & mortem ſibi præſagit, cum enim eſt morti propinquus, dulciſſimè, ſi umquam, canit, vel quod naturæ quodam impulſu geſtit, cum ſciat, ſe brevi moriturum; vel quod tunc maxima ſanguinis copia ad cor confluat, qua concalefactum, dulcedine quapiam titillatum, ita ſuaves voces emittit. Non deſunt, qui dicant, eo tempore cycnum flere potius quam canere, nam capitis pennæ altius infixæ cerebrum contingunt, qua ex re mors ſequatur oportet. Pauſanias ſcribit, Græcos Gallum veneratos eſſe, ut Apollini ſacrum; is enim cantu mane Solis adventum annunciat. Fortaſſe etiam quod ſæpe antiqui ex ejus cantu tempeſtivo fauſtarum rerum auguria capiebant, ex præmaturo autem, aut tardo contraria præſagiebant; Ita enim Bœotii nobilem illam Leuctricam victoriam de Lacædemoniis reportatam præſenſerunt, præcedenti nocte tota gallis concinentibus, nam gallus à rivali victus, conticeſcit, & aliquo ſe abdit, in aliorum ſe conſpectum dare non audens: cum victoriam reportarit, præ lætitia geſtat, cantuque ubique ſuam victoriam prædicat. Homerus eidem Apollini Accipitrem dicatum vult, quem velocem Apollinis nuncium appellat, cum narrat, Telemachum dum Ithacam reverteret Accipitrem vidiſſe, qui Columbam dilaniaret; ex quo fauſtum omen ſuſcepit, ſe domum à procis brevi liberaturum. Ægyptii ſub accipitris ſymbolo Oſirim, qui apud eos eſt Sol, intelligebant, cum quod hæc avis acutiſſima eſt oculorum acie, tum quod citiſſimè volat, eum Ægyptii divinis honoribus proſequebantur (quemadmodum Diodorus Siculus refert, cum belluas quas Ægyptii numinum loco haberent recenſet) cum alias ob cauſas, tum præcipue quod priſcis temporibus accipiter ex ignotis regionibus, Thæbas (quæ erat Ægypti primaria urbs) ad Sacerdotes librum rubris literis conſcriptum attulit, in quo ſacrorum ritus continebatur. Hinc factum eſt ut ſacrarum rerum ſcriptores apud eos pileum rubrum, una cum accipitris ala geſtarent, Porphyrius in libro de abſtinentia ab animantibus, Apollini inquit, apud Ægyptios Accipitrem, Scarabeum, Arietem, atque Crocodilum præ cæteris Diis attributum. Sed & Ægyptii Solem pingebant juvenili ac rotunda facie, eumq; in navi collocabant, quam Crocodilus ferebat; per navigium motum ejus in humido ſignificantes;

Cycnus Apollini ſacer.

Gallus Apollini ſacer.

Accipiter Apollini dicatus.

Pileum rubrum quinam apud Ægyptios geſtarent.

Solis navis.

 per

Digitized by Google

per Crocodillum vero aquam pluviam, cujus cauſa ſoli tribuitur, ex qua noxia quæque ſalutaribus ſuis radiis Sol ſecernit. Hæc Euſebius ſcribit. Jamblicus autem cum de Ægyptiorum myſteriis loquitur, Ægyptios inquit, cum Deum in navem imponunt, tamquam ejus gubernaculis præpoſitum, primam omnium cauſam intelligere, quæ orbi univerſo moderetur, quæque immota manens, ſuperne ſecundas cauſas, ſerie quadam inter ſe aptas, per eaſque mundum univerſum movet, perinde atque navicularius temone leviter tacto, navim totam quo vult movet; Martianus eum ſuam Philologiam ad ſolis orbem introducit, eam dicentem facit, ſe ibi navim cernere quæ diverſorum ſententiis gubernata, huc illucve, prout naturæ impetus fert, impellitur; eandem flammis univerſam conflagrare, pretioſiſſimis mercibus eſſe onuſtam, ſeptem ei fratres præeſſe; leonem in malo, & crocodilum extrinſecus eſſe depictos; intrinſecus lucis fontem coercere, quam occultis quibuſdam viis per univerſum orbem diffundat. De Scarabeo apud Euſebium legitur, Ægyptios plurimi eum feciſſe, & tamquam expreſſam Solis imaginem coluiſſe: Nam ſcarabei omnes ſunt maſculi, ut Ælianus teſtatur: quare milites Ægyptii anullos, in quibus ejus effigies eſſet inſculpta, induebant, ut eam ſpectantes, fœminea mollitie depoſita, ad maſculam virtutem excitarentur. Scarabei ita ſibi ſobolem comparant: ſuum ſemen in ſtercus effundunt; ejus ſegmenta rotundant, quæ viginti & octo dierum ſpatio pedibus verſant, donec abunde concalefacta, vita informentur: hincque recentes ſcarabei exſiſtunt. Sol quoque ſuam virtutem in terras effundit, eas aſſidue verſat; in orbemque ſe torquens, efficit ut Luna ſingulis menſibus innovetur, quo tempore ſcarabeus quoque ſibi prolem ſurrogat.

Scarabeus plurimi ab Ægyptiis factus.

Non ſolum apud antiquos ſua cuique Deo animalia erant ſacra, ſed & arbores dicabantur. Quarum Laurum Apollini attribuerunt, ex qua ſerta ac coronas ei conficiebant; vel ut ad fabulam Daphnes, quam is adamabat, in laurum converſæ alluderent; aut quod laurus divini neſcio quid in ſe contineret, cum in prunas conjecta, futura præſagire videatur, fauſta quidem, ſi magnum ex ſe ſtrepitum edat: infelicia, ſi nullum, aut parvum. Multi apud veteres ſibi perſuadebant, fore ut, ſi quiſpiam cubiturus, lauro ſibi tempora vinciret, in ſomnis videat ejus rei, quam ſcire cupiat, veritatem. Videntur præterea in lauro ignis ſemina latitare; nam ea hederæ adfricata, perinde atque ſilici Chalybs, ignem emittit; in quo quidem Solem adumbrat. Quia vero laurus Apollini erat ſacra, ea poetæ, qui ſub illius tutela erant, coronabantur. Imperatores etiam eadem ſe exornabant, ea fortaſſe de cauſa, quod hæc arbor è cœlo minime tangeretur. Quamobrem Tiberius Imperator, cum cœlum fulgurare cerneret, ſtatim lauro caput cinxiſſe legitur, ita

Laurus ſacra Apollini.

ita ſe à fulmine ſartum tectum credens. Kalendis Januarii iis qui magiſtratum iniiſſent, Romani lauri fol. a offerebant, ut illis muniti toto anno valetudinem tuerentur; nam plurimum hæc arbor ad ſanitatem conferre vulgo exiſtimabatur, cui Apollo præerat: idemque medicinæ inventor habebatur (ut inferius in Æſculapio videbimus) nam cœli temperatio, quæ noſtris corporibus magnopere prodeſt, à ſole efficitur. Apollinem Ægyptii hieroglyphicis literis deſcribere volentes, ſceptrum effingebant, ejus in vertice oculum imponentes, quem interdum Jovis oculum appellabant: hoc innuentes, eum cuncta cernere, eumdemque univerſum ſumma cum juſtitia adminiſtrare; ſceptrum namque regni eſt ſymbolum: Homerus quoque ſæpe ſcribit, Solem omnia cernere, atque audire. Quare apud Spartanos Apollini ſtatuam, quæ quatuor aures, totidemque manus haberet, poſitam legimus: quod aliquando ea forma pro ipſis pugnantem, ſe præbuerit cernendum: ſed fortaſſe quatuor aures prudentiam, quæ ex Apolline manare putatur, ſignificant; prudens enim in loquendo eſt tardus, ſed ad audiendum aures ſemper apertas habet: quare apud Græcos proverbio quodam admonemur, ut eum, qui quatuor auribus eſt præditus, virum ſcilicet prudentem, audiamus. Apuleius, Solem cuncta videre aſſerit, cum inquit, in Theſſalia fuiſſe ſtriges, quæ, ut ſuis præſtigiis aliquid ad ſe averterent, eo ſe inſinuabant, ubi cadaver fuiſſet, ita latenter, ut ne à Solis quidem oculis cernerentur; perinde atque minime fieri, aut vix poſſit, ut aliquid Solem lateat. Phœnices lapidem nigrum ad baſim orbiculatum atque latum, paulatimque in acumen vergentem, quem cælitus ad ſe demiſſum jactabant, verum ſolis ſimulacrum habebant, quod divina, non humana arte eſſet effictum. Ab hac forma non diſcrepabat (nam de colore non auſim aſſeverare, cum Pauſanias, qui rem narrat, nihil de eo meminerit) lapis quidam, Pyramidis ſpeciem referens, quem Megarenſes ſub Apollinis nomine colebant. Et apud Pæones (ſicuti Alexander Neapolitanus lib. IV. cap. XII. refert) diſcus brevis, longo ligno oppoſitus pro ſole habebatur. Lactantius Statii interpres ſcribit, maximum apud Perſas Deorum ſolem extitiſſe, quem in quodam antro venerabantur. Eum figurabant Leonis rictu, cum thiara, utraque manu tauri cornua premente. Leonis caput; Solem maximam tum vim habere innuit, cum ad Leonis ſignum pervenerit, aut eum inter cætera ſidera eodem loco atque leonem inter belluas numerari. In antro degit, cum ob Lunæ oppoſitum, à nobis minime conſpicitur, Luna vero quæ Vaccæ ſimilitudinem gerit, ob eas, quas inferius ſuo loco rationes afferemus, cornibus ab eo tenetur, ut eam ſæpius à ſole lumine privari, cum ſcilicet Lunæ defectus accidit, cogique quodammodo, ſolis veſtigia perſequi intelligamus. Nonnulli arbitrantur id ad Perſicorum ſacrorum ritus referendum; apud quos nemo Apollinis ſacris initiabatur, qui prius ſuæ virtutis, ac patientiæ quodam in

Apollo medicinæ Deus.

Jovis oculus.

Sol cuncta cernit.

Apollo quatuor auribus praditus.

Solis imago.

Imago 9. 2.

in antro ſpecimen non dediſſet. Patris quæ ſunt in Achaja, ut Pauſanias Lib. VII. refert, Apollinis nudum eſt ex ære ſignum, pedibus tantum calceatis; quorum altero bovis calvæ inſiſtit. Delectatum vero bobus Apollinem in hymno, quem in Mercurium fecit, docet Alcæus, boves ereptas Apollini à Mercurio memorans, ſed ante Alcæum verſibus ſuis prodidit Homerus, certa mercede Laomedontis armenta Apollinem paviſſe: idemque ita loquentem Neptunum facit:

Boves Apollini gratæ.

Ipſe ego Trojanam vallabam mœnibus urbem
Tam latis pulchriſque, ut inexpugnabilis eſſet:
At tu Phœbe, boves carumas tunc paſtor agebas.

Nulla autem gratiori Apollini victima litabatur, quam bove. Quare Charyſtii ex Eubœa bovem æneum Apollini ſtatuerunt de Perſica victoria. Quod illuc refert Pauſanias in Phocicis, quod, Barbaris è Græcia pulſis, & alias fortunas incolumes habuerunt, & libero ſolo terram arare potuerunt. Itaque Plutarchus cauſas afferens, cur Theſeus in nummo bovem exprimendum curarit, hoc inquit, eum voluiſſe populos ſuæ fidei creditos agriculturæ admonere, ad eamque clam excitare Ægyptii bovem pro Oſiride colebant, eum ſolis loco habentes, talique ſpecie credentes poſt mortem viſum: Hunc enim Typhon frater interfecerat, quod ei invideret ob eximios honores decretos, quos ſibi egregiis artibus à ſe inventis, ac Ægyptio populo traditis commeruerat; Eum ergo Ægyptii Apin, quem bovem lingua noſtra dixeris, appellarunt. Sed ſunt qui arbitrentur, bovem ab Ægyptiis maximo in honore habitum, quod Oſiris ejuſque uxor Iſis ita ſanxiſſent, idque ob maxima commoda, quæ in mortales à bove ratione agriculturæ dimanant. Neque ejus effigie contenti belluam quoque vivam venerabantur; quam nec diu vivere patiebantur; poſt paucos enim annos eam præcipitem in fluctus agebant, de cujus morte publicus luctus celebrabatur, paſſim omnibus ſibi veſtes atque capillos lacerantibus; inſtitium tantiſper edicebatur, donec alius bos eſſet inventus: non enim omnes boves aut vituli (ita eum Herodotus vocat) Deo Api ſubrogando erant idonei; Sed ex vacca primo partu editum, ſeligebant, (eam ſplendore quodam, cœlitus emiſſo gravidam effectam jactabant) totum nigrum, niſi quod macula alba, eaque quadrata eſſet in fronte aſperſus; in dorſo aquilæ ſigno eſſet inſignitus; lingua aut palato ſignum nigrum haberet expreſſum, quod ſcarabeum fortaſſe repræſentaret; cauda publici pilo eſſet contecta. Hanc Ægyptii belluam nacti, publica omnes lætitia geſtiebant, eamque ſacerdotibus maxima cum veneratione, diviniſque honoribus, quales numina decent, cuſtodiendam tradebant; à qua & oracula hoc modo petebant: fœnum, aut fruges porrigebant; quas ſi bos ille ſtatim arripuiſſet; fauſta omnia eventura ſibi perſuadebant; ſin renuiſſet, alia omnia potius.

Apim

Digitized by Google

Apim interdum Memphi ſe videndum præbere dictitabant: quare feſtos dies, ejus viſioni dicatos maxima cum religione colebant. Sed Cambyſes Perſarum Rex, qui Ægyptum ſibi ſubegerat, cum ex bello Ammonico, inſeliciter ſane à ſe geſto, Memphim reverteretur, populum publica lætitia prædicta feſta celebrantem forte offendit; quo ſpectaculo perculſus (nihil enim de ſolemnitatis more didicerat) confeſtim ex primariis aliquot interficiendos juſſit, eorum excuſationem non accipiens, ſacrorum ſuorum ritum ita ferre dicentium, ſuſpicans potius, publicum gaudium ſuſceptum ex clade, quam ab hoſtibus reportaſſet; cum ſciret ſe populo eſſe exoſum: nam quod ad Apidis ſpeciem pertinebat, negabat poſſe fieri, ut illuc Deorum aliquis, ſe inſcio perveniret. Cum vero Sacerdotes in eo inſiſterent, Apim maximum Deum eſſe viſum, aſſeverantes, juſſit, ut ſtatim hunc ei Deum videndum exhiberent; qui maxima cum pompa prædictum bovem ad Regem adducunt; quem cum Cambyſes eſſet intuitus, illorum ſuperſtitione irriſa, ac, gladio ſtricto, jugulavit; & ad Sacerdotes, reliquosque Ægyptios, ibi præſentes converſus, Sunt, o hominum nequiſſimi, inquit, ita carne ac ſanguine Dii coagmentati, ut plagis, ac vulneribus ſint obnoxii? hic eſt vobis profecto Deus maxime dignus. Sed efficiam, ne mihi verba dediſſe, vobis operæ pretium fuerit. Statimque Sacerdotes virgis cædendos curavit, ac publico edicto cavit, ne quis feſtum diem celebraret; quod qui ſecus fecerit, is capite plecteretur. Hæc narrat Herodotus. Sed Auguſtinus lib. XXXII. de civitate Dei ita de Api ſcribit; Apis rex Argivorum, navibus transvectus in Ægyptum, cum ibi mortuus fuiſſet, factus eſt Serapis, omnium maximus Ægyptiorum Deus. Hominis autem hujus, cur non Apis etiam poſt mortem, ſed Serapis appellatus ſit, facillimam rationem Varro reddidit: quia enim arca, in qua mortuus ponitur, quod omnes jam σαρκοφάγον vocant, σορὸς dicitur Græce, & ibi venerari eum ſepultum cœperunt, priuſquam templum ejus eſſet exſtructum, velut σόραπις primo; deinde, una litera (ut fieri ſolet) commutata, Serapis dictus eſt. Conſtitutum eſt etiam de illo, ut quisquis eum hominem fuiſſe dixiſſet, capitalem penderet pœnam. Et quoniam ferè in omnibus templis, ubi coleretur Iſis & Serapis, erat etiam ſimulacrum, quod, digito labiis impreſſo, admonere videretur, ut ſilentium fieret (is erat Harpocrates) hoc ſignificare idem Varro exiſtimat, ut taceretur, homines eos fuiſſe. Ille autem bos, quem mirabili vanitate decepta Ægyptus, in honorem ejus deliciis affluentibus alebat, quoniam eum ſine ſarcophago vivum venerabantur, Apis, non Serapis vocabatur. Præter bovem Ægyptii ut numina, habuerunt belluas quoque non paucas, ut Hircum, quemadmodum Joſephus in libris contra Appionem refert, Cynocephalum, de quo dicetur, cum de Mercurio agemus, & Crocodilum, quem non aliter Cleomenem Alexandri

Cambyſes Apim occidit.

ducem tractare voluiſſe dicunt, atque Cambyſes Apim tractarit; is enim cum illac tranſiret, ubi Crocodilus pro numine colebatur, cum audiſſet, quemdam ex ſuis famulis ab hujus generis bellua vehementer læſum, omnibus ad ſe accerſitis ſacrificulis, vehementer de eorum Deo eſt conqueſtus, qui ultro ſe injuriis appetiſſet, nullo prius damno accepto; pœnaſque de eo ſe ſumpturum, eſt comminatus. Quare poſt crocodilorum venationem inſtituit. Sed tamen minæ nullum habuerunt eventum; Cleomenes enim maxima pecuniæ ſumma ſacerdotibus emunctis, qua ii Dei ſui contumeliam, atque adeo necem redemerunt, ab incepto deſtitit. Hoc Ariſtoteles in libris de Repub. refert; eorum exempla adducens, qui varios pecuniæ conficiendæ modos excogitarunt. Sed jam ad Apollinem revertamur, qui Nomii cognomen habuit, ex prædictis ejus muneribus, quæ maxime cum paſtoricia arte conſentiunt (quamvis etiam in fabulis ſit, eum Admeti regis pecora paviſſe) Sol enim omnia paſcit, quæ terra progenerat. Ex hoc fotaſſe ſtulta Æthiopum opinio, qui Africam ad mare auſtrale incolunt, originem traxit, apud eos enim ſunt prata quædam, in quibus omnium fere animalium carnes aſſatæ ut plurimum reperiebantur; quo omnes paſſim confluebant, ut opipare ſane epularentur ex iis, quæ etiam aſſata ſponte à terra ſine hominum labore ſolis virtute producerentur: Itaque is locus menſa Solis vulgo dicebatur. Hinc locus proverbio datus, ut menſæ Solis & divitum ædes nuncupentur, quo omnibus patet aditus ad edendum atque bibendum. Sed tamen Herodotus arbitratur, eas carnes noctu à Magiſtratibus inferri ſolere.

Apollo paſtor.

Solis menſa.

Aſſyrii ut Solis vires quas in rebus inferioribus exſerit, exprimerent, Apollinem promiſſa in acutum barba, eminente ſuper caput calatho effinxerunt. Lucianus narrat, quoſdam Aſſyriorum Apollinem barbatum effeciſſe, cæteroſque qui eum imberbem repræſentarent, vituperantes; perinde atque Juvenilis forma aliquod ſit imperfectionis argumentum, quæ procul à Deis eſt amovenda. Idem thorace æneo erat indutus: dextera haſtam tenebat, in cujus vertice Imaguncula quædam victoriæ erat; ſiniſtra florem porrigebat; ex humeris pannus dependebat, in quo Meduſæ caput, ſerpentibus circumdatum erat expreſſum: aquilæ propter exprimunt inſtare volatus: ante pedes Imago fœminea eſt, cujus dextera, levaque ſunt ſigna fœminarum; ea cingit flexuoſo volumine draco. Ita Macrobius *lib. II. Saturnaliorum* Solis ſimulacrum, quod erat Hierapoli, deſcribit, radios in terram ſuperne jaci, barba demiſſa ſignat: Calathus aureus ſurgens in altum, monſtrat ætheris ſummum, unde ſolis creditur eſſe ſubſtantia, haſtæ atque loricæ argumento imago adjungitur Martis, is enim Solis Virtutem atque efficacitatem nobis ponit ob oculos: Victoria teſtatur cuncta ſubmitti hujus ſideris poteſtati; floris ſpecies florem rerum proteſtatur,

Apollinis ſimulacrum.

Expoſitio.

teſtatur, quas hic Deus inſeminat, progenerat, nutrit, fovet, maturatque: Species fœminea terræ imago eſt, quam Sol deſuper illuſtrat: quod iidem quoque Aſſyrii (quemadmodum Macrobius inferius eodem in libro recenſet) maximi apud ſe Dei ſimulacro, oſtendunt, quem ipſi Adad appellant. Huic ſubjungunt Deam nomine Atargátim, omnemque poteſtatem cunctarum rerum his duobus attribuunt, Solem, terramque intelligentes. Simulactum Adad inſigne cernitur radiis inclinatis; quibus monſtratur, vim cœli in radiis eſſe Solis, qui demittuntur in terram. Atargatis ſimulacrum ſurſum verſum reclinatis radiis inſigne eſt, monſtrando radiorum vi, ſuperne demiſſorum enaſci quæcunque terra progenerat, ſub eodem ſimulacro ſpecies Leonum ſunt, eadem ratione terram eſſe monſtrantes, qua Phryges finxerunt matrem Deum, id eſt terram, leonibus vehi; ut in ejus imagine inferius docebimus. Signa duo æque fœminea, quibus ambitur, hylem, naturamque ſignificant conſamulantes: & draconis effigies flexuoſum iter ſideris monſtrat: aquilæ propter altiſſimam velocitatem volatus, altitudinem ſolis oſtendunt: addita eſt Gorgonea veſtis, quod Minerva, quam hujus præſidem accipimus, ſolis virtus eſt, ſicut & Porphyrius teſtatur, Minervam eſſe virtutem ſolis, quæ humanis mentibus prudentiam ſubminiſtrat: nam ideo hæc Dea Jovis capite prognata memoratur, id eſt, de ſumma ætheris parte edita, unde origo Solis eſt. Quod autem apud veteres Solis aliquæ virtutes per Martem ſignificarentur, præter ea quæ paulo ante ex Macrobio retulimus, & alia quæ inferius in Marte demonſtrabimus; fidem quoque facit ingens quoddam ſimulacrum, cujus altitudo ad triginta cubitos pervenit: quod Pauſanias in quadam Laconiæ parte refert, Apollini poſitum: hæc ſtatua perquam antiqua videbatur, eoque tempore exſculpta, quo nondum homines artem earum fabrefaciendarum callerent; nam ante Dædalum, qui omnium primus ſtatuarum membra cœpit diſtinguere, ut Suidas eſt auctor, ſtatuarii rudes ac informes ſtatuas effingebant. Hæc igitur, niſi quod caput, manus, atque pedes diſtinctos haberet, cætera omnia columnæ inſtar erat: galea caput habebat contectum; altera manu arcum, altera haſtam geſtabat, quæ Martis proculdubio ſunt inſignia: quamvisque eiſdem Minerva ſit inſignita; tamen longe diverſam eſſe rationem, cum ad ejus imaginem perveniemus, oſtendetur. Ægyptii variis modis Solem adumbrarunt; inter quos hic refertur à Macrobio: Erat ſimulacrum cujus caput erat ſemiraſum, dextera enim pars capillis contegebatur; hoc eo ſpectabat, quod Sol à natura nunquam ita recedit ut nihil ſuis in eam radiis virtutis influat: capilli inciſi deſignant, Solem eo etiam tempore, quo latitat, vim ad nos remeandi habere, perinde atque capilli, ubi ſemel abraſi fuerint, iterum pullulant, cum eorum radices adhuc ſuperſint. Eodem argumento ſignificatur & tempus, quo angu-

Adad.
Atargatis

Digitized by Google

ſimulacro, quod Epidauri erat, in Corinthiacis hoc modo deſcribit, ſedet in Solio, ſcipionem tenens, altera manu draconis caput premit, cane ad pedes decumbente; Imaginis hujus Feſtus Pompejus hanc affert rationem; in Æſculapii tutela eſt Draco, quod vigilantiſſimum ſit animal, quæ res ad tuendam valetudinem ægroti maxima eſt. Canes adhibebantur ejus templo, quod iis uberibus canis ſit nutritus. Bacillum habet nodoſum, quod difficultatem ſignificat artis. Laurea coronatur, quod à Pauſania omiſſum, Feſtus addit, quia ea arbor plurimorum ſit remediorum. Sed hic Deus promiſſa ferè barba fuit effictus, ut ſuperius à nobis, cum de Dyoniſii Tyranni ſacrilegio diceremus, eſt expoſitum, ſed interdum & imberbis oſtenditur, qualem Petrus Appianus libro antiquationum eum deſcribit, nam Auximi, quod eſt Agri Piceni oppidum, Æſculapii ſignum marmoreum eſt hac forma exſculptum; indutus eſſe videtur ſubucula græcanica, & amiculo ſuccinctus; ſiniſtra quidem in amiculi lacinia fructus neſcio quos tenere videtur; dextera vero duos gallos continet; gallum enim ei ob vigilantiam, qua medicus debet eſſe præditus, antiqui & conſecrarunt & ſacrificare ſolebant. Quare Socrates, ut apud Platonem exſtat, jam moriturus, teſtamento gallum Æſculapio legat, ita ſapientiſſimus vir innuens, ſe lucis uſuram, cujus eſt gallus nuncius, hoc eſt vitam divinæ bonitati, omnium morborum curatrici, quam Æſculapius deſignat, quæque divinæ providentiæ; ab Apolline adumbratæ, eſt proles, reſtituere, à qua & mutuato acceperat. Æſculapium Phliaſii quoque (hi Peloponeſum incolunt) imberbem habuerunt; hujuſmodi etiam, ut Pauſanias refert, erat apud Sicyonios; nam in eorum Aſclepiei veſtibulo fuiſſe ait imberbem Æſculapium, ex auro, eboreque confectum, ſceptrum dextera, ſiniſtra vero manu domeſticæ pinus pomum tenentem. Dicebant ipſum in draconis ſpeciem ad ſe ex Epidauro mulorum bigis vectum; idque factum fuiſſe à Nicanora, fœmina Sicyonia: adeo non Romanis tantum ſerpens Epidaurius eſt impertitus; qui (ſi Valerio Maximo, id libro primo referenti credimus) triennio continuo vexati peſtilentia, cum finem tanti, ac tam diuturni mali nullum imponi viderent, cura ſacerdotum inſpectis Sibyllinis libris, animadverterunt, non aliter priſtinam recuperari ſalubritatem poſſe, quam ſi ab Epidauro Æſculapius eſſet accerſitus. Itaque, eo legatis miſſis, unicam fatalis remedii opem ab eo ſe impetraturos crediderunt. Nec ſpe ſunt falſi: nam ubi legati in templum ejus venerunt, is anguis, quem Epidaurii in modum Æſculapii venerabantur, per urbis celeberrimas partes mitibus oculis, & leni tractu lebi cœpit, tridnoque maxima cum omnium admiratione conſpectus, tandem ad triremem Romanam perrexit; paventibuſque inuſitato ſpectaculo nautis, eo conſcendit, ubi Q. Ogulini legati tabernaculum erat, inque multiplicem orbem per ſummam quietem convolutus eſt, ac ſe Romam

Imago. 13. a.

Gallus Æſculapio ſacer.

Serpens Æſculapio ſacer.

Æſculapius ut Romam advectus.

Digitized by Google

mam perduci ſivit, atque in Inſulam Tyberis, ubi erat ei templum dicatum, tranſnavit; & adventu ſuo tempeſtatem, cui remedium quæſitus erat, diſpulit. Quare non injuria Serpens in Æſculapii ſimulacro viſebatur qui nonnunquam ſcipionem, quem gerebat ſuis voluminibus complectebatur. Hujus rei plurimæ eſſe poſſunt cauſæ, quæ ex Philoſtrato, Hygino, Euſebio, Plinio, Macrobio, aliiſque nonnullis colligi poſſunt; ex quibus unam delegi, non quod ea ſit viſa omnium veriſſima, cum ſit plane fabuloſa, ſed quod eam lepidiſſimam eſſe exiſtimaverim. Ob inſignia quædam opera, quæ in morbis vel deſperatiſſimis curandis, ediderat, tam celebre apud omnes erat Æſculapii nomen, ut vulgo vel mortuos ab inferis revocare poſſe crederetur. Quare Minos Cretæ Rex eum ad ſe accerſitum jubet Glauco filio jam mortuo, vitam reſtituere: ad quod cum nec precibus nec promiſſis tentandum poſſet adduci; erat enim opus longe majus, quam ut homini præſtare liceret; Minos ad minas atque vim converſus, eum in carcerem conjecit, non emiſſurus, quoad reducem filium ex inferis ſtitiſſet. Hic ergo loco ſecreto incluſus, bacillum tenens manu, cum quid ageret, cogitaret, dicitur anguis ad bacillum ejus arrepſiſſe: quem Æſculapius mente commotus interfecit, bacillo fugientem ſæpius feriens. Poſtea fertur alter anguis eodem veniſſe, ore ferens herbam, & in caput ejus impoſuiſſe: quo facto, loco fugiſſe. Itaque Æſculapius uſus herba eadem, Glaucum ab inferis excitavit. Ideoque Anguis ſemper Æſculapii ſcipioni implicatus in omnibus fere ejus ſimulacris, quæ exſtant videtur. Et ob hanc rationem, vel ob plurimas alias, quæ afferri poſſunt, angues ſemper in Æſculapii tutela eſſe ſunt crediti. Nam Epidauri, ubi propriæ ejus erant quaſi ſedes, ſerpentes religioſe colebantur, præcipue domeſtici qui hominibus ſunt minime noxii: ſed & Corinthi in ejus fano angues alebantur, ad quos nemo auderet accedere, verum, cibo ad templi fores relicto, recedebant. In agro etiam Corinthio alicubi inter multas Æſculapii imagines, quæ improprio templo erant ei poſitæ, erat etiam quæ eum ſuper anguem ſedentem referebat, quem Arati matrem adumbrare dicebant, quacum Æſculapius concumbens, eum genuerat. Hoc Pauſanias ſcriptum reliquit; qui & in Bœoticis narrat, in quadam ſpelunca Bœotiæ, ubi ſunt Ercynæ fluvii fontes, quædam fuiſſe ſimulacra ſtantia, quorum ſceptris angues circumvoluti erant: ea alii dicebant eſſe Æſculapii & Hygeæ, alii vero Trophonii, & Ercynæ; lucus enim, qui circa eſt, ab eo nomen ſumpſit, & fluvius ab Ercyna Proſerpinæ ſocia eſt nominatus; cum non magis Æſculapio, quam Trophonio angues conſecratos antiqui arbitrarentur, eos fortaſſe putantes tamquam oraculi nuncios, quod ex caverna edebatur, quam Antrum Trophonii dixerunt; ibi enim Trophonius diu delituit, futura prædicens, atque fame mortuus, ibidem eſt ſepultus; Sed poſt mortem majori quam vivus

Fabula de Æſculapio.

Angues in Æſculapii tutela.

Trophonii antrum.

Lupi cur ſub tutela Apollinis. Sol cæteraque ſtellæ ex quo alantur.

eximere ſed divino radiorum fervore tandem, velut ſagittis incidentibus, extenuata, & exſiccata, interempti Pythonis ab Apolline fabulam fecit: quod etiam ex eo ſignificatur, quod Lupi ſub Apollinis tutela ſunt; ſicut enim lupi pecora rapiunt, ita ipſe quoque humorem radiis abſumit. Ideoque Sol, Luna, cæteræque ſtellæ ex humore, quem ſurſum terra atque mare emittunt, ali feruntur; ut Marcus Tullius in libro de Natura Deorum ex Cleanthis ſententia teſtatur. Huc proculdubio Homerus ſpectavit, cum Jovem, cæteroſque Deos apud Oceanum cœnatum profectos fingit. Lupus quoque ita oculorum acie pollet, ut & nocte cuncta cernat; ita & Sol cum exſiſtit, ſtatim noctis tenebras diſpellit. Quare Delphis in ejus templo æneus lupus viſebatur; nam fabulantur poetæ, Latonam, à Jove gravidam, in eam belluam eſſe converſam, ne forte Juno, ubi id reſciviſſet, aliquid ei inſidiarum pararet; ideoque lupam exſiſtentem, Apollinem peperiſſe. Aut ſicuti apud Pauſaniam in Phocicis legitur, quia hominem quemdam ajunt, ſacram pecuniam, quam avertiſſet, abdidiſſe in ea Pernaſſi parte, quæ maxime eſſet arboribus condenſa: Lupum vero, in dormientem impetu facto, illum occidiſſe; ac deinde quotidie cum ululatu ſolitum intra urbem penetrare: id cum non niſi divinitus fieri exiſtimare homines cœpiſſent, feram ſequuti, aurum ſacrilegio ereptum repererunt,, & ad rei memoriam lupum ex ære dedicarunt. Hucuſque Pauſanias, qui cauſam templi, quod Argis Apollini, Lycio nuncupato, dicatum eſt, in Corinthiacis afferens, cum Danaus, inquit, Argos veniſſet, de regno cum Gelanore, Sthenelæ filio contendit; atque cum eorum uterque ad populum multa, & ea maxime probabilia, & juri conſentanea dixiſſet, neque omnino, quæ Gelanor afferebat, minus æqua viderentur, cauſa ampliata eſt in craſtinum. Poſtero die prima luce in boum gregem; in pomerio paſcentium lupus impetum fecit; atque is taurum ipſum, gregis ducem adortus eſt: viſum eſt Argivis, Gelanoris cum tauro, cum lupo eſſe Danai aptiſſimam convenientiæ rationem: quod ſcilicet uti lupus animal eſt homini minime familiare, ſic propemodum ad id temporis nulla fuiſſet Danaus Argivorum uſus conſuetudine: quare, cum taurum lupus confeciſſet, è re nata Argivi Danao imperium adjudicarunt. Tunc Danaus lupum ab Apolline immiſſum interpretatus, Lycii Apollinis ædem dicavit (λύκος enim Latine lupus vertitur) Pro æde baſis eſt, in qua incuſa eſt tauri & lupi pugna: inciſa etiam & virgo, quæ lapidem in taurum mittit; Dianam eam virginem nominant. Corvus quinetiam Apollini eſt dicatus; nam ut Martianus refert, Apollo divinandi peritia præditus eſſe creditur; corvus autem inſtinctu quodam naturali pluviam, ſerenitatemque prædicit, voce quandoque clara, quandoque rauca utens, quemadmodum ex Virgilio in Georgicorum libris, ubi de tempeſtatum ſignis agit, diſcere poſſimus.

Apollo Lycius.

mus. Putatur etiam corvus multa alia prædicere ſolere; quare eo antiqui plurimum in augurandi arte uſi ſunt: jure ergo Apollini miniſter eſt attributus, quod Ovidius de eo narrat: idemque dicit, Apollinem cum cæteris Diis cum in Ægyptum, ut manus Typhonis evaderet, profugiſſet, in corvum ſe vertiſſe. Eidem & cycnum addiderunt, ut hoc diem ſignificarent, quem nobis ſolis præſentia efficit; ſicuti abſentia noctem, corvo ſimilem parit. Sentiunt aliqui, nullam avem magis Apollinis naturæ reſpondere Cygno: is enim ſuo candore Solis lucem refert, cantu ſuaviſſimum efficit concentum, quem & Apollo lyra efficere creditur: idem & mortem ſibi præſagit, cum enim eſt morti propinquus, dulciſſimè, ſi umquam, canit, vel quod naturæ quodam impulſu geſtit, cum ſciat, ſe brevi moriturum; vel quod tunc maxima ſanguinis copia ad cor confluat, qua concalefactum, dulcedine quapiam titillatum, ita ſuaves voces emittit. Non deſunt, qui dicant, eo tempore cycnum flere potius quam canere, nam capitis pennæ altius infixæ cerebrum contingunt, qua ex re mors ſequatur oportet. Pauſanias ſcribit, Græcos Gallum veneratos eſſe, ut Apollini ſacrum; is enim cantu mane Solis adventum annunciat. Fortaſſe etiam quod ſæpe antiqui ex ejus cantu tempeſtivo fauſtarum rerum auguria capiebant, ex præmaturo autem, aut tardo contraria præſagiebant; Ita enim Bæotii nobilem illam Leuctricam victoriam de Lacædemoniis reportatam præſenſerunt, præcedenti nocte tota gallis concinentibus, nam gallus à rivali victus, conticeſcit, & aliquo ſe abdit, in aliorum ſe conſpectum dare non audens: cum victoriam reportarit, præ lætitia geſtat, cantuque ubique ſuam victoriam prædicat. Homerus eidem Apollini Accipitrem dicatum vult, quem volocem Apollinis nuncium appellat, cum narrat, Telemachum dum Ithacam reverteret Accipitrem vidiſſe, qui Columbam dilaniaret; ex quo fauſtum omen ſuſcepit, ſe domum à procis brevi liberaturum. Ægyptii ſub accipitris ſymbolo Oſirim, qui apud eos eſt Sol, intelligebant, tum quod hæc avis acutiſſima eſt oculorum acie, tum quod citiſſimè volat, eum Ægyptii divinis honoribus proſequebantur (quemadmodum Diodorus Siculus refert, cum belluas quas Ægyptii numinum loco haberent recenſet) cum alias ob cauſas, tum præcipue quod priſcis temporibus accipiter ex ignotis regionibus, Thæbas (quæ erat Ægypti primaria urbs) ad Sacerdotes librum rubris literis conſcriptum attulit, in quo ſacrorum ritus continebatur. Hinc factum eſt ut ſacrarum rerum ſcriptores apud eos pileum rubrum, una cum accipitris ala geſtarent, Porphyrius in libro de abſtinentia ab animantibus, Apollini inquit, apud Ægyptios Accipitrem, Scarabeum, Arietem, atque Crocodilum præ cæteris Diis attributum. Sed & Ægyptii Solem pingebant juvenili ac rotunda facie, eumq; in navi collocabant, quam Crocodilus ferebat; per navigium motum ejus in humido ſignificantes; per

Cycnus Apollini ſacer.

Gallus Apollini ſacer.

Accipiter Apollini dicatus.

Pileum rubrum quinam apud Ægyptios geſtarent.

Solis navis.

Digitized by Google

per Crocodillum vero aquam pluviam, cujus cauſa ſoli tribuitur, ex qua noxia quæque ſalutaribus ſuis radiis Sol ſecernit. Hæc Euſebius ſcribit. Jamblicus autem cum de Ægyptiorum myſteriis loquitur, Ægyptios inquit, cum Deum in navem imponunt, tamquam ejus gubernaculis præpoſitum, primam omnium cauſam intelligere, quæ orbi univerſo moderetur, quæque immota manens, ſuperne ſecundas cauſas, ſerie quadam inter ſe aptas, per eaſque mundum univerſum movet, perinde atque navicularius temone leviter tacto, navim totam quo vult movet; Martianus eum ſuam Philologiam ad ſolis orbem introducit, eam dicentem facit, ſe ibi navim cernere quæ diverſorum ſententiis gubernata, huc illucve, prout naturæ impetus fert, impellitur; eandem flammis univerſam conflagrare, pretioſiſſimis mercibus eſſe onuſtam, ſeptem ei fratres præeſſe; leonem in malo, & crocodilum extrinſecus eſſe depictos; intrinſecus lucis fontem coercere, quam occultis quibuſdam viis per univerſum orbem diffundat. De Scarabeo apud Euſebium legitur, Ægyptios plurimi eum feciſſe, & tamquam expreſſam Solis imaginem coluiſſe: Nam ſcarabei omnes ſunt maſculi, ut Ælianus teſtatur: quare milites Ægyptii anullos, in quibus ejus effigies eſſet inſculpta, induebant, ut eam ſpectantes, fœminea mollitie depoſita, ad maſculam virtutem excitarentur. Scarabei ita ſibi ſobolem comparant: ſuum ſemen in ſtercus effundunt; ejus ſegmenta rotundant, quæ viginti & octo dierum ſpatio pedibus verſant, donec abunde concalefacta, vita informentur: hincque recentes ſcarabei exſiſtunt. Sol quoque ſuam virtutem in terras effundit, eas aſſidue verſat; in orbemque ſe torquens, efficit ut Luna ſingulis menſibus innovetur, quo tempore ſcarabeus quoque ſibi prolem ſurrogat.

Scarabeus plurimi ab Ægyptiis factus.

Non ſolum apud antiquos ſua cuique Deo animalia erant ſacra, ſed & arbores dicabantur. Quarum Laurum Apollini attribuerunt, ex qua ſerta ac coronas ei conficiebant; vel ut ad fabulam Daphnes, quam is adamabat, in laurum converſæ alluderent; aut quod laurus divini neſcio quid in ſe contineret, cum in prunas conjecta, futura præſagire videatur, fauſta quidem, ſi magnum ex ſe ſtrepitum edat: infelicia, ſi nullum, aut parvum. Multi apud veteres ſibi perſuadebant, fore ut, ſi quiſpiam cubiturus, lauro ſibi tempora vinciret, in ſomnis videat ejus rei, quam ſcire cupiat, veritatem. Videntur præterea in lauro ignis ſemina latitare; nam ea hederæ adfricata, perinde atque ſilici Chalybs, ignem emittit; in quo quidem Solem adumbrat. Quia vero laurus Apollini erat ſacra, ea poetæ, qui ſub illius tutela erant, coronabantur. Imperatores etiam eadem ſe exornabant, ea fortaſſe de cauſa, quod hæc arbor è cœlo minime tangeretur. Quamobrem Tiberius Imperator, cum cœlum fulgurare cerneret, ſtatim lauro caput cinxiſſe legitur, ita

Laurus ſacra Apollini.

ita ſe à fulmine ſartum tectum credens. Kalendis Januarii iis qui magiſtratum iniiſſent, Romani lauri fol.a offerebant, ut illis muniti toto anno valetudinem tuerentur; nam plurimum hæc arbor ad ſanitatem conferre vulgo exiſtimabatur, cui Apollo præerat: idemque medicinæ inventor habebatur (ut inferius in Æſculapio videbimus) nam cœli temperatio, quæ noſtris corporibus magnopere prodeſt, à ſole efficitur. Apollinem Ægyptii hieroglyphicis literis deſcribere volentes, ſceptrum effingebant, ejus in vertice oculum imponentes, quem interdum Jovis oculum appellabant: hoc innuentes, eum cuncta cernere, eumdemque univerſum ſumma cum juſtitia adminiſtrare; ſceptrum namque regni eſt ſymbolum: Homerus quoque ſæpe ſcribit, Solem omnia cernere, atque audire. Quare apud Spartanos Apollini ſtatuam, quæ quatuor aures, totidemque manus haberet, poſitam legimus: quod aliquando ea forma pro ipſis pugnantem, ſe præbuerit cernendum: ſed fortaſſe quatuor aures prudentiam, quæ ex Apolline manare putatur, ſignificant; prudens enim in loquendo eſt tardus, ſed ad audiendum aures ſemper apertas habet: quare apud Græcos proverbio quodam admonemur, ut eum, qui quatuor auribus eſt præditus, virum ſcilicet prudentem, audiamus. Apuleius, Solem cuncta videre aſſerit, cum inquit, in Theſſalia fuiſſe ſtriges, quæ, ut ſuis præſtigiis aliquid ad ſe averterent, eo ſe inſinuabant, ubi cadaver fuiſſet, ita latenter, ut ne à Solis quidem oculis cernerentur; perinde atque minime fieri, aut vix poſſit, ut aliquid Solem lateat. Phœnices lapidem nigrum ad baſim orbiculatum atque latum, paulatimque in acumen vergentem, quem cælitus ad ſe demiſſum jactabant, verum ſolis ſimulacrum habebant, quod divina, non humana arte eſſet effictum. Ab hac forma non diſcrepabat (nam de colore non auſim aſſeverare, cum Pauſanias, qui rem narrat, nihil de eo meminerit) lapis quidam, Pyramidis ſpeciem referens, quem Megarenſes ſub Apollinis nomine colebant. Et apud Pæones (ſicuti Alexander Neapolitanus lib. IV. cap. XII. refert) diſcus brevis, longo ligno oppoſitus pro ſole habebatur. Lactantius Statii interpres ſcribit, maximum apud Perſas Deorum ſolem extitiſſe, quem in quodam antro venerabantur. Eum figurabant Leonis rictu, cum thiara, utraque manu tauri cornua premente. Leonis caput; Solem maximam tum vim habere innuit, cum ad Leonis ſignum pervenerit, aut eum inter cætera ſidera eodem loco atque leonem inter belluas numerari. In antro degit, cum ob Lunæ oppoſitum, à nobis minime conſpicitur, Luna vero quæ Vaccæ ſimilitudinem gerit, ob eas, quas inferius ſuo loco rationes afferemus, cornibus ab eo tenetur, ut eam ſæpius à ſole lumine privari, cum ſcilicet Lunæ defectus accidit, cogique quodammodo, ſolis veſtigia perſequi intelligamus. Nonnulli arbitrantur id ad Perſicorum ſacrorum ritus referendum; apud quos nemo Apollinis ſacris initiabatur, qui prius ſuæ virtutis, ac patientiæ quodam in

Apollo medicinæ Deus.

Iovis oculus.

Sol cuncta cernit.

Apollo quatuor auribus præditus.

Solis imago.

Imago 9.a.

Digitized by Google

in antro ſpecimen non dediſſet. Patris quæ ſunt in Achaja, ut Pauſanias Lib. VII. refert, Apollinis nudum eſt ex ære ſignum, pedibus tantum calceatis; quorum altero bovis calvæ inſiſtit. Delectatum vero bobus Apollinem in hymno, quem in Mercurium fecit, docet Alcæus, boves ereptas Apollini à Mercurio memorans, ſed ante Alcæum verſibus ſuis prodidit Homerus, certa mercede Laomedontis armenta Apollinem paviſſe: idemque ita loquentem Neptunum facit:

Boves Apollini gratæ.

Ipſe ego Trojanam vallabam mœnibus urbem
Tam latis pulchrisque, ut inexpugnabilis eſſet:
At tu Phœbe, boves carumas tunc paſtor agebas.

Nulla autem gratiori Apollini victima litabatur, quam bove. Quare Charyſtii ex Eubæa bovem æneum Apollini ſtatuerunt de Perſica victoria. Quod illuc refert Pauſanias in Phocicis, quod, Barbaris è Græcia pulſis, & alias fortunas incolumes habuerunt, & libero ſolo terram arare potuerunt. Itaque Plutarchus cauſas afferens, cur Theſeus in nummo bovem exprimendum curarit, hoc inquit, eum voluiſſe populos ſuæ fidei creditos agriculturæ admonere, ad eamque clam excitare Ægyptii bovem pro Oſiride colebant, eum ſolis loco habentes, talique ſpecie credentes poſt mortem viſum: Hunc enim Typhon frater interfecerat, quod ei invideret ob eximios honores decretos, quos ſibi egregiis artibus à ſe inventis, ac Ægyptio populo traditis commeruerat; Eum ergo Ægyptii Apin, quem bovem lingua noſtra dixeris, appellarunt. Sed ſunt qui arbitrentur, bovem ab Ægyptiis maximo in honore habitum, quod Oſiris ejusque uxor Iſis ita ſanxiſſent, idque ob maxima commoda, quæ in mortales à bove ratione agriculturæ dimanant. Neque ejus effigie contenti belluam quoque vivam venerabantur; quam nec diu vivere patiebantur; poſt paucos enim annos eam præcipitem in fluctus agebant, de cujus morte publicus luctus celebrabatur, paſſim omnibus ſibi veſtes atque capillos lacerantibus; inſtitium tantiſper edicebatur, donec alius bos eſſet inventus: non enim omnes boves aut vituli (ita eum Herodotus vocat) Deo Api ſubrogando erant idonei; Sed ex vacca primo partu editum, ſeligebant, (eam ſplendore quodam, cælitus emiſſo gravidam effectam jactabant) totum nigrum, niſi quod macula alba, eaque quadrata eſſet in fronte aſperſus; in dorſo aquilæ ſigno eſſet inſignitus; lingua aut palato ſignum nigrum haberet expreſſum, quod ſcarabeum forraſſe repræſentaret; cauda publici pilo eſſet contecta. Hanc Ægyptii belluam nacti, publica omnes lætitia geſtiebant, eamque ſacerdotibus maxima cum veneratione, diviniſque honoribus, quales numina decent, cuſtodiendam tradebant; à qua & oracula hoc modo petebant: fœnum, aut fruges porrigebant; quas ſi bos ille ſtatim arripuiſſet; fauſta omnia eventura ſibi perſuadebant; ſin renuiſſet, alia omnia potius.

Apim

Digitized by Google

Apim interdum Memphi ſe videndum præbere dictitabant: quare feſtos dies, ejus viſioni dicatos maxima cum religione colebant. Sed Cambyſes Perſarum Rex, qui Ægyptum ſibi ſubegerat, cum ex bello Ammonico, infeliciter ſane à ſe geſto, Memphim reverteretur, populum publica lætitia prædicta feſta celebrantem forte offendit; quo ſpectaculo perculſus (nihil enim de ſolemnitatis more didicerat) confeſtim ex primariis aliquot interficiendos juſſit, eorum excuſationem non accipiens, ſacrorum ſuorum ritum ita ferre dicentium, ſuſpicans potius, publicum gaudium ſuſceptum ex clade, quam ab hoſtibus reportaſſet; cum ſciret ſe populo eſſe exoſum: nam quod ad Apidis ſpeciem pertinebat, negabat poſſe fieri, ut illuc Deorum aliquis, ſe inſcio perveniret. Cum vero Sacerdotes in eo inſiſterent, Apim maximum Deum eſſe viſum, aſſeverantes, juſſit, ut ſtatim hunc ei Deum videndum exhiberent; qui maxima cum pompa prædictum bovem ad Regem adducunt; quem cum Cambyſes eſſet intuitus, illorum ſuperſtitione irriſa, ac, gladio ſtricto, jugulavit; & ad Sacerdotes, reliquosque Ægyptios, ibi præſentes converſus, Sunt, o hominum nequiſſimi, inquit, ita carne ac ſanguine Dii coagmentati, ut plagis, ac vulneribus ſint obnoxii? hic eſt vobis profecto Deus maxime dignus. Sed efficiam, ne mihi verba dediſſe, vobis operæ pretium fuerit. Statimque Sacerdotes virgis cædendos curavit, ac publico edicto cavit, ne quis feſtum diem celebraret; quod qui ſecus fecerit, is capite plecteretur. Hæc narrat Herodotus. Sed Auguſtinus lib. XXXII. de civitate Dei ita de Api ſcribit; Apis rex Argivorum, navibus transvectus in Ægyptum, cum ibi mortuus fuiſſet, factus eſt Serapis, omnium maximus Ægyptiorum Deus. Hominis autem hujus, cur non Apis etiam poſt mortem, ſed Serapis appellatus ſit, facillimam rationem Varro reddidit: quia enim arca, in qua mortuus ponitur, quod omnes jam σαρκοφάγον vocant, σορὸς dicitur Græce, & ibi venerari eum ſepultum cœperunt, priuſquam templum ejus eſſet exſtructum, velut σόραπις primo; deinde, una litera (ut fieri ſolet) commutata, Serapis dictus eſt. Conſtitutum eſt etiam de illo, ut quisquis eum hominem fuiſſe dixiſſet, capitalem penderet pœnam. Et quoniam ferè in omnibus templis, ubi coleretur Iſis & Serapis, erat etiam ſimulacrum, quod, digito labiis impreſſo, admonere videretur, ut ſilentium fieret (is erat Harpocrates) hoc ſignificare idem Varro exiſtimat, ut taceretur, homines eos fuiſſe. Ille autem bos, quem mirabili vanitate decepta Ægyptus, in honorem ejus deliciis affluentibus alebat, quoniam eum ſine ſarcophago vivum venerabantur, Apis, non Serapis vocabatur. Præter bovem Ægyptii ut numina, habuerunt belluas quoque non paucas, ut Hircum, quemadmodum Joſephus in libris contra Appionem refert, Cynocephalum, de quo dicetur, cum de Mercurio agemus, & Crocodilum, quem non aliter Cleomenem Alexandri

Cambyſes Apim occidit.

Digitized by Google

ducem tractare voluiſſe dicunt, atque Cambyſes Apim tractarit; is enim cum illac tranſiret, ubi Crocodilus pro numine colebatur, cum audiſſet, quemdam ex ſuis famulis ab hujus generis bellua vehementer læſum, omnibus ad ſe accerſitis ſacrificulis, vehementer de eorum Deo eſt conqueſtus, qui ultro ſe injuriis appetiſſet, nullo prius damno accepto; pœnaſque de eo ſe ſumpturum, eſt comminatus. Quare poſt crocodilorum venationem inſtituit. Sed tamen minæ nullum habuerunt eventum; Cleomenes enim maxima pecuniæ ſumma ſacerdotibus emunctis, qua ii Dei ſui contumeliam, atque adeo necem redemerunt, ab incepto deſtitit. Hoc Ariſtoteles in libris de Repub. refert, eorum exempla adducens, qui varios pecuniæ conficiendæ modos excogitarunt. Sed jam ad Apollinem revertamur, qui Nomii cognomen habuit, ex prædictis ejus muneribus, quæ maxime cum paſtoricia arte conſentiunt (quamvis etiam in fabulis ſit, eum Admeti regis pecora paviſſe) Sol enim omnia paſcit, quæ terra progenerat. Ex hoc fortaſſe ſtulta Æthiopum opinio, qui Africam ad mare auſtrale incolunt, originem traxit, apud eos enim ſunt prata quædam, in quibus omnium fere animalium carnes aſſatæ ut plurimum reperiebantur; quo omnes paſſim confluebant, ut opipare ſane epularentur ex iis, quæ etiam aſſata ſponte à terra ſine hominum labore ſolis virtute producerentur: Itaque is locus menſa Solis vulgo dicebatur. Hinc locus proverbio datus, ut menſæ Solis & divitum ædes nuncupentur, quo omnibus patet aditus ad edendum atque bibendum. Sed tamen Herodotus arbitratur, eas carnes noctu à Magiſtratibus inferri ſolere.

Apollo paſtor.

Solis menſa.

Aſſyrii ut Solis vires quas in rebus inferioribus exſerit, exprimerent, Apollinem promiſſa in acutum barba, eminente ſuper caput calatho effinxerunt. Lucianus narrat, quoſdam Aſſyriorum Apollinem barbatum effeciſſe, cæteroſque qui eum imberbem repræſentarent, vituperantes; perinde atque Juvenilis forma aliquod ſit imperfectionis argumentum, quæ procul à Deis eſt amovenda. Idem thorace æneo erat indutus: dextera haſtam tenebat, in cujus vertice Imaguncula quædam victoriæ erat; ſiniſtra florem porrigebat; ex humeris pannus dependebat, in quo Meduſæ caput, ſerpentibus circumdatum erat expreſſum: aquilæ propter exprimunt inſtare volatus: ante pedes Imago fœminea eſt, cujus dextera, levaque ſunt ſigna fœminarum; ea cingit flexuoſo volumine draco. Ita Macrobius *lib. II. Saturnaliorum* Solis ſimulacrum, quod erat Hierapoli, deſcribit, radios in terram ſuperne jaci, barba demiſſa ſignat: Calathus aureus ſurgens in altum, monſtrat ætheris ſummum, unde ſolis creditur eſſe ſubſtantia, haſtæ atque loricæ argumento imago adjungitur Martis, is enim Solis Virtutem atque efficacitatem nobis ponit ob oculos: Victoria teſtatur cuncta ſubmitti hujus ſideris poteſtati; floris ſpecies florem rerum proteſtatur,

Apollinis ſimulacrum.

Expoſitio.

teſtatur, quas hic Deus inſeminat, progenerat, nutrit, fovet, maturatque: Species fœminea terræ imago eſt, quam Sol deſuper illuſtrat: quod iidem quoque Aſſyrii (quemadmodum Macrobius inferius eodem in libro recenſet) maximi apud ſe Dei ſimulacro, oſtendunt, quem ipſi Adad appellant. Huic ſubjungunt Deam nomine Atargatim, omnemque poteſtatem cunctarum rerum his duobus attribuunt, Solem, terramque intelligentes. Simulacrum Adad inſigne cernitur radiis inclinatis; quibus monſtratur, vim cœli in radiis eſſe Solis, qui demittuntur in terram. Atargatis ſimulacrum ſurſum verſum reclinatis radiis inſigne eſt, monſtrando radiorum vi, ſuperne demiſſorum enaſci quæcunque terra progenerat, ſub eodem ſimulacro ſpecies Leonum ſunt, eadem ratione terram eſſe monſtrantes, qua Phryges finxerunt matrem Deum, id eſt terram, leonibus vehi; ut in ejus imagine inferius docebimus. Signa duo æque fœminea, quibus ambitur, hylem, naturamque ſignificant confamulantes: & draconis effigies flexuoſum iter ſideris monſtrat: aquilæ propter altiſſimam velocitatem volatus, altitudinem ſolis oſtendunt: addita eſt Gorgonea veſtis, quod Minerva, quam hujus præſidem accipimus, ſolis virtus eſt, ſicut & Porphyrius teſtatur, Minervam eſſe virtutem ſolis, quæ humanis mentibus prudentiam ſubminiſtrat: nam ideo hæc Dea Jovis capite prognata memoratur, id eſt, de ſumma ætheris parte edita, unde origo Solis eſt. Quod autem apud veteres Solis aliquæ virtutes per Martem ſignificarentur, præter ea quæ paulo ante ex Macrobio retulimus, & alia quæ inferius in Marte demonſtrabimus; fidem quoque facit ingens quoddam ſimulacrum, cujus altitudo ad triginta cubitos pervenit: quod Pauſanias in quadam Laconiæ parte refert, Apollini poſitum: hæc ſtatua perquam antiqua videbatur, eoque tempore exſculpta, quo nondum homines artem earum fabrefaciendarum callerent; nam ante Dædalum, qui omnium primus ſtatuarum membra cœpit diſtinguere, ut Suidas eſt auctor, ſtatuarii rudes ac informes ſtatuas effingebant. Hæc igitur, niſi quod caput, manus, atque pedes diſtinctos haberet, cætera omnia columnæ inſtar erat: galea caput habebat contectum; altera manu arcum, altera haſtam geſtabat, quæ Martis procul dubio ſunt inſignia: quamviſque eiſdem Minerva ſit inſignita; tamen longe diverſam eſſe rationem, cum ad ejus imaginem perveniemus, oſtendetur. Ægyptii variis modis Solem adumbrarunt; inter quos hic refertur à Macrobio: Erat ſimulacrum cujus caput erat ſemiraſum, dextera enim pars capillis contegebatur; hoc eo ſpectabat, quod Sol à natura nunquam ita recedit ut nihil ſuis in eam radiis virtutis influat: capilli inciſi deſignant, Solem eo etiam tempore, quo latitat, vim ad nos remeandi habere, perinde atque capilli, ubi ſemel abraſi fuerint, iterum pullulant, cum eorum radices adhuc ſuperſint. Eodem argumento ſignificatur & tempus, quo anguſta

Adad.
Atargatis

Digitized by Google

ſta lux eſt; cum velut abraſis incrementis, anguſtaque manente exſtantia, ad minimum diei Sol pervenit ſpacium, quod veteres appellavere brumam, hanc à brevitate dierum cognominantes, id eſt, βραχυ ἦμαρ, ex quibus latebris, vel anguſtiis rurſus emergens, ad æſtivum hemiſphærium tamquam enaſcens, in augmenta porrigitur; & tunc ad regnum ſuum perveniſſe jam cred.tur. Iidem Ægyptii Solis ſimulacra pennata fingunt, quibus color apud illos non unus eſt: alterum enim cærulea ſpecie, alterum clara fingunt: ex his clarum ſuperum, & cæruleum inferum vocant: inferi autem nomen ſoli datur, cum in inferiori hemiſphærio, id eſt, hiemalibus ſignis curſum ſuum peragit; ſuperi, cum partem zodiaci ambit æſtivam. Pennæ, maximæ Solis velocitatis ſunt argumentum, ut Macrobius eodem libro exponit. Apud eoſdem ſub Serapidis nomine Sol intelligebatur, etſi eum interdum pro Jove ponebant. Statua eſt hujuſmodi: ejus capiti modium infigunt, omnibus in rebus menſuram eſſe adhibendam innuentes. Suidasque refert, juxta aliquorum ſententiam, illa eos effigie Nilum adumbraſſe, qui modio illo, ac baculo, quo ad menſurandum utimur, docere velle videbatur, ſuas aquas certa quadam menſura Ægyptum tegere oportere, ut eam fœcundam redderent. Huic ſimulacro, ut Macrobius etiam libro primo Saturnaliorum narrat, Signum tricipitis animantis adjungunt; quod exprimit medio eodemque maximo capite Leonis effigiem; dextera parte caput canis exoritur, manſueta ſpecie blandientis: pars vero læva cervicis rapacis lupi capite finitur: eaſque formas animantium draco connectit volumine ſuo, capite redeunte ad Dei dexteram, qua conſpicitur monſtrum. Ergo Leonis capite monſtratur præſens tempus; quia conditio ejus inter præteritum, futurumque actu præſenti valida, fervenſque eſt: Sed præteritum tempus Lupi capite ſignatur, quod memoria rerum transactarum rapitur, & aufertur. Idem canis blandientis effigies futuri temporis deſignat eventum, de quo nobis ſpes licet incerta, blanditur. Idem quoque Deus Alexandriæ in templo ſibi dicato, ſtatuam habebat, quæ ex omnium metallorum genere atque lignorum erat coagmentata; eademque ita erat ingens, ut manibus utraque fani latera contingeret; è regione quædam feneſtella erat ita effecta, ut Sol exoriens, per illam ſuis radiis ſimulacri caput feriret. Hincque populi opinio nata eſt, Solem mane Serapim inviſere, atque oſculari. Thebis quoque in Ægypto in delubro, quemadmodum Plinius lib. XXXV. ſcribit, erat Serapis ut putabant, Memnonis ſtatuæ dicatus, ex baſalte, ferrei coloris, atque duritiæ, quem quotidiano Solis ortu contactum radiis crepare dicebant. Sed qui Solem melius nobis ob oculos ſtatuat, ita ut omnium temporum viciſſitudinem ab eo profluere cernamus, equidem Martiano Capella eſſe arbitror neminem, nam is lib.

Serapis.

Imago. n. 2.

Primo

Digitized by Google

Primo Philologiæ Mercurium atque virtutem ad Phœbum proficiſcentes facit, eum de Matrimonio inter ſe contrahendo conſulturos; quem edito confidentem, arduoque ſuggeſtu offendunt, atque in conſpectu quatuor urnulas adopertas, viciſſimque alternis inſpectionibus inundantem quæ diverſa ſpecie, metalliſque ſunt formatæ: *Vernulæ Phœbi.* Nam una ex ferro quantum conjici potuit, duriore, alia ex argenti fulgentiore materia, tertia liventis plumbi fuſili robore videbatur: At vero proprior Deo pellucentis vitri ſalo renidebat, ſingulæ autem rerum quædam ſemina, elementaque geſtabant: Nam flamma flagrantior, & ab ipſius cacuminis exantlata fomitibus ex ferri prædicta anhelabat Urna; quæ tamen vertex Mulciberi dicebatur. *Vertex Vulcani.* Alia etiam, quæ fuerat ex argenti materia, præferebat ſerena fulgentia, & vernantis cœli temperie renidebat: Hanc dicebant riſum Jovis. *Imago. 12. a.* Illa vero metalli, gravioris plena undoſæ. Hiemis atque algidi rigoris, nec non etiam pruinarum: hæc Saturni vocabatur exitium. *Riſus Iovis. Exitium Saturni.* At vero ſali reſplendentis, atque ad ipſius Dei dexteram ſita aeris totius ſeminibus erat referta, hanc Junonis ubera memorabant, *Ubera Iunonis.* ex his igitur urnis Deus alternatim, quantum diſpoſitis ſat erat; hauriebat; nam quoties orbi complacito vita, is Spiritus ſalubres miniſtrabat auras, ex illa argenti clementia aeris hauſti permiſcens ſemina temperabat. Cum vero peſtem diram commeritis mortalibus minabatur, aeris ſimiliter anhelos ignes aut torpentis frigoris venena miſcebat, & in affligendum meare cogebat orbem. Ex his Martiani verbis manifeſte patet, temporum anni diverſitatem ex Sole, ut alias diximus, proficiſci, aerem vero ſubinde ejuſdem virtute varias, induere qualitates ex quibus alias alii apud nos effectus, quandoque ſalutares, ſæpe pernicioſi exſiſtant oportet. Quare optimo jure Poëtæ, Cyclopas ab Apolline interfectos tradunt, *Apollo Cyclopas interficit.* qui pro nebulis; aliiſque aeris male affecti qualitatibus capiuntur, eundemque Æſculapii Patrem volunt ex quo Hygæa, quæ ſanitatem ſonat, eſt orta: *Apollo Æſculapii Pater. Æſculapius.* Nam ut Pauſanias refert, ſe à quodam Phœnice didiciſſe, AEſculapium aerem nobis repræſentare qui à Sole ita noxis purgatur, ut nobis ſit ſalutaris; quemadmodum & medici facere creduntur, qui ſua arte vel ægrotis corporibus ſanitatem afferunt, vel in ſanis conſervant. Itaque veteres Æſculapium ut medicinæ Deum coluerunt, qui Epidauri Græciæ civitatis tutelaris Deus credebatur, quæ ob ejus inſigne templum apud omnes erat celebris, quemadmodum Solinus ſcribit: Nam qui afflictæ ſuæ valetudini medicinam quærebat, ad illud fanum proficiſcebatur, noctuque ibi cubans, in ſomnis, quid ſibi facto eſſet opus, diſcebat. Pauſanias hujus Dei ſimu-

Digitized by Google

ſimulacro, quod Epidauri erat, in Corinthiacis hoc modo deſcribit, ſedet in Solio, ſcipionem tenens, altera manu draconis caput premit, cane ad pedes decumbente; Imaginis hujus Feſtus Pompejus hanc affert rationem; in Æſculapii tutela eſt Draco, quod vigilantiſſimum ſit animal, quæ res ad tuendam valetudinem ægroti maxima eſt. Canes adhibebantur ejus templo, quod iis uberibus canis ſit nutritus. Bacillum habet nodoſum, quod difficultatem ſignificat artis. Laurea coronatur, quod à Pauſania omiſſum, Feſtus addit, quia ea arbor plurimorum ſit remediorum. Sed hic Deus promiſſa ferè barba fuit effictus, ut ſuperius à nobis, cum de Dyoniſii Tyranni ſacrilegio diceremus, eſt expoſitum, ſed interdum & imberbis oſtenditur, qualem Petrus Appianus libro antiquationum eum deſcribit, nam Auximi, quod eſt Agri Piceni oppidum, Æſculapii ſignum marmoreum eſt hac forma exſculptum; indutus eſſe videtur ſubucula græcanica, & amiculo ſuccinctus; ſiniſtra quidem in amiculi lacinia fructus neſcio quos tenere videtur; dextera vero duos gallos continet; gallum enim ei ob vigilantiam, qua medicus debet eſſe præditus, antiqui & conſecrarunt & ſacrificare ſolebant. Quare Socrates, ut apud Platonem exſtat, jam moriturus, teſtamento gallum Æſculapio legat, ita ſapientiſſimus vir innuens, ſe lucis uſuram, cujus eſt gallus nuncius, hoc eſt vitam divinæ bonitati, omnium morborum curatrici, quam Æſculapius deſignat, quæque divinæ providentiæ; ab Apolline adumbrata, eſt proles, reſtituere, à qua & mutuato acceperat. Æſculapium Phliaſii quoque (hi Peloponeſum incolunt) imberbem habuerunt; hujuſmodi etiam, ut Pauſanias refert, erat apud Sicyonios; nam in eorum Aſclepiei veſtibulo fuiſſe ait imberbem Æſculapium, ex auro, eboreque confectum, ſceptrum dextera, ſiniſtra vero manu domeſticæ pinus pomum tenentem. Dicebant ipſum in draconis ſpeciem ad ſe ex Epidauro mulorum bigis vectum; idque factum fuiſſe à Nicanora, fœmina Sicyonia: adeo non Romanis tantum ſerpens Epidaurius eſt impertitus; qui (ſi Valerio Maximo, id libro primo referenti credimus) triennio continuo vexati peſtilentia, cum finem tanti, ac tam diuturni mali nullum imponi viderent, cura ſacerdotum inſpectis Sibyllinis libris, animadverterunt, non aliter priſtinam recuperari ſalubritatem poſſe, quam ſi ab Epidauro Æſculapius eſſet accerſitus. Itaque, eo legatis miſſis, unicam fatalis remedii opem ab eo ſe impetraturos crediderunt. Nec ſpe ſunt falſi: nam ubi legati in templum ejus venerunt, is anguis, quem Epidaurii in modum Æſculapii venerabantur, per urbis celeberrimas partes mitibus oculis, & leni tractu labi cœpit, triduoque maxima cum omnium admiratione conſpectus, tandem ad triremem Romanam perrexit; paventibuſque inuſitato ſpectaculo nautis, eo conſcendit, ubi Q. Ogulini legati tabernaculum erat, inque multiplicem orbem per ſummam quietem convolutus eſt, ac ſe Romam

Imago. 13. 2.

Gallus Æſculapio ſacer.

Serpens Æſculapio ſacer.

Æſculapius ut Romam advectus.

mam perduci ſivit, atque in Inſulam Tyberis, ubi erat ei templum dicatum, transnavit; & adventu ſuo tempeſtatem, cui remedium quæſitus erat, diſpulit. Quare non injuria Serpens in Æſculapii ſimulacro viſebatur qui nonnumquam ſcipionem, quem gerebat ſuis voluminibus complectebatur. Hujus rei plurimæ eſſe poſſunt cauſæ, quæ ex Philoſtrato, Hygino, Euſebio, Plinio, Macrobio, aliiſque nonnullis colligi poſſunt; ex quibus unam delegi, non quod ea ſit viſa omnium veriſſima, cum ſit plane fabuloſa, ſed quod eam lepidiſſimam eſſe exiſtimaverim. Ob inſignia quædam opera, quæ in morbis vel deſperatiſſimis curandis, ediderat, tam celebre apud omnes erat Æſculapii nomen, ut vulgo vel mortuos ab inferis revocare poſſe crederetur. Quare Minos Cretæ Rex eum ad ſe accerſitum jubet Glauco filio jam mortuo, vitam reſtituere: ad quod cum nec precibus nec promiſſis tentandum poſſet adduci; erat enim opus longe majus, quam ut homini præſtare liceret; Minos ad minas atque vim converſus, eum in carcerem conjecit, non emiſſurus, quoad reducem filium ex inferis ſtitiſſet. Hic ergo loco ſecreto incluſus, bacillum tenens manu, cum quid ageret, cogitaret, dicitur anguis ad bacillum ejus arrepſiſſe: quem Æſculapius mente commotus interfecit, bacillo fugientem ſæpius feriens. Poſtea fertur alter anguis eodem veniſſe, ore ferens herbam, & in caput ejus impoſuiſſe: quo facto, loco fugiſſe. Itaque Æſculapius uſus herba eadem, Glaucum ab inferis excitavit. Ideoque Anguis ſemper Æſculapii ſcipioni implicatus in omnibus fere ejus ſimulacris, quæ exſtant videtur. Et ob hanc rationem, vel ob plurimas alias, quæ afferri poſſunt, angues ſemper in Æſculapii tutela eſſe ſunt crediti. Nam Epidauri, ubi propriæ ejus erant quaſi ſedes, ſerpentes religioſe colebantur, præcipue domeſtici qui hominibus ſunt minime noxii: ſed & Corinthi in ejus fano angues alebantur, ad quos nemo auderet accedere, verum, cibo ad templi fores relicto, recedebant. In agro etiam Corinthio alicubi inter multas Æſculapii imagines, quæ in proprio templo erant ei poſitæ, erat etiam quæ eum ſuper anguem ſedentem referebat, quem Arati matrem adumbrare dicebant, quacum Æſculapius concumbens, eum genuerat. Hoc Pauſanias ſcriptum reliquit; qui & in Bœoticis narrat, in quadam ſpelunca Bœotiæ, ubi ſunt Ercynæ fluvii fontes, quædam fuiſſe ſimulacra ſtantia, quorum ſceptris angues circumvoluti erant; ea alii dicebant eſſe Æſculapii & Hygeæ, alii vero Trophonii, & Ercynæ; lucus enim, qui circa eſt, ab eo nomen ſumpſit, & fluvius ab Ercyna Proſerpinæ ſocia eſt nominatus; cum non magis Æſculapio, quam Trophonio angues conſecratos antiqui arbitrarentur, eos fortaſſe putantes tamquam oraculi nuncios, quod ex caverna edebatur, quam Antrum Trophonii dixerunt; ibi enim Trophonius diu delituit, futura prædicens, atque fame mortuus, ibidem eſt ſepultus; Sed poſt mortem majori quam vivus

Fabula de Æſculapio.

Angues in Æſculapii tutela.

Trophonii antrum.

eſt

Digitized by Google

eſt honore affectus; præcipue vero, quia mortuus adhuc non ceſſavit oracula profundere, vel quod ejus genius ibi permaneret, vel quod in ejus locum dæmon aliquis ſucceſſiſſet. Quod ad oraculum pertinet, obſervabatur ritus hujusmodi. Ubi ſtatuiſſet quis in Trophonii antrum deſcendere, primum, dierum certo numero erant ei Trophonii manes placandi; poſt quibusdam piaculis expiatus, in Ercyna, ad amnis fontes ducebatur: ſunt vero duo inter ſe proximi. Bibenda illic erat Lethes, quæ dicitur aqua, quo cunctorum ei, quæ memoria complectebatur, oblivio contingeret: Mnemoſines deinde, id eſt, Memoriæ aquas potabat, quo minus ea, quæ intra ea penetralia vidiſſet, è memoria effluerent: his perfectis ad oraculum progrediebatur, tunicam indutus lineam, ac teniis incinctus, ſoliis populatibus in pedes inductis; is, humi procumbens, melle ſubactas offas tenens, pedes prius in cavernulam illam immittebat; mox genua properabat ad pedes adjungere: ſtatim reliquum corpus ad genua contractum, eodem prope modo, quo ſi maximi, & concitatiſſimi amnis aquarum vortice correptum fuiſſet, intro abripiebatur. Qui intra penetrale deſcendiſſent, futura non uno, & eodem cognoſcebant modo, ex viſis alius ex auditis alius id conſequebatur. Per eaſdem fauces patebat omnibus reditus, in pedes vero retrogrediebantur, Conſultorem à Trophonio reverſum ſacrificuli in Solio collocabant, Mnemoſynes vocato; ab eo percontabantur quæcunque vel viſa, vel audita reportaſſet, qui ea inſcripta referebant. Facile crediderim eos, qui huc deſcendiſſent, in maximas anguſtias fuiſſe redactos; pauci enim inde reverſi poſtea ſunt viſi riſiſſe. Multa alia præterea de hoc antro ibidem Pauſanias refert, ut qui illud inviſerit; quæ ego, brevitati conſulens, omitto; & hoc quidquid attigi, feci, ut oſtenderem quis Trophonius eſſet, eique non minus quam Æſculapio Serpentes conſecratos fuiſſe. Cicero de Natura Deorum, multos eſſe Mercurios aſſerit, quorum unum dicit ſubterraneum, eumdemque & Trophonium eſſe. Angues apud veteres ſanitatis ſigna erant, nam, ſicut angues, vetuſtis poſitis exuviis, innovantur, ita & homines, ſanitate recuperata, reſtaurari quodammodo videntur. Ideoque Salus effingebatur ab antiquis mulieris forma, in ſolio ſedentis; pateram tenentis, penes quam ara erat, aræ anguis involutus, caput attollens. Porro & Antiochus, qui cognominatus eſt Soter, cum adverſus Galathas pugnaret, nec ſatis pro voto res ſuccederet, eſſetque in diſcrimine, vel vidit, vel vidiſſe ſimulavit per quietem, ut militum animos ſpe erigeret, Alexandrum Magnum, qui moneret, ut Sanitatis ſignum proponeret, idque pro teſſera tribunis daret, eorumque veſtibus inſueret; ea re fore, ut victoria Potiretur. Unde etſi hujus rei ſignum in veteribus Antiochi nomiſmatibus adhuc cernitur. Eſt autem triangulus triplex, invicem inſertus, lineis quinque conſtans; in quibus

Trophonii oraculum.

Sanitatis ſymbolum.

Salutis imago.

Salutis ſignum.

bus græce ΥΓΙΕΙΑ, latine Salus inſcribitur. Id erat Æſculapii filiæ nomen, ut ſupra dixi, cui una cum patre divini ab antiquis honores deferebantur; ſtatuæque ambobus conjunctæ ponebantur, ut Pauſanias in Corinthiacis refert, de Æſculapii ſimulacro, quadam in parte Corinthii agri exiſtente, cujus ſola ſe facies, manus, & imi pedes oſtendebant, partes cæteræ lanea tunica, & pallio velabantur. Eodem fere habitu erat prope Hygeiæ ſignum, neque enim illud facile conſpiceres; velatum enim undecumque erat partim comis, quas Deæ mulieres detotonderant, partim vero Babylonicæ veſtis laciniis. Sed jam ad Solem revertamur, cujus radii cum eam vim habeant, ut aerem purum reddant, efficiunt quoque, ut uberes terra fructus proferat, quo fortaſſe Troadis quidam incolæ alludentes Apollini Sminthio ſtatuam poſuerunt, qui ſic à muribus quos pede premit, eſt cognominatus, mures enim apud eos Sminthes dicebantur. Cauſa varie proditur: Crinis fuit Apollinis ſacerdos, is cum Dei ſacra neglexiſſet, à terreſtribus muribus agrorum fructu eſt privatus: quo damno ille commonitus, cum ad bonam frugem rediiſſet, Apollo mures ſagittis confecit; nam mures aliaque hujuſmodi animalcula, ex terra putrefacta, aereque male affecto exſiſtunt: hinc fit, ut ſegetes à muribus corroſæ, fructum edere nequeant; niſi Sol ſuis radiis noxis humoribus diſpulſis, has peſtes ſuſtulerit, terræq; vim ad fructus proferendos tribuerit. Sunt qui putent de Apolline Sminthio illud Plinii intelligi: Fecit Praxiteles Apollinem puberem, ſubrepenti lacertæ cominus ſagitta inſidiantem, quem Saurectonon, hoc eſt lacerticidam vocant. Alia quoque affertur ratio, cur Apollo Sminthius vocaretur, muriſque ſpecies cum eo affingeretur; quæ eſt hujuſmodi; Teucris è Creta profectis, datum erat oraculum, ibi eos ſedem poſituros, ubi terrigenæ eos adorirentur: idcirca Amaximum, quod eſt Troadis oppidum, dicunt contigiſſe, maximamq; agreſtium multitudinem murium noctu exortam, quicquid armorum, & utenſilium ex corio inveniſſet, corroſiſſe, & Teucros ibi manſiſſe, ubi & templum Apollini Sminthio poſuerunt; mureſque, quos ſminthas dicebant, maximo cultu ſunt poſtea proſecuti: ſed & mures cicuros alebant, eiſque victus publice præbebatur, atque infra altare, ubi degebant, latebras habebant. Apollinis autem ſimulacrum, ita apud eos erat effictum, ut murem pedibus premeret. Hinc manifeſte cernamus licet, ſtatuas Diis poſitas, ut ſuperius, attigi, ſæpe ea præ ſe ferre, quæ homines ab iis impetraſſent; itemque ita effectas, ut illa in memoriam revocarent, quæ ſub eorum auſpiciis proſperè fœliciterque aliqui geſſiſſent, quod abunde ex Pauſania diſcimus, cum infinita ſimulacra Apollini Delphico conſecrata recenſet; ex quibus duo potiſſimum ad id declarandum mihi ſelegi: al-

Hygeia.

Apollo Sminthius.

Mures ſacri habiti.

Caper aneus Apollini dicatus. gi: alterum eſt Caper æneus, Apollini à Cleonæis dicatus; cum enim ſæviſſime in eos peſtis graſſaretur, reſponſum à Delphico oraculo reportarunt, ut caprum ſtatim orto ſole, ſacrificarent, quo facto, peſte ſunt liberati: quare Delphos caprum æneum miſerunt. *Aſinus Apollini dicatus.* Alterum eſt ſimulacrum Aſini ænei, quod Ambraciotæ, quemadmodum Pauſanias in Phocicis refert, Apollini Delphico conſecrarunt, victis nocturna pugna Moloſſis: nam, cum in illos noctu inſidias diſpoſuiſſent Moloſſi, aſinus, qui forte ex agro in oppidum agebatur, aſellam inſectans, cum multa laſcivia vehementem ruditum ſuſtulit: ipſe etiam agaſo per tenebras inondita voce inclamabat. Injecit ea res tantam Moloſſis trepidationem, ut ſtatim inſidiarum locum deſeruerint. Eos Ambraciotæ, detecta fraude, noctu invadentes, prælio ſuperarunt. Alexander Neapolitanus libro 11. genialium dierum referr, ſtatuam Neapoli Apollini dicatam, quæ præter alia hujus Dei propria inſignia columbam *Columba in Apollinis humero.* in humero habebat infixam, quam Parthenope inſpicere, ac venerari videbatur; hæc enim columbæ augurium ſequuta, è Græcia profecta, in agro Neapolitano conſedit: quippe cum nullam Coloniam ſine conſilio Deorum *Equi Phoebi.* Græci tranſmitterent. Boetæ Phœbo, qui eſt & Apollo, quadrigam, qua veheretur, attribuerunt, equorum nomina ab Ovidio ſecundo Metamorphoſeon recenſentur, ita dicente;

Interea volucres Pyrois, Eous, & Æthon,
Solis equi, quartuſque Phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent.

Martialis tamen duos tantum commemorat, his verſibus;

Quid cupidum Titana tenes? jam Xanthus, & Æthon
Frena volunt.

Horum equorum nomina nobis Solis vim ob oculos ponunt, cum ejus currum trahere dicuntur; qui quidem aureus totus ab Ovidio ibidem deſcribitur, niſi quod rotarum radii erant argentei; per currus juga Chryſolithi erant infixi, ex ordineque erant gemmæ diſpoſitæ; quæ, cum ſolis lumine ferirentur, mirabilem ex ſe fulgorem emittebant. *Phœbi currus.* Quod Ovidius currui Phœbi adſcripſit, id Martianus Capella lib. primo Philologiæ, multoque plura ipſi Phœbo attribuit, ita enim de eo dicit, Erat illi in circulum ducta fulgens corona, quæ duodecim flammis ignitorum lapidum fulgura- *Phœbi corona.* bat: quippe tres fuerunt à fronte gemmæ, Lychnis, Aſterites, & Ceraunos: aliæ ſex ex utroque latere rutilabant, quarum Smaragdus una, Scythis altera, Jaſpis tertia vocabatur: inter quarum virorem fœta mari per lumina corruſcabat, fronti quædam interioris ſuavitas reſplendebat, Hyacinthos, Dendrites, etiam Heliotropios utrimque compacti: qui lapides coloribus ſuis terra ratis temporum vicibus herbidabant: quos ei ad obſequium numinis recurrentis Ver dicebatur, & Autumnus munere contuliſſe.

Poſte-

Digitized by Google

Poſterior autem pars coronæ Hydatide, Adamante, & chryſtallo lapidibus alligabatur; hos enim hiems undoſa genuerat. Ipſius vero divi auro tinctam cæſariem, comaſque crederes bractratas. Facie autem mox ut ingreſſus eſt, pueri renidentis, in inceſſu medio juvenis anheli. In fine ſenis apparebat occidui, corpus autem ejus flammineum totum, pennata veſtigia pallium coccineum, ſed auro plurimo rutilatum. Siniſtra autem manu clypeum coruſcantem, dextera ardentem facem præferebar, Calcei vero ſimiles ex Pyropo, non arbitror ulla hic opus eſſe explicatione; Imago enim clarior per ſe, quam ut noſtram deſideret explicationem. Quare ad aliam accedamus, quam Euſebius ſcribit, Elephantopoli, quæ eſt urbs Ægypti fuiſſe. Hæc humana forma erat efficta, caput arietis cum cornibus habebat, cærulei erat coloris; qui cum maris ſit proprius, quod humidum eſt, innuit, quemadmodum Euſebio videtur Lunam Soli conjunctam in Arietis Signo, maximam in regione inferiori humiditatem efficere. Verum hujuſmodi ad aſtrologos rejicio; nam ad rem, quam mihi tractandam propoſui, Aſtrologiæ imagines facere non videntur. Imago. 14. a

Sed jam Solis imaginibus finem impoſuero, ſi prius ejus aliam effigiem huc adſcripſero, quam Claudianus libro II. in Proſerpinæ veſte adumbrat, ejus carmina ita habent;

Hic Hyperionio Solem de ſemine naſci
Fecerat, & pariter Lunam, ſed diſpari forma:
Aurora, noctiſque duces, cunabula Thetis
Præbet & infantes gremio ſolatur anhelos,
Ceruleumque ſinus roſeis radiatur alumnis.
Invalidum dextro portat Titana lacerto
Nondum luce gravem, nec pubeſcentibus alte
Criſtatum radiis, primo clementior ævo
Fingitur, & tenerum vagitu deſpuit ignem.
Læva parte ſoror vitrei libamina portat
Uberis, & parvo ſignatur tempora cornu.

Quod Thetis Solem dextera geſtet, Lunam autem ſiniſtra, Severianus, quemadmodum Janus Parrhaſius in commentariis in Claudianum refert, intelligi vult, Deum, univerſi opificem Solem prius condidiſſe, poſtea Lunam, quam in extremo occidente collacavit, in adverſa vero cœli regione Solem. At ſecundum Hyginum cœli dextera pars oriens, occidens ſiniſtra nuncupatur. Sed tamen Hethruſci aruſpices (ut idem Hyginus refert) orbem terrarum duas in partes ſecundum Solis curſum diviſerunt, dexteram apellaverunt, quæ Septentrioni ſubjaceat, ſiniſtram quæ ad meridiem, non abſurde dici quoque poſſet, Solem dexteram eſſe, & Lunam ſiniſtram, quod ille longe majores vires quam hæc habeat. Atque de Sole hactenus, nunc ad Auroram, quæ eſt Solis veluti anteambulo, veniamus.

Digitized by Google

Aurora licet Solem præcedat, ejúſque nuncia habeatur; tamen non injuria Soli eſt à nobis poſtpoſita, quandoquidem illa ab hoc ortum trahat; Aurora enim à Solis radiis efficitur, cum primum ii noſtrum hunc orbem mane illuſtrant, unde fit ut ab igne Solis aureo aer aureſcat. Ex quo, occaſione ſumpta, Poëtæ alii alias de ea fabulas confinxerunt, variis eam modis deſcribentes, qui quidem ad rem noſtram facere non videntur; quare eos tantum attingam, qui ad ejus imagines referri poſſint. Sed tamen nunquam me legiſſe memini, Auroræ, quamvis in Deorum album ab antiquis eſſet relata, ullam apud eos ſtatuam poſitam; niſi forte quod apud Pauſaniam exſtat, Athenis ex argilla fuiſſe Auroræ ſimulacrum, Cephalum rapientis. Sed quomodo id eſſet effectum, mirum ſilentium. Quare ejus ſpeciem abumbrare ſtudebo ex iis, quæ de ea Poetæ dixerunt. Homerus eam coma flava ac aurata, χρυσόθρονον id eſt, in aureo ſedentem ſolio, veſteque aurata indutam facit. Virgilius in opuſculis eandem roſeis manibus dicit ſidera diſpellere. Ovidius fingit illam, cum Phœbus eſt ex oriente proditurus, cæli fulgentes portas patefacere, quæ recentibus roſis ſint refertiſſimæ. Nonnulli facem ei tradunt, curruque vehi volunt, qui Pegaſo alato equo trahatur, quem dicunt, eam à Jove impetraſſe, poſt excuſſum ex eo Bellerophontem. Hoc eo fortaſſe refertur, quod tempus illud matutinum ſit ad carmina pangenda commodiſſimum: nam Pegaſus equus pede humum feriens, fontem Hippocrenem dictum effecit, qui poſtea à Muſis eſt ita frequentatus. Homerus tamen illi in XXIII. Odyſſ. equos adſcribit, Lampum, & Phaethonta. Aliqui fingunt Auroram primo mane fulgentem, è calo exſiſtere, aerem puniceis roſis, & variorum generum floribus conſpergere. Alii aliter ejus ſpeciem deſcribunt, ut eum colorem exprimant, quem Solis radii ſummo mane efficiunt, qui quidem medius eſt inter flavũ atque rubrum.

Equus Auroræ.

DE DIANA.

DIANAM veteres venationis Deam dixerunt, in ejuſque tutela ſilvas ac lucos poſuerunt, quod ea ab hominum conſuetudine abhorrens, ibi vitam in venatione tranſegerit, quo melius virginitatem ſervaret; Quare ei Nymphæ habitum induerunt, in cæteris hujuſmodi eam effinxerunt, qualem Claudianus nobis lib. II. de Raptu Proſerpinæ deſcribit, his carminibus;

At Trivia lenis ſpecie, & multus in ore
Frater erat Phœbique, genas, & lumina Phœbi
Eſſe putes; ſoluſque dabat diſcrimina ſexus.
Brachia nuda nitent; levibus projecerat auris
Indociles errare comas, arcuque remiſſo,
Ocia nervus agit: pendent poſt terga ſagittæ:
Criſpatur gemino veſtis Cortynia cincta,
Poplite fuſa tenus.

Huic

Huic comites dabant virgines, quæ à Claudiano lib. III. Paneg. Stil. ita repræſentantur, *Dianæ comites.*

-veniunt humeros, & brachia nuda
Armataque manus jaculis, & terga ſagittis,
Incompta, pulcraque tamen; ſudoribus ora
Pulverulenta rubent: ſexum nec cruda fatetur
Virginitas: ſine lege coma: duo cingula veſtem
Crure tenus pendere vetant.

Idem Claudianus Dianæ arcum vult eſſe corneum: aliter atque Ovidius, qui aureum facit, ita de Syringe dicens;

ritu quoque cincta Diana
Falleret, & credi poſſet Latonia, ſi non
Corneus huic arcus, ſi non foret aureus illi.

Ita de Diana veteres fabulabantur: & ſicut ſub Apollinis nomine Solem, ita ſub Diana Lunam coluerunt; quam quidem Dianam vocaverunt, quaſi Devianam; Luna enim ab Ecliptica ſic dicta interdum deviat, quemadmodum venatores, per devia, ac ſilvas deviare ſolent, captantes feras; quarum Dianæ cervus gratiſſimus fuit; cujus rei illud fuit argumento, quod, cum Agamemnon ipſius cervum occidiſſet, ignarus, irata Dea ingentibus malis Græcorum exercitum Aulide affixit, neque eos variis calamitatum generibus inſectari deſtitit, quoad Agamemnonis ſanguine placaretur, Iphigenia ejus filia ad ipſius aram adducta; quæ, cum in eo eſſet, ut immolaretur, numinis miſeratione ſublata eſt, cerva ſuppoſita, cujus ſanguine Deæ ira eſt mitigata, eaque ad Tauricam regionem tranſlata, Sacerdos eſt effecta Dianæ; ubi ex more advenas incolæ immolabant, præſertim Græcos, illuc delatos; hoc modo: poſtquam preces peregerint, hominis caput clava feriunt; truncum corpus proturbant è rupe: eſt enim in prærupta rupe templum poſitum; caput palo affixum ibi reſervant. Dum tam impia ſacra Iphigenia ibi procuraret, ecce ejus frater Oreſtes, parricidium Colchis expiaturus, illuc appulit; quem ut ſoror agnovit, noluit more cæterorum hoſpitum immolare: ſed quia incolæ id paſſuri videbantur iniquiore animo, una cum eo fugam arripuit, ſecum Deæ ſimulacrum, faſce lignorum abſconditum aſportantes, unde & Diana Faſcellina eſt dicta, idque Ariciam; quod oppidum non longe Roma diſtat, detulerunt, ubi diu mos hoſpitum immolandorum ſervatus eſt. Sed cum poſtea Romanis ſacrorum crudelitas diſpliceret (quamquam ſervi tantum ad aram mactarentur) ad Laconas eſt Diana tranſlata, ubi ſacrificii conſuetudo adoleſcentulorum verberibus ſervabatur: ritus erat hujuſmodi: Sorte adoleſcentes aliquot ducebant, hos aræ Deæ impoſitos ita cædebant, ut uberrime toto è corpore ſanguis manaret: quod tantum abeſt, ut illi ægre ferrent, vel dolorem aliqua vultus inmutatio-

ſtatione præ ſe ferrent, ut alacri animo inter ſe contenderent, quis virilius verbera illa præferret. Sacris præerat fœmina, ea tantiſper dum cædebantur pueri, ſignum Deæ præferebat. Verum, ſi, quibus cædendi negotium datum eſſet, cum quopiam eorum, qui cedebantur ephœborum, vel ob ſpeciem, vel ob natalium claritatem agerent Parcius, tunc ſignum alioquin propter brevitatem leviſſimum, ajunt eouſque grave factum, ut ſacerdos illud ſuſtinere nequiret: quod ubi animadvertiſſet, in cædentes ſcilicet cauſam conferebat, ſeque eorum culpa querebatur onere opprimi. Sed quamvis hujuſmodi ita inhumani ſacrifici; genus, Deam virginem, benignamque admodum dedecere videatur, tamen eam delectatam fuiſſe ajunt, ſuam aram ſanguine humano videre conſperſam, quod etiam Patris factitatum eſſe legimus apud Pauſaniam in Achaicis, ubi quotannis virgo & puer qui forma eſſent præſtantiſſima, Deæ mactabantur, quo ejus iram placarent, ideo conceptam, quod in ipſius æde ſæpius adoleſcens cum Sacerdote concubuiſſet: atque illi quidem brevi morbo conſumpti, impietatis pœnas Dianæ dedere: conſequuta vero eſt ex læſi numinis ira ſumma terræ ſterilitas, & miſeranda hominum lues; quibus impio hoc ſacrificio eſt obviam itum, Sed facile crediderim, inhumanum hunc Deorum placandorum morem populis quibuſdam acceptum eſſe referendum, ut qui natura ſævi, innatam crudelitatem explere ſtuderent, humanis hoſtiis alii atque alii Deo immolandis. Atque non obſcuris argumentis Diana ſe hominum ſanguine haud delectari ſignificavit, cum Iphigeniæ loco, ſibi jam ſacrificandæ, cervum ſuppoſuit. Quare hinc conſuetudo apud veteres manavit, cervæ Dianæ immolandæ: quod olim à Romanis ſtatis temporibus ſervabatur: atque ideo cervorum cornua in omnibus Dianæ templis ſuſpenſa videbantur, niſi quod Romæ in monte Aventino, ubi & Dianæ fanum erat, bovis cornua, non cervi pendebant. Cujus rei eam cauſam Plutarchus in quæſtionibus Romanis affert; quod, cum in Sabinis Antroni Coronato bos inſigni ſpecie ac magnitudine nata fuiſſet, à vate deinde quodam monitus fuit, ſi quis eam bovem in Aventino immolaſſet, factum iri, ut ejus qui rem divinam feciſſet, civitas totius Italiæ imperio potiretur: homo, re credita, ut bovem immolaret, ſtatim Romam venit: Servus interim Servio regi, clam rem omnem indicavit: ille è veſtigio Cornelio Sacerdoti imperavit, ut Antroni, antequam rem divinam faceret, in Tyberi ſe abluveret, rite præciperet (ſic enim eos qui litare vellent facere conſueſſe) Antro cupide profectus, lavit: Servius interim occupavit, ac Dianæ bovem immolavit, & cornua templo affixit. Quare urbi Romæ, cum is qui ſacrificaſſet, Romanus eſſet, imperium eſt partum; indeque mos ortus, bovis cornua in veſtibulo hujus templi affigendi: quod eo fortaſſe referri etiam poteſt, quod hoc animal magnum cum Luna cognationem habet, ut inferius dicemus; Lanam autem eandem eſſe,

atque

atque Dianam, conſtat. Sed modo ad cervos revertamur, qui Dianæ ſacri ſunt habiti; non veteres interdum ejus ſimulacra cervinis pedibus veſtiebant, ut apud Pauſaniam eſt legere, qui refert in Arcadia quoddam Dianæ extare ſimulacrum, ceruina pelle indutum, ex cujus humeris pharetra ſagittarum plena pendebat; altera manu facem ardentem, altera vero angues duos continebat, prope canis venaticus aſtabat. In quadam etiam Achajæ parte, ut idem refert Pauſanias, Dianæ ſimulacrum erat, ex auro ac ebore confectum, id venatricis ſpeciem referebat, pridie antequam anniverſarium ſacrum facerent, Pompam Deæ magnificentiſſimo apparatu transmittebant: in ea virgo quæ Sacerdotio fungebatur, poſtrema omnium cervorum bijugo curſu vehebatur. Poetæ quoque Dianæ currum à candidiſſimis cervis tractum attribuunt; quemadmodum Claudianus *in III. Stilic. Paneg.* ità de ea canit; *Diana ſimulacrũ.* *Imago 15. a* *Dianæ curr.*

Dixit, & ex templo frondoſa fertur ab Alpe
Trans pelagus: cervi currus ſubiere Jugales.

Eam dicunt curru vectam, à velociſſimis animalibus tracto, ideo, quod Luna citiſſimo motu ſuum curſum abſolvat, cum omnium erronum minimum orbem ſit ſortita. Aliis quoque Diis currus ſunt dati, ut cœlis, quibus ii præſidere dicuntur, in orbem torqueri ſignificarentur. Deorum vero cuique ſua propria ſunt animalia dicata, à quibus trahantur. Interdum legitur ejus currus ab equis tractus, quorum unum nigrum, alterum Album *Buccatius lib. IV. Genealog. vult:* nam ea non ſolum nocte ſed die videtur. Porro & Boum bigis vehi fertur, propter Lunæ ſcilicet cornua. Feſtus de hac re ità, Mulus inquit, vehiculo Lunæ adhibebatur, quod tam ea ſterilis ſit, quam Mulus, vel quod, ut Mulus non ſuo genere, ſed equis creatur, ſic ea ſolis, non ſuo fulgore luceat. Pauſanias cum admiranda quæ in Jovis Olympii templo apud Eleos viſebantur recenſet dicit, ibi eſſe Dianam, quæ equum, ut ſibi videbatur, ad curſum incitaret, etſi, inquit, jumentis ferunt non equis Deam vehi, futili quadam de mulo fabula vulgata: neque quidquam aliud de ea re dicit. Prudentius libro contra Symmachum antiquos ſcribit ſterilem Vaccam Lunæ immolaviſſe, bigaque ſterilium Vaccarum eam vehi. Sunt qui & juvencos Lunæ currum trahere dixerunt: inter quos eſt Claudianus qui lib. III. de rapt. Proſerp. Cererem fingit tædas de igne Ætnæo ad amiſſam filiam quærendam accendiſſe, ſic dicens. *Equi Lunæ.* *Mulus Lunæ vehiculum trahit.* *Iuvenci Lunæ currum trahunt.*

Tum ne deficerent, tantis erroribus ignes
Semper inocciduos, inſopitosque manere
Juſſit, & arcano perfudit robora ſucco,
Quo Phaeton errorat equos, quo Luna Juvencas.

Auſonius etiam Paulino ſcribens in hanc ſententiam ſic dicit:

Jam ſuccedentes quatiebat Luna juvencas.

Hujus

Hujus rei eadem ratio poteſt afferri, quæ ſuperius, cum diceremus, cur Mulorum bigis vectaretur; nempe quia hæc animalia ſterilitatem ſignificant: nam, ut Xenophon ſcribit, & quotidie fieri nos videmus, tauris virilia abſcinduntur, ut magis cicures, & ad terræ cultum aptiores reddantur, cum tamen prolis procreationi non ſint amplius idonei: vel hoc animal Lunæ eſt ſacrum propter cornuum ſimilitudinem; nam in ejus ſimulacro, quod Nympham referebat, duo brevia cornua effingebantur. Et apud Ægyptios Lunæ bos dicabatur, cui ut Plinius lib. IIX. ſcribit, inſigne in dextero latere candicans macula, cornibus Lunæ, creſcere incipientis. Eidem etiam ſemeſtrem bovem ſacrificabant, cum filiis recens natis nomina imponerent, ſeptimo ſcilicet ab ortu die, vel decimo, ſecundum aliorum ſententiam. Hoc honore veteres Lunam afficiebant, forte, ut gratias agerent, quod ejus opera fœtus mature prodiiſſet in lucem; nam Luna cum ſit humida, partum ſæpe celeriorem, faciliorem que reddit. Quare cum mulieres parturirent, ejus opem implorabant, eam Lucinam nuncupantes, quo cito, abſque ullo diſcrimine ea fœtum in lucem extraheret. Sed quod mulieres in pariendo Dianam Lucinam invocent, hujuſmodi exſtat fabula; ea ſtatim atque ex Latonæ utero emerſiſſet, ad matrem converſa, ei ad alterum fœtum educendum, opem tulit: quare olim Lucinam orabant, ut periclitantibus mulieribus præſens adeſſet, quo manibus ſuis incluſum fœtum excluderet, quam opem ipſa matri parturienti præſtitiſſet. Neque Diana ſolum, ſed etiam Juno, ut inferius videbimus, Lucina eſt cognominata. Alii exiſtimabant neutram ita nominandam, ſed aliam quandam mulierem, quæ uſque ab Hyperboreis montibus Delum, ſuppetias Latonæ parturienti latura advenit: indeque ad alias gentes ejus nomen & cultus manavit, ut ubique ei templa, aræ ſtatuæque conſecrarentur, ut quæ omnium Deorum ortum præceſſiſſe putaretur, cum ejus ope opus habuiſſent, ut in lucem ederentur. In quam ſententiam Lycius quidam poeta, quemadmodum Pauſanias refert, in hymno, quem ſcripſit in Dianam, eam dicit, Saturno antiquiorem; quibuſdamque nominibus eam inſignit, quibus exiſtimari poſſit, eam de Parcarum numero fuiſſe, hæ enim longe maximam ſibi partem vendicant in partubus, ut ſuo loco dicemus. Sed anxia nimis hujus Deæ Lucinæ, cuimodi ea fuerit, aut unde emerſerit perveſtigatione aliis relicta, ad ejus ſimulacra exprimenda accedamus; quæ apud Athenienſes non niſi tecta videbantur, ut narrat Pauſanias. Ejus ſtatua apud eoſdem erat rude lignum, aut aliquid hujuſmodi, niſi quod aliquam mulieris ſpeciem informatam habebat, id ſemper erat tectum, nec ullius umquam aſpectibus patuit. In quadam Achaiæ parte templum valde vetuſtum hujus Deæ exſtabat, ubi ligneum ſimulacrum oſtendebatur, ſed tamen facies, manus atque pedes erant marmorei; cætera membra lineo velo obtegebantur; manuum altera in rectum porrigebatur, nihil tenens; ſed clavis non abſurde potuiſſet addi. Feſtus

Luna præeſt partui.

enim

enim ſcriptum reliquit, clavem olim ſolere mulieribus tradi, ut eo inſtrumento quo portæ pateſiunt, facilis illis partus portenderetur: ſed forte rem eandem Lucinæ manus aperta, ac extenſa oſtendebat, altera autem manus ardentem facem præferebat; ea ratione, vel quod partus dolores igni æquentur; vel quod hæc Dea naſcituris infantibus præluceret. Hujus tempora Dictamno veteres vinciebant; ea enim herba parturientibus impoſita, multum prodeſt. Arcu armatam eam olim affingebant, eo modo acutos dolores ſignificantes, quos mulieres in partu ſentiunt. Quare M. Tullius Cicero in Orationibus contra Verrem Dianæ ſimulacrum deſcribens: dicit; altum erat, magnum, veſte ad talos uſque contectum, facie juvenili, virginali aſpectu, dextera ardentem facem præferebat, ſiniſtra arcum tenebat, ſagittæque ex humeris pendebant. De face accenſa idem ſcribit Pauſanias, quoddam ſcribit Dianæ æneum ſimulacrũ in Arcadia ſex circiter pedes altum facem geſtaſſe: quod eo etiam fortaſſe referri poteſt, quod ea nocte lucens, viatoribus iter commonſtret; quare ibi Hegemone, hoc eſt, Ductrix erat cognominata; ſicut & Romæ in templo, quod in Palatio ſibi dicatum eſſet Noctiluca dicebatur. Sed & aliis multis nominibus appellabatur, de quibus poſtea. Pauſanias, cum Cypſelli Corinthiorum tyranni arcam Corinthi in Junonis templo poſitam deſcribit, dicit, in eo exſculptas atque inciſas eſſe multas imagines; quarum quædam erant aureæ, quædam eburneæ; inter quas Dianæ ſimulacrum videri alatum, dextera pardum oſtentans, ſiniſtra autem Leonem: cujus rei nullam ſe rationem afferre poſſe affirmat. Quare neque ego fateri dubitabo, me neſcire, quid ſibi id vellet. Quilibet ergo quod ſibi videatur excogitet, per me licebit. *Fax in Dianæ manibus.*

Diana ob tres facies, quas illi poëtæ attribuerunt, Triformis, Tergemina, ac Trivia eſt nuncupata. Neque Diana ſolum his nominibus eſt inſignita, ſed etiam Hecate: de qua Ovidius ſic dicit; *Diana triformis.*

Ora vides Hecates; in tres vergentia partes.

Sed tamen idem amborum numen erat, quamvis nominibus inter ſe differrent, ut diverſæ efficacitates, ac qualitates, effectuſque qui ab una, eademque Dea manare credebantur, ob oculos ponerentur. Quare eſt in fabulis, Hecatem à patre Jove habere, ut elementis præeſſet; nam ἑκατὸν centum ſignificat, quo numero Græci aliquando infinitam deſignant multitudinem: quia Hecate infinitas habere poteſtates crederetur: Luna enim legem quaſi imponere elementis; cunctiſque ex eis coagmentatis videtur, nam illa mutata, & hæc quoq; mutantur. Aut Luna eſt Hecate dicta, quod in centum ei altaribus, viridi ex ceſpite factis veteres ſacrificarent, centumque victimas immolarent, quæ ut plurimum ſues erant, atque oves: verum ſi ſacrificium eſſet pro Imperatore, centum Leones aut aquilæ mactabantur, Atque ideo hoc ſacrificium Hecatombe dicebatur. Neque tamen crediderim *Hecate.* *Hecatombe.*

Digitized by Google

rim, ſemper tot hæc animalia, quæ in ſacrificiis adhibebantur, fuiſſe vera, ſed interdum aſſimulata; ſolebant enim veteres nonnumquam ex odoratis rebus, aut alia materia animal effingere immolandum, quod non niſi magna cum difficultate inveniretur. Pauperes etiam cum pecuniam in veras victimas erogare non poſſent, has fictas in ſacrificiis (ut eſt auctor Suidas) ſupponebant; idemque legere eſt apud Herodotum, cum dicit Ægyptios nulli alii Deorum ſuem ſacrificaſſe, niſi Lunæ, aut Baccho, aut etiam feſtis illis, quæ plenilunii tempore celebraſſent, magnopere caventes vel à ſolo belluæ contactu aliis diebus à prædictis, quibus ex ſuis quoque carne abſque religionis ullo metu comedebant: pauperes autem qui ob inopiam verum ſuem ſibi comparare non potuiſſent, ſimulatum ſacrificaſſe. Appianus refert Cyzicenos, quorum civitatem Proſerpinæ à Jove dotis nomine datam jactabant; cum nigram bovem quotannis ei Deæ immolare ſolerent, & obſidione à Mithridate preſſi, talem invenire non poſſent, frumentacam effinxiſſe; ſed dum ſacrificium appararent, nigram qualem eorum ritus requirebat, ex mari per mediam hoſtium claſſem tandem in civitatem ingreſſam eſſe, & ſponte ad Deæ aram ubi acceſſiſſet, à populo publica lætitia eſſe mactatam, maxima ſpe concepta ex fauſto illo omine, fore ut ex obſidione liberarentur: quod & brevi accidit; nam Mithridates, multa in ea obſidione incommoda perpeſſus, ab incepto deſiſtere eſt coactus. Dido apud Virgilium poſtremum ante mortem ſacrificium Averni ſimulatis aquis ſpargit, ubi Servius adnotat, apud veteres fuiſſe in more poſitum, in ſacrificiis ea ſimulare, quæ nullo pacto, aut vix nanciſci potuiſſent. Idem alibi dicit, aquam qua Iſidis templum aſpergebatur, non ſemper ex Nilo fuiſſe hauſtam, licet vulgo inde advecta diceretur. Neque vero ſolum ſimulatæ victimæ veratum loco iis adſcribebantur, qui veras ſacrificare nequirent; ſed manus quoque Deorum ſuppliciter exoſculari, quibus aliqua eſſent ſacrificia peragenda, ſolebant, qui ad aliquid immolandum obſtricti, cum ſe id præſtare non poſſe viderent, Deos ipſorum prompto animo inſpecto, aliud ſacrificium non experituros arbitrabantur. Conſuetudo etiam apud veteres erat, Deorum ſimulacra oſculandi; ut ex Cicerone in orationibus contra Verrem intelligi poteſt; cum dicit. Agrigenti, quod oppidum eſt in Sicilia, æneum fuiſſe Herculis ſimulacrum, quod os, atque mentum detrita haberet, propter frequentiam ſcilicet eorum, qui eo venerationis gratia accederent. Prudentius cum cultus rationem deſcriberet, quo antiqui Solem proſequebantur, inter cætera dicit, eos equis quoque, qui Solis currum traherent, pedes fuiſſe oſculatos. Sed jam ad Hecaten revertamur. Ea in triviis colebatur, ubi canem ei ſacrificabant, inconditis verbis, ac ululatibus preces concipientes, ut Cererem ejus matrem (nam eandem Dianam, ac Proſerpinam

Victima ſimulata.

Deorum manus exoſculari.

nam exiſtimabant) imitarentur, cum filiam amiſſam quæreret. Mos fuit locupletum; ut ſingulis menſibus Lunæ ſacrificarent, paneſque, & alia in triviis proponerent, quæ mox ab inopibus, & egenis raperentur hæc Hecates cœna dicebatur, quemadmodum Suidas refert; qui dicit etiam, eamdem interdum ſe horribili forma oſtendere, nempe ingentis hominis, qui caput ſerpentis haberet. Eadem dicta, atque efficta eſt triformis, quod triviis ſcilicet præſit: alij dixerunt, atq; fortaſſe melius, eam ideo ſecundum Orpheum tria ora habere, quod Luna variis ſe aſpectibus oſtendat, quodque vires ſuas exſerat in cœlo, ubi Luna appelletur; in terris, ubi Diana dicatur; & in penitiſſimis etiam inferorum locis, ubi Hecate, atque Proſerpina nuncupetur: ea enim ad inferos deſcendere creditur, cum ſe nobis condit. Quæ ab Euſebio ita explcantur: Luna Hecate atque Triformis appellatur, ob varias, quas induit figuras; prout magis ad Solem accedit, vel ab eo recedit. Quare triplici eſt virtute prædita, quarum una eſt, cum primum ſuum lumen hue influit, ita rebus accretionem præbens: hunc vero Lunæ aſpectum antiqui oſtendebant, Lunæ ſimulacrum candidis, atque auratis veſtibus induentes, accenſamque facem ei præbentes in manus. Altera vero ejus vis eſt, cum medium lumen habet: quod calatho adumbrabatur, quo ejus ſacra ferebantur: nam dum Lunæ lumen in dies majora ſuſcipit incrementa, fructus quoque quotidie magis matureſcunt, qui ubi tempeſtivi effecti fuerint, ex arboribus decerpti, in calathos reconduntur. Tertius ejuſdem ſtatus eſt, cum ad plenilunium pervenerit, qui veſtibus ſubobſcuris deſignatur. Lunæ quoque ſicut & Apollini olim ſacra erat Laurus, nam ab hoc illa lumen ſuſcipit, ab eodemque colorem quemdam igneum, quem interdum facie præ ſe fert, mutuatur. Eidem papaver quoque veteres conſecrarunt, ob multitudinem ſcilicet animorum, quos Lunæ orbem incolere ſtulta perſuaſione credebant: papaver enim ſua forma civitatem refert, cum ejus caput ita inciſum mœnia repræſentet, quæ intra ſunt, granula multiplicia hominum multitudinem denotant. Sed non eſt mirum, promiſcuum vulgus ita deliraſſe: nam & Philoſophi ſunt inventi qui opinarentur, Lunæ orbem non minus atque terram ab hominibus habitari: maculaſque, quæ interdum in Luna exſiſtunt, oppida, ſylvas, monteſque eſſe dicerent, qui ibi eſſent: ſed eorum commenta Plinius redarguit, aſſerens illas ex humiditate, quam ex terra ad ſe Luna attrahit, procreari. Pauſanias in Corinthiacis ſcribit, præ cæteris Diis in primis Hecaten coluiſſe Æginetas, cujus apud eos ligneum ſignum, à Myrone fabrefactum exſtaret: hujus unicum tantum os, reliquum vero corpus uti truncus: nam primus Alcamenes Athenienſibus triplex fecit junctis corporibus, Hecates ſignum, quam Epipyrgidiam illi appellabant. Trium capitum, quibus Hecate

Digitized by Google

prædita erat, dexterum erat equinum, ſiniſtrum canis, medium ruſticani hominis, ſed alii volunt, eſſe apri: quod forte magis cum Lunæ natura congruit, quæ, ut dicebamus, eadem eſt atque Diana, quatenus in terras vires ſuas exſerit: aper vero optime in Dianam quadrat, hæc namque bellua ſemper in ſilvis degit: equinum caput ejus velocitati reſpondet, cum brevi temporis ſpatio ſumma cum velocitate ſuum curſum abſolvat: canis confirmat id, quod de ea dicebamus, cum nobis ſeſe condit, vocari ſcilicet Proſerpinam: inferorum enim Deo canis eſt ſacer, cujus rei amplam nobis fidem facit Cerberus ille poetarum fabulis ita celebratus. Prudentius, cum in veterum ſuperſtitiones invehitur, pro quibus aſſerendis Symmachus tanquam pro aris, & focis certat, ita de Luna dicit.

Et regnare ſimul cæloque, Ereboque putatur:
Nunc bijugas frænare boves, nunc ſæva ſororum
Agmina vipereo ſuperis immittere flagro:
Nunc etiam volucres caprearum in terga ſagittas
Spargere, terque ſuas eadem variare figuras.
Denique cum Luna eſt, ſublustri ſplendet amictu:
Cum ſuccincta jacit calamos, Latonia virgo eſt:
Cum ſubnixa ſedet ſolio, Plutonia conjux,
Imperitat Furiis, & dictat jura Megæra,
Si verum quæris, Triviæ ſub nomine Dæmon,
Tartareus colitur.

Porphyrius, quemadmodum Theodoretus Cyrenſis Antiſtes refert, cum de cacodæmonibus ſcriberet, inter cætera dicit, Hecaten inferni veluti Reginam pro ſuo imperio, dæmonum aliquos in aerem ablegaſſe, alios in aquam, multos quoque in terram. Dixerunt præterea antiqui, Hecatem iis, qui maximo aliquo mœrore opprimerentur, ſpectrum quoddam immittere ſæpe ſolitam, quod ſubinde in alias, atque alias formas mutaretur, ut Suidas ex Ariſtophane refert, id ſcilicet viſum interdum ſe bovem, alias mulum, nonnumquam formoſiſſimam quoque mulierem, neque raro canem oſtendiſſe: Quare Empuſa appellabatur, quod uno pede incederet; alii ejus ſunt opinionis, ut exiſtiment, Hecatem ipſam eas formas induere, atque meridie ſeſe videndam præbere; cum videlicet quibuſdam ritibus manes expiarentur. Quare in proverbium abiit, ut cum vellent eos denotare, qui varii eſſent, numquam eque eodem perſeverarent ſtatu, quique quales tandem eſſent, non aperirent, eos dicerent, Empuſa mutabiliores: Lucianuſque de ſaltationibus loquens, videbis inquit, ſaltatores eodem in tempore ſubito in aliam transmutari ſpeciem, atque ipſum referre Protheum, quin & Empuſam quæ ſeſe in innumerabiles vertit formas. De alia quoque Lunæ
Imago. X. 2.
imagine narrat Euſebius, quæ viſebatur Apollinopoli, quod erat Ægypti oppi-

Digitized by Google

oppidum; Homo erat albus, cujus caput erat accipitris; ejus candor innuebat, lunam non ſua luce, ſed alterius lucere, hoc eſt ſolis quam accipiter adumbrat, cum ſit avis ſoli ſacer, ut ſuperius dicebamus, cum de ſolis Imaginibus egimus.

De Iſide apud veteres legitur, Ægyptios eam nigris veſtibus induiſſe: *Iſis.* ut Lunam, quæ pro Iſide capitur oſtenderent, per ſe opacam atque obſcuram eſſe. Ejus ſtatua Mulierem referebat, quæ duo cornua vaccæ inſtar in capite haberet, quare, ut ſcribit Herodotus, Ægyptiis nefas erat, Vaccas immolare, licet boves atque vitulos quo minus mactarent nulla religione impedirentur, cum Iſis in Vaccam mutata fuiſſe dicatur à Jove, poſtquam cum ea concubuiſſet, ne Juno, re cognita de ea pœnas caperet, hæc apud Græcos Jo dicebatur, ſed ubi in Ægyptum eſſet delata, Iſis vocari cœpit. Effingebaturque dextera ſiſtrum tenens, ſiniſtra ſitulam: quare ut Servius refert, Ægypti genius eſt credita, ut per ejus ſimulacrum illius regionis natura adumbraretur, nam per ſiſtrum, Nili acceſſum ſignificabat, cum univerſam Ægyptum inundat; per ſitulam omnium Ægypti lacunarum fluentiam oſtendebat. Alii, ut Macrobius & Servius narrant, eam eſſe terram exiſtimant, vel rerum naturam Soli ſubjacentem. Hincque eſt, quod continua- *Natura.* tis uberibus corpus Deæ omne denſetur, quia vel terræ, vel rerum naturæ alimento nutritur univerſitas: Atque ita etiam naturæ Imago eſt ab antiquis expreſſa. Sane hujuſmodi ſimulacrum repertum Romæ fuit, ſub Leone X. Pontifice maximo. In Numiſmate Hadriani hæc eadem effigies videtur. Ægyptii, cum naturam vellent innuere ſuis Hierogliphicis litteris, Vulturem *Vultur na-* depingebant, cujus ratio eſt, quemadmodum Marcellino atque Æliano vi- *turæ ſim-* detur; quod inter Vultures maſculus non reperitur, ſed omnes ſunt fœminæ; *bolum.* Maſculi autem vicem Eurus ſubit, qui eas gravidas reddat, non ſecus atque Zephyrus vere, terram atque arbores fœcundet. Iſidis etiam ſimulacri tempora abrotono ornabantur, quam & ſiniſtra geſtabat, dextera autem naviculam: quæ fortaſſe ejus in Ægyptum adventum commemorabant: ubi & feſti quidam dies Iſidis naviculæ, ut Lactantius ſcribit, erant inſtituti: nam falſum omnino eſt, quod fabulis traditur, eam ſcilicet in vaccam converſam, mare tranaſſe; cum revera navi delata, illuc appulerit. Quare Ægyptii eam navigationibus præpoſuerunt, ab eaque felicem navibus curſum precabantur. Itaque Lucianus quodam in Dialogo Jovem introducit, Mercurio jubentem, ut Jo mari in Ægyptum advehat, ubi eam Iſidem curet appellandam; numenque conſtituat, quod ea ſit poteſtate præditum, ut ejus nutu Nilus inundet, venti ſlent, nautæ incolumes conſerventur. Apulejus Iſidem Lib. de Aſino aureo loquentem facit, in hæc fere verba; Cras mea religio incipiet, quæ tamen in omni æternitate perſeveret; cumque meo juſſu hiemis tempeſtas ſit ſedata, mareque in ſummam tranquillitatem ſit reda-

Digitized by Google

ctum, & idoneum ad navigationem redditum; mei mihi ſacerdotes naviculam ſacrificabunt, qua meum tranſitum in memoriam reducant: quo fortaſſe Suevi Germanorum populi ſpectarunt, qui teſtibus Tacito, atque Alexandro Neapolitano, Liburnam navem divino cultu proſequebantur, hanc veram Iſidis imaginem eſſe ſibi perſuadentes. Sed Æpyptii, ut Ælianus refert, ejus tempora ſerpente cingebant: idem apud valerium Flaccum quoque legitur, qui & ſiſtrum ei in manus tradit. Ovidius, cum in IX. Metamorph eam fingit Thelerusæ in ſomnis viſam, ita deſcribit;

Inachis ante thorum, pompa comitata ſacrorum
Aut ſtetit, aut viſa eſt: inerant lunaria fronti
Cornua cum ſpicis, nitido fulgentibus auro,
Et regale decus, cum qua latrator Anubis,
Sanctaque Bubaſtis, variiſque coloribus Apis:
Quique premit vocem, digitoque ſilentia ſuadet:
Siſtraque erant, numquamque ſatis quæſitus Oſiris,
Plenaque ſomniferis ſerpens peregrina venenis.

Apulejus quoque ſecundum quietem ſe eandem vidiſſe teſtatur, cum eſſet Aſinus; atque iis coloribus depingit, ut manifeſte Lunam innui pateat, quam Ægyptii hujuſmodi rerum involucris venerabantur. Quare & Martianus Capella, ſuam Philologiam, Lunæ orbem ingreſſam, multa illi ſiſtra, Cereris faces, Dianæ arcum, Cybeles timpana, illámque figuram triformem vidiſſe dicit. Sed ad Apulejum revertamur, qui in XII lib. de Aſino aureo ſcribit, eam ſibi dormienti pelago medio venerandos etiam Diis vultus attollentem eſſe viſam (nam Poëtæ fingunt, Solem Lunam, cæteraque aſtra cum occidunt, in oceanum ſe immergere exeoque cum oriuntur, emergere) atque de hinc paulatim toto corpore pellucidum ſimulacrum, excuſſo pelago, ante ſe conſtitiſſe. Ei jamprimum crines ubertimi, prolixique, & ſenſim intorti per divina colla paſſim diſperſi, molliter defluebant; corona multiformis variis floribus ſublimem diſtinxerat verticem; cujus media quidem ſuper frontem plenam rotunditas in modum ſpeculi, vel immo argumentum Lunæ, candidum lumen emicabat, dextra lævaque ſultis inſurgentium viperarum cohibita, ſpicis etiam cerealibus, deſuper porrectis, multicolor byſſo tenui pertexta, nunc albo candore lucida, nunc croceo flore lutea, roſeo rubore flammida, & quæ longe, longeque cujuſvis conſutabat obtutum, palla nigerrima ſplendeſcens, atro nitore, quæ circum circa remeans, & ſub dextrum latus ad humerum lævum recurrens, umbonis vicem, dejecta parte laciniæ, multiplici contabulatione dependula ad ultimas oras, modulis fimbriarum decoriter confluctuabat per intectam extremitatem; & in ipſa ejus planicie ſtellæ diſperſæ corruſcabant, eorumque media ſemeſtris luna flammeos ſpirabat ignes. Quaqua tamen inſignis illius pallæ perflue-

Digitized by Google

perfluebat ambitus, individuo nexu corona totis floribus, totiſque conſtructa pomis, adhærebat. Jam geſtamina longe diverſa: nam dextra quidem ferebat æreum crepitaculum, cujus per anguſtam laminam, in modum baltheı recurvatam, trajectæ mediæ paucæ virgulæ, criſpante brachio tergeminos jactus reddebant argutum ſonum: læva vero cymbium dependebat aureum; cujus anſulæ, qua parte conſpicua eſt inſurgebat aſpis caput extollens arduum, cervicibus late tumeſcentibus: pedes ambroſeos tegebant ſoleæ, palmæ victricis foliis intextæ. Ita Apuleius nobis Iſidem adumbrat: cui non injuria albam veſtem, luteam, atque rubram attribuit; quod Luna ſcilicet colorem ſubinde mutat: ex quo multi tempus quale ſit futurum præſagiunt; nam rubor ventos, nigror pluvias, candor ſerenitatem portendit: quemadmodum Virgilius lib. 1. Georg. dicit;

Luna revertentes quamprimum colligit ignes,
Si nigrum obſcuro comprenderit aera cornu,
Maximus agricolis, pelagoque parabitur imber.
At ſi virgineum ſuffuderit ore ruborem
Ventus erit: vento ſemper rubet aurea Phœbe.
Sin ortu in quarto (namque is certiſſimus auctor)
Pura, nec obtuſis per cœlum cornibus ibit:
Totus & ille dies, & qui naſcetur ab illo,
Exactum ad menſem pluvia, ventiſque carebunt.

Veſtis autem tota nigra ſignificat, ut ſæpius eſt à nobis dictum, non ſua, ſed aliena luce lucere. Nonnulli opinantur, ſiſtrum ad antiquorum morem reſpicere, qui nocte ſub dio æneis, ac ferreis vaſis maximum ſtrepitum edebant tempore defectus Lunæ, ita exiſtimante, ſe Lunæ laboribus conſulere poſſe, nam eclipſeos cauſam ignorantes, quæ eſt terræ inter Solem, atque Lunam oppoſitus, eam veneficorum carminibus vim pati dicebant; nam erant, qui ſe ſuis veneficiis vel Lunam è cœlo deducere poſſe jactarent; ut Virgilius in Pharmaceutria dicit:

Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam.

De Medea legitur (ſi credere fas eſt) eam vel invitam Lunam è cœlo in terram compuliſſe. Lucanus, cum de Theſſalis veneficis loquitur, eos aſſerit primos, qui vim ſtellis intulerint, Lunamque nigram effecerint, cum maximè lucida eſſe deberet; eamdemque in terras pertract m, ea facere cogerent, quæ eis libuiſſent. Apud Apuleium quædam venefica ſe maxima quæque mala Dis irrogare, ac ſtellis pro ſua libidine lumen adimere poſſe gloriatur: vis enim illorum carminum, non ſolum contra Lunam valere exiſtimabatur, ſed etiam contra Solem, ſtellas univerſas, & vel contra Deos ipſos tam ſuperos, quam inferos: quibus ii in ſuis exſecrandis ſacris, poſtquam multa impuriſſima patraſſent, minari ſolebant, ut Porphyrius ad quemdam Ægyptium Sacer-

Digitized by Google

cerdotem ſcribit, ita Theodorito referente, ſe cœlum diffracturos, ut illi fortaſſe præcipites huc darentur, arcanaque Iſidis publicaturos, Charontem etiam coacturos, ne animas amplius tranſuehat; itemque Oſiridis membra Typhoni dilanianda, ac paſſim ſpargenda præbituros aliaſque plures inſanas minas addebant contra eum Deum, quem ad ſibi parendum compellere ſtudebant. Fortaſſe huc refertur, quod apud Ovidium de Fauno, & Pico, montis Aventini numinibus legitur; eos ſcilicet Jovem carminibus è cœlis in terras attraxiſſe, ut ſibi ad interrogata reſponderet. Hanc nefariam artem Romani maximis pœnis inſectabantur; cujus apud eos Apuleius factus reus, vix ex eorum manibus evaſit. In eadem omnium peritiſſimi Theſſali ſunt exiſtimati; nam (ut legere eſt apud Suidam) illac Medea iter faciens, ſuorum veneficiorum calathum effudit. Quare, cum Poetæ preces ad Lunam concipiunt, (ſive Lunam illam, ſive Dianam, ſive Hecatem, ſive alio hujuſmodi nomine appellent, eodem tendit) ut eam ſuis votis facilem reddant, eidem lumen purum, atque nulla labe contaminatum optant, utque Theſſali ſuis eam carminibus, è cœlo non deducant, ut Phædiæ nutrix apud Senecam in Hippolyto facit, ita dicens;

O magna ſilvas inter, & lucos Dea,
Clarumque cœli ſidus, & noctis decus,
Cujus relucet mundus alterna face,
Hecate triformis, en ades, cœptis favens.

Ac paulo poſt ſubjicit;

– Sic te lucidi vultus ferant,
Et nube rupta, cornibus puris eas;
Sic te regentem fræna nocturni ætheris,
Detrahere numquam Theſſali cantus queant,
Nullusque de te gloriam paſtor ferat.

Id ea ratione dicit, quod in fabulis exſtat, Lunam Endymionis paſtoris amore captam, eum quodam in monte ſeorſim ſopiviſſe, ut liberius ejus oſculis frueretur: quod ideo eſt fictum, quoniam Endymion, ut Plinius lib. 11. tradit, primus hominum Lunæ curſum invenerit: Alexander quoque Aphrodiſeus in problematibus, Endymionem, inquit, rerum cæleſtium apprime ſtudioſum fuiſſe, maximamque diligentiam in eo adhibuiſſe, ut Lunæ curſum cauſamque cur ſubinde aſpectum mutet, perveſtigaret; quia vero interdiu dormiret, noctu autem vigilaret, Lunæ amoribus indulgere eſſe dictum. Idem fortaſſe Theſſalis hominibus accommodari poſſet, qui cum toti eſſent in Lunæ natura indaganda, exiſtimati poſtea ſunt, eam cœlo deducere, tunc ſcilicet cum ea luminis defectam pateretur: Nam ſtultum vulgus tunc eam ex Theſſalorum carminibus laborare putabant: cujus laboribus ut conſulerent, maximos ſonitus edebant, quibus ejus dolores magnopere

Endymion.

Digitized by Google

opere mitigari arbitrabantur, perinde atque ut & plinius ſcribit, ſtrepitus illi arminum murmur impedirent, quominus ad Lunæ aures perveniret: ideoque nihil illi poſſet officere. Quare Propertius aſſerit, Lunam carminibus è curru deturbatum iri, niſi reſonantiæ æra ſuccurrerent: & Juvenalis cum de quaquam loquaciſſima muliere loqueretur, dicit, nihil jam amplius opus eſſe ſtrepitum æneis vaſculis edere, cum ea ſola ſua loquacitate tantum obſtrepat, ut luna a Veneficiis tueri queat. Siſtrum in Iſidis manu ſecundum quorundam ſententiam Lunæ ſonum ſignificat, quem reddit dum cæleſtes orbes ambit, hoc non ſolum æneum, ſed & argenteum atque aureum ſolebant efficere, ut Apuleius inquit, cum dum Iſidis miſteriis loquatur. In hoc quemadmodum cælius Calcagninus refert, quatuor Facies erant extrinſecus excultæ, quæ poterant in orbem torqueri; hæ inferiorem hunc orbem ſub Luna exiſtentem deſignabant: in quo res cunctæ ex quatuor elementis concretæ, ortui atque interitui ſunt obnoxiæ. Intrinſecus in extima parte ſelem humana facie incidebant, duo quoque capita viſebantur, quæ ſub prædictis quatuor movebantur, harum una Iſidem referebat, altera Nephchiam, quæ rerum procreationem atque interitum innuebant, ex elementorum mutatione proficiſcentem. Felis Lunæ erat Symbolum, nam, quemadmodum Fabulis fictum eſt, ab Ovidioque refertur, cum Dii fuga è Typhonis furore in Ægyptum evaſiſſent, neque ibi ſe admodum tuto degere poſſe putarent, alii aliorum animalium formas induerunt, Dianaque in felem ſe convertit, cum animal hoc ſit ſane quam varium, quodque noctu cernat, cuique oculi ſubinde mutentur, luce aut imminuta, prout Luna creſcit aut decreſcit, hunc facie humana figurabant, ut lunæ motum non temere fieri, ſed ſuperiori quadam mente regi oſtenderent, hujuſmodi arcana erant ſiſtri ſignificationes tantum à veteribus in Iſidis ſacris celebrati: quod Apuleius ut ſuperius memoravimus, ei in manus tradidit de Vaſculo quod ſiniſtra geſtat, poteſt etiam, præter ea quæ attigimus dici, eo tumentium aquarum, quæ ex Lunæ humiditate incrementum habent, motum ſignificari, quamobrem fluxionem atque refluxionem maris, nonnulli in Lunam creſcentem & decreſcentem detulerunt, ſed ex Lunæ imaginibus non ſolum plurima quæ ad rerum naturalium cognitionem pertinent, diſcere poſſumus: verum quod magis eſt Operæ pretium, ex ejuſdem contemplatione multa hauriamus licet, quæ moribus conformandis inſerviant. Atque diligenter animadvertamus quæ de ea re D. Ambroſius ſcripſit, qui ex Lunæ lumine, quod ſubinde mutatur, nobis rerum humanarum incertum, ac fluxum ſtatum ponit ob oculos, monetque, ne caducis his, quæ ſtatim effluant, nitamur. Proptereaque aliqui ſenſerunt olim patritios Romanos calceis lunulas affixas habuiſſe, ut eas intuentes rerum harum inſtabilitatis commonefierent; idque ne proſperis rerum ſucceſſi-

Imago 17. a.

Siſtrum.

ceſſibus tumeſcerent: divitiæ namque, ac cætera,quæ à mortalibus tanti fiunt, Lunæ conferri poſſunt, quæ alias tota eſt lucida; alias tantum de ſuo ſplendore imminuit, ut vix cernatur: alias etiam totum amiſit, ut nuſquam extare videatur: ita & illa interdum maximam ſui præbent intuentibus admirationem,quæ mox elapſa,hominem antea clariſſimum, deſtituant, omnibusq; deſpicatiſſimum reddant. Sed poſtquam in hanc tractationem delapſi ſumus,eam continuemus,cum nihil de Luna dicendum ſuperſit. Hunc lunularum morem ſunt qui in Arcades referant; qui ſe omnium Græcorum antiquiſſimos,atq; nobiliſſimos jactabant; nam ſe ante Lunæ procreationem extitiſſe volebant: in quam opinionem devenerant, quod Arcadia in Peloponeſi medio eſſet,ſi longitudinem ſpectes,univerſamque Græciam altitudine ſuperaret,aliiſq; eſſet montibus referta. Quare diluvii tempore ſoli Arcades feruntur evaſiſſe,cum ſe ad montium vertices recepiſſent.Ibi degentes,quoad aquæ decreviſſent: tum autem ex cavernis emergentes, Lunamque cernentes,tanquam veteri una cum cæteris rebus abolita, recens aliam natam ſibi perſuaſiſſe: hincque occaſione ſumpta,ſe omnium antiquiſſimos,ac nobiliſſimos eſſe jactitabant,quando quidem vel ipſam Lunam tempore anteverterent.Fieri igitur poteſt,ut & Romani lunulis ſe inſignirent,ut id ſcilicet eorum nobilitatis eſſet argumentum. Athenienſes quoque,cum ſe omnium hominum antiquiſſimos è terraque ortos probare vellent, aureas cicadas variis modis capillis implicitas ferebant: cujus rei teſtis eſt Suidas, Athenæus autem hoc ad Athenienſium delicias refert,ubi adoleſcentes frontem cicadis aureis redimire ſolebant.

DE JOVE.

TANTUM ſibi Jupiter apud veteres gloriæ peperit, poſt Saturnum parentem è cœlo in terras deturbatum, ut, quemadmodum in fabulis exſtat, Deorum maximus apud omnes fuerit habitus. Quare paſſim ei templa; aræ,ſtatuæque ponebantur; ab univerſis Rex mundi Dominus vocari cœpit, perinde atque omnia ſua poteſtate contineret. Eundem Optimum, Maximum appellarunt;cum ejus bonitas per cuncta dividi,omnib⁹ prodeſſe, nihil prætermittere,ſuæ beneficentiæ expers putaretur;neque ſolum benefacere vellet,ſed & maxime omnium poſſet; cum ita potentia polleret, ut nihil eſſet,quod ſub ejus poteſtatem non caderet. Itaque apud Latinos Jupiter à juvando nomen habet,ſicut apud Græcos ἀπὸ τȣ̃ ζεῖν, quod eſt à vivendo, eo quod cunctis rebus vitam ſuppeditare crederetur.Qua propter non injuria Platonici eum pro mundi anima,quaqua permeante poſuerunt.Fuerunt etiam qui exiſtimarent,eum divinam mentem eſſe, quæ hanc rerum univerſitatem procreavit, procreatamque ſumma cum providentia adminiſtrat; quem omnes Deum appellamus. De hoc Jamblichus in libro de myſteriis Æpyptiorum loquens,ita fere dicit; quandoquidem Deus inter univerſa eminet,ſuumque ſplendorem tanquam ab omnibus ſeparatus emittit, atque

Jupiter unde dicatur.

que

quę totus ex ſeſe aptus, non aliunde pendens, ſupra mundum incedit, propterea Ægyptii eum ſupra Lotum ſedentem effinxerunt, quæ aquatica eſt arbos, hoc innuentes, materiam, ex qua mundus eſt coagmentatus, ei eſſe ſubjectam: eamque ab illo adminiſtrari, abſque eo quod aliqua ratione tangatur; ejus enim adminiſtratio ſub nullum ſenſum cadit, cùm tota intelligentia, ac ratione percipiatur: quod à loto adumbratur: cum ejus frondes, atque fructus ſint rotundi; mens enim divina in ſe ipſam in orbem torquetur, ſemperque eodem modo intelligens, cuncta moderatur. Hinc monarchia illa, ſupremus principatus dictus, exſiſtit, qui ab univerſis rebus ſecretus, immobiliſque permanens, in ſumma ſemper quiete ac tranquillitate perſeverans, omnia regit, cunctis motus tribuit, univerſiſque providet. Hunc antiqui magnum illum Jovem eſſe intellexerunt, cœli regem, quique in ſuprema univerſi parte degeret: eundemque dicebant, prout rerum eſt effector, videri quodammodo ad inferiorà deſcendere, aliquibusque à ſe effectis, per quæ alia architectatur, nomen interdum ſuum mutuari. Quare Seneca in quæſtionibus naturalibus ſcribit; ſapientes nequaquam Jovem eum intellexiſſe, qui in Capitolio aut in aliis templis fulmine armatus cerneretur; ſed potius mentem, atque animum exiſtimaſſe omnium cuſtodem, univerſique adminiſtratorem, quique hanc rerum univerſitatem condiderit, ac eandem nutu ſuo gubernet. Ac propterea divina quæque nomina ei convenire. Itaque optimo jure Fatum appellari poſſe, ut à quo ordo, ſerieſque cauſarum inter ſe aptarum dependeat. Idem & Providentiam dicit, cum ipſe provideat, ut omnia perpetuo perenni quodam curſu ad finem, ad quem ſint deſtinata, currant. Naturam quoque nuncupari, ex eo enim cuncta naſcuntur, per eumque quidquid vitæ eſt particeps, vivit. Mundi quin etiam nomen illi congruere; quæcunque enim ſub aſpectum cadunt, ipſe eſt, qui ſe ipſo nititur; ſuoque ambitu omnia complectitur, univerſaque ſuo numine complet. Quare de eo à Virgilio Ecloga III. dicitur;

Iupiter ſupra Lotum ſedet.

Iupiter ubique eſt.

Iupiter Fatum.

Providentia.

Natura.

Mundus.

-----*Jovis omnia plena.*

Orpheus etiam Jovem omnium primum atque poſtremum appellabat, eundemque omnia tempora, quæ unquam fuerint, præceſſiſſe, permanſurumque poſt cuncta, quæ futura ſint; illum ſupremam mundi partem colere, infimam quoque omnium attingere, totumque ubique eſſe dixit. Alibi idem vates, Jovem ſuis quaſi coloribus pingens, univerſi figuram ei attribuit, ita ut ejus caput una cum aurata coma ipſum ſit cœlum fulgentibus ſtellis conſperſum; è quo aurata duo cornua exſtent, quorum alterum ſit oriens, alterum vero occidens; oculi Sol atque Luna, aer ei inſtar lati ſit pectoris; ejus humeri duabus magnis alis ſint præditi, quæ ventorum velocitatem ſignificent; Deus enim velociſſime per omnia excurrit, imo nuſquam

non eſt præſto: ampliſſimus ejus uterus vaſtiſſima ſit hæc tellus, Oceano circundata: pedes infima orbis terrarum pars exſiſtat, quæ mundi centrum appellatur. Hæc Jovis imago ab Orpheo efficta, cum ſit Panis imagini ſimillima, me quodammodo admonere videtur, ut aliquid hic de Pane dicam; præcipue cum eo veteres hanc rerum univerſitatem adumbrari cenſuerint. Sed & Jupiter Lycæus olim idem atque Pan erat; quod ex ejus ſimulacro patet, quod nudum erat, niſi quod caprina pelle aliqua ex parte contegebatur. Hic, ut Juſtinus lib. XLIII. ait, in Palatini montis radicibus templum habebat. De Pane ergo legitur, eum fuiſſe montium, ſilvarum, ac lucorum Deum. Nam antiquorum Dii non omnes cœlo concludi poterant; quare ex eorum numero aliqui in terras erant ablegandi. Pani autem præcipue à paſtoribus divini honores deferebantur, ut qui eorum eſſet tutelaris Deus, ſub ejusque patrocinio eſſent greges; quemadmodum de eo Virgilius primo Georg. ſcripſit,

Pan ovium cuſtos.

Pan. Quia vero greges atque armenta ſæpe in ſilvis pavere videntur; cum tamen nulla terroris cauſa extet; eam veteres ad Panem retulerunt; hincque, omnem improviſum timorem panicum terrorem appellarunt; vel etiam quod Pan primus dicatur, qui cocleæ uſum docuerit, qua pro tuba Tritones utebantur: hujus ſonitu in bello contra Titanes tantum hoſtibus terrorem objecit, ut eos repente tanquam furentes in fugam coegerit: quod etiam Gallis duce Brenno, ut Pauſanias in Phocaicis refert, Græciam ingreſſis accidit; nam maxima clade accepta, nocte ſequente panico hoc terrore correpti ſunt: cum initio pauci tantum, poſt & univerſus exercitus magnum equorum ſtrepitum ſibi viſus eſſet audire, atque videre contra ſe hoſtes maximo cum impetu irruentes: quare repente arreptis armis, & inter ſe facto agminis diſſidio, viciſſim & occidebant alii alios, & occidebantur: cum neque per tenebras, & amentiam illam patriam linguam intelligerent, neque vultus inter ſe, nec ſcutorum ſigna poſſent agnoſcere: ſed contrariis ordinibus utrimque per cæci illius erroris vecordiam, Græci eſſe, qui contra pugnarent, viderentur, & Græca eſſe arma putarent, quin & Græcam eſſe vocem crederent, quam homines mitterent; Græci eum id animadvertiſſent, magno impetu irruentes, eos uſque ad internecionem ceciderunt. Hoc terroris genus, qui repente hominem occupat, à Pane immitti credebatur. Idem in Arcadia præcipue colebatur inſtar Deorum, qui majorum gentium dicuntur: quare perpetuus ignis in ejus templo cuſtodiebatur, ubi oraculum olim erat, quod reſponſa per Erato nympham reddebat. Athenienſes etiam ejus cultum ſuſceperunt, poſteaquam videndum ſe præbuerat nuncio, quem Spartam auxilium contra Perſas petitum miſerant: cui pollicitus fuerat, ſe Athenienſibus in Marathoniis campis auxilio futu-

Digitized by Google

futurum: ſuum autem promiſſum in die conflictus repræſentavit;nam homo ruſticanus viſus eſt, qui poſt ingentem ſtragem Perſarum,aratro editam, repente ſe ab omnium oculis abſtulit. Eo autem in loco,ubi Pan Athenienſium,nuncio occurrerat,in ſilva ſcilicet Parthenia,templum ei poſitum eſt: in ea ſilva plurimæ erant Teſtudines,muſicis inſtrumentis maxime idoneæ: ſed Incolæ religione impediti,eas nec ipſi ſumere, nec externis ſumendas permittere audebant; nam Pani conſecratas arbitrabantur. Sed operæ prætium fuerit Silii Italici carmina apponere, quibus lib. XIII Punicorum Panem deſcribit, à Jove miſſum, ut panicis terroribus Hannibalem ab urbis obſidione deterreret. Carmina autem ita ſe habent;

-------- Pendenti ſimilis Pan ſemper, & uno
Vix ulla inſcribens terræ veſtigia cornu:
Dextera laſcivit, caſa Tegeatide capra,
Verbera lenta movens feſta per compita cauda;
Cingit acuta comas, & opacat tempora pinus.
Ac parva erumpunt rubicunda tempora fronte.
Stant aures, ſummoque cadit barba hiſpida mento.
Paſtorale Deo baculum, pelliſque ſiniſtrum
Velut grata latus tenere de corpore damæ.
Nulla in præruptum tam prona, & inhoſpita cautes,
In qua non librans corpus, ſimiliſque volanti
Cornipedum tulerit præciſa per avia plantam.

Hæc ejus in currendo velocitas, celerrimum mundi modum innuit; nam hic Deus rerum univerſitatem ſignificat; πᾶν enim omne ſonat. Huic veteres cornua tribuerunt, in radiorum Solis (ut Servius inquit) & Lunæ cornuum ſimilitudinem: addit Johannes Boccatius, ea quæ è fronte ſurſum verſus emergunt, cæleſtia corpora indicare, quorum bifariam à nobis cognitio paratur; vel per artem,quæ nos inſtrumentis quibuſdam ſtellarum motus, earumque inter ſe diſtantiam metiri docet; vel ex effectibus, quos inferius gigni per ea videmus. Rubet ejuſdem facies, ad imitationem ætheris, qui tanquam puriſſimum quidpiam cunctis elementis innatans eſt in finibus ſuperioris, atque inferioris mundi. Promiſſa barba ad pectus duo ſuperiora elementa,hoc eſt,aerem, atque ignem vim maſculam poſſidere deſignat, quæ in cætera duo, virtutem fœmineam habentia ſuam efficacitatem exſerant. In pectore vero nebridem habet ſtellatam, ad ſtellarum imaginem, quibus octavus cœli orbis eſt inſignitus, qui omnia ſuo amictu quodammodo contegit. Pedum habet in manu,quod,juxta Boccatii ſententiam,naturæ omnium providentiam adumbrat, quæ ita univerſa adminiſtrat, ut cunctis exceptis tamen ratione præditis animantibus, finem etiam determinatum præſcribat,ad quem illa ferantur:Servius addit,pedum

Digitized by Google

eſſe recurvum, propter annum ſcilicet, qui in ſe recurrit: Fiſtulam ſeptem calamorum in altera manu habet, nam ipſe primus calamos cera componere docuit, idemque primus fiſtulam ita compactum inflavit, ut Virgilius dicit; quod cœli harmoniam repræſentat, in qua ſeptem ſoni ſunt, & ſeptem diſcrimina vocum: quam & ab Echo à Pane adamata, Macrobius vult deſignari: cujus rei Alexander Aphrodiſeus rationem reddit, vulgarem eſſe errorem dicens credentium, Echo aut Deum eſſe, aut à Pane adamatam; ea enim nihil aliud eſt, quam vocis ad concava loca alliſæ boatus: cujus rei cauſam cum quidam miro ſtudio perveſtigaret, eamque minus intelligeret, non ſecus moleſtia afficiebatur ac ii, qui re amata potiri nequeunt. Fabulantur præterea de Echo poetæ, ut apud Ovidium eſt legere, eam magno Narciſſi amore correptam, cum re amata frui non poſſet, ob verecundiam ſe in antra abdidiſſe, ibique ſe mœrore confeciſſe, ita ut tam quam ſaxum obticeſceret, neque aliquid ſui reliquiarum dimitteret, præterquam vocem, quam Lucretius teſtatur, ſe alicubi ſexies, aut etiam ſepties repetitam audiviſſe. Pauſanias quoque fidem facit, alicubi apud Eleos porticum quandam fuiſſe, ubi ſepties, & eo amplius vox replicata audiretur. Echo Dea, aeris, atque linguæ filia ferebatur; itaque humanum aſpectum fugiebat. Quare elegantiſſimum exſtat Auſonii Galli Epigramma, contra eos, qui illam ſuis quaſi coloribus exprimere ſtudent; id autem eſt hujuſmodi.

Echo.

Vane quid affectus faciem mihi ponere pictor,
Ignotamque oculis ſollicitare Deam?
Aeris & linguæ ſum filia, mater inanis
Judicii, vocem quæ ſine mente gero.
Extremos pereunte modos à fine reducens,
Ludificata ſequor verba aliena meis.
Auribus in veſtris habito penetrabilis Echo:
At ſi vis ſimilem pingere, pinge ſonum.

Imago ū. 8. a.

Sed nunc ad Panem revertamur; cujus partes inferiores ſunt hiſpidæ, caprinique pedes, ut oſtendant terræ ſoliditatem, atque aſperitatem: nec non propter arbores, virgulta, variaſque herbas quibus terra eſt conſita. Verum, Macrobius primo Saturnal. Panem pro Sole ponit; qui ejus cornua inquit, barbamq; prolixam demiſſione naturam lucis innuere, qua Sol & ambitum cœli ſuperioris illuminat & inferiora colluſtrat: Fiſtulam cœlorum Harmoniæ eſſe ſignum, quæ ex motu Solis hominibus innotuerit; virgam potentiam deſignare, quam idem in omnia exerceat, pellem maculoſam ſtellas oſtendere, quæ poſt Solis occaſum ſe videndas præbeant. Sed ſive hoc ſive illud Pan ſignificet. Plato enim ejus eſt ſententiæ, ut putet, eum ſermonis eſſe ſymbolum, atque biformatum eſſe, hominem nempe ac capram; verum enim quandoque homines loquuntur, inter-

Panis pars inferior.

dum

Digitized by Google

dum & falſum, ejus ſuperior pars verum adumbrat, quæ cum levis, ſurſum ſemper tendit, inferior vero falſum deſignat, ut quæ belluæ ſimilitudinem gerat, mendacium enim non niſi inferius inter mortales habitat, ſed quomodocunque, inquam, Pan ſignificet, ita certe exprimebatur. Erat Caprina facie; rubro colore; Hirtis cornibus, pectore ſideribus radiante, infima ſui parte hiſpida, & caprino pede, altera manu fiſtulam tenebat, altera pedum incurvum.

Eodem fere modo Faunus Sylvanus, Satyrique effecti ſunt, qui omnes parvam quandam, brevemque habebant caudam, erant etiam ſertis redimiti ex liliis, atque arundinibus confecti: interdum & populo atque fœniculo coronati leguntur, nam Virgilius in Ecloga ultima ita de Silvano ſcribit.

Venit & agreſti capits Sylvanus honore,
Florentes ferulas, & grandia lilia quaſſans.

In primo autem Georgic. ita de eodem dicit.

Et teneram ab radice feros Sylvane cupreſſum.

Quia ut eo in loco Servius dicit, in eam arborem Cypariſſus à Sylvano adamatus, converſus narratur hic à veteribus non Sylvarum modo, ſed & agrorum Deus eſt exiſtimatus, eique agrorum colendorum cura eſt tradita, ad quam eum ceremoniis quibuſdam Antiqui provocabant tum ſcilicet, cum mulieres parturiebant, ut in ea occupatus, noctu nullum ejuſmodi mulieribus negotium faceſſeret. Publica enim perſuaſione hic putabatur quieſcentes invadere, ac pondere ſuo preſſos, & ſentientes gravare. Sed præſtiterit, ut univerſum veterum ritum in avocando à puerperis Sylvano ex D. Auguſtino lib. VI. de civit. Dei recenſeamus; ita autem ſcribit; Mulieri fœtæ poſt partum tres Deos cuſtodes Varro commemorat adhiberi, ne Sylvanus Deus per noctem ingrediatur, & vexet; eorumque cuſtodum ſignificandorum cauſa tres homines nocte circumire limina domus: & primo limen ferire ſecuri, poſtea pilo, tertio deverrere ſcopis; ut, his datis culturæ ſignis, Deus Sylvanus prohibeatur intrare: quia neque arbores cæduntur, ac putantur, ſine ferro, neque far conficitur ſine pilo, neque fruges coacervantur ſine ſcopis. Ab his autem tribus rebus tres nuncupatos Deos, Intercidonem à ſecuris interciſione, Pilumnum à pilo, Deverram à ſcopis: quibus Deis cuſtodibus contra vim Dei Sylvani fœta conſervatur. De Satyris Lucianus ſcribit, eos inſtar caprarum aures habuiſſe acutas, calvos etiam eſſe, ac in eorum capite duo cornicula eminere: Philoſtratus addit, eos rubra eſſe facie, humano aſpectu, cæterum pedes habere caprinos. Quare velociſſimi finguntur, ut Plinius refert, lib. v. Natur. hiſtor. & in ſubſolanis Indorum montibus inveniuntur. Sed ob ipſorum pernicitatem non niſi ſenes jam, aut ægrotantes capi poſſunt, ut Plutarchus dicit, cum narrat, unum ex his ad Syllam adductum, cum ex bello Mithridatico reverteretur.

Pauſanias

Digitized by Google

Pauſanias in Atticis ſcribit, ſibi à quopiam affirmatum, qui tempeſtate ad inſulas quaſdem Oceani, Satyridas dictas appuliſſet; homines ibi agreſtes habitare, eoſdem rufos eſſe, & caudas haud multo equinis minores infra clunes habere; eos, ubi primum hoſpites ſentiant prope adeſſe, ad navim concurſu facto, nulla emiſſa voce in mulieres, quæ in navi ſint, manus injicere: quod mirum in modum cum iis conſentit, quæ de Satyris traduntur D. Hieronymus in vita Pauli Thebæi refert, Antonium, cum deſerta Ægypti peragaret, Homunculum quendam vidiſſe, qui cornua in fronte habebat, naſo erat recurvo, cruribus, atque pedibus caprinis erat: eundemque, hoc monſtro viſo, ſacro ſancto crucis ſigno tanquam amuleto ſe munientem ab eo, quis eſſet, poſtulaviſſe: tum illum ad ejus interrogata reſpondentem, ſe mortalem eſſe, faſſum eſſe, ſilvarum incolam, eorumque unum, quem homines à vera religione alieni ut numen colebant, ſe Faunos, atque Satyros appellantes. Hujusmodi cœlum non incolebant, ſed in terris una cum Nymphis, aliisque ſilveſtribus Diis perpetuam vitam traducebant; ut Jupiter de eis apud Ovidium primo. Metamorph. dicit in Deorum concilio, quod ad mundum diluvio obruendum coegerat. Idem & Semidei nuncupabantur; nam licet inſtar Deorum prodeſſe, aut nocere poſſe crederentur, itemque multa, quæ futura eſſent, divinare; veruntamen tandem aliquando morerentur oportebat.

Satyrus viſus.

Sed, ut ad Panem revertamur, Herodotus ſcribit, eum unum ex octo majorum gentium Diis, quos Ægyptii colebant, exſtitiſſe; nam quemadmodum ſuperius diximus, duodecim tantum prima eſſe numina, Ægyptii opinabantur: ſed tamen & octo alios, in quorum numero erat Pan, illos duodecim præceſſiſſe dicebant. Panis ſimulacrum apud hos non differebat ab eo; quod Græci effingebant; non quod cum Græcis conſentirent, Panis ſcilicet numen eſſe minus, quam cæterorum opinantes, ſed cauſam hujus rei dicit Herodotus, ſe malle reticere, quam Patefacere: Unde diſcamus licet, quam diligenter antiqui caverent, ne ſua illa arcana enunciarent. Idem Herodotus ſubjicit, apud eoſdem magno cultu capras atque hircos eſſe affectos, caprariosquinetiam Plurimi factos: ſed inter cæterorum unum quendam; cujus mortem tota illa regio maximo luctu ſit proſequuta. Sed univerſus honos his habitus, ex eximio cultu poficiſcebatur, quo Panem venerabantur. Apud Græcos etiam magni capra fiebat; ſed longe diverſa ratione: nam, ut Pauſanias refert, cum circa capræ ortum (ſunt autem quædam ſtellæ, quæ juxta Ovidii ſententiam Kal. May ſe videndas præbent, fere aliqua calamitas vineas vaſtaret, Corinthii æneam capram in foro collocarunt, cui divinos honores tribuebant, eandemque auro exornabant, ne cœleſtis capta vineis noceret. Euſebius ſcribens de beſtiis, quas Ægyptii venerabantur, inter cætera dicit, propterea apud eos Panem atque Satyros

Arcana non paſſim vulgata.
Caprarii plurimi facti.
Capra cur coleretur.

Digitized by Google

tyros numina habita, quod ii humanæ prolis incremento eſſent maxime appoſiti, ut ex eorum ſimulacris, hircina forma cum genitali membro arrecto propoſitis patet: ſemper enim ad coitum paratum dicunt, Satyrique omnium ſalaciſſimi credebantur: quare Bacho comites ſunt non injuria dati, quod vinum ſcilicet hominem vehementer ad libidinem inflammet. Quamobrem Philoxenes Erethrius, ut Plinius refert, cum laſciviam oculis ſubjicere vellet, tres ſatyros pinxit, qui plenis poculis ſe ingurgitarent, ſeque mutuo ad bibendum invitare viderentur. Id maxime ſimile eſt Sileni ſimulacro (hic enim & inter agreſtes Deos connumeratur) cujus templo ipſi apud Eleos dicato, Ebrietas poculum vino circum fluens porrigebat. Porphirius opinatur, Græcos ad Ægyptiorum imitationem aliqua ſimulacra ex homine, atque bellua effinxiſſe (non quod belluas & ipſi colerent) nam interdum Jupiter arietinis cornibus cernitur, & Bachus taurinis: Pan etiam ex homine & capra conſtat: Huic antiqui Pinum conſecrarunt, eam aliquando illi in manus tradentes, interdum & caput ejus Foliis coronantes: Hujus cauſam ferunt, quod in eam arborem *Pytis* puella à Pane magnopere amata mutata fuerit, ut etiam de Syringa nympha dicitur, quam cum idem ſequeretur, illa implorato terræ auxilio in calamum converſa eſt, quem Pan ad ſolatium Amoris incidit, & ſibi fiſtulam fecit.

Satyri Bachi ſemiter.

Laſcivia.

Pinus Pan ſacra.

Nunc tanquam poſtliminio ad Jovem tandem revertamur, qui omnium Deorum maximus habebatur, atque ideo univerſi adminiſtratio penes eum eſſe credita. Is effingebatur prout ejus imago à Porphyrio, Euſebio, Suida, atque aliis deſcribitur, ſedens, ut ſignificaret, numen, quo mundus regitur atque conſervatur, ſemper idem permanere, ita ut nullam unquam mutationem admittat. Ejuſdem ſuperiores partes nudæ cernebantur, ut ex eo intelligeremus, Deum divinis illis mentibus, quæ ab omni materiæ concretione longiſſime remotæ, cœlum incolunt, quatenus fas eſt, ſeſe aperire, inferiores autem amiculis contegebantur, quod ac refertur, nos, dum hoc corporis carcere, ut ita dicam concludimur; Deum quemadmodum eſt, intueri non poſſe, ſceptrum præterea ſiniſtra manu gerebat, nam in parte hominis ſiniſtra cor eſſe conſtat, quod quidem principale membrum habetur, à quo virtus, quæ vitam continet, profluit, eo per totum corpus dividitur, non ſecus mundus à Deo vitam haurit, qui Regis inſtar pro ſuo arbitrio eam diſpenſat atque diſponit, Dextera interdum, Aquilam porrigebat, aliquando & Victoriæ ſigillum; hoc innuens, ſe, ſicuti Aquila inter aves regnat, ita inter cælites primum locum obtinere: eandemque omnia ſub ſuam ditionem redegiſſe, perinde atque Victoriæ jure ea ſibi comparaſſet. Cum ergo tota omnium rerum poteſtas ſit penes eum, hinc fit ut prout eſt ei libitum, ex alias aliter ſe habeant, cujus viciſſitudinis ratio plerumque

Digitized by Google

hominés latet, qui bonorum atque malorum diſpenſationis cælitus in mortales adminiſtratæ, eorumque inter ſe permutationis cauſam ignorantes, vehementer interdum de tota divinæ providentiæ ratione ambigunt. Quare Homerus apud Jovem duo dolia eſſe fingit, alterum bonorum, alterum malorum plenum; quæ ipſe pro ſuo arbitrio verſaret, ex eiſque alternatim huc quantum ſibi videretur, effunderet. Alius quinetiam Poëta antiquus dicebat, Jovem trutinæ momentum huc vel illuc declinare, prout huic vel illi decreverit benefacere: quod commentum etiam Homero eſt ferendum acceptum, nam is Jovem, auream trutinam tenentem facit, qua Græcorum, atque Trojanorum res pendat, amborumque inter ſe cauſas conferat, ut utri ſit victoria adjudicanda, videat. In Pyræco, quod erat Athenienſium navale, ſicut Pauſanias ſcribit, ſtatua erat Jovi conſecrata, quæ ſceptrum in manibus atque Victoriam continebat. Æpyptii, qui res ſacras miris quibusdam involucris contegebant, quas maximo ſtudio occultabant, ne profanis ad eas intelligendas, pateret aditus; illi Deo ſceptrum etiam attribuerunt, quem ipſi Conditorem appellabant; qui ideo maxime cum Græcorum Jove conſentire videtur. Quare non eſt, cur quis miretur, quod eorum ſimulacra ſimul deſcribam, nam, licet nomine aut effigie inter ſe non conveniant; tamen, cum idem ſignificare videantur, non abſurdum eſſe ſum ratus, ſi ea conſociem. Creator ergo apud Ægyptios humanæ erat formæ, cærulei coloris, circulum una, altera manu ſceptrum tenebat, in capitis vertice pennam habebat, quæ deſignabat, rerum creatorem inventu eſſe difficilem; qui & Rex eſt, cujus rei ſceptrum eſt argumentum; in ejus enim manu eſt poſitum, vitam univerſo tribuere, quam ille ſuppeditat, cum ſe ipſum intelligens, in orbem quodammodo torquetur: quod circulus denotat. Ex ore idem ovum emittit, ex quo Vulcanus excluditur: ovum nobis mundum repræſentat: per vulcanum autem calorem illum intelligimus, qui per mundi partes pervadens, rebus vitam elargitur.

Imago 19. 8.

Sed quando incidimus in mundi ſimulactum; non abs re fore arbitror, ſi pauca de eo dixero. Ægyptii ergo Mundum etiam adumbrabant, hominem pedibus inter ſe intortis pingentes: is indutus erat veſte variis coloribus diſtincta, uſque ad pedes demiſſa; capite magnum globum auratum ſuſtinebat: Quæ eo referuntur, ut admoneant, Mundum rotundum eſſe, nunquamque locum mutare, ac variam naturam aſtrorum eſſe. Hoc Porphyrius ſcribit, quemadmodum ex eo Euſebius refert: qui & narrat, ab Ægyptiis Mundum ita effictum, duos circulos efficiebant, quorum unum ſupra alium collocabant; quibus ſerpentem implicabant, qui accipitris caput haberet: circuli Mundi magnitudinem, ac formam oſtendebant, ſerpens bonum Dæmonem univerſi conſervatorem, quid ſua virtute contineat, deſignabat; hoc eſt, ſpiritum illum quaqua pertinentem, qui vitam omnibus, atq; alimentum

Univerſi imagines.

Digitized by Google

tum tribuit; namque Phœnices, & Ægyptii divinæ cujuſdam naturæ ſerpentes exiſtimabant; cum illos cernerent, non exteriorum membrorum adjumentis, aliorum animalium inſtar, ſed ſpiritu quodam, ac virtute intus latitante impulſos, velociſſime incedere, maximaque celeritate totum corpus in varias formas torquere; adde, quod diutiſſime vivant; nam ſenectutem una cum pelle ponunt; itaque ad juventutem reformati, nunquam occumbere poſſe videntur, niſi ab alio interficiantur. Accipitris caput ei imponunt, propter maximam ſcilicet volubilitatem, atque agilitatem Mundi ſignificandam. *Serpentes divinæ cujuſdam naturæ exiſtimat.*

Martianus lib. primo de Nupt. Philolog. ita in ſenatu Deorum Jovem effinxit; In capite flammantem coronam habebat, & ſuper ea velamen rutilum, Minervæ manibus confectum; veſti admodum candidæ obduxerat hyalinos amictus, crebris quibuſdam ſtellis interdiſtinctos; manu dextera duos orbes porrigebat, aureum alterum, ex electro alterum, læva ἐννεάφθογγον chelin innitenti ſimilis premebat: calceos autem Smaragdineæ fluctu viriditati, herboſos veſtigiis ejus Tellus attexuerat: inſidebat autem ex pavonum pennis intertextæ, occulatæque pallæ, ex qua multicoloribus notulis variata pictura vernabat: ſub calceis vero fuſcinum deprimebat. *Jovis imago.*

Sæpe Jovi legimus ſtatuas quaſdam poſitas, quæ non ſolum qualis is eſſet, quidve poſſet docebant; ſed inde quoque facile diſcere poteramus, quid nobis eſſet agendum, præcipue vero Reges, cæterique principes viri, quomodo ſe cum inferioribus gerere deberent; hi namque (ut ſuperius diximus) Dei nobis imaginem adumbrant, quare eos pro virili parte, divinam Providentiam, juſtitiam atque Bonitatem in ſe exprimere oportet. Itaque Plutarchus in Iſidis & Oſiridis libro ſcribit Cretenſes, Jovis ſimulacrum effinxiſſe quod auribus careret, & iis mutilum eſſet, id ſignificantes, dominatorem omnium audire debere neminem, ſed æque omnibus patulas offerre aures. Contra Lacædemonii ſummum Jovem cum quatuor auribus depingere ſolebant, eum undique & omnia audire innuentes: quod Regis quoque ac cujus libet Principis prudentiæ convenit, qui pro munere ſibi injuncto, populorum qui ſuæ fidei ſunt crediti facta ſummo ſtudio perveſtigare atque audire debet. Atque eodem forte ſpectabat, qui Jovi tres oculos tribuit perinde atque nihil omnino eum latebat, ſed omnia ei cognita, ac perſpecta ſint: qualem eſſe hominibus præſidentem oportet. Hinc illud manavit Juſtitiam cuncta cernere, ut etiam ex ejus imagine intelligamus licet: Sed Pauſanias aliam quandam rationem affert, cur Jupiter apud Argivos tres oculos haberet, quorum tertius eſſet in fronte, quod ſcilicet is tria regna obtineret, unum in cælo, nam vulgo Jupiter in cœlo regnare exiſtimabatur; alterum in inferno, quod eſt in terra, nam terra cœlo comparata, inferorum locorum vicem tenet, quare cum Homerus Jovem infer- *Jupiter auribus carens.* *Jupiter quatuor auribus præditus.* *Jupiter tribus oculis præditus.*

infernum appellat, tertium eſt in mari, nam Æſchyus maris regem eum vocat, Martianus etiam Capella, ut paulo ante dicebamus, ei fuſcinulum ſubjicit: Orpheus quoque quodam in hymno Juſtitiam orat, ut omnium viventium curam ſuſcipere velit, qui à matre terra atque Jove marino alatur. Quamobrem juxta Pauſaniæ ſententiam tres Jovis oculi triplicem ejus poteſtatem ſignificant, in tria illa regna, in quæ orbis diviſus fingitur, inter tres Saturni filios maſculos, quorum Neptunus Mare, Pluto infernum eſt ſortitus.

Sed quia dicere cœperamus, antiquos ſæpe in Statuis effingendis id ſpectaſſe, ut iis quale eſſet Principis munus adumbrarent: id operæ prætium facturus arbitror, ſi paulo latius explicuero. Plutarchus refert, Ægyptios cum Regem vellent innuere, ſceptrum in cujus vertice oculus eſſet, depinxiſſe (ut ſuperius quoque in ſoliis imaginibus diximus) Jovem quoque eadem forma effinxiſſe, hoc ſignificantes, Regem ſicuti poteſtate plurimum pollet, (ſceptrum enim principatus atque poteſtatis in inferiores exercitæ eſt ſymbolum) ita vigilantem in ſua adminiſtratione eſſe in omnibus, ſumma Juſtitia uti debere, nam & interdum Jovi aſſiſtentem Juſtitiam veteres fecerunt, ea ratione, quod, quæcunque reges facerent, cum Juſtitia conjuncta eſſe deberent. Solebant quin etiam veteres, ut Suidas refert ſceptrum deſcribere, ad cujus verticem Ciconia, ad calcem Hippopotamus eſſet, ita Regem oſtendentes, pium, juſtum, eorumque ſeverum vindicem

Imago 20. a. eſſe deberet, qui viribus atque injuſtitia freti homines imbecilles opprimunt: nam ferunt, Ariſtotelesque ſua auctoritate confirmat, Ciconiam ſuos parentes, cum ſenuerint, alere, tanquam eis gratiam educationis referat: quod pium juſtumque certe eſt opus: ſed contra, ut Plutarchus ſcribit, Hippopotamus eſt adeo injuſtus atque impius, ut in patrem violenter inſurgere, eumque interficere non vereatur, ut poſtea liberius cum matre coeat. Apud eundem Plutarchum eſt legere, Thebis quasdam ſtatuas eſſe ſine manibus, quæ judices ſignificabant, ii namque manibus careant oportet, quod eſt, nullum præmium, aut donum oblatum capere debent, quibus corrupti injuriam innocenti faciant, aut cauſam indigno adjudicent. Inter has quædam carens oculis inerat, quæ principem, qui judicibus præeſt, repræſentabat; is enim omnis perturbationis, odii, aut amoris debet eſſe expers, id tantum ſpectans quod juſtum ſit, nulla perſonarum ratione habita; ſed omnibus abſque ullo diſcrimine juſtitiam adminiſtrandam curans: quod quidem officium, eſt Regis, ac Principis, non ſolum eorum, quibus magiſtratus aliquis eſt mandatus, qui & naturæ lege juſte munus ſuum obire tenentur, & ad id præſtandum ſe juramento obſtrinxerunt. Quod ſi ſecus fecerint, utrique à Jove perjurii ultore à ſe pœnas exigendas exiſtiment; quemadmodum quibuſdam quoque ſtatuis

antiqui

antiqui adumbrabant: nam apud Elæos quædam perfidis ac perjuris vehementer formidanda viſebatur. Hæc fulmen utraque manu continebat, tanquam ad pœnas à perjuro capiendas eſſet paratiſſima.

De pœna quoque perjuri Ariſtoteles in libro de rebus admirabilibus refert, quendam fuiſſe fontem in Cappadocia apud Tyanam ejus regionis primariam urbem, quæ aquam haberet frigidiſſimam, ſed tamen ſemper fervere videretur: ad hunc fontem ſi quiſpiam ductus eſſet, de quo dubitaretur, perjurus eſſet nec ne; ſi quidem verum dixiſſet, aqua lente defluebat; ſi vero pejeraſſet, ea mirum in modum conturbata, ac tumeſcens pedes, manus, atque faciem perjuri perfundebat, perinde atque ab eo perjurii pœnas exigeret; neque contra eum quodammodo excandeſcere deſinebat, quoad is, veritate patefacta, veniam ſceleris imploraſſet: quod ſi in mendacii aſſeveratione perſtitiſſet, hydropicus inde recedebat, aut magnam ſaniei copiam ex ore evomebat. Quare fontem illum Jovis perjuri appellabant. Pauſanias in Corinthiacis refert, Corinthi intra ſeptum Neptunii templi fuiſſe Portuni ædem, ubi erat cella: aditus ad eam erat ſubterraneus; ibi Portunum latere ajebant; eo in loco ſi quis vel civis, vel hoſpes pejeraſſet, perjurii pœnas effugere non poterat. Elæi ad aram Soſipolis, tutelaris ipſorum Dei, juraturi accedebant; idque maxima cum religione: ritum quem ſervabant Pauſanias recenſet. Idem quoque in Eliacis prioribus morem narrat, quo utebantur olim veteres juraturi in ludis Olympicis; quo undique homines vel ad certandum curſu, aut pugilatione, aut luctatione, aliiſve id genus ludis, vel ſpectandum confluebant: nam qui victoriam reportaſſent, ſummos conſequebantur honores: quare bona fide, abſque ulla fraude erat agendum. Itaque ſolenne erat cunctis athletis, eorumque parentibus, fratribus, gymnaſii magiſtris ſuper exſecti ſuis teſtibus verbis conceptis dejerare, nihil ſe fraudis facturos, quo minus Olympici ludi rite fierent: Athletæ quidem ipſi hoc amplius jurabant, ſe decem perpetuos menſes in ludicram exercitationem propoſiti certaminis conſumpſiſſe: jurabant præterea, qui de viris, vel de pullis equorum, in certamen prodeuntium pronunciaturi eſſent, ob rem judicandam, pecuniam ſe nullam capturos; qua vero re adducti, quemvis aut probaſſent, aut improbaſſent, ſe non eſſe in vulgus prolaturos. Quia vero id quoddam ſacrificii genus erat, in quo victimæ carnem poſt ſacram rem peractam comedebant; idem Pauſanias ſubjicit, ſus ille, confecto jurejurando, cuinam eſſet uſui, percontari, ſibi in mentem non venire; veteri quidem religione ſancitum ſe ſcire, ne victima veſcerentur homines, ſuper qua jusjurandum conceptum fuiſſet. Id Homerus teſtatur, cum exſectum illum ſuem, ſuper quo Agamemnon jusjurandum concepit, Briſeidem ſe non attigiſſe, in mari à Talthybio feciali abjectum dixit. Similis fere ritus penes Romanos erat, in fœderibus percuti-

Jurandi ritus.

Digitized by Google

cutiendis: jurabant enim, exſecrationeſque quaſdam ſuper porca concipiebant, præſentibus fecialibus. Sed nunc, juramenti ritibus omiſſis, ad Deum, quem juramenti præſidem dicebant, revertamur; hunc Græci Jovem Horcium appellabant, eumque fulmen ambabus manibus tenentem effingebant: Sed eum Romani aliter & nominarunt, & expreſſerunt; Licet idem Jupiter Horcius apud Græcos & Deus Fidius apud Romanos, ſecundum nonnullorum ſententiam eſſet; Sicut enim ille juramento præerat, ut verum juſtumque eſſet; ita hic fidei ſervandæ præſes erat, atque hac de cauſa divini ei honores tribuebantur, ſed in antiquitatibus Romanis Fidii ſimulacrum ita effectum cernitur; marmor eſt in feneſtræ modum formatum, in quo tres Imagines inſculptæ ſunt, dextra quidem virilis, habitu pacifico, ſiniſtra vero muliebris eſt, eodem habitu, coronam in capite ex lauro geſtans, quæ dexteram dextræ jungit cum priore imagine, in medio harum duarum ingenui pueruli effigies cernitur cujus ſupra caput hæc duo verba leguntur FIDEI SIMULACRUM, apud imaginem dexteram virilem, HONOR, in ſiniſtra imagine muliebri VERITAS legitur.

Iupiter Horcius.

Quia vero Jovem perjurii pœnas capere arbitrabantur, in hanc ſententiam mihi nunc in mentem venit, dicendum, eum non ſemper, ut prodeſſet eſſe cultum, ſed interdum ne obeſſet, tuncque eum Vejovem appellatum, quod nocendi vim habere credebatur, quod & ejus effigie oſtendunt, nam eum ut Angelius & Alexander Neapolitanus referunt, puerum effinxerunt, capite cornuto, ſagittas manibus continentem, tanquam ad nocendum videretur eſſe paratus; prope erat Capra; nam in fabulis extat eum, cum mater à voracibus Saturni faucibus eripuiſſet alendumque in Creta duabus Nymphis, Amaltheæ ſcilicet atque Meliſſæ, vel ut alii dicunt, Hagæ atque Helici tradidiſſet, melle ac lacte caprino eſſe nutritum; hanc capram ajunt, cornu arbori illiſum perfregiſſe: Hoc mulierculæ, ut quæ eam in deliciis haberent, tuliſſe quidem moleſtiſſime, & cornu diverſis floribus ac fructibus referientes, domum reverſas Jovi obtuliſſe, eumque id munus libentiſſime excepiſſe; utque ſempiterna ſuam nutricem memoria proſequerentur, id annonæ ubertatis ſignum eſſe voluiſſe: quare cornucopiæ interdumque cornu Amaltheæ, vulgo vocabatur, de quo Pherecydes dixit, ut Apollodorus refert, ejus vim eſſe, ut affatim omnia ad eſum & potum pertinentia ſuppeditet. Hoc idem cornu non capræ Amaltheæ, ſed ejus bovis fuiſſe fertur, in quem Achelous eſt converſus, cum certaret cum Hercule Dejaniræ cauſa; quæ à patre ambobus deſponſata erat, nam ei cornua ab Hercule effracta Poetæ fabulantur, atque in profluentem fluvium abjecta; quæ Najades ubi collegiſſent, variis floribus ac fructibus

Cornucopia.

referta

referta ac frondibus coronata, copiæ conſecrarunt, itaque ei cornucopiæ eſt nomen inditum, Hoc, ut rem, prout geſta eſt examinare omittamus, ex aliquorum ſententia, fortunæ vim nobis oſtendit; animalia n. multa vires ſuas in cornibus paratas habent, quibus obvia quæque lædant. Fortuna ſuam adminiſtram Copiam habere fingitur; ea namque ditiſſima creditur, ac in ejus manu eſſe ſitum, pro libidine aliis atque aliis divitias tradere vel auferre; quæ floribus non ineptè comparari poſſunt, quibus cornu refertum erat. Illud quoque hic dici poſſet, cornucopiæ eſſe illud quidem Capræ, quæ Jovi ubera præbuit; ab eo enim cuncta bona in homines derivare putabantur; ut & nos ſuperius diximus. Quare ei eandem poteſtatem attributam legimus atque Soli; ideoque eidem ſagittas in manus tradebant, prout in effigie hic poſita cernitur. Aliqui Jovi numen quoque Bachi adſcripſerunt, eum Bachi inſigniis effingentes, qualem Polycletus, ut Pauſanias ſcribit, eum in Arcadia expreſſit: ei cothurni pro calceamentis ſunt, & altera poculum, Thyrſum altera tenet; Thyrſo aquila inſiſtit: ejus forma forte erat juvenilis, cujuſmodi fuiſſe Bachus pingitur, ac qualis Terracinæ exſtabat, quem axyron cognominaverunt, hoc eſt novacula non indigentem, cum eſſet imberbis.

Imago 21. a.

Iupiter cum Bachi inſignib.

Paucæ quidem Jovis ſtatuæ viſuntur, quibus Aquila non ſit addita; ea enim avis eſt Jovi ſacra: quare ejus currus ab Aquilis trahi fingitur: aut quod, ut Lactantius refert, fauſtum ab ea augurium ſuſcepiſſet, cum ad bellum contra Patrem Saturnum, ſecundum aliquorum ſententiam, proficiſceretur, ex quo victoriam poſtea reportavit. Itaque & in bello contra Titanes Aquila Jovi arma ſubminiſtrare fertur. Itaque eam frequenter una cum Jove pingunt, unguibus fulmen continentem: aut quod inter aves ſola à fulmine nunquam læditur: & ſola abſque oculorum detrimento, obtutus in ſole defigit. Quapropter ea non injuria avium regina appellatur, Regique Deorum Jovi eſt ſacra. Exſtat apud Pauſaniam in Eliacis prioribus Jovis ſtatuæ deſcriptio, quam Phidias effinxit; Sedet in ſolio Deus, ex auro, & ebore factus: corona capiti impoſita eſt, ad oleagri neſrendis imaginem: dextera Victoriam, & ipſam ex ebore, & auro præfert cum tænia & corona: læva ſceptrum tenet affabre expolitum, & omnium metallorum varietate diſtinctum: quæ avis ſceptro incumbit, aquila eſt: aurei ſunt duo calcei; pallium item aureum: in eo cum diverſa animalia, tum ex omnibus florum generibus lilia in primis cælata ſunt: ſolium ipſum auro, & pretioſis præfulget lapidibus; neque in eo vel Ebenum, vel ebur deſideratur: animalium vero formis intercurrentibus pictura exornatur: ſigna etiam in eo eminent Victoriæ, quatuor ſaltitantium ſpecie ad ſingulos ſellæ pedes: duæ itidem ad pedum calcem ſunt. In ſolii putealr ſupra ſimulacri caput. ſunt Gratiæ ex una parte tres, totidem Horæ ex altera: & cætera, quæ ibi Pauſa-

Aquila Iovi ſacra.

Aquila avium Regina.

Iupiter in ſolio.

Google

nias perſequitur. Jupiter præterea in quodam Neronis numiſmate ſedet, dextera fulmen, ſiniſtra vero haſtam tenens: ſunt ibi impreſſæ hæ literæ, *Jupiter Cuſtos.* JOVI CUSTODI. Lucianus, de dea Syria ſcribens, in ejus templo refert, Jovis ſimulacrum ſupra duos tauros ſedere. E contra in quibuſdam etiam numiſmatibus Antonini Pii, & Gordiani Jupiter ſtat, nuduſque cernitur, dextera Haſtam, ſiniſtra autem Fulmen geſtans. Inſcriptio eſt, JOVI STATORI; ita enim à Romulo fuit cognominatus, quod ſcilicet Romanos milites *Jupiter Stator.* à Sabinis in fugam converſos ſtitiſſet, qui renovato prælio, frontem non terga hoſtibus oſtendiſſent. Non longe diverſus exſtat in quodam numiſmate Diocletiani; in quo eſt Jupiter ſtans, dextera duas ſagittas, vel potius duo fulmina, ſiniſtra vero haſtam habet erectam, cum his literis, JOVI CONSERVATORI. In altero etiam ejuſdem Diocletiani, Idem eſt Jupiter, dextera, Victoriolam porrigens, ſiniſtra haſtam erectam habens, inſcriptio *Jupiter Conſervator.* eſt hujuſmodi; JOVI CONSERVATORI ORBIS. Nam nullum inſigne eſt magis Jovi proprium fulmine; licet Romani olim idem etiam, ut *Fulmen datum Summano.* Plinius refert, Summano attribuerint; qui quidem idem erat atque Pluto: ſed tamen nocturnum tantum ei fulmen, diurnum vero Jovi adſcribebatur. Verum Hetruſci fulminum diligentiſſimi obſervatores, Vulcanum atque *Fulmen multorum Deorum inſigne.* Minervam quoque fulmen jacere ſenſerunt; quo ea Græcorum claſſem exuſſit. Quare Virgilius in primo Æneidos Junonem introducit, talia ſecum flammato corde volutantem, cum videret Trojanorum reliquias, Ænea duce, ſe ab Italia avertere non poſſe, nec eis pro libidine nocere;

—— Pallaſne exurere claſſem
Argivum, Atque ipſos potuit ſubmergere ponto?
Ipſa Jovis rapidum jaculata è nubibus ignem:
Aſt ego, &c.

Manubia trium colorum. Iidem dicebant, manubias ab aliis Diis emiſſas albas ac nigras eſſe. Sed quam Jupiter jaculabatur, rubram fuiſſe, ut Acron Horatii interpres refert, cum ſcilicet ea verba exponeret:

------ & rubente
Dextera ſacras jaculatus arces.

Fulminum tria genera. Sunt tria fulminum genera, ab Ariſtotele tradita; quorum unum eſt clarum, mirificæ maxime naturæ; quo dolia exhauriunt, intactis operimentis, nulloque alio veſtigio relicto: aurum, æs, & argentum liquatur intus, ſacculis ipſis nullo modo ambuſtis, ac ne confuſo quidem ſigno ceræ. *Miracula fulminum* Martia princeps Romanarum icta gravida, partu exanimato, ipſa citra ullum aliud incommodum vixit: interficiuntur homines, veſtimentis nulla ex parte læſis. Hoc fulminis genus à Minerva proficiſci credebatur, quam Jovis è capite ortam ferebant, quæ puriſſimam, ac ſubtiliſſimam ignis partem ſignificat

ſignificat. Itaque fulmen inde manans, candens eſt. Alterum genus eſt, quod adurit hocque eſt rubeum, Jovis manu emiſſum. Tertium humidum eſt, non urit, ſed infuſcat: quare nigrum dixerunt, Vulcanoque attribuerunt, cui ignis noſter, qui fumoſus eſt, ſacer erat. Quamobrem poëtæ fulmen triſulcum appellarunt, ut quod triplici modo feriat, ac triplici ſit acumine præditum: à tribus etiam Cyclopibus illud effingi exiſtimabatur; ut inferius, cum de Vulcano loquemur, patebit. Sed tamen nunquam Vulcani imago aut Minervæ cum fulmine effingitur, licèt id eis attribuatur, ut fulminis natura, atque effectus declarentur. Jovi vero interdum in manus tradebatur, alias ad pedes, aliquando id ei aquila roſtro, vel unguibus geſtabat: atque alias aliter, ſemper tamen Jovi fulmen adpingitur. Seneca libro II. Quæſt. natural. inquit, ad coercendos animos imperitorum, ſapientiſſimos viros Jovi fulmen tradidiſſe, ut ſupra nos ſcilicet aliquid timeremus, utile enim erat, in tanta audacia ſcelerum aliquod eſſe, adverſum quod nemo ſibi ſatis potens videretur. Ad conterrendos itaque eos, quibus innocentia niſi metu non placet, poſuere ſuper caput vindicem, & quidem armatum. Neque ſolum ut idem dicit, ipſe per ſe Jupiter fulmen mittebat: ſed etiam (quod ſuperius etiam diximus) ex aliorum Deorum conſilio: hocque genus pernicioſum ſane erat; ſicut placabile exiſtimabatur quod ſolus jaculabatur. Hinc Seneca infert; inquiens, quemadmodum Jovem prodeſſe ſolum oportet, nocere non, niſi cum pluribus viſum eſt; ita hos, qui magnam potentiam inter homines adepti ſunt, ſine conſilio pœnas irrogare non debere, ſed multos advocare, conſiderare multorum ſententias, placita temperare, & hoc ſibi proponere, ubi aliquid percuti debet, ne Jovi quidem ſuum ſatis eſſe conſilium. Idemque Jovem interdum levioribus fulminibus, atque luſoriis telis uti, non autem ſemper gravibus, eo ſpectare vult, ut ii admoneantur, quibus adverſus peccata hominum fulminandum eſt, non eodem modo omnia eſſe percutienda; ſed quædam frangi debere, quædam elidi, & diſtringi, quædam admoneri.

Ægida quoque Jupiter legitur ſiniſtro brachio geſtaſſe, quæ erat pellis capræ illius, à quo fuit nutritus; qua excuſſa, pluviæ creari dicebantur, perinde atque dextera fulmina emitti, quemadmodum Servius apud Virgilium, adnotat in IX. Æneid. cum dicit. *Ægis à capra geſtata.*

— Arcades ipſum

Credunt ſe vidiſſe Jovem, cum ſæpe nigrantem

Ægida concuteret, dextra nimboſque cieret.

In eadem pelle, quam Diphteram vocabant, Jupiter omnia hominum facta perſcribere credebatur, ne ſcilicet è memoria effluerent; ac multa quidem pro tempore diſſimulare; verum aliquando de improbis pœnas ſumere: quare, cum aliquem improbũ, poſtquam diu in ſua improbitate vivere ſitus *Diphtera Jovis liber.*

eſſet, ſero tandem pœnas dare viderent, proverbio dicebant; *Inſpexit, etſi ſero, pellem Jupiter*: Sed & idem abſque fulmine in quadam ſtatua, quæ erat in Caria, cernebatur; immo nec Sceptrum, nec quidquam eorum habebat, quæ ſuperius eſſe Jovis inſignia diximus; Sed tantum ſecurim tenebat. Cujus quidem rei hanc cauſam Plutarchus affert; quod ſcilicet, Hercules, Hippolyta Amazonum regina interfecta, ab ea una cum cæteris armis ſecurim ademerit, quam & Omphalæ, ſuæ amaſiæ donarit, quæ erat Lyda genere: quare Lydorum reges eam poſtea tamquam ſacram ſervarunt, & religionis ergo geſtare ſolebant. Hæc deinceps poſt longam annorum ſeriem tamquam per manus tradita ad Candaulem pervenit; qui eam ob faſtum ferre detrectans, ferendam cuidam ſuo aſſeclæ tradidit: Sed Giges, Cariæ Rex ambobus interfectis, una cum cæteris ſpoliis, ſecurim in Cariam detulit; ibique extructo Jovis ſimulacro, ſecurim in illius manu dedit, & Labradeum Jovem appellavit; nam Lydi ſecurim λάβρυν vocant. Ex hujus Jovis Labradei ſtatua, quemadmodum refert Ælianus, gladius nomine Carius appenſus fuit: qui ideo venerationem habuiſſe dictus eſt, quod Cares primi belli officinas inſtituiſſe, pecunia & mercede militaſſe, Loris clypeos appendiſſe; & criſtas galeis accommodaſſe ferantur.

Jupiter Labradeus.

Quia vero pictores non minus interdum Poëtarum figmenta penicul‍o exprimunt, atque ipſi Poëtæ effinxerint; Creſilorus Apellis diſcipulus eam fabulam, qua Jupiter Bachum peperiſſe fingitur, ad vivum ſuis coloribus repræſentavit; nam ut Plinius lib. XXXV. Refert, Jovem parturientem mitratum depinxit, & muliebriter ingemiſcentem inter obſtetricia Dearum. Nihil hic de Bacho dicam, quem Jupiter diu femori agglutinatum habuiſſe ferunt, quoad partus hora veniſſet: Hujuſmodi enim tabulæ ex Ovidio lib. Metamorph. facile cuivis notæ eſſe poſſunt. Sculptores etiam ſtatuarum ſuarum exempla ſæpe à Poëtis mutuati ſunt. Quare quidam Leontini, quemadmodum ſcribit Pauſanias, ſuis ſumptibus Jovem ſeptem cubitos altum, Aquilam ſiniſtra, dextra vero Jaculum continentem effinxerunt; quod cum ſcilicet ita à quibuſdam Poëtis deſcriptum legiſſent. Strabo cum de Jovis Olympii templo ſcribit, quo ex univerſa Græcia concurſus fiebat maximus, certatim omnibus ſplendida dona afferentibus, inter cætera dicit, ibi ſtatuam Jovis videri, ex ebore à Phidia factam, eamque ita vaſtam, ut templum id quamvis maximum, exiguum magnitudini ſtatuæ eſſet, quare reprehenſione dignus fuiſſe artifex viſus eſt, quod ſtatuam ibi poſuerit, quæ loco minus congrueret; nam ea ſedens, vertice tectum attingebat, quare ſi forte ſurrexiſſet, templi proculdubio operimentum perfregiſſet. Sed tamen ea apud omnes fuit laudatiſſima, nam ut Quintilianus ait, vaſtitas illa religionem injicere intuentibus videbatur, & neſcio quid majeſtatis Jovi numinini addebat. hanc ad Homeri deſcriptionem exſculpſiſſe Phidias faſſus eſt, qui in Iliade ita de eo inquit;

Imago 22.a Bellicorum inſtrumentorum inventores. Jupiter parturiens

Annuit

Annuit, & nutu totum tremefecit Olympum.
ſæpe etiam pictores ſui animi commenta depinxerunt ut fecit Apelles, cum conjurationis fuit factus reus, quod inferius in calumniæ imagine exponemus: & Nealces ingenioſus & ſolers in arte, & Plinius lib. XXXV. refert cum prælium navale Ægyptiorum & Perſarum pinxiſſet, quod in Nilo, cujus aqua eſt mari ſimilis, factum volebat intelligi, argumento declaravit, quod arte non poterat, aſellum enim in littore bibentem pinxit & crocodilum inſidiantem ei: nam magna eſt in Ægypto crocodilorum copia, ſicut in perſia aſinorum, quam à pictoribus & ſculptoribus excogitatum dicunt, Deorum imagines abſque hominis vel animantis alicujus figura effingere, qualis legitur Veneri Paphiæ ſtatua fuiſſe. Sol etiam ita apud Phænices fuit expreſſus. Sicioni qui eſt Peloponnenſi populus, Jovem Pyramidis inſtar habuerunt, quod eodem referri crediderim, quo ejuſdem effigies, inferioribus partibus nudi, & ſuperioribus tecti referebatur, de qua ſuperius diximus; baſis enim ejus ſtatuæ tenebras ſignificat, quibus impediti, dum hanc vitam vivimus, divina illa, minus intueri poſſumus; Quæ acutis mentis obtutibus ſunt cernenda, quos pyramydis cuſpis nob s adumbrat, tunc autem ea cernimus, cum omnibus harum rerum affectibus exſuti intelligentiæ aciem acuimus, vel cum corporea hac mole depoſita, ſurſum ad Deo fruendum evolamus. *Imago, 13.*

Quintus Curtius lib. IV. ſcribit, apud Trogloditas in luco Jovi Ammoni conſecrato, fontem extitiſſe, quæ aqua ſolis vocabatur, hæc oriente ſole tepebat, meridie frigebat; veſperi calebat, in tempeſta nocte fervebat, & nocte ad auroram declinante paulatim uſque ad teporem defervebat; ibidem ait pro numine quoddam ſimulacrum habitum, quod nullam cum cæteris ſimilitudinem haberet, ſed inſtar umbilici eſſet ex ſmaragdis, aliiſque lapillis prætioſis coagmentatum; ſubtus quidem latum, ac rotundum, quod paulatim verſus cuſpidem attenueretur, cumque ex eo aliquid ſciſcitari vellent, ſolemni pompa ſacerdotibus ſupra auratam naviculam geſtatum, cui in circuitu multæ argenteæ pateræ adhærebant. In pompa ſequi matronas atque origenes, in compoſita quædam carmina concinentes, quibus ſibi perſuaderent, Jovem certa reſponſa redditurum. *Iupiter Ammon.* *Solis fons ſtatua umbilici inſtar.*

Sed & ſub arietis ſpecie Jupiter Ammon fuit cultus, cujus rei hanc eſſe aliqui cauſam dicunt, quod Bachus cum exercitu per Lybiæ deſerta ambulans, ſitiens, cum opem à patre Jove petiiſſet, ab ariete ad fontem ſit ductus, ubi ſitim univerſus exercitus ſedarit. Atque credentes Jovem formam illam indutum, aquas oſtendiſſe, altare, atque arietis ſimulacrum ibi Jovi poſſuerunt, Ovidius à fabulis non recedens, vult Jovem eo tempore, quo Dij Gygantum impetum declinantes in Ægyptum ſeceſſerunt, ut tutus ab eorum vi eſſet, ſe in arietem convertiſſe. Herodotus rationem afferens, *Iupiter ſub arietina ſpecie.*

cur

cur Thebis, quæ civitas eſt in Ægypto; nefas eſſet, oves mactare, dicit Jovem, cum nollet ſe Herculi mirum in modum ipſius aſpectum deſideranti, vi-
Aries cul- dendum præbere. Ubi quotidianis efflagitationibus ſibi ab eo moleſtia
tu affectus. exhiberetur, tandem ejus precibus victum ceſſiſſe, ac ſe pelle arietina tortum oſtendiſſe: ex hocque Ægyptios Jovis ſimulacri exemplar ſumpſiſſe, quod ſpecie arietis effingebant. Quare hanc belluam apud eos divinos honores meruiſſe, neque unquam in ſacrificium mactari, præterquam quod die Jovi ſacro, quotannis caput arieti abſcinderent, ei pellem detraherent, qua Jovis ſimulacrum veſtirent; ad quod Herculis effigiem admoverent, ita ut hoc illud cerneret, poſt omnes ad decoriatum arietem, verberandum proficiſci, cujus cadaver in ſacra urna conditum, maxima cum religione ſepelirent; neque tantum apud Ægyptios Jupiter Ammon fuit, ſed & apud Arcades, quemadmodum Pauſanias recitat, apud quos ejus effigies cernebatur forma qua-
Imago. drata, inſtar Hermarum, quæ ſunt Mercurii ſtatuæ. Alexander Neapolitanus
34. 2. ſcriptum reliquit, Celtas qui ſunt Galliarum populi, loco Jovis altiſſimam quercum veneratos eſſe, fortaſſe quod eam arborem Jovi ſacram ſcirent, ex cujus fructibus olim homines victitaſſent, tanquam Jovis eſſet, eos alere quos in lucem edidiſſe, eiſque proſpicere crederetur. Quamobrem antiqui omnes fere Jovis ſtatuas quernis foliis coronare conſueverant; perinde atque ea arbor vitæ ſymbolum eſſet, quam ab eo immortales dimanare exiſtimarent. Itaque Romani, eos milites querna corona cohoneſtare ſolebant, qui civem Romanum in pugna ex morte ſervaſſent, ei vitæ inſignia tribuentes, qui vitæ alicujus autor exſtitiſſet. Sed & ex oleæ foliis aliquando Jovem redimebant; hujuſmodi enim arbor ſemper viret; plurimum utilitatis in mortales importat; ejus folia cœleſtem colorem referre videntur: quamvis minervæ, aut Palladi potius ſacra eſſe videatur. Pauſanias narrat, alicubi in Græcia Jovis ſimulacrum extitiſſe, quod in altera manu avem, in altera fulmen teneret, variiſque florum generibus circa tempora eſſet redimitum. Interdum Jupiter regiam coronam geſtabat, quemadmodum ſuperius ex Marciano vidimus; nam cujus effigies, ut eam Pallas cum Arachne certans, apud Ovidium acu pinxit, erat regia; idque non injuria, cum Deorum, Hominum, univerſique orbis Rex crederetur. Servius decimam Virgilii Eclogam enarrans ſcribit, propria Jovis inſignia, quæ triumphantes geſtare ſolebant ſceptrum, togamque palmatam fuiſſe (quod erat veſtimenti genus purpureum, magnum atque latum, dictum à palma, in eo intexta; alii à latitudine clavorum aureorum, qui in eo picti erant, dictum putant) itemque faciem rubro colore tinctam habere; nam ut Plinius refert, Romani quolibet feſto die Jovis, faciem minio illinire ſolebant, & à cenſoribus in primis Jupiter miniandus locabatur, ex quo mulieres ſumpſerunt exemplum ſeſe minio fucandi, ut rubræ videantur, quod putent ſe ita pulchriores reddi, cum interdum ſe his fucis

Digitized by Google

fucis maxime deformes exhibeant. Aupd Æthiopes proceres totos ſe eo tingebant, hicque ibi Deorum ſimulacris color erat.

Victimæ, quæ Jovi diverſas ob cauſas, aliis atque aliis temporibus, ſub variis cognominibus immolabantur, erant capra; agna bima, candidus taurus cornibus auratis: idque apud Romanos, qui interdum ei farre, ſale, atque thure, abſque alia victima faciebant. Apud Athenienſes ei bos mactabatur, maximeque quidem ridiculo ritu; qui erat ejuſmodi, ut apud Pauſaniam in Atticis legitur;. In Poliei Jovis Ordeum tritico permixtum apponebant, neque cuſtodes adhibebant: bos ad ſacrum comparatus, dum ad aram accedebat, fruges eas attingebat: ex Sacerdotibus is, quem βουφόνον, id eſt bovis percuſſorem appellabant, ſecurim in illum jaculatus, fugiens abibat: qui aſſiſtebant, tamquam eum, qui bovem percuſſiſſet, non vidiſſent, ſecurim in judicium ream citabant. Hic mos inde derivavit, ut Suidæ videtur, quod in feſto Jovis ferunt, taurum ſacras placentas devoraſſe, paratas ad ſacrificium, quem Taulon quidam, arrecta ſecuri, ſtatim interfecerit, atque fuga evaſerit: Bipennis relicta ad judicium poſtulata, abſoluta eſt: & eum deinceps ritum quotannis ſervabant. Neque mirum, apud Athenienſes ſecurim ream peractam; nam inter Draconis leges res quoque inanimatas, cum facinoris auctor non repetiretur, citari, damnari, relegari, extraque civitatem abjici, aliaſve pœnas irrogari pro criminis ratione volebant. Quare apud Pauſaniam de Theagene, & apud Suidam de Nicone Athleta, ſimile quidpiam legitur. Hic pugil fuit, & pugnis, & lucta, pancratio, curſu, & aliis certaminibus, in Olympiis, Nemeis, Iſthmiis & alibi victor acceperat coronas, ut ajunt, Mille quadringentas: cum vero è vivis exceſſiſſet, quidam acceſſit ad ſtatuam ejus, quaſi viveret, & flagellis eam cecidit; in quem illa collapſa hominem contumelioſum ulta eſt: interfecti autem filii cædis ream egerunt ſtatuam; itaque eam Thaſii in mare abjecerunt, ſecundum leges Draconis. Pythia vero Thaſios, ex hoc iniquo judicio peſte laborantes, eam ſtatuam reſtituere juſſit. Quicum dubitarent, quo pacto illa è mari extrahenda eſſet, piſcatores retia cum laxaſſent, ut piſces caperent, eam è mari extraxerunt, quam Thaſii in priſtinum locum reſtituerunt, eique poſtea divinos honores decreverunt.

Victimæ Jovi immolatæ.

Ridiculus ritus ſacrificandi.

Bipennis rea facta.

Fabulæ quæ plurimæ de Jove narrantur, multa præbent argumenta, ejus effigiei diverſo modo exprimendæ, nam eum referunt alias atque alias ſubinde formas induiſſe, ut amatis rebus frueretur; in taurum enim ſe convertit, ut cum Europa concumberet; in Aquilam, ut Ganymedem atque Aſteriam raperet, in auream pluviam, ut Danaæ illuderet; in Cycnum, ut Lædam opprimeret; in ignem, ut Æginam falleret; in Amphitryonem, ut cum Alcmena coiret; in Dianam, ut Caliſtoni ſe jungeret; atque in alias innumeras figuras ſe vertiſſe fertur; de quibus nihil dicendum ſtatui; quandoquidem veteres ad eas nullam Jovi imaginem expreſſerunt.

DE JUNONE.

Juno Iovis Soror.

QUI ſenſerunt, antiquos ſub variorum Deorum nomine elementa coluiſſe, pro aere Junonem intelligendam tradiderunt; quam ideo Jovis ſororem fabulati ſunt, quod Jupiter pro Igne poneretur: atque ſicuti illum cœli Regem, ita hanc Reginam vocaverunt. Ignis enim atque aer in ſublimioribus locis degunt, majoremque vim in res has caducas poſſident, quam cætera duo elementa. Interdumque eandem pro terra acceperunt; quare & Jovis uxorem finxerunt; virtus enim quædam ſeminalis ex ſuperioribus corporibus in terram influit, quæ vim illi elargitur, ea omnia proferendi, quæ affatim ipſa producit; non ſecus atque vir genitale mulieris arvum ſuo ſemine conſpergens, id ad prolem concipiendam, ſuoque tempore edendam compellit. Itaque Virgilius hoc innuens, Jovem dixit in ſinum uxoris copioſis pluviis deſcendiſſe. Nonnulli Junonem idem cum Luna numen eſſe voluerunt; ei aliqua Lunæ cognomina attribuentes, nam Lucinam vocaverunt, tamquam ea eſſet, quæ à parturientibus implorata adeſſet, ac fœtum in lucem educeret. Hinc factum eſt, ut antiqui alia corporis humani membra aliis diis adſcribentes, ſub quorum tutela eſſent; Junonem ſuperciliis præpoſuerunt; quod iis protegantur oculi, per quos luce fruimur, quam tribuere putabant Junonem, Lucinam dictam. Sed tamen & brachia eidem ſacra leguntur: quamobrem Homerus, qui unicuique Deo pulcerrimum aliquod membrum tribuit, à quo eum cognominet; Junonem λευκώλενον appellat, quod eſt, candida brachia habentem. Itaque ejus ſimulacrum aliqui ex materia pura atque candida effinxerunt, corpus ſcilicet Lunæ adumbrantes. Lucianus teſtatur, quamvis Dea dicta Syria, quæ Hieropoli colebatur, Juno eſſet, tamen ejus ſtatuam non unum aliquod videri numen referre, ſed plurima, in ea enim aliquid Palladis, Veneris, Dianæ, Nemeſis, Parcarum, atque aliorum numinum, manifeſto deprehendebatur; ea ſupra duos leones ſedebat, altera manu Sceptrum, altera fuſum geſtabat, radiis caput inſigniebatur; plurimaque alia in ea cernebantur, quæ aliarum Dearum erant propria. Hinc Lucianus oſtendit, Junonis numen ſub diverſis nominibus honore atque cultu fuiſſe olim affectum. Quare minime mirum videri debet, ſi ea Lucina quoque eſt appellata; quam parturientes, ut ſibi adeſſet invocabant, quemadmodum Terentius in Andria facit Glycerium, dum partus dolores experiretur, ita dicentem.

Uxor Iovis.

Supercilia ſub Iunonis tutela.

Dea Syria.

Juno Lucina fer opem, ſerva me, obſecro.

Hæc ab antiquis fingebatur, ſicut in Fauſtinæ numiſmatibus exſtat, ibi enim matronæ ſtolatæ imago ſtans cernitur, quæ dextra pateram, ſiniſtra haſtam tenet, his literis adſcriptis, JUNONI LUCINAE. Fere omnibus

by Google

Deorum imaginibus antiqui haſtas tradiderunt, ut & in jam expoſitis patet, & in plurimis aliis dicetur: quare ejus rei ratio non videtur mihi amplius differenda; quæ quamvis alibi commodius forte reddi poſſe videatur; non tamen hic incommode aliquid de ea re attingemus; nam quiſpiam hic admiretur, cur Juno, quæ pacifica fingitur, haſtam geſtare dicatur, bellicoſorum eſt propria: hoc quidem non ſemper eſt verum; ſæpe enim ſe valde ferocem præbuiſſe narratur; ut tunc ſcilicet, cum opem Græcis contra Trojanos tulit, adverſus quos omnes ſuas vires eſt experta, & (ſi Homero credimus) armata currum conſcendit, una cum Minerva in aciem prodiit: ejus currus (nam præſtantiſſimi quique bellatores è curru tunc pugnare conſueverant) ita ab Homero deſcribitur: lignum tranſverſum, quo currus ſuſtinebatur, erat ferreum, rotæ æneæ erant, octo radiis ſuffultæ, circuli eos ambientes aurei, ære obducti, argento tegebatur locus, unde radii exiſtebant. Supra Deæ ſedes loris aureis, atque argenteis contexta erat; temo argenteus, jugum aureum erat; equorum inſignia aurea: nam licet alias ejus currus ab avibus tractus legatur, tunc tamen equis ei opus erat. Virgilius etiam eidem currum, atque arma adſcribit, cum de Carthagine in primo Æneid. loquens, ita dicit;

— Hic illius arma,
Hic currus fuit.

Quare nemini debet abſurdum videri, Junoni ab antiquis fuiſſe haſtam conceſſam, neque me hoc loco rationem afferre, cur plurimis Deorum ſimulacris haſtæ ſint additæ; quæ ex Juſtino eſt hujuſmodi; olim ſcilicet reges pro diademate, aliiſque regiis inſigniis haſtam geſtabant; atque in orbis primordiis homines nullas Deorum ſtatuas habebant, præterquam haſtas, quas religioſo cultu proſequebantur. Sed cum humana forma effingi Dii ſunt cœpti, tunc ſtatuas non haſtas coluerunt: ſed tamen ut antiquæ religionis aliqua veſtigia exſtarent, eorum ſimulacris haſtas addiderunt. Cum Anchiſes apud Virgilium lib. VI. Æneid. Æneæ progeniem ex ipſo orituram oſtendit, ab adoleſcente incipit, qui haſtæ inhæret: ubi Servius adnotat; haſtam apud veteres præmium eorum juvenum eſſe, qui, interfecto aliquo hoſtium in prælio, tunc primum ſuæ virtutis ſpecimen oſtendiſſent: Haſtamque plurimi ab antiquis factam, cæteriſque armis præpoſitam; ea enim præſtantiæ, atque imperii erat argumentum: quare fortibus viris donabatur; ſub haſta quinetiam auctionem fieri ſolitam; denique Carthaginenſes, cum bellum Romanis denunciaſſent, eis haſtam miſiſſe. Suidas refert, morem Athenis fuiſſe, ut cum efferretur cadaver ejus, qui interfectus eſſet, haſta in pompa præferretur, aut ad ſepulcri caput affigeretur, hoc ritu interfectore admonito, ſe multum non abiturum. Quare olim Haſta maximi ducebatur, & pulcerrimum erat inſigne. Hæc igitur eſt cauſa, cur

cur ea ſacris imaginibus adpingeretur. De Junonis curru, ab Homero deſcripto dici poſſet; eum varios colores ſignificare, qui interdum in aere cernantur. Sed Buccatius lib. IX. Genealog. ſentit, dicens eum idcirco ita eſſe ſplendidum, quod Juno divitiarum Dea credebatur: arma quoque ideo ei data ut intelligeremus, homines inter ſe fere divitiarum cauſa pugnare. Quare eidem ſceptrum in manus tradiderunt, innuentes, in ipſius eſſe poteſtate, divitias atque regnum elargiendi, quemadmodum ea Paridi pollicita fuiſſe fingitur, cum ſcilicet vellet, trium Dearum pulcherrimam ejus judicio decerni, quod quidem magnam habet probabilitatem, ſi pro ea terram intelligamus, cujus ſententiæ eſt Fulgentius, qui Junonem capite velo, obducta manu ſceptrum geſtantem deſcribit, hoc oſtendens qua in parte regna, ac divitiæ conſiſtant; in terra namque Reges ſuam ditionem habent; in terræ etiam viſceribus, divitiæ latitant, nam inde aurum, argentum omniaque metallorum genera effodiuntur, ex inde lapilli præcioſi extrahuntur. Huic Deæ pavo ſacer erat. Quare Pauſanias templum Junonis alicubi in Græcia deſcribens, inter cætera quæ inibi eſſe recenſet, extitiſſe etiam dicit pavonem, ex auro factum, atque gemmis maxime ſplendidis, quem Deæ Hadrianus Imperator obtulerat. Ratio autem, cur ſub Junonis tutela, hæc avis eſſet, præter id quod de Argo refertur, eſſe poteſt, quod divitiæ non ſecus animos noſtros demulceant, atque pavo intuentium oculos oblectet; *Buccatius libro IX. de Deorum Genealog.* Pavones atque divites inter ſe comparans, multa in eam ſententiam dicit; nam utrique voce, maximam ſuperbiam atque arrogantiam oſtentant; aliis ſemper ſe præferunt; falſa aliorum laude ſe jactant; aliaque plurima apprime ſimilia deprehendi in utriſque poſſunt. Sunt aliæ quoque aves, quæ Junoni conſecrabantur, inter quas fuit quoddam accipitrum genus, item & vultur, quemadmodum refert Ælianus, juxta Ægyptiorum morem, qui hujus avis, pennis Iſidis ſimulacrum cernebant, quæ apud eos plurima in ſe numina colligebat, quæ à Græcis atque Romanis colebantur. Eiſdem pennis domorum Januas ornabant; quod ſecundum Alexandri Neapolitani ſententiam ad domus nobilitatem, atque antiquitatem oſtendendam referebatur, anſeres quoque Junoni erant ſacri; quorum aliquot Romani in ejus templo alebant, quod ſcilicet anſeres ſe in capitolio à Gallis obſeſſo, patefactis hoſtium inſidiis, à præſenti diſcrimine liberaſſent. Itaque in hujus beneficii ab illis accepti memoriam, publicis ſumptibus in Capitolo aliquot ſemper alebantur, & Cenſores id ſummo ſtudio curabant, ut optime nutrirentur; item argenteus in Junonis templo fuit dedicatus. Atq; ut ſe magis gratos erga hanc avem oſtenderent, quotannis ſolemni pompa, maxima cum religione, ſplendido ferculo anſerem geſtabant, eodemque tempore canem palo ex ſambuco transfigebant, ut ab ea bellua pœnas male cuſtoditæ arcis repoſcerent.

Imago 252.

Pavo Junoni ſacer.

Digitized by Google

Fabulantur præterea Poëtæ, Iſidem Junonis nunciam fuiſſe per quam arcus diverſi coloris intelligitur, qui in cœlo pluvioſo tempore exiſtere videtur: eam dixerunt Thaumantis filiam; quod admirationem ſignificat, quam intuentibus injicit, cum pulcherrima colorum ſpecie oculos ferit: Hoc ſpectrum ad divitias refertur, quæ primo quidem aſpectu, inſipientium animos ſtupore percellunt, cum tamen non ſecus atque Iris ſtatim evaneſcant. Hæc apud veteres Dea eſt habita, quam fingebant habitu muliebri, verſicolore veſte, non nunquam & croceo in obſequium expeditam; alias etiam verſicolores ei Virgilius tribuit in IV. Æneidos cum eam à Junone miſſam fingit, ad Didonis crimen incidendum. Juno etiam fertur quatuordecim Nymphas ad ſua obſequia habuiſſe paratos, ut in primo Æneidos Æolum alloquens, ipſa de ſe dicit; quarum pulcherrimam illi in Uxorem pollicetur, ſi ipſe ventos, quorum Deus credebatur, ad Æneæ claſſem disjiciendam emittat, hoc aeris turbationem portendit; quem Juno adumbrat; hujuſmodi ſunt nubes, venti, pluviæ, nives, fulgura, tonitrua, caligines, atque id genus alia. Quæ etiam à Martiano Capella lib. primo Philolog. ſub Junonis imagine repræſentantur, quam ita deſcribit. Juno tecto capite lacteo quodam galumnate prænitebat: Cui gemmis inſitum diadema precioſis: nam neque Scytidis Vireta nec Cerauniorum vibrans, fulgutansque lumen, nec fructicolor Hyacinthi credebatur abeſſe profunditas, ſed totum illud ſertum capitis fulguranris Thaumantios obtuliſſe reginæ cœlitum ferebatur. Ipſius verò divæ vultus aſſidua perlucens gratia fratri conſimilis, niſi quod ille immutabili lætitia renitebat: Hæc commutationum aſſiduarum nubilo crebrius turbidabatur: nam veſtis ejus hyalina, ſed peplum fuerat caliginoſum: quod tamen ſi appulſu cujuſdam luminis tangeretur, inter obumbrantes nebulas ſudæ perſpicuitatis gratia prænitteret. Hæc fulmen dextera, læva ſonorum bombis terrentibus ſuſtinet tympanum, hujus calcei admodum furvi; quorum ſoleæ atræ noctis nigredine colorantur (ſed Heſiodus eas vult eſſe auratas: in cujus ſententiam Poëtæ omnes diſcedunt) ejuſdem genua Zona quidem diverſicolor ambiebat, quæ nunc præfulgido reſpondebat orbe, nunc vaneſcentis gratiæ tenuata varietas ita penitus obliquabat, tanquam nihil habuiſſet ante diſcolorum. Hæc Martianus: quæ ita clare aeris qualitates oſtendunt, ut nihil ſit opus explicatione. Itaque ad aliam Junonis ſtatuam, de qua Pauſanias in Corinthiacis meminit, veniamus, Deæ ſignum in ſolio ſedebat, eximia magnitudine auro & Ebore fabricatum, Policletiopus; corona erat capiti impoſita: ea Gratias & Horas egregie factas habebat; Dea manu altera punicum malum, altera ſceptrum tenebat, cui cuculus inſidebat; quod idcirco factum dicunt, quod Virginis Junonis amore captus Jupiter in eam ſe avem verterit, quam puella tanquam ludicrum captarit, in hoc ſuam ſenten-

Iris.

Junonis Imago.

Imago Iſ.a

tiam Pauſanias interponit, dicens ſe hæc, & quæ his ſunt ſimilia, de Diis vulgata, & ſi vera neutiquam exiſtimet, non putare tamen negligendam perinde atque aliquod arcanum ſub his fabularum involucris latitet: Quod tamen cum ipſo non patefaciat: neque ego audeo aliquid comminiſci; ſæpius enim ſum faſſus, me nolle ibi aliquid temere aſſerere, de quo antiqui tacuerūt.

Apulejus lib. X. de Aſino aureo, cum judicium Paridis in ſcena actum deſcribit, inquit, in ſcenam mulierem prodiiſſe, quæ Junoni erat ſimilis, honeſta forma, habentem in capite candidum Diadema, & ſceptrum manu geſtantem, Caſtore & Polluce comitatam, qui caſſides in capite geſtabant, ſtellarum apicibus inſignes, atque ita quoque efficti in antiquis numiſmatibus viſuntur.

Caſtor & Pollux.

Hi Dioſcuri, id eſt, Jovis filii dicebantur, qui ita charitate ſe mutuo complexi feruntur, ut vita inter ſe diviſa, viciſſim viverent, atque morerentur; efficerentque ſignum, quod geminos vocant. Spartiatæ ita horum ſimulacra effingebant; erant duo ligna paralella, duobus obliquis conjugata, id quod putabant, fraterno Deorum amori ſimulacrum proprium eſſe, horum unus pugillatu, alter equo plurimum valebat. Quare ambo ſæpe fuerunt effricti albis equis inſidentes, qui illos forte referebant, quos à Junone dono acceperant, à Neptuno ipſi traditos; quorum nomen uni Xantus, alteri Cyrallus erat: Equites hi in quodam pervetuſto Athenis templo viſebantur; atque ea forma Vacieno, cum è prætura Reatina Romam veniret, noctu viſi ſunt, dicentes Perſem Regem illo die captum; quam rem Cicero lib. III. de nat. Deorum narrat: Juſtinus ſcribit, in prælio inter Locros & Crotoniatas, duos adoleſcentes egregia forma, ſtatura procera, in equis albis, diverſa ab aliis arma ferentes: purpureis veſtimentis indutos, viſos eſſe, qui in prima acie fortiſſime pro Locrenſibus, quorum numerus ad quindecim millia perveniebat, contra Crotoniatas, qui ad centum viginti millia erant, ſed tamen hos ab illis fractos, ac profligatos fugiſſe, duorum illorum proculdubio opera; qui ejuſmodi victoria parta, ex hominum oculis evanuerunt. Hi non injuria Dioſcuri crediti fuere; Nam cum Locris à Lacædemoniis ſuppetias poſtulaſſent, iis non impetratis, ad Dioſcurorum opem implorandam confugerunt. Qui qua forma eſſent, quæque inſignia geſtarent; optime in ſe duo illi adoleſcentes Meſſenii, de quibus Pauſanias in Meſſeniis, expreſſerunt: Hi namque in Laconiæ fines populandi gratia ſimul excurrere ſoliti erant: Forte Lacædemonii per faſtos Caſtoris & Pollucis dies, poſt ſolemne epulum in ipſis caſtris compotationibus ſe, & luſibus oblectabant: Ibi duo illi adoleſcentes, in albis tunicis & purpureis lacernis, equis pulcherrimis invehentes haſtas manibus tenentes, de improviſo ſe Lacædemoniis oſtendere, illi caſtores eſſe rati, qui ſacris intereſſe ſuis voluiſſent, adorabundi occurrerunt, eorum ſibi

Imago 27.2.

numen precibus implorantes. At juvenes, ubi primum in medium recepti ſunt, tumultum, & ſtragem, modo hos, modo illos haſtis ferientes, ediderunt, atque inde ad ſuos impune, violatis ſacris, reverterunt. Pileati præterea, Caſtor atque Pollux fuiſſe feruntur, ut à Catullo in hoc ſcaronte;

A pileatis nova fratribus pila.

Nam Laconibus, ex quibus Dioſcuri fuerunt oriundi, pileatis pugnare mos fuit, ut Feſtus ſcribit. Pauſanias in quadam Laconiæ parte ſigilla nonnulla pileata extitiſſe narrat; quæ non certo aſſeverat, Caſtorum fuiſſe, nec ne.

Hic libet aliquid de pileo dicere, quod apud Romanos olim erat libertatis inſigne; nam cum ſervum manumitterent, ei caput radebant, ac pileum tradebant: hoc apud Feroniam fiebat; nam ea manumiſſis ſervis, id eſt libertinis præeſſe putabatur. Quare Plautus in Amphit. ſervum introducit ita optantem; *Libertatis inſigne.*

Ut ego hodie raſo capite calvus capiam pileum.

Interfecto Julio Cæſare, Romæ paſſim haſtæ cum pileo in vertice humi figebantur, quaſi populus ad libertatem vocaretur. Cum urbs in magno diſcrimine verſabatur, ut undique milites ad præſens periculum contraherentur; vel cum quis ſeditionem commovere vellet, ſervi ad pileum vocabantur; quo libertas eis certa promittebatur. Hinc legimus, Brutos monetam cudiſſe cum pileo, duobus pugionibus impoſito, eo innuentes, ſe, Tyranno interfecto, patriæ libertatem reſtituiſſe. Nerone mortuo, Romæ, & per provincias, quemadmodum Suetonius teſtatur, paſſim populus curſitabat cum pileis; eo geſtu ſignificantes, ſe à ſervitute in libertatem aſſertos. Apud Plutarchum legitur, L. Terentium Nobiliſſimum civem Romanum, Scipionis triumphantis currum pileatum ſequutum eſſe, quod captivus cum eſſet apud Carthaginenſes, Scipionis opera liberatus eſſet. Idem multi quoque cives Romani in triumpho T. Quinctii fecerunt, quod ab eo devicta Macedonia, vindicati eſſent in libertatem, quemadmodum Plutarchus, atque Livius referunt. Pileus præterea virtutis atque ſcientiæ eſt argumentum, ideoque noſtra tempeſtate ii, qui Doctoris inſigniis decorantur, pileo donantur. Pileatos ſervos vænum ire ſolitos; quorum nomine venditor nihil præſtaret, Agellius lib. VII. ex Cœlio Sabino refert.

Sed ad Caſtores revertamur; nam ſub Caſtoris nomine, Pollux quoque ejus frater intelligitur. Itaque Bibulus, qui Cæſaris fuit collega in conſulatu, cum ſuam ab eo auctoritatem uſurpari cerneret, qui ſolus amborum nomine cuncta præſtaret; ſibi fatebatur id accidiſſe, quod Polluci; nam templum, ambobus Dioſcuris dedicatum, Caſtoris tantum, aut Caſtorum nomen præferebat. Hi, ut Ælianus atque Suidas narrant, juvenes, proceræ ſtaturæ, im-

Digitized by Google

berbes, inter ſe ſimiles, militaribus indumentis, ornati gladios ad femur, haſtaſque in manibus habentes effingebantur; ſtellarumque loco, de quibus ſupra dixi, flammulæ eorum capiti adpingebantur. Nam ſcribit Diodorus Siculus, Orpheum, cum tempeſtate unà cum cæteris Argonautis agitaretur, Deis Samothracibus vota feciſſe pro ſalute, ac columitate; & extemplo ſedatam tempeſtatem, cum duo aſtra ſupra Caſtoris, atque Pollucis capita cecidiſſent; Deorumque providentia ſe ſervatos credidere. Unde factum eſt, ut qui tempeſtate deprehenſi forent, Dioſcuris vota facerent. Itaque Pauſanias quamdam Neptuni ſtatuam, apud Corinthios exſiſtentem deſcribens, in baſi inquit Caſtores fuiſſe exſculptos, ut qui navibus, atque nautis ſalutaria numina crederentur: nam maxima aliqua tempeſtate in mari orta, ſolent interdum quidam ignes in ſublime micare, qui tranquillitatis paulo poſt futuræ ſpem præbent; de quibus Seneca, ac Plinius ſcribunt: hi, cum in aere ſe oſtendant, qui pro Junone capitur; non injuria gemini fratres, Caſtor, atque Pollux Junoni ſunt comites attributi.

Caſtoris opem cur nautæ ex-peterent.

Sed iterum ad Junonem veniendum; quam fabulæ fingunt, ut Theopompus atque Hellanicus recitant, quondam à Jove pedibus vinctam catenis aureis, ex quibus etiam graviſſima ferri moles dependebat: itaque ea in ſublime pendula viſebatur. Hoc eo ſpectare arbitror, quod ea aeris pars, quæ ab æthere longiſſime recedit, in qua, ut omnium denſiſſima, nubes, caligo, pluviæ, aliaque hujuſmodi procreantur, facile cum aqua, atque terra coit, quæ elementa, cum ſint gravia, ſemper ſidunt. Apud Pauſaniam eſt legere, in quadam Boëtiæ parte Junoni fanum conſecratum, in qua ingens ſimulacrum ejuſdem ſtantis exſiſtebat: eam vero ibi ſponſam appellabant. Sed id nominis magis jure ei in inſula Samo attribuendum fuiſſe exiſtimo, quam olim, ut Lactantius ex Varrone refert, Partheniam vocabant, ex Junone, quod adoleſcentula ac virgo ibi degiſſe feratur, ibidemque Jovi matrimonio conjunctam. Itaque in templo, quod in eo loco habebat, ei ſimulacrum erat poſitum, quod ſponſæ ſpeciem referret, quæ forte flammeo obnubebatur; quod velum ita à flammeo colore, qui eſt ruber, dicebatur, quia ſcilicet recens nuptæ ingenuo quodam debeant rubore perfundi. Itaque Varro ſcribit, apud antiquos morem fuiſſe; ut nocte tantum nuper nupta cum marito coiret, perinde atque per noctis tenebras minus erubeſcerent. Eædem ad mariti ædes noctu lecticæ vehebantur, quæ à mulis, ſive bobus geſtabatur; quemadmodum Suidas narrat: ubi ſponſa in medio ſedebat, ejus latera ex una parte mario; ex altera honeſtiſſimo aliquo aut amico, aut propinquo claudente. Eis quinque pueri totidem faces præferebant, ut ex Plutarcho in Problematibus nuptialibus habetur: quibus cum nocturnæ tenebræ diſpellebantur, tum fauſtum omen afferebatur, fore ut ex illo matrimonio fœcunda proles oriretur: generare enim

Flammeum nuptarum velum.

Faces præferebantur nuptiis.

Digitized by Google

enim nil aliud eſt, quam in lucem edere. Hæ faces quinarium numerum non excedebant; nam opinantur aliqui, mulierem uno partu ad quinctum pervenire poſſe, ibique ſiſtere. Sed alii, rem ſubtilius conſiderantes, veteres, numerum imparem in nuptiis adhibuiſſe dicunt, ut eo pacem atque concordiam ſubmonerent; is enim in partes æquales dividi nequit, ſemper aliquo medio numero rem mente, qui ambabus communis, eas iterum inter ſe conjungere poſſit. Quamobrem cœleſtes Deos impari numero gaudere dicunt, qui pacis ſemper ſint auctores; inferis vero parem eſſe gratum, à quibus ſemper diſcordia proficiſcatur; par enim numerus in duas æquas portiones diſpeſci poteſt, nihil reliqui exſiſtente, per quod rurſus partes in unum coeant. Ex imparibus veteres ad nuptias optimo jure quinarium deſumpſerunt; is enim primus eſt numerus, qui ex primis pari atque impari, inter ſe conjunctis exſiſteret, unitas enim numerus non eſt, ſed numerorum principium. Itemque quinque Deos in nuptiis invocabant, Jovem ſcilicet, atque Junonem adultos, Venerem quoque, Suadelam, & Dianam. Proponebant præterea ſponſæ aquam atque ignem; aut ut oſtenderent, hæc per ſe ac ſeorſim infœcunda, hunc quidem, cum nihil humiditatis contineat; illam vero, cum ſit frigida; ſed ad rerum procreationem, caliditatem, atque humiditatem inter ſe coire debere; eodemque pacto ad prolem conficiendam, viri atque uxoris conjunctione opus eſſe: aut ut eam admonerent, ut quemadmodum ignis res impuras expurgat, & quod in re ineſt fæcis excernit; aquaque ſordes cunctas eluit: ita ſe pudicam, ac puram præſtet, nihil umquam in ſe admittens, quod labe connubiales leges aliqua reſpergere valeat. Ferebatur etiam colus atque fuſus; itemque in mariti domum per ovis vellus nupta tranſibat; alios præterea ritus veteres in nuptiis adhibebant; quos, ut ad noſtrum propoſitum minus facientes, prætermittimus; nam paucos hos recenſuimus, ut oſtenderemus, quo pacto Junonis ſponſæ ſimulacrum eſſet effingendum; nam hoc Varro reticuit, cum hujuſmodi ſimulacrum Junonis in Samo inſula extare teſtatus eſt. Sed ad id revertamur, quod ex Pauſania dicebamus, Junonem ſcilicet ſponſam vocatam; rationemque, cur ita vocaretur, ex eodem in Bœoticis afferamus; quæ eſt hujuſmodi; Junonem ajunt iratam Jovi, incertum qua de cauſa, in Eubœam ſeceſſiſſe: Jovem cum placare eam non potuiſſet, ad Cithæronem, qui tunc Platæenſibus imperabat, veniſſe: fuiſſe vero Cithæronem nemini calliditate ſecundum. Ejus monitu Jupiter ſimulacrum è ligno fabricavit, illudque plauſtro veſtimentis velatum impoſuit: nam vulgus verò prodidit, Platæam eam eſſe, Aſopi filiam, quæ ſibi eſſet deſponſata, Id ubi ad Junonis aures pervaſit, accurrit illico, & ad plauſtrum accedens, veſte conſciſſa, ligneam eſſe effigiem comperit, quam novam eſſe nuptam putarat: falſam ſe itaque lætanti animo ferens, facile in gratiam cum Jove rediit. In ejus rei memoriam feſtos celebrabant dies, Dedala quæ

Numerus Par, & Impar.

Ignis, & aqua ſponſæ propoſita.

Juno ſponſa.

nuncupabantur. Hinc fabulam Euſebius ex Plutarcho ita interpretatur; Junonis ac Jovis bella, & diſſidia nihil aliud, quam elementorum intemperiem ſignificant; quæ, niſi certis proportionibus contemperentur, natura rerum ſoluta, magnam perniciem afferunt. Si ergo Jupiter, id eſt, calida virtus, ac ignea nimium exceſſerit, ſiccitate omnia pereunt: ſin verò Juno, humida ſcilicet & ventoſa natura Jovem aſpernata ſuperaverit, magna vis pluviæ delata diluvio cuncta vaſtabit: quod illis temporibus factum, Boëtiam maximè regionem probavit, quæ multitudine aquarum tecta fuiſſe dicitur: Quia quam primum tempeſtate tranſacta, terræ apparuerunt, Deorum reconciliatio facta fingitur: Prima vero omnium arborum quercus effloruit; quæ non modo piis hominibus (ut Heſiodus ait) verum etiam diluvii reliquiis opitulata eſt; cum glandes rami ferant, & apes eum tegat truncus.

Imago. 28. 2.

Junonia Roſa. Junonem veteres candidis liliis coronabant, quæ Junonis roſas appellabant; nam ejus lacte reſperſa, ut fabulis fertur, candida evaſerunt; fabulantur enim, Jovem ad ejus dormientis ubera Herculem infantem admoviſſe, ne eum ſuo lacte nutritum, tam infecto odio proſequeretur. Sed eum nimis avide lac exſugentem effeciſſe, ut Dea evigilaret, cognitumque, *Via Lactea.* ſtatim eſſe projectum, ita ut lac per cælum ſpargeretur; indeque ea cæli pars dealbaretur, quam viam lacteam, Aſtrologi vocant, aliquid etiam in terras inſtillaretur, ex quo lilia candeſcerent. Tertullianus teſtatur, Argis Junonis ſimulacrum fuiſſe, vitium ramis circumdatum, quod leonis pellem pedibus proculcabat: perinde atque in Bachi contumeliam pampinos geſtaret, leonemque calcaret, ut Herculi injuriam faceret, quos ambos privignos maximo odio inſectabatur. Lanuvij Juno ſoſpita, tanquam Dea tutelaris colebatur, ut Livius refert; ejuſque ſtatua ſicut Cicero teſtatur, caprina pelle amiciebatur, haſtam atque palmam geſtans. Feſtus de Junone Februali loquens, cur ea ita nuncuparetur, inquit, ei februario menſe ſacra fieri, cujuſque ferias eſſe Lupercalia, qua die mulieres februabantur à Lupercis amiculo Junonis, id eſt pelle caprina. Finxerunt præterea ipſius Junonis ſimulacrum Æream forficem præferens; ſumpta translatione (ut Suidas dicit) ab incidente capillos forfice, & purum corpus oſtendente: quod manus aeri cujus Juno eſt Symbolum, in humanis corporibus expugnandis tribuitur. In quodam Nervæ numiſmate, matrona eſt cum radiata corona in throno ſedens, læva ſceptrum, dextera forficem præfert Juno: Judicari poſſit: literæ tamen quæ in eo leguntur hæ ſunt, FORTUNÆ. P.R.

Non memini me de alio Junonis ſimulacro legiſſe, niſi quod aliqui eam tactam effingunt, manibus papaverum capita tenentem, ac ad pedes Jugum habentem; Hoc innuentes, quo pacto inter ſe conjuges conjuncti eſſe debeant, idem-

idemque refertur ad prolem ex eorum conjunctione exſiſtentem, hujus imaginis nullam apud antiquos mentionem invenio factam: præterquam quod Jugæ Junonis ara fuit Romæ in vico, qui ideo Jugarius dictus eſt, ut Feſtus ait, quod ad hanc aram veteri ritu nubentes, vinculis jungebantur in omen futuræ concordiæ. Et Servius ſuper illa Virgilii verba IV. Æneid.

Ne cui me vinclo vellem ſociare jugali:

Jugali, inquit, propter jugum, quod imponebatur matrimonio conjungendis; Unde etiam Juno Jugalis dicitur. Et cum Dido ſe Æneæ matrimonio conjungere ſtatuiſſet, ſacrificaſſe ibidem legitur.

Junoni ante omnes, cui vincla jugalia curæ.

Ex quo nonnulli, itemque ex Veneris imagine, quæ cum compedibus pingitur, matrimonium expreſſerunt, quod collum jugo ſubmiſerit, & pedes compedibus habeat vinctos. Id alii ex Hymenæo derivarunt, qui nuptiis præeſſe credebatur: in quibus eum olim, quibuſdam conceptis precibus invocabant, ut is ſuo numine præſens, matrimonium fortunaret. Sed & aliis quibuſdam ritibus antiqui conjugalem concordiam adumbrabant: nam conjugibus fauſta quæque precati, in nuptiis à male ominatis verbis parcebant: quare ſæpe cornicem nominabant, ut inferius in concordiæ imagine videbimus; Junonique Jugali ſacrificantes, fel ex victima extrahebant, idque poſt altare projiciebant, ut oſtenderent inter conjuges nihil amatoris intercedere, quod eſt, eos vacare omni diſſidio, atque odio debere. Atque ideo veteres in nuptiis celebrandis, Hymenæum invocandum ſanxerunt; non quod is matrimonium inſtituiſſet, ſed quod poſt multos graveſque labores, atque diſcrimina, ad optatas tandem nuptias maxima cum felicitate perveniſſet. Res autem ita à Luctatio Statii interprete lib. III. Theb. narratur; Hymenæus puer Athenienſis fuit; is, cum annos puerilis ætatis excederet, neque adhuc virum poſſet implere, ea pulcritudine præditus fuiſſe dicitur, ut fœminam mentiretur. Hic cum unam ex civibus ſuis virginem nobilem adamaſſet, ipſe mediocribus ortus parentibus, quia nuptias deſperabat; quod poterat tamen, puellam extrema amoris linea diligens, animum ſolo ſatiabat aſpectu. Cumque nobiles fœminæ cum virginibus ſacra Cereris Eleuſinæ celebrarent, ſubito Piratarum adventu raptæ ſunt: inter quas etiam Hymenæus, qui illo & amatam fuerat ſubſecutus, & ipſe puella creditus. Cum igitur per longinqua maria prædam piratæ vexiſſent, ad quandam regionem tandem delati perveniunt, ibique ſomno oppreſſi, ab inſequentibus ſunt interempti. Hymenæus, relictis ibi virginibus reverſus Athenas, pactus eſt à civibus dilectæ nuptias, ſi eis filias ſuas reſtituiſſet: quas ubi pro voto reſtituit, exoptatam accepit uxorem: quod conjugium quia felix fuerat, placuit Athenienſibus nomen Hymenæi nuptiis miſcere

Matrimonium.

Hymenæus

Fel projectum.

Narratio de Hymenæo.

Hæc

Hæc Luctatius. Sed Donatus in Adelph. Terent. atque Servius in primum Æneid. ipſum etiam Hymenæum tradunt puellas liberaſſe, cum piratas ſomno fatigatos interfeciſſet. Hæc Græci de nuptiarum ſuarum Deo: ſed Romani ominis cauſa Thalaſſionem in nuptiis invocabant. Res ita habet; quemadmodum eam Livius deſcribit; Romæ ſcilicet in raptu Sabinarum virginem unam, longe ante alias ſpecie & pulcritudine inſignem à globo Thalaſſii cujuſdam raptam fuiſſe; multiſque ſciſcitantibus, cuinam eam ducerent, identidem, nequis eam violaret, Thalaſſio ferri, clamitatum: propter quod nuptialem hanc vocem factam. Aut hic ritus inde originem trahit; quod Thalaſſio, juxta Varronis ſententiam, ſignum ſit lanificii: nam Thalaſſionem vocabant quaſillum vas utique lanificiis aptum: ut hac voce ſæpius repetita, ſponſam admonerent, quodnam ejus eſſet munus futurum: id etiam Plutarchus in problematibus confirmat, referens quoque, quod ſuperius de colo, atque fuſo, atque tranſitu per vellus ovillum diximus: ſed & Feſtus vult ſponſam ſupra id ſedere ſolitam; ex eo enim lana ſumitur, quæ poſtea colo aptatur; atque hæc verba concepta dixiſſe; Ubi tu Cajus, ego Caia: quibus verbis deſignabatur, omnia inter maritum atque uxorem communia eſſe debere. Atque ſenſerunt aliqui, hujuſmodi nomen in nuptialibus cæremoniis fuiſſe adhibitum, in Caiæ Cæciliæ memoriam, quæ eadem Tanaquil Tarquinii Priſci uxor fuit, mulier ſane ſapiens, atque omni virtutum genere prædita, quæque domum ſumma cum providentia adminiſtravit. Quare Plinius ex Varrone refert. Romæ magna cum religione ejus fuſum, atque colum fuiſſe ſervatum; crepidas aliqui addunt. Hincque factum eſſe aſſerunt, ut ſponſa, ubi primum viri domum ingrederetur, ſecum colum una cum lana, atque fuſo afferret, ut ſcilicet ſe ad virtutem mulieris hujus imitandam excitaret, quæ ſuis laboribus regiam veſtem Servio Tullio ſuo genero confeciſſe fertur. Hanc poſtea ad fortunæ templum ſuſpenderunt. Cingulo inſuper nupta cingebatur, quod vir in lecto ſolvebat. Factum id ex lana ovis Sextus Pompejus dicit; ut ſicut illa in glomis ſublata conjuncta inter ſe eſt; Sic vir ſuus ſecum vinctus, conjunctuſque eſſet. Cingulum id Herculano nodo victum, vir ominis cauſa ſolvebat, ut ſic ipſe felix in ſuſcipiendis liberis eſſet. Sicut Hercules fuit, qui LXX. liberos reliquit. In quo Deam Virginenſem vir invocabat, quæ faſciis virginalibus feliciter ſolvendis præeſſe credebatur. Hanc Deam ut D. Auguſtinus lib. VI. de Civit. Dei ex Varrone refert, una cum magna Deorum turba in cubiculum ferebant, ut iis opitulantibus, vir facilius virginalem florem decerperet, neque ſponſa id reformidaret, cum tot Deos præſentes cerneret, qui eam ad ſeſe marito permittendam hortabantur, quolibet ſuum munus exercente; nam diſtincta erant inter eos munera. Sed Coryphæi Venus

Thalaſſius in nuptiis invocatus.

atque

atque priapus erant. Sed quid opus eſt referre Deorum numerum, qui ab antiquis nuptiis præponebantur, cum ſit fere innumerabilis? neque id mirum; nam (ut ſupra diximus) apud Veteres mos fuit, ut ſingulis hominum actionibus ſingulos Deos præficerent; qui etſi interdum non erant inter ſe numine diverſi, cognominibus tamen diſtinguebantur, quod ex Martiano Capella Lib. II. Philol. patet, ubi eandem Junonem ob quatuor munera, quibus in matrimonio fungi putabatur, quatuor cognominibus inſignit, quæ ſunt Interduca, Domiduca, Unxia atque Cinxia. Verba ſunt hujuſmodi; Jure te mortales puellæ debent in nuptias convocare, ut earum & itinera protegas, & in optatas domos ducas; & cum poſtes, inquit, fauſtum nomen affigas, & cingulam ponentes in Thalamis, non relinquas. Sed jam de Diis nuptialibus ſatis, de quibus nullam eorum Imaginem apud antiquos me legiſſe memini: revertamur ad ritus, qui in nuptiis adhibebantur, quatenus ad Hymenæi effigiem pertineant. Solebant olim vittis poſtes ornare ac eoſdem adipe ungere, ne quid mali medicamenti inferretur. Mariti nuces ſpargebant, pueris magno cum ſtrepitu eos colligentibus, ne ſponſæ clamor, dum Faſciam Virginalem ſibi ſolui nollet, circumſtantibus audiretur. Aliis placuit ea id gratia factum, ut ſe puerilibus omnibus ludis renunciare, & juvenilia cuncta ludicra relinquere maritus eo indicio teſtaretur. Varro ſpargendarum nucum hanc eſſe rationem putabat, ut Jovis omine matrimonium celebraretur, ut nova nupta matrona eſſet, ſicut Juno. Nam nuces in tutela erant Jovis. Sed de his hactenus. Pingebatur Hymæneus coronatus floribus & ameraco dextera facem tenens, ſiniſtra flammeum (lutei Velaminis id genus) quo velo novæ nuptæ [ſe] tegebant, idque flammeum vocabatur, quo boni ominis cauſa eas velari ſolitas Sex. Pompejus tradit. idcirco quod eo aſſidue Flaminica uteretur; cui divortium facere non licebat. Sed tamen non incommode referri poteſt, ad ſponſæ ruborem atque verecundiam innuendam, quam idem dicamus licet cum Pudore, quem antiqui tamquam Deum venerabantur: quare ei Athenis altare erat dicatum; Lacedæmone vero ſimulacrum poſitum fuit ea de cauſa, quam Pauſanias in Laconicis narrat; Cum Icarius Ulyſſi Penelopem nuptum dediſſet, Ulyſſis animum tentavit, numquid Lacedæmone domicilium habere vellet. Quæ ſpes ubi hominem fefellit, filiam orare cœpit, ne ſe desereret, atque ut ſecum permaneret. Quin & Ithacam jam proficiſcentem in curru proſequutus, multis eam ſolicitabat precibus. Ulyſſes, tandẽ victus hominis importunitate, puellæ optionẽ dedit, vel ſe ut ſequeretur, ſi id mallet, vel cum patre Lacedæmonem rediret. Ibi illam ajunt, nihil ſane reſpondiſſe, ſed faciem tantum velaſſe: Icarium, cum ſibi probe noſſe videretur, quid illa animi haberet, ut cum Ulyſſe abiret, permiſiſſe. Signum vero pudoris ea in viæ parte dedicaſſe, quo Penelope, cum faciem velavit, pervenerat; quod forte facie tecta effictũ erat.

Imago Hymenei.

Imago 29. a.

M Quare

Digitized by Google

Quare non temere recens nupta faciem flammeo velabat, quod ſiniſtra Hymenæus geſtabat; qui & in pedibus croceos ſoccos habebat. Sed ejus imago præclare à Catullo in Epithalamio in Nuptias Juliæ & Manlii adumbratur, his verbis;

Collis ô Heliconii
Cultor, Uraniæ genus,
Qui rapis teneram ad virum
Virginem ô Hymenæe Hymen:
Cinge tempora floribus
Suave olentis amaraci;
Flammeum cape lætus: huc
Huc veni, niveo gerens
Luteum pede ſoccum.
Excituſque hilari die,
Nuptialia concinens
Voce carmina tinnula,
Pelle humum pedibus,
Pineam quate tædam.

Seneca vero in Medea ſic eundem effinxit his verſibus;

Et tu, qui facibus legitimis ades,
Noctem diſcutiens, auſpice dextera,
Huc incede, gradu marcidus ebrio,
Præcingens roſeo tempora vinculo.

Claudianus etiam in Epithalamio Palladii & Serenæ ita de Hymenæo canit;

Dulce micant oculi, meas infecerat igni
Solque pudorque genas: dubiam lanuginis umbram
Cæſaries intonſa tegit.

MAGNA MATER.

TERRAM exiſtimavere veteres, omnium Deorum primam; quam Ideo Magnam matrem, atque Deorum matrem dixerunt; & pro naturæ ejus varietate, diverſiſque qualitatibus, multa ac varia ei nomina impoſuerunt, multiplici cultu affecerunt, ac diverſas illi ſtatuas poſuerunt. Quam obrem, cum de ea, prout interdum ſub Junonis nomine intelligebatur, ſuperius diſſeruerimus; nunc dicendum reſtat de aliis imaginibus, quæ aliarum Dearum nomine inſignitæ, terram nobis repræſentant; cui uni rerum naturæ partium, juxta Plinii ſententiam lib. II. naturalis hiſtoriæ, eximia propter merita cognomen indidimus Maternæ venerationis. Sic hominum illa, ut cœlum Dei, quæ nos naſcentes excipit. Itaq; ſolebant veteres editum infantem ſtatim in terra deponere, tanquam ſi collocaſſent in ulnis omnium rerum

Terra cur Mater dicta.

Digitized by Google

rerum matris: quem & illico levabant; cui rei Deam dictam Levanam præpoſuerunt: ſicut & Cuninam Deam colebant, quam infantes in cunis tueri, & faſcinum ſubmovere credebant. Erat & Vagitanus Deus, qui infantium vagitibus præeſſe exiſtimabatur. Paventia puerorum pavoris Dea dicebatur. Eduſa & Potina Deæ præſides exiſtimatæ ſunt infantum eduliis & potionibus. Quare terra naſcentes nos ubi ſtatim exceperit, natos alit, ſemelque editos ſuſtinet ſemper; noviſſime complexa gremio, jam à reliqua natura abdicatos, tum maxime ut mater operit. Neque homines tantum, aut belluæ, ſed omnia quæ hic ſunt, à Terra vitam haurire, ab eaque ali, ac conſervari videntur. Merito igitur magna mater Deorum ipſorum mater appellatur; Nam Dii qui à veteribus colebantur, aliquando mortales fuiſſe perhibentur, ac ea terræ fructibus victitaſſe conſtat, inſtar mortalium cæterorum; Hæc eadem eſt, atque Ops, Cybele, Veſta, Rhea, Ceres, aliæque quæ Terram aliquo modo ſignificant: quarum nomina, fabulas, ac alia quæ de iis jactantur, à nobis hic declarabuntur, cum earum imagines deſcribemus, ſi opportune ceciderit: Nam ſicut pictores tabulas omnibus ornamentis conveſtiunt, quæ intuentium oculos oblectare poſſint; ita & nos has à nobis adumbratas Imagines, omni pigmentorum genere diſtinguere decrevimus, quo legentium animos majori voluptate perfundant. Nam hic interdum nomen aliquod expono, aliquando fabulam interſero, quam vel longa interpretatione declaro, vel leviter perſtringo; nec omitto aliquid attingere, quod ad hiſtoriam pertineat. Omnia vero hæc ita præſtare ſtudeo, ut loco fiant; qua ex re ſi non magnam aliquam oblectationem lectoribus creo, & certe non mihi videor multum moleſtiæ afferre; cum rerum Varietas per ſe nata ſit, faſtidium magna ex parte levare; Magna ergo mater Ops ab antiquis fuit appellata, ab ope ſcilicet præbenda; quia nihil eſt, quod mortalibus majori ſit adjumento ad vitam tolerandam ipſa terra; quam & Homerus ζειδώρου, hoc eſt, vitæ elargitricem cognominat; ea namque ubi commode degere poſſimus, undeque victitemus, affatim ſuppeditat plurimisque rationibus, piiſſimæ Matris inſtar nobis prodeſt. Quare Martianus eam deſcribens, inquit eam grandævam, corpulentamque eſſe: quod cum iis conſentit, quæ Pauſanias in Achaicis, de quodam Telluris ſimulacro refert, quam vocabant Lutiſternon, id eſt latum pectus habentem. Hæc quamvis fœcunda, circumfuſaque partubus, tamen floridam, diſcoloramque veſtem herbida palla contexuerat; in qua totus gemmarum, metallorumque Cenſus, atque omnium proventus, frugumque & ſationum larga admodum ubertate ferebantur. Ex hac Imagine Terram quivis intellexerit, quam Varro vult, ut Divus Auguſtinus refert, Opem vocari; quod humana Opera melior evadat; & quo magis colitur, eo uberiores fructus proferat: eamdem dicit Proſerpinam nuncupari ex ea *Ops.*

Digitized by Google

fructum veniant, defluunt, qua propter ei abſciſſa virilia feruntur. Sed jam ad magnam matrem revertamur, quæ olim maxima pompa è Phrygia Romam eſt advecta: legatos enim eo Senatus miſerat, cum de ea in urbem accerſenda libris Sybyllinis eſſent admoniti. Navis autem qua id ſimulacrum vehebatur, in faucibus amnis Tyberini vado hæſerat, nec ulla vi inde amoveri poterat. Tunc Claudia veſtalis quæ de pudicitia male audiebat, (nam eam comptiorem, ac in hominum conſuetudine liberiorem animadvertentes in ſuſpicionem parum integræ ejus pudicitiæ venerant) manibus ad Deam levatis, tu optime noſti, inquit, me impudicam vulgo exiſtimari. Quare te precor, ut ſi ejus criminis ſim rea, de me tu pœnas ſumas: ſin ſemper me caſtam integramque cuſtodivi, in hujus rei argumentum meam pudicam manum ſequi ne detrectes. His dictis, cingulo navem, alligavit, quam facillime, quo voluit, traxit, maximo cum ſpectantium ſtupore. De ea autem virgine nemo poſtea auſus eſt unquam aliquid, quod ejus famam læderet, loqui; imo ne ſuſpicari quidem. Hoc operæ pretium arbitratus ſum narrare, ut qui pudicitiæ imaginem exprimere vellet, habent unde Exemplar deſumant: Licet multa eaque præclara argumenta non deſint, quæ ſparſim hoc in libro ſunt diſſeminata, ad quæ facile quis eam effingat. Hujus Deæ ſimulacrum Romam advectum, in atro lapide erat exſculptum, quod cum eo perveniſſet, ubi Almon in Tiberim influit, à ſacerdotibus ex navi in plauſtrum fuit impoſitum, quod à duabus vaccis trahebatur: atque in urbem maxima cum pompa, & populi publica lætitia fuit receptum; Quotannis vero eadem pompa celebrabatur, & carpentum, quo vehebatur ſimulacrum, Almonis undis, immo etiam ipſum ſimulacrum & ſacerdotes, gladii quoque abluebantur; quod oſtendit Ovidius in Faſtis, ſic dicens:

Imago 31. 2.

Eſt locus, in Tiberim quo lubricus influit Almon,
Et nomen magno perdit in amne minor.
Illic purpurea canus cum veſte ſacerdos
Almonis dominam, ſacraque lavit aquis.

In hac pompa currum præcedebant multi nudis pedibus, qui longe obſcœniſſima de hac Dea, & ejus amaſio Aty concinebant. Quare D. Auguſtinus lib. 11. de Civit. Dei exſecrabiles hos ritus deteſtans, Ante ejus lecticam, inquit, die ſolemni lavationis ejus talia per publicum canebantur à nequiſſimis ſcenicis, qualia non dico Matrem Deorum, ſed matrem qualemcunque Senatorum, vel quorumlibet Honeſtorum virorum, immo vero qualia nec matrem ipſorum ſcenicorum deceret audire. Herodianus in hiſtoria Commodi idem teſtatur, dicens; Veris initio, ſolemnique die pompam Matri deûm Romani celebrant, in ea quæ apud quemque ſunt divitiarum præcipua, ſupellexque materiæ, aut artis ſpectandæ, præferri ante Deam ſolent; paſſimque omnibus ludendi licentia permiſſa, ſic ut perſonas

ſonas induant, quas cuique libitum. Alii quoque feſti dies, ludi, ſacrificiaque in hujus Deæ honorem apud veteres ſunt inſtituti. Sed quia ad rem nobis propoſitam minime facere videntur, de eis dicere omittamus. Sed tantum dicamus, ei Porcam mactatam fuiſſe; hæc enim bellua, cum copioſam prolem uno partu effundat, maximè terræ fœcunditatem imitatur. Ovidius refert, ei, cum primum Romam ingreſſa eſſet, indomitam juvencam fuiſſe immolatam, Romanis fortaſſe Ægyptiorum morem exprimentibus, qui hieroglyphicis ſuis literis terram volentes innuere, bovem (ut Macrobius ſcribit) aut Vaccam deſcribebant. Apud Tacitum legitur, quoſdam Germaniæ populos Matri Telluri divinos honores tribuiſſe, tanquam quæ cunctas immortalium res adhiberetur. Sed cum ij (ut ſuperius diximus) templis, ac ſimulacris carerent, divinam ei rem in luco faciebant. Erat currus, pannis opertus, quem nefas erat cuiquam præterquam ſacerdoti attingere, ut qui ſolus ſciret, ibi Deam eſſe: quare nuſquam ab eo curru recedebat, quem duæ vaccæ per eam regionem trahebant. Tunc feſti dies omnibus incolis indicebantur; arma tractare non licebat, ſed ea clauſa omnibus erant: regio univerſa pace, atque ocio abundabat: loca autem, per quæ Dea iter feciſſet, maxima cum religione colebantur. Cum hæc diuturna peregrinatione defeſſa eſſet, neque amplius apud mortales verſari vellet; currum, quo vecta fuiſſet, quodam in lacu, una cum veſtibus, quibus tecta fuiſſet, immo & ipſam quoque abluebant. Servi vero, qui id opus præſtitiſſent, numquam amplius exiſtebant, abſorpti lacu illo: quod mirum in modum eorum populorum animos religione opplebat, & numinis majorem venerationem injiciebat. Hæc eadem (ut & Tacitus refert) ab aliis quoque Germaniæ populis colebatur, nullum ejus ſimulacrum habentibus: qui tamen in ejus religionis argumentum, apri imaginem ferebant; quam omnium armorum inſtar ex ſtimabant, ſibi id perſuadentes, eo ſe præſidio tutos ac incolumes à cunctis periculis, atque hoſtium vi conſervandos. In numiſmate quodam Fauſtinæ Magna mater ita exprimitur: Eſt mulier, corona turrita redimita; hæc ſedet, dextero brachio ſedi innixa; ſiniſtra Clypeum continet, ſupra genu collocatum; ex utroque latere ſingulos leones habet. Eadem & Cybele, à quodam ſcilicet Phrygiæ monte fuit nuncupata. Sed Feſtus Pompejus vult eam dictam ἀπὸ τοῦ κύβου, qui eſt cubus, quin & eadem ratione ei cubus ab antiquis dicabatur, quo terræ ſtabilitas monſtrabatur: Nam quocumque tandem modo cubus jaciatur, ſemper rectus ſtabit. Ejus imago cum ea conſentit, quam ſupra Magnæ Matri attribuimus; nam & caput turrita corona habet ornatum, quemadmodum Lucretius de ea dicit lib. II.

Magnæ matris victima.

Tellus à Germanis Dea habita.

Cybele.

Cubus.

Muralique caput ſummum cinxere corona:
Eximiis munita locis, quod ſuſtinet urbes.

Hae

berbes, inter ſe ſimiles, militaribus indumentis, ornati gladios ad femur, haſtaſque in manibus habentes effingebantur; ſtellarumque loco, de quibus ſupra dixi, flammulæ eorum capiti adpingebantur. Nam ſcribit Diodorus Siculus, Orpheum, cum tempeſtate unà cum cæteris Argonautis agitaretur, Deis Samothracibus vota feciſſe pro ſalute, ac columitate; & extemplo ſedatam tempeſtatem, cum duo aſtra ſupra Caſtoris, atque Pollucis capita cecidiſſent; Deorumque providentia ſe ſervatos credidere. Unde factum eſt, ut qui tempeſtate deprehenſi forent, Dioſcuris vota facerent. Itaque Pauſanias quamdam Neptuni ſtatuam, apud Corinthios exſiſtentem, deſcribens, in baſi inquit Caſtores fuiſſe exſculptos, ut qui navibus, atque nautis ſalutaria numina crederentur: nam maxima aliqua tempeſtate in mari orta, ſolent interdum quidam ignes in ſublime micare, qui tranquillitatis paulo poſt futuræ ſpem præbent; de quibus Seneca, ac Plinius ſcribunt: hi, cum in aere ſe oſtendant, qui pro Junone capitur; non injuria gemini fratres, Caſtor, atque Pollux Junoni ſunt comites attributi.

Caſtoris opem cur nautæ implorarent.

Sed iterum ad Junonem veniendum; quam fabulæ fingunt, ut Theopompus atque Hellanicus recitant, quondam à Jove pedibus vinctam catenis aureis, ex quibus etiam graviſſima ferri moles dependebat: itaque ea in ſublime pendula viſebatur. Hoc eo ſpectare arbitror, quod ea aeris pars, quæ ab æthere longiſſime recedit, in qua, ut omnium denſiſſima, nubes, caligo, pluviæ, aliaque hujuſmodi procreantur, facile cum aqua, atque terra coit, quæ elementa, cum ſint gravia, ſemper ſidunt. Apud Pauſaniam eſt legere, in quadam Boëtiæ parte Junoni fanum conſecratum, in qua ingens ſimulacrum ejuſdem ſtantis exſiſtebat: eam vero ibi ſponſam appellabant. Sed id nominis magis jure ei in inſula Samo attribuendum fuiſſe exiſtimo, quam olim, ut Lactantius ex Varrone refert, Partheniam vocabant, ex Junone, quod adoleſcentula ac virgo ibi degiſſe feratur, ibidemque Jovi matrimonio conjunctam. Itaque in templo, quod in eo loco habebat, ei ſimulacrum erat poſitum, quod ſponſæ ſpeciem referret, quæ forte flammeo obnubebatur; quod velum ita à flammeo colore, qui eſt ruber, dicebatur, quia ſcilicet recens nuptæ ingenuo quodam debeant rubore perfundi. Itaque Varro ſcribit, apud antiquos morem fuiſſe; ut nocte tantum nuper nupta cum marito coiret, perinde atque per noctis tenebras minus erubeſcerent. Eædem ad mariti ædes noctu lecticæ vehebantur, quæ à mulis, ſive bobus geſtabatur; quemadmodum Suidas narrat: ubi ſponſa in medio ſedebat, ejus latera ex una parte marito, ex altera honeſtiſſimo aliquo aut amico, aut propinquo claudente. Eis quinque pueri totidem faces præferebant, ut ex Plutarcho in Problematibus nuptialibus habetur: quibus cum nocturnæ tenebræ diſpellebantur, tum fauſtum omen afferebatur, fore ut ex illo matrimonio fœcunda proles oriretur: generare enim

Flammeum nuptarum velum.

Faces præferebantur nuptiis.

enim nil aliud eſt, quam in lucem edere. Hæ faces quinarium numerum non excedebant; nam opinantur aliqui, mulierem uno partu ad quinctum pervenire poſſe, ibique ſiſtere. Sed alii, rem ſubtilius conſiderantes, veteres, numerum imparem in nuptiis adhibuiſſe dicunt, ut eo pacem atque concordiam ſubmonerent; is enim in partes æquales dividi nequit, ſemper aliquo medio numero rem mente, qui ambabus communis, eas iterum inter ſe conjungere poſſit. Quamobrem cœleſtes Deos impari numero gaudere dicunt, qui pacis ſemper ſint auctores; inferis vero parem eſſe gratum, à quibus ſemper diſcordia proficiſcatur; par enim numerus in duas æquas portiones diſpeſci poteſt, nihil reliqui exſiſtente, per quod rurſus partes in unum coeant. Ex imparibus veteres ad nuptias optimo jure quinarium deſumpſerunt; is enim primus eſt numerus, qui ex primis pari atque impari, inter ſe conjunctis exſiſteret, unitas enim numerus non eſt, ſed numerorum principium. Itemque quinque Deos in nuptiis invocabant, Jovem ſcilicet, atque Junonem adultos, Venerem quoque, Suadelam, & Dianam. Proponebant prætetea ſponſæ aquam atque ignem; aut ut oſtenderent, hæc per ſe ac ſeorſim infœcunda, hunc quidem, cum nihil humiditatis contineat; illam vero, cum ſit frigida; ſed ad rerum procreationem, caliditatem, atque humiditatem inter ſe coire debere; eodemque pacto ad prolem conficiendam, viri atque uxoris conjunctione opus eſſe; aut ut eam admonerent, ut quemadmodum ignis res impuras expurgat, & quod in re ineſt fæcis excernit; aquaque ſordes cunctas eluit: ita ſe pudicam, ac puram præſtet, nihil umquam in ſe admittens, quod labe connubiales leges aliqua reſpergere valeat. Ferebatur etiam colus atque fuſus; itemque in mariti domum per ovis vellus nupta tranſibat; alios præterea ritus veteres in nuptiis adhibebant; quos, ut ad noſtrum propoſitum minus facientes, prætermittimus; nam paucos hos recenſuimus, ut oſtenderemus, quo pacto Junonis ſponſæ ſimulacrum eſſet effingendum; nam hoc Varro reticuit, cum hujuſmodi ſimulacrum Junonis in Samo inſula extare teſtatus eſt. Sed ad id revertamur, quod ex Pauſania dicebamus, Junonem ſcilicet ſponſam vocatam; rationemque, cur ita vocaretur, ex eodem in Bœoticis afferamus; quæ eſt hujuſmodi; Junonem ajunt iratam Jovi, incertum qua de cauſa, in Eubœam ſeceſſiſſe: Jovem eum placare eam non potuiſſet, ad Cithæronem, qui tunc Platæenſibus imperabat, veniſſe: fuiſſe vero Cithæronem nemini calliditate ſecundum. Ejus monitu Jupiter ſimulacrum è ligno fabricavit, illudque plauſtro veſtimentis velatum impoſuit: nam vulgus verò prodidit, Platæam eam eſſe, Aſopi filiam, quæ ſibi eſſet deſponſata. Id ubi ad Junonis aures pervaſit, accurrit illico, & ad plauſtrum accedens, veſte conſciſſa, ligneam eſſe effigiem comperit, quam novam eſſe nuptam putarat: falſam ſe itaque lætanti animo ferens, facile in gratiam cum Jove rediit. In ejus rei memoriam feſtos celebrabant dies, Dedala quæ

Numerus Par, & Impar.

Ignis, & aqua ſponſæ propoſita.

Juno ſponſa.

nun-

Digitized by Google

nuncupabantur. Hinc fabulam Euſebius ex Plutarcho ita interpretatur; Junonis ac Jovis bella, & diſſidia nihil aliud, quam elementorum intemperiem ſignificant; quæ, niſi certis proportionibus contemperentur, natura rerum ſoluta, magnam perniciem afferunt. Si ergo Jupiter, id eſt, calida virtus, ac ignea nimium exceſſerit, ſiccitate omnia pereunt: ſin verò Juno, humida ſcilicet & ventoſa natura Jovem aſpernata ſuperaverit, magna vis pluviæ delata diluvio cuncta vaſtabit: quod illis temporibus factum, Boëtiam maximè regionem probavit, quæ multitudine aquarum tota fuiſſe dicitur: Quia quam primum tempeſtate tranſacta, terræ apparuerunt, Deorum reconciliatio facta fingitur: Prima vero omnium arborum quercus effloruit; quæ non modo piis hominibus (ut Heſiodus ait) verum etiam diluvii reliquiis opitulata eſt; cum glandes rami ferant, & apes cum tegat truncus.

Imago. 28. 2.

Junonia Roſa.

Junonem veteres candidis liliis coronabant, quæ Junonis roſas appellabant; nam ejus lacte reſperſa, ut fabulis fertur, candida evaſerunt; fabulantur enim, Jovem ad ejus dormientis ubera Herculem infantem admoviſſe, ne eum ſuo lacte nutritum, tam infecto odio proſequeretur. Sed cum nimis avide lac exſugentem effeciſſe, ut Dea evigilaret, cognitumque,

Via Lactea.

ſtatim eſſe projectum, ita ut lac per cælum ſpargeretur; indeque ea cæli pars dealbaretur, quam viam lacteam, Aſtrologi vocant, aliquid etiam in terras inſtillaretur, ex quo lilia candeſcerent. Tertullianus teſtatur, Argis Junonis ſimulacrum fuiſſe, vitium ramis circumdatum, quod leonis pellem pedibus proculcabat: perinde atque in Bachi contumeliam pampinos geſtaret, leonemque calcaret, ut Herculi injuriam faceret, quos ambos privignos maximo odio inſectabatur. Lanuvij Juno ſoſpita, tanquam Dea tutelaris colebatur, ut Livius refert; ejuſque ſtatua ſicut Cicero teſtatur, caprina pelle amiciebatur, haſtam atque palmam geſtans. Feſtus de Junone Februali loquens, cur ea ita nuncuparetur, inquit, ei februario menſe ſacra fieri, cujuſque ferias eſſe Lupercalia, qua die mulieres februabantur à Lupercis amiculo Junonis, id eſt pelle caprina. Finxerunt præterea ipſius Junonis ſimulacrum Æream forficem præferens; ſumpta translatione (ut Suidas dicit) ab incidente capillos forfice, & purum corpus oſtendente: quod manus aeri cujus Juno eſt Symbolum, in humanis corporibus expugnandis tribuitur. In quodam Nervæ numiſmate, matrona eſt cum radiata corona in throno ſedens, læva ſceptrum, dextera forficem præfert Juno: Judicari poſſit: literæ tamen quæ in eo leguntur hæ ſunt, FORTUNÆ. P.R.

Non memini me de alio Junonis ſimulacro legiſſe, niſi quod aliqui eam tactam effingunt, manibus papaverum capita tenentem, ac ad pedes Jugum habentem; Hoc innuentes, quo pacto inter ſe conjuges conjuncti eſſe debeant, idem-

Digitized by Google

idemque refertur ad prolem ex eorum conjunctione exſiſtentem, hujus imaginis nullam apud antiquos mentionem invenio factam: præterquam quod Jugæ Junonis ara fuit Romæ in vico, qui ideo Jugarius dictus eſt, ut Feſtus ait, quod ad hanc aram veteri ritu nubentes, vinculis jungebantur in omen futuræ concordiæ. Et Servius ſuper illa Virgilii verba IV. Æneid.

Ne cui me vinclo vellem ſociare jugali:

Jugali, inquit, propter jugum, quod imponebatur matrimonio conjungendis; Unde etiam Juno Jugalis dicitur. Et cum Dido ſe Æneæ matrimonio conjungere ſtatuiſſet, ſacrificaſſe ibidem legitur.

Junoni ante omnes, cui vincla jugalia curæ.

Ex quo nonnulli, itemque ex Veneris imagine, quæ cum compedibus pingitur, matrimonium expreſſerunt, quod collum jugo ſubmiſerit, & pedes compedibus habeat vinctos, Id alii ex Hymenæo derivarunt, qui nuptiis præeſſe credebatur: in quibus eum olim, quibuſdam conceptis precibus invocabant, ut is ſuo numine præſens, matrimonium fortunaret. Sed & aliis quibuſdam ritibus antiqui conjugalem concordiam adumbrabant: nam conjugibus fauſta quæque precati, in nuptiis à male ominatis verbis parcebant: quare ſæpe cornicem nominabant, ut inferius in concordiæ imagine videbimus; Junonique Jugali ſacrificantes, fel ex victima extrahebant, idque poſt altare projiciebant, ut oſtenderent inter conjuges nihil amatoris intercedere, quod eſt, eos vacare omni diſſidio, atque odio debere. Atque ideo veteres in nuptiis celebrandis, Hymenæum invocandum ſanxerunt; non quod is matrimonium inſtituiſſet, ſed quod poſt multos graveſque labores, atque diſcrimina, ad optatas tandem nuptias maxima cum felicitate perveniſſet. Res autem ita à Luctatio Statii interprete lib. III. Theb. narratur; Hymenæus puer Athenienſis fuit; is, cum annos pueriles ætatis excederet, neque adhuc virum poſſet implere, ea pulcritudine præditus fuiſſe dicitur, ut fœminam mentiretur. Hic cum unam ex civibus ſuis virginem nobilem adamaſſet, ipſe mediocribus ortus parentibus, quia nuptias deſperabat; quod poterat tamen, puellam extrema amoris linea diligens, animum ſolo ſatiabat aſpectu. Cumque nobiles fœminæ cum virginibus ſacra Cereris Eleuſinæ celebrarent, ſubito Piratarum adventu raptæ ſunt: inter quas etiam Hymenæus, qui illo & amatam fuerat ſubſecutus, & ipſe puella creditus. Cum igitur per longinqua maria prædam piratæ vexiſſent, ad quandam regionem tandem delati perveniunt, ibique ſomno oppreſſi, ab inſequentibus ſunt interempti. Hymenæus, relictis ibi virginibus reverſus Athenas, pactus eſt à civibus dilectæ nuptias, ſi eis filias ſuas reſtituiſſet: quas ubi pro voto reſtituit, exoptatam accepit uxorem: quod conjugium quia felix fuerat, placuit Athenienſibus nomen Hymenæi nuptiis miſcere

Matrimonium.

Hymenæus

Fel projectum.

Narratio de Hymenæo.

Hæc

Hæc Luctatius. Sed Donatus in Adelph. Terent. atque Servius in primum Æneid. ipſum etiam Hymenæum tradunt puellas liberaſſe, cum piratas ſomno fatigatos interfeciſſet. Hæc Græci de nuptiarum ſuarum Deo: ſed Romani ominis cauſa Thalaſſionem in nuptiis invocabant. Res ita habet; quemadmodum eam Livius deſcribit; Romæ ſcilicet in raptu Sabinarum virginem unam, longe ante alias ſpecie & pulcritudine inſignem, a globo Thalaſſii cujuſdam raptam fuiſſe, multiſque ſciſcitantibus, cuinam eam ducerent, identidem, ne quis eam violaret, Thalaſſio ferri, clamitatum: propter quod nuptialem hanc vocem factam. Aut hic ritus inde originem trahit; quod Thalaſſio, juxta Varronis ſententiam, ſignum ſit lanificii: nam Thalaſſionem vocabant quaſillum vas utique lanificiis aptum: ut hac voce ſæpius repetita, ſponſam admonerent, quodnam ejus eſſet munus futurum: id etiam Plutarchus in problematibus confirmat, referens quoque, quod ſuperius de colo, atque fuſo, atque tranſitu per vellus ovillum diximus: ſed & Feſtus vult ſponſam ſupra id ſedere ſolitam; ex eo enim lana ſumitur, quæ poſtea colo aptatur; atque hæc verba concepta dixiſſe; Ubi tu Cajus, ego Caia: quibus verbis deſignabatur, omnia inter maritum atque uxorem communia eſſe debere. Atque ſenſerunt aliqui, hujuſmodi nomen in nuptialibus cæremoniis fuiſſe adhibitum, in Caiæ Cæciliæ memoriam, quæ eadem Tanaquil Tarquinii Priſci uxor fuit, mulier ſane ſapiens, atque omni virtutum genere prædita, quæque domum ſumma cum providentia adminiſtravit. Quare Plinius ex Varrone refert, Romæ magna cum religione ejus fuſum, atque colum fuiſſe ſervatum; crepidas aliqui addunt. Hincque factum eſſe aſſerunt, ut ſponſa, ubi primum viri domum ingrederetur, ſecum colum una cum lana, atque fuſo afferret, ut ſcilicet ſe ad virtutem mulieris hujus imitandam excitaret, quæ ſuis laboribus regiam veſtem Servio Tullio ſuo genero confeciſſe fertur. Hanc poſtea ad fortunæ templum ſuſpenderunt. Cingulo inſuper nupta cingebatur, quod vir in lecto ſolvebat. Factum id ex lana ovis Sextus Pompejus dicit; ut ſicut illa in glomis ſublata conjuncta inter ſe eſt; Sic vir ſuus ſecum vinctus, conjunctuſque eſſet. Cingulum id Herculano nodo victum, vir ominis cauſa ſolvebat, ut ſic ipſe felix in ſuſcipiendis liberis eſſet. Sicut Hercules fuit, qui LXX. liberos reliquit. In quo Deam Virginenſem vir invocabat, quæ faſciis virginalibus feliciter ſolvendis præeſſe credebatur. Hanc Deam ut D. Auguſtinus lib. VI. de Civit. Dei ex Varrone refert, una cum magna Deorum turba in cubiculum ferebant, ut iis opitulantibus, vir facilius virginalem florem decerperet, neque ſponſa id reformidaret, cum tot Deos præſentes cerneret, qui eam ad ſeſe marito permittendam hortabantur, quolibet ſuum munus exercente; nam diſtincta erant inter eos munera. Sed Coryphæi Venus atque

Thalaſſius in nuptiis invocatus.

Digitized by Google

atque priapus erant. Sed quid opus eſt referre Deorum numerum, qui ab antiquis nuptiis præponebantur, cum ſit fere innumerabilis? neque id mirum; nam (ut ſupra diximus) apud Veteres mos fuit, ut ſingulis hominum actionibus ſingulos Deos præficerent; qui etſi interdum, non erant inter ſe numine diverſi, cognominibus tamen diſtinguebantur, quod ex Martiano Capella Lib. II. Philol. patet, ubi eandem Junonem ob quatuor munera, quibus in matrimonio fungi putabatur, quatuor cognominibus inſignit, quæ ſunt Interduca, Domiduca, Unxia atque Cinxia. Verba ſunt hujuſmodi; Jure te mortales puellæ debent in nuptias convocare, ut earum & itinera protegas, & in optatas domos ducas; & cum poſſes, inquit, fauſtum nomen affigas, & cingulam ponentes in Thalamis, non relinquas. Sed jam de Diis nuptialibus ſatis, de quibus nullam eorum Imaginem apud antiquos me legiſſe memini: revertamur ad ritus, qui in nuptiis adhibebantur, quatenus ad Hymenæi effigiem pertineant. Solebant olim vittis poſtes ornare ac eoſdem adipe ungere, ne quid mali medicamenti inferretur. Mariti nuces ſpargebant, pueris magno cum ſtrepitu eos colligentibus, ne ſponſæ clamor, dum Faſciam Virginalem ſibi ſolui nollet, circumſtantibus audiretur. Aliis placuit ea id gratia factum, ut ſe puerilibus omnibus ludis renunciare, & juvenilia cuncta ludicra relinquere maritus eo indicio teſtaretur. Varro ſpargendarum nucum hanc eſſe rationem putabat, ut Jovis omine matrimonium celebraretur, ut nova nupta matrona eſſet, ſicut Juno. Nam nuces in tutela erant Jovis. Sed de his hactenus. Pingebatur Hymæneus coronatus floribus & ameraco dextera facem tenens, ſiniſtra flammeum (lutei Velaminis id genus) quo velo novæ nuptæ ſe tegebant, idque flammeum vocabatur, quo boni ominis cauſa eas velari ſolitas Sex. Pompejus tradit, idcirco quod eo aſſidue Flaminica uteretur; cui divortium facere non licebat. Sed tamen non incommode referri poteſt, ad ſponſæ ruborem atque verecundiam innuendam, quam idem dicamus licet cum Pudore, quem antiqui tamquam Deum venerabantur: quare ei Athenis altare erat dicatum; Lacedæmone vero ſimulacrum poſitum fuit ea de cauſa, quam Pauſanias in Laconicis narrat; Cum Icarius Ulyſſi Penelopem nuptum dediſſet, Ulyſſis animum tentavit, numquid Lacedæmone domicilium habere vellet. Quæ ſpes ubi hominem fefellit, filiam orare cœpit, ne ſe deſereret, atque ut ſecum permaneret. Quin & Ithacam jam proficiſcentem in curru proſequutus, multis eam ſolicitabat precibus. Ulyſſes, tandẽ victus hominis importunitate, puellæ optionẽ dedit, vel ſe ut ſequeretur, ſi id mallet, vel cum patre Lacedæmonem rediret. Ibi illam ajunt, nihil ſane reſpondiſſe, ſed faciem tantum velaſſe: Icarium, cum ſibi probe noſſe videretur, quid illa animi haberet, ut cum Ulyſſe abiret, permiſiſſe. Signum vero pudoris ea in viæ parte dedicaſſe, quo Penelope, cum faciem velavit, pervenerat; quod forte facie tecta effictũ erat.

Imago Hymenei.

Imago 29. a.

M Quare

Quare non temere recens nupta faciem flammeo velabat, quod ſiniſtra Hymenæus geſtabat; qui & in pedibus croceos ſoccos habebat. Sed ejus imago præclare à Catullo in Epithalamio in Nuptias Juliæ & Manlii adumbratur, his verbis;

Collis ô Heliconii
Cultor, Uraniæ genus,
Qui rapis teneram ad virum
Virginem ô Hymenæe Hymen:
Cinge tempora floribus
Suave olentis amaraci;
Flammeum cape lætus: huc
Huc veni, niveo gerens
Luteum pede ſoccum.
Excituſque hilari die,
Nuptialia concinens
Voce carmina tinnula,
Pelle humum pedibus,
Pineam quate tædam.

Seneca vero in Medea ſic eundem effinxit his verſibus;

Et tu, qui facibus legitimis ades,
Noctem diſcutiens, auſpice dextera,
Huc incede, gradu marcidus ebrio,
Præcingens roſeo tempora vinculo.

Claudianus etiam in Epithalamio Palladii & Serenæ ita de Hymenæo canit;

Dulce micant oculi, meas infecerat igni
Solque pudorque genas: dubiam lanuginis umbram
Cæſaries intonſa tegit.

MAGNA MATER.

TERRAM exiſtimavere veteres, omnium Deorum primam; quam ideo Magnam matrem, atque Deorum matrem dixerunt; & pro naturæ ejus varietate, diverſiſque qualitatibus, multa ac varia ei nomina impoſuerunt, multiplici cultu affecerunt, ac diverſas illi ſtatuas poſuerunt. Quam obrem, cum de ea, prout interdum ſub Junonis nomine intelligebatur, ſuperius diſſeruerimus; nunc dicendum reſtat de aliis imaginibus, quæ aliarum Dearum nomine inſignitæ, terram nobis repræſentant; cui uni rerum naturæ partium, juxta Plinii ſententiam lib. II. naturalis hiſtoriæ, eximia propter merita cognomen indidimus Maternæ venerationis. Sic hominum illa, ut cœlum Dei, quæ nos naſcentes excipit. Itaq; ſolebant veteres editum infantem ſtatim in terra deponere, tanquam ſi collocaſſent in ulnis omnium

Terra cur Mater dicta.

rerum

Digitized by Google

rerum matris: quem & illico levabant; cui rei Deam dictam Levanam præpoſuerunt: ſicut & Cuuinam Deam colebant, quam infantes in cunis tueri, & faſcinum ſubmovere credebant. Erat & Vagitanus Deus, qui infantum vagitibus præeſſe exiſtimabatur. Paventia puerorum pavoris Dea dicebatur. Eduſa & Potina Deæ præſides exiſtimatæ ſunt infantum eduliis & potionibus. Quare terra naſcentes nos ubi ſtatim exceperit, natos alit, ſemelque editos ſuſtinet ſemper; noviſſime complexa gremio, jam à reliqua natura abdicatos, tum maxime ut mater operit. Neque homines tantum, aut belluæ, ſed omnia quæ hic ſunt, à Terra vitam haurire, ab eaque ali, ac conſervari videntur. Merito igitur magna mater Deorum ipſorum mater appellatur; Nam Dii qui à veteribus colebantur, aliquando mortales fuiſſe perhibentur, ac ea terræ fructibus victitaſſe conſtat, inſtar mortalium cæterorum; Hæc eadem eſt, atque Ops, Cybele, Veſta, Rhea, Ceres, aliæque quæ Terram aliquo modo ſignificant: quarum nomina, fabulas, ac alia quæ de iis jactantur, à nobis hic declarabuntur, cum earum imagines deſcribemus, ſi opportune ceciderit: Nam ſicut pictores tabulas omnibus ornamentis conveſtiunt, quæ intuentium oculos oblectare poſſint; ita & nos has à nob s adumbratas Imagines, omni pigmentorum genere diſtinguere decrevimus, quo legentium animos majori voluptate perfundant. Nam hic interdum nomen aliquod expono, aliquando fabulam interſero, quam vel longa interpretatione declaro, vel leviter perſtringo; nec omitto aliquid attingere, quod ad hiſtoriam pertineat. Omnia vero hæc ita præſtare ſtudeo, ut loco fiant; qua ex re ſi non magnam aliquam oblectationem lectoribus creo, & certe non mihi videor multum moleſtiæ afferre; cum rerum Varietas per ſe nata ſit, faſtidium magna ex parte levare: Magna ergo mater Ops ab antiquis fuit appellata, ab ope ſcilicet præbenda; quia nihil eſt, quod mortalibus majori ſit adjumento ad vitam tolerandam ipſa terra, quam & Homerus ζειδώρομ, hoc eſt, vitæ elargitrinm cognominat; ea namque ubi commode degere poſſimus, undeque victitemus, affatim ſuppeditat plurimisque rationibus, piiſſimæ Matris inſtar nobis prodeſt. Quare Martianus eam deſcribens, inquit eam grandævam, corpulentamque eſſe: quod cum iis conſentit, quæ Pauſanias in Achaicis, de quodam Telluris ſimulacro refert, quam vocabant Luriſternon, id eſt latum pectus habentem. Hæc quamvis fœcunda, circumfuſaque partubus, tamen floridam, diſcoloramque veſtem herbida palla contexuerat; in qua totus gemmarum, metallorumque Cenſus, atque omnium proventus, frugumque & ſationum larga admodum ubertate ferebantur. Ex hac Imagine Terram quivis intellexerit, quam Varro vult, ut Divus Auguſtinus refert, Opem vocari, quod humana Opera melior evadat; & quo magis colitur, eo uberiores fructus proferat: eamdem dicit Proſerpinam nuncupari ex ea Ops.

 enim

Digitized by Google

enim fruges exeuntes proſerpunt. Veſta dicitur, quod viridibus herbis Veſtiatur. Buccatius lib. III. de Geneal. Deorum hujus Imaginem exprimit, & quid ea ſibi velit exponit, dicit ergo eam in capite Turritam coronam geſtare, nam terræ ambitus coronæ inſtar eſt civitatibus & oppidis inſignitus. Veſtis præterea ramorum, atq; herbarum textura diſtinguitur, quæ arbores, plantas ac herbas oſtendit, quibus terra eſt condita. Sceptrum manu tenet, quo regna, divitiæ ac humana potentia, quæ ſunt in terra ſignificantur. Tympana, quæ apud eam ſunt, ad Terræ rotunditatem referuntur, quæ in duo hemiſphæria dividitur, quorum unum ſuperius vocatur, in quo nos degimus, alterum inferius, quod Antipodes incolunt. Quadriga vehitur; nam ea licet immobilis perſiſtat, opera tamen, quæ in ea exercentur, certo quodam ordine per quatuor anni tempora progrediuntur, alio aliud deinceps ſequente.

Expoſitio imaginis ejus.

Imago 30. a.

Quod à Leonibus trahitur, vel agricolarum in tradendis terræ ſeminibus opera demonſtrat; conſuevere enim leones, ut Solinus dicit, ſi per pulvereum ſolum iter faciant, cauda pedum ſuorum verrentes turbare veſtigia, ne venatoribus, ſui itineris præſtent indicium: quod & agricolæ ſeminibus iniectis ſtatim faciunt, ſulcos tegentes, ne ſemen ſurripiatur ab avibus: vel cum cum ſint oſſa leonum, oſſibus cæterorum animalium duriora, intelligi voluerunt, vertentium terram, membra oportere eſſe ſolidiora, quam cæterorum: vel ut oſtendatur per leones; quos quadrupedum reges dicimus, & jugo Opis ſubditos, orbis principes terræ legibus eſſe ſuppoſitos. Si vero fabulam ſpectamus, Hippomanes & Atalanta, eo quod in luco Matri Deorum ſacro, nulla religionis ratione habita, unà coierint, in leones ab ea converſi dicuntur ac dominæ currui alligati. Sedes autem vacuæ circum illam poſitæ deſignant, non ſolũ domus, ſed & civitates, quæ incolentium ſunt ſedes, vacuas perſæpe fieri, vel peſte agente, vel bello; ſeu quia in terra pluſima ſunt loca inhabitata: ſeu quia ipſa terra ſemper ſedes ſervet vacuas naſcituris. Corybantes autem hanc armatos obire veteres voluerunt, innuentes, unumquemque mortalium pro patria ſede debere ſe bellis exponere, & arma pro ſalute patriæ ſumere. Iſidorus præterea ſcribit, clavem Matri Deorum in manus traditam, ut eo intelligeremus, terram hyberno tempore claudi, in ſuumque ſinum ſemen ſparſum abdere, quod vere erumpit; tunc autem terra aperiri dicitur, ſecundum Alexandri Neapolitani ſententiam. Eam antiqui quernis ſertis interdum redimiebant; nam olim homines glandibus, à terra productis victitabant, ſicut nunc frumento, aliiſque fructibus vitam ſuſtentant, quos & eadem terra abunde ſufficit. Coronæ aliquando erant pineæ; hæc enim arbor illi ſacra erat; ob maximam earum copiam, quæ in Phrygia eſt, ubi ea primum eſt Dea habita, & præcipuo cultu afficiebatur, ita ut Dea Phrygia ſit nunçupata. Quare ab ejus regionis monte dicto Berecyn-

Leonum natura.

Clavis in manu Matris magnæ.

Dea Phrygia.

recyntho, eſt dicta Berecynthia: Ita eam Virgilius VI. Æneid. appellat, cum ei ſimilem Romam facit, ita dicens;

---Qualis Berecynthia mater
Invehitur curru, Phrygias turrita per urbes,
Læta Deûm partu, centum complexa nepotes.

Aut Pinus Magnæ matri fuit conſecrata; quod feratur, Atys pulcherrimus adoleſcens, ab ea adamatus, in eam arborem converſus. Fabula autem eſt hujuſmodi; Dea hujus pueri amore capta, cum ad ſe adſcivit, ei ſuorum ſacrorum adminiſtratione credita: ita tamen, ut virginitatem coleret: quod ille & juramento confirmavit, ſe facturum: ſed poſtea pulchritudine Nymphæ cujuſdam, Sagaris fluvii filiæ captus, promiſſi oblitus, cum ea concubuit. Quod cum Dea reſciviſſet, ſtatim Nympham de medio ſuſtulit; adoleſcentem vero à ſe expulit. Qui peccati conſcientia permotus, in eum furorem adactus eſt, ut montes peragraret, ſemper vociferans, ululans, ac caput concutiens: petris vero acutiſſimis fruſta ex ſuis carnibus concideret, & abſciſſa virilia ab ſe projiceret. Sed Dea, ejus tandem commiſeratione mota, in pinum eum convertit: utque ſignificaret, ſe adoleſcentis memoriam retinere, pineis ramis ſe coronari voluit; ac ſuos ſacerdotes acuta petra ſe caſtrare, atque diebus ſibi ſacris, eos circumire juſſit, caput agitantes, brachia compungentes, totumque corpus vulnerantes, ut in eo Atyn imitarentur. Hi ſacerdotes Galli quoque vocabantur, à quodam regionis illius fluvio ſic dicto id nomen mutuari, ex cujus aquis qui bibiſſent, ſtatim in furorem atque inſaniam rapiebantur. Pauſanias in Achaicis ſcribit, fuiſſe in Dymæis templum Dindymenæ matri, & Attæ (qui idem eſt atque Atys) conſecratum. De Atta hanc refert fabulam; hic Matris Deûm orgia apud Lydos peregit: quare cum apud eam in honore eſſet, Jupiter invidit, aprumque immiſit, qui Lydorum labores & opera vaſtabat, tum & ipſum Atten interfecit. De eodem aliam longe abſurdiſſimam fabulam narrat; quæ eſt hujuſmodi; Jovem ferunt in ſomnis ſemen in terram effudiſſe, ex quo genius duplicis ſexus eſt natus; quem vocavit Agdiſtin. Hunc vero Dii metuentes, illi pudendum abſciderunt; atque exinde nata amygdala; Quæ matura cum facta eſſent, Sangarii ajunt fluvii filiam cœpiſſe, & in ſinum poſuiſſe: tum ſtatim fructus evanuit; ipſa enim puella prægnans facta, cum peperiſſet, hircus puerum expoſitum curavit. Sed ſupra hominem cum formoſus adoleviſſet, pueri amor Agdyſtin cepit: adultum autem jam Atten propinqui Peſinunta miſerunt ad Regis filiam. Canebatur jam Hymenæus: inſtar Agdiſtis. Attes vero furore correptus, ſibi virilia amputavit, amputavit & Rex, qui filiam illi dabat. Porro pœnitentia Agdiſtin cœpit, ob ea quæ fecerat, & ab Jove impetravit, ne quid corporis Attes putreſceret, neve liqueſceret. Hæc Pauſanias, Euſebius lib. III. de præpar. Evang. Attis, inquit, maxime flore, ſignificat qui antequam ad

Pinus ſacra Magnæ matri.

Attis quid ſignificet.

fructum veniant, defluunt, qua propter ei abſciſſa virilia feruntur. Sed jam ad magnam matrem revertamur, quæ olim maxima pompa è Phrygia Romam eſt advecta: legatos enim eo Senatus miſerat, cum de ea in urbem accerſenda libris Sybyllinis eſſent admoniti. Navis autem qua id ſimulacrum vehebatur, in faucibus amnis Tyberini vado hæſerat, nec ulla vi inde amoveri poterat. Tunc Claudia veſtalis quæ de pudicitia male audiebat, (nam eam comptiorem, ac in hominum conſuetudine liberiorem animadvertentes in ſuſpicionem parum integræ ejus pudicitiæ venerant) manibus ad Deam levatis, tu optime noſti, inquit, me impudicam vulgo exiſtimari. Quare te precor, ut ſi ejus criminis ſim rea, de me tu pœnas ſumas: ſin ſemper me caſtam integramque cuſtodivi, in hujus rei argumentum meam pudicam manum ſequi ne detrectes. His dictis, cingulo navem, alligavit, quam facillime, quo voluit, traxit, maximo cum ſpectantium ſtupore. De ea autem virgine nemo poſtea auſus eſt unquam aliquid, quod ejus famam læderet, loqui; imo ne ſuſpicari quidem. Hoc operæ pretium arbitratus ſum narrare, ut qui pudicitiæ imaginem exprimere vellet, habent unde Exemplar deſumant: Licet multa eaque præclara argumenta non deſint, quæ ſparſim hoc in libro ſunt diſſeminata, ad quæ facile quis eam effingat. Hujus Deæ ſimulacrum Romam advectum, in atro lapide erat exſculptum, quod cum eo perveniſſet, ubi Almon in Tiberim influit, à ſacerdotibus ex navi in plauſtrum fuit impoſitum, quod à duabus vaccis trahebatur: atque in urbem maxima cum pompa, & populi publica lætitia fuit receptum; Quotannis vero eadem pompa celebrabatur, & carpentum, quo vehebatur ſimulacrum, Almonis undis, immo etiam ipſum ſimulacrum & ſacerdotes, gladii quoque abluebantur: quod oſtendit Ovidius in Faſtis, ſic dicens:

Imago 31. a.

Eſt locus, in Tiberim quo lubricus influit Almon,
Et nomen magno perdit in amne minor.
Illic purpurea canus cum veſte ſacerdos
Almonis dominam, ſacraque lavit aquis.

In hac pompa currum præcedebant multi nudis pedibus; qui longe obſcentiſſima de hac Dea, & ejus amaſio Aty concinebant. Quare D. Auguſtinus lib. II. de Civit. Dei exſecrabiles hos ritus deteſtans, Ante ejus lecticam, inquit, die ſolemni lavationis ejus talia per publicum canebantur à nequiſſimis ſcenicis, qualia non dico Matrem Deorum, ſed matrem qualemcunque Senatorum, vel quorumlibet Honeſtorum virorum, immo vero qualia nec matrem ipſorum ſcenicorum deceret audire. Herodianus in hiſtoria Commodi idem teſtatur, dicens; Veris initio, ſolemnique die pompam Matri deûm Romani celebrant, in ea quæ apud quemque ſunt divitiarum præcipua, ſupellexque materiæ, aut artis ſpectandæ, præferri ante Deam ſolent; paſſimque omnibus ludendi licentia permiſſa, ſic ut perſonas

ſonas induant, quas cuique libitum. Alii quoque feſti dies, ludi, ſacrificiaque in hujus Deæ honorem apud veteres ſunt instituti. Sed quia ad rem nobis propoſitam minime facere videntur, de eis dicere omittamus. Sed tantum dicamus, ei Porcam mactatam fuiſſe; hæc enim bellua, cum copioſam prolem uno partu effundat, maximè terræ fœcunditatem imitatur. Ovidius refert, ei, cum primum Romam ingreſſa eſſet, indomitam juvencam fuiſſe immolatam, Romanis forraſſe Ægyptiorum morem exprimentibus, qui hieroglyphicis ſuis litteris terram volentes innuere, bovem (ut Macrobius ſcribit) aut Vaccam deſcribebant. Apud Tacitum legitur, quoſdam Germaniæ populos Matri Telluri divinos honores tribuiſſe, tanquam quæ cunctas immortalium res adhiberetur. Sed cum ij (ut ſuperius diximus) templis, ac ſimulacris carerent, divinam ei rem in luco faciebant. Erat currus, pannis opertus, quem nefas erat cuiquam prætterquam ſacerdoti attingere, ut qui ſolus ſciret, ibi Deam eſſe: quare nuſquam ab eo curru recedebat, quem duæ vaccæ per eam regionem trahebant. Tunc feſti dies omnibus incolis indicebantur; arma tractare non licebat, ſed ea clauſa omnibus erant; regio univerſa pace, atque ocio abundabat: loca autem, per quæ Dea iter feciſſet, maxima cum religione colebantur. Cum hæc diuturna peregrinatione defeſſa eſſet, neque amplius apud mortales verſari vellet; currum, quo vecta fuiſſet, quodam in lacu, una cum veſtibus, quibus tecta fuiſſet, immo & ipſam quoque abluebant. Servi vero, qui id opus præſtitiſſent, numquam amplius exiſtebant, abſorpti lacu illo: quod mirum in modum eorum populorum animos religione opplebat, & numinis majorem venerationem injiciebat. Hæc eadem (ut & Tacitus refert) ab aliis quoque Germaniæ populis colebatur, nullum ejus ſimulacrum habentibus: qui tamen in ejus religionis argumentum, apri imaginem ferebant; quam omnium armorum inſtar ex ſtimabant, ſibi id perſuadentes, eo ſe præſidio tutos ac incolumes à cunctis periculis, atque hoſtium vi conſervandos. In numiſmate quodam Fauſtinæ Magna mater ita exprimitur: Eſt mulier, corona turrita redimita; hæc ſedet, dextero brachio ſedi innixa; ſiniſtra Clypeum continet, ſupra genu collocatum; ex utroque latere ſingulos leones habet. Eadem & Cybele, à quodam ſcilicet Phrygiæ monte fuit nuncupata. Sed Feſtus Pompejus vult eam dictam ἀπὸ τοῦ κύβου, qui eſt cubus, quin & eadem ratione ei cubus ab antiquis dicabatur, quo terræ ſtabilitas monſtrabatur: Nam quocumque tandem modo cubus jaciatur, ſemper rectus ſtabit. Ejus imago cum ea conſentit, quam ſupra Magnæ Matri attribuimus; nam & caput turrita corona habet ornatum, quemadmodum Lucretius de ea dicit lib. II.

Magnæ matris victima.

Tellus à Germanis Dea habita.

Cybele.

Cubus.

Muralique caput ſummum cinxere corona:
Eximiis munita locis, quod ſuſtinet urbes.

Hæc

Murali corona qui nam donarentur.

Hac corona olim donabantur ii, qui primi hoſtilia mœnia aſcendiſſent. Ejuſdem currum leones trahunt; quod ſecundum aliquorum ſententiam adumbrat, Terram in aëre pendere. Ejus currus rotis ſuſtinetur; Nam circum terram cœleſtes orbes perenni motu volvuntur: quod etiam Leonibus innuitur, quæ ſunt belluæ feroces: cœli namque ſunt maxime valida corpora, ut quæ aërem intra ſe coerceant, ac Terram contineant, ne diffluat. Quare eodem libro ita apud Lucretium legitur;

Hanc veteres Grajum docti cecinere Poetæ,
Sedibus in curru bijugos agitare leones,
Aëris in ſpatio magnam pendere docentes
Tellurem, neque poſſe in terra ſiſtere terram.

Leones etiam ei ſubjugati ſignificare poſſunt, maternam pietatem omnia ſuperare. Itaque de ea ita Ovidius lib. IV. Faſtorum ſcribit.

—Feritas mollita per illam
Creditur: id curru teſtificata ſuo eſt.

Cum hoc mirum in modum conſentit id quod apud Ariſtotelem libro de mirabilibus rebus exſtat; narrat enim, in Sipylo Phrygiæ monte lapidem parvum quidem, oblongum, ac rotundum inveniri, quem ſi quis repertum ad Cybeles templum tuliſſet, maxima pietate erga parentes afficiebatur, eoſque in poſterum ſumma obſervantia colebat, licet antea impius erga illos exſtitiſſet, violentis etiam manibus in eos injectis. Nonnulli opinantur, ut Diodorus refert, Cybele leones attributos, quod ea ab illis nutrita in monte Cybelo feratur, à qua ea id nomen ſortita fuiſſet: nam & alii multi à belluis alti dicuntur, ut Æſculapius à canibus, Romulus atque Remus à Lupis, à cervis Telephus, Semiramis ab avibus, à picis atque Capra Jupiter: quæ licet fabuloſa videantur, tamen ita hiſtoriis eſt traditum, atque pro vero confirmatum. Qui de rebus naturalibus ſcripſerunt, elementa ita inter ſe communicare voluerunt, ut aliud facile in aliud commutetur, prout magis concreſcit, vel attenuatur. Quare Plato inter ea decuplam proportionem eſſe exiſtimavit. Si quis ergo id diligenter conſideraverit, minus mirabitur, tantum inter ſe antiquorum Deos implexos, ut vix extricari poſſe videantur; nam idem Deus alias atque alias ſubinde res ſignificat; è contra ſæpe diverſa inter ſe nomina ad unam, eandemque rem referuntur: ut Jupiter plerumque ignis eſt ſymbolum, ſed interdum etiam aeris: Junoque fere pro aere capitur, ſed tamen & terram aliquando adumbrat: Sol unus ille quidem eſt, Luna quoque una; plurima tamen nomina habent. Aqua multis eſt numinibus adſcripta, terræ idem accidit; ea, cum aſſidue humorem ad ſe attrahat, vapores rurſus ex ſeſe in ſublime emittit, qui concreſcentes, in infima aeris parte nubes creant, ex quibus

poſtea

Digitized by Google

poſtea pluviæ exſiſtunt. Hac de cauſſa phornutus vult Terram Rheam vocari, tamquam ex ea pluvia ῥῇ, quod eſt, fluat: cui tympana, & cymbala ideo adhibita fuiſſe, item faces, & lampades ſcribit, propter tonitrua ſcilicet & fulgura ſignificanda, quæ pluviis prævia eſſe ſolent. Alii opinantur, tympana ad ventos referri, quos terra intra ſua viſcera continet: ejus opinionis eſt Alexander Aphrodiſeus, qui eoſdem refert, Veſtæ adſcribi, quæ virginali facie eſt effica: ea enim eſt Terra, quæ etiam ſedet: ita enim exſculpſit Scopas, ut Plinius ſcribit, in hortiſque Servilianis viſebatur: hæc etiam tympanum tenebat. Phurnutus dicit, eam rotundam effingi ſolere, atque per medios humeros fixam, eo quod hujuſmodi eſt terra, & ſic coagulata ſedet: ſerta candida ait ei circumpoſita eſſe, quod coronetur, & occultetur undecumque à candidiſſimo elemento. Sed hic eſt animadvertendum, duas apud antiquos fuiſſe Veſtas, quarum una Saturni fuit mater, quam pro terra poſuerunt; altera filia; quæ ignem ſignificabat, hoc eſt vitalem illum calorem, qui per terræ viſcera fuſus, omnibus quæ ex ea oriuntur, vitam tribuit. Quare nullam ei antiquam ſtatuam poſuerunt, ut de ea Ovidius libro Faſtorum canit. *Rhea.* *Veſta.*

Nec tu aliud Veſtam, quam vivam intellige flammam;
Nataque de flamma corpora nulla vides:
Jure igitur virgo eſt, quæ ſemina nulla remittit,
Nec capit: & comites virginitatis amat.

Itaque ejus cultui virgines, Veſtales dictæ, dicatæ fuerunt, quæ primum à Numa, ut ex Livio intelligi poteſt, inſtitutæ fuerunt. Scribit Agellius, quod Virgo, dum à pontifice caperetur, Amata appellabatur, ea ratione, quod quæ prima capta fuit, ita vocabatur: in id collegium cooptabantur, illæ quidem non minores ſex annis, nec decem majores has oportebat nullo linguæ, aut oculorum, aut aurium, aut denique alicujus corporis partis vitio laborare; harum parentes ejuſmodi eſſe debebant, ut numquam ſervitutem ſerviſſent, neque quæſtuariam, aut ſordidam artem exercuiſſent. Initio quatuor tantum fuere, poſt ſex: neque homines aditu excludebant, præterquam noctu. Triginta annis ibi neceſſario eis erat permanendum, decem enim in ſacris ceremoniis atque in ſuo munere perdiſcendo conſumebant: hoc erat, curare, ut ignis ille ſacer, ipſarum cuſtodiæ creditus ne extingueretur: ſi enim id unquam accidiſſet, maximum aliquod malum Romanis portendebatur: ea vero, cujus culpa id eveniſſet, à Pontifice acriter verberari ſolebat: mos autem erat, tabulam felicis materiæ tam diu verberare, donec ignis conciperetur, qui cribro aheneo in ædem à Virgine deferebatur. Altero decennio eæ munus ſuum obibant: quo abſoluto, tyronibus docendis aliis decem annis præerant. Poſt quod tempus tanquam rude donatis liberum erat, nubere ne vellent, an ibidem permanere: ſed *Amata prima virgo Veſtalis.* *Veſtales.*

N tamen

tamen oppido paucæ fuerunt, quæ nuptias eligerent, nam quæ ab inſtituto reſiliiſſent, fere longe infeliciſſimum exitum experiebantur. Sed tamen eo tempore, quo erat eis ibi permanendum, vitam pudicam degere eas neceſſario oportebat: nam quæ in inceſto fuiſſet deprehenſa, viva adhuc feretro imponebatur, & tanquam mortua efferebatur, cum propinquorum ſuorum luctu ſequentibus mœſto cum ſilentio Pontificibus & ſacerdotibus. Prope portam locus fuit ſubterraneus, in quam ſcalis quibusdam deſcendebatur: in eum locum ſolam virginem demittebant, & ſcalæ auferebantur, locusque ipſe occludebatur: in quo ne fame necari videretur, panis, lactis, & olei non nihil apponebatur, unaque ardens lucerna: quibus peractis, ſacerdotes aliique diſcedebant. Eo die Juſtitium erat in urbe, & mœror pavorque non exiguus: magnum enim aliquod malum civitati portendere putabant Veſtalium ſupplicium, ſed tamen hæc Veſta, de qua modo loquimur pro altera ſæpe apud ſcriptores ponitur, cum ſcilicet de Deorum natura, templis, ſacrificiis, aliiſque ritibus ſacris ſcribunt, qui ad eorum cultum pertinent. Quare nemo miretur, ſi quæ alterius ſunt, ego ad alterum interdum transtulero; vix enim de terræ viribus ſcribi poteſt, quin de terra quoq; ipſa dicatur. Ovidius refert, Veſtæ templum quod antea Numæ domus fuerat, rotundum extitiſſe, ut ſcilicet eo terræ globus adumbraretur, intra cujus viſcera ſemper ignis aſſervabatur.

Veſta templum.

Feſtus ſcribit, Numam Veſtæ rotundum templum conſecraſſe; nam eam terram eſſe crediderat, quæ hominum vitam conſervat: hæc quia globi ſpeciem refert, Veſtæ quoque templum eadem figura conſtruendum curavit; cujus ſtructura Deæ imaginem exprimebat. Quare Alexander opinatur, per eam divinum animum repræſentari, in quo oculorum obtutus defingere nequimus, ſed ea tantum cernimus, quæ eum circumſtant. Ejus templum à Chriſtophoro Laudino dum Virgilii illa verba enarrat, quibus Hector lib. 11. Æneidos, Æneæ Veſtæ ſacra commendat, ita deſignatur. Templum erat ſane magnum, in ejus medio erat altare, in quo ignis ex utraque parte ardebat, cujus cuſtodiæ binæ Veſtales præerant in Templi culmine virgo erat efficta, quæ ulnis infantem continebat: Jupiter enim à Veſta nutritus ferebatur. Huic Deæ Antiqui veſtibula conſecrabant; unde & nomen ea à Veſta habere, Ovidius arbitratur. Hic ſæpe comedere erant ſoliti, ad

Imago 32. 2.

Lares.

Veſta nomen in ſacrificiis præmittebatur.

ſuas menſas Deos invitantes, quibus tanquam altaribus utebantur, diis videlicet penatibus conſecratis. Cum autem nullum ſacrificium abſq; igne fieret, ideo focus erat ei dicatus, qui & lar dicebatur, nam & ibi Lares Dii colebantur. Sed ſciendum eſt, Veſtam non pro quolibet igne capi; is enim prout varie conſiderari poteſt, ita varios ſibi præpoſitos Deos admittit: Veſta ergo pro illo igne intelligitur, qui intra terræ viſcera latitans, vitã cunctis terra naſcentibus tribuit. In ſacrificiis vero, aliis Diis oblatis, ſemper Veſtæ nomẽ præ-

fabantur

ſabantur, ſicut etiam de Jano diximus. Cujus rei eam potiſſimum rationem Ovidius affert, quod veſtibula, ubi olim ſacrificabatur, Veſtæ erant ſacra, affertur quoque fabula; qua ea poſt victoriam contra Titanes pattam, à Jove impetraſſe dicitur, ut virgo permaneret, ac omnium ſacrificiorum primitias ſortiretur. Sed mihi eo præcipue veteres reſpexiſſe videntur, quod ea quæ in ſacrificiis adhibebantur, ab igne illo, quem Veſta deſignat, habent ut ſint atque permaneant, adde, quod nil magis Deorum ipſorum puritatem immortalitatemque exprimeret, flamma, ideoque nullum ſacrificium ſine igne conſtabat, hinc eſt, ut Veſtæ nomen cæteris omnibus præmitteretur.

Præter Veſtam alia quoque fuere numina, quæ antiqui ſunt venerati, ut quæ quaſdam terræ virtutes ſignificarent, quas terra juxta diverſas ſui partes exſerit: nam ut Virgilius cecinit:

-- non omnis fert omnia Tellus.
Hic ſegetes, illic veniunt felicius uvæ:
Arborei fœtus alibi atque injuſſa vireſcunt
gramina

Quamobrem olim Ceres, Proſerpina, Bona Dea, Flora, Pales aliæque ſexcentæ, divinos honores obtinuerunt, ſed de aliis inferius, nunc de Cerere dicamus, quam primam frumenti ſationem, meſſionem, atque panis confectionem hominibus demonſtraſſe dicebant; antea enim herbis ac glandibus victitabant. Itaque ita de ea Virgilius Lib. 1. Georg: ſcribit;

Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Inſtituit, cum jam glandes, atque arbuta ſacræ
Deficerent ſilvæ, & victum Dodona negaret.

Et Ovidius de eadem ita ſcribit:

Prima Ceres unco terram dimovit aratro;
Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris:
Prima dedit leges: Cereris ſunt omnia munus.

Ceres legifera.

Hacque de Cauſa in divos fuit relata, quod leges prima hominibus tuliſſe ſit credita; nam ante frumenti uſum; à Cerere inventum, homines paſſim ferarum more ſine lege vagabantur, quæ feritas interrupta eſt, invento uſu frumentorum: cum glandibus enim homines, vita illa rudi abjecta, civitates condere, unum in locum coire, ac una vivere cæperunt, quamobrem Cereris numen, veteres ad eam terram transferebant, quæ frumenti eſt ferax. Itaque ejus effigies matronam referebat ſertis ſpiceis redimitam, papaveriſque faſciculum manu tenentem; hæc enim fertilitatis ſunt argumenta; ejus autem currum duo dracones, ut eſt apud Orpheum trahebant, quos Claudianus lib. 1. de raptu Proſerp. ita deſcribit;

Imago 33. a.

Hic ubi ſervandum mater fidiſſima pignus
Abdidit, ad Phrygios tendit ſecura penates,
Turrigeramque petit Cybelem, ſinuoſa draconum

Membra regens, volucrique per avia nubila tractu
Signant, & placidis humectant membra venenis.
Frontem criſta tegit, pingunt maculoſa virentes.
Terga notæ, rutilum ſquammis intermicat aurum.

Serpentes cur Cereri attributi. Serpentes ideo Cereri ſunt attributi, ne ſegetes nimis ab humo ſe tollant, ſed potius humi ſerpant; aut, quod ſerpentum flexuoſa corpora obliquos ſulcos adumbrant: aut juxta Heſiodi ſententiam, quod Salaminæ olim ſerpens prodigioſæ magnitudinis erat, qui omnem eam regionem populabatur; ſed inde ab Eurylocho depulſus, Eleuſim tranavit; & ad Cereris patrocinium ſuæ incolumitatis gratia quodammodo confugiſſe viſus, ſemper in ejus templo tanquam Deæ miniſter permanſit. Quod autem Ceres latifundia ſignificet, quæ magnam frumenti vim proferant, id ejus imago (ut Euſebius ex Porphyrio refert) non obſcuris argumentis oſtendit, cum ea ſit ſpiceis ſertis redimita, circum quam aliquot papaverum Plantæ viſuntur, quæ fertilitatis ſunt ſymbola. *Sicilia Cereri grata.* Itaque ei omnium gratiſſima Sicilia fuiſſe fertur: quod regio ea ſit fertiliſſima: atque inter eam ac Vulcanum diu controverſum eſt, utri ejus poſſeſſio deberetur; ſed demum Cereri eſt adjudicata. Huc forte reſpiciebat ea Cereris ſtatua, de qua Cicero in Verrinis. Hæc dextera Victoriæ ſigilium geſtabat: quod etiam ad inſulæ fertilitatem referri poteſt. *Proſerpina à Plutone rapta.* Itaque poëtæ fabulati ſunt, Proſerpinam Cereris filiam, quæ etiam ſæpe pro fertilitate ponitur, in Sicilia à Plutone raptam; quod ſcilicet quondam Sicilia parum erat frumenti ferax: aut, quod proſerpina ſeminis vim adumbrat, quæ in eo latitat, ad fructus ex ſe gignendos; Pluto autem, qui ſolem repræſentat, eam correptam, ad inferos traxit; nam ſolis virtus ſemen intra terræ viſcera, clauſum hiemis tempore nutrit atque conſervat. Hanc Ceres facibus quærit; agricolæ enim æſtivo tempore, cum ſolis radii maxime vigent, maturas fruges quærunt, atque legunt. Hinc factum eſt, ut Praxitelis Ceres, quemadmodum Pauſanias in Atticis meminit, faces manibus teneret: ſacerdotes quoq; diebus Cereris Eleuſinæ ſacris noctu cum facibus currerent. In his ſacris virgines Cæreri ſacræ, vere calathos florum plenos, æſtate vero ſpicarum portabant. De his Tullius quoque adverſus Verrem meminit. Eisdem in pompis, ut Euſebius refert, imago Creatoris, ab Hierophanta, ſolis, ab eo qui & facem tenebat, Lunæ, ab altaris miniſtro, Mercurii, à Præcone geſtabatur. Theodoretus addit, hic fœminei pudendi imaginem, ſicut & in Bacchi ſacris maſculei circumferri ſolitam: quam quidem maxima veneratione proſequebantur; cum tamen Ægyptiorum Rex Seſoſtris, quemadmodum de eo narrat Herodotus, in eis regionibus, quas ſibi facile, parum aut nihil incolis repugnantibus, ſubegiſſet, columnas, pro trophæis ſtatuiſſet, cum nominis ſui, atq; patriæ inſcriptione, exſculpta etiã muliebris pudendi effigie, qua

qua eorum populorum ignavia deſignaretur. Tanta autem religione, ac ſilentio Cereris ſacra celebrabantur, ut ſacerdos ſemper voce præiret, ita dicens ἑκὰς, ἑκὰς ὅςις ἀλιτρός: quod eſt, *Procul, procul eſte profani:* nemo autem ad ea admittebatur, niſi initiatus, quem etiam omni flagitio expiatum oportebat. Quare de Nerone legitur; nunquam his ſacris eum voluiſſe intereſſe, ſcelerum ſcilicet conſcientia convictum. Antoninum Imperatorem ferunt, in probitatis argumentum, ſe Cereris Eleuſinæ ſacris initiandum curaſſe. Neque hic ſilentio involvam ridiculũ ſane morem eorum, qui his ſacris imbuerentur; nam ii primo ſuæ conſervationis die ſubuculam novam, ac mundam induebant, quam nunquam exſuerent, quoad detrita per ſe diſcerperetur; atque dicunt, fruſta illa maxima cura cuſtodita, ut ex eis faſciæ infantibus conficerentur. Quid illa pompa circumferretur, nemo ſciebat: hæc ſacra ciſtis opertis deferebantur; unde puellæ, quæ illa geſtabant, dictæ ſunt canephoræ, id eſt, ciſtiferæ; nefaſque erat, rationem ceremoniarum illarum inveſtigare. Quare Macrobius de Numenio philoſopho lib. 1. in Somn. Scip. narrat, ei offenſam numinum, quod Eleuſina ſacra interpretando vulgaverit, ſomnia prodidiſſe: viſo ſibi, ipſas Eleuſinas Deas habitu meretricio ante apertum lupanar videre proſtantes, admirantique, & cauſas non convenientis numinibus turpitudinis, conſulenti, reſpondiſſe iratas, ab ipſo ſe adytu pudicitiæ ſuæ vi abſtractas, & paſſim adeuntibus proſtitutas. Pauſanias de ſe refert, ſe, cum copioſe de ſacris Eleuſinis diſſerere ſtatuiſſet, in ſomnis à quodam ſpectro ab ea re deterritum. Quare de eis nil attingit, niſi quod in propylæis erat Triptolemi ſtatua, atque Vacca ænea, floribus redimita, ac cornibus auratis, quales erant victimæ immolandæ. Triptolemus vero fortaſſe in curru Cereris ſedebat; nam fertur à Cerere per orbem terrarum allegatus, ut ubivis gentium mortalibus terræ cultum, frumenti ſationem, uſumque monſtraret. Deæ autem Eleuſinæ Ceres atque Proſerpinæ intelliguntur; quæ etiam Magnæ Deæ à Græcis dicebantur: Arcades vero præcipuo quodam cultu eas afficiebant, ignem in earum templo ſemper ardentem maxima cum religione conſervantes: ibi, ut ſcribit Pauſanias in Arcadicis, Ceres è marmore tota erat; Proſerpina, qua veſte velabatur, è ligno; ſingularum magnitudo quindecim ferme pedum præferebant puellæ duæ, talaribus amictæ tunicis, calathos utroque capite, floribus refertos. Ante Cereris pedes Hercules collocatus erat magnitudine cubitali. Horæ præterea duæ ibidem affabre effictæ, & Pan fiſtula, Cithara Apollo canens: indicabat inſcriptio, eos eſſe è primoribus Diis. In menſa Nymphæ eminebant Nais inter eas parvulum Jovem gremio ferens: Anthracia una ex Arcadicis Nymphis facem præferebat (quam Cereris eſſe diximus) Agno manu altera hydriam, phialam altera Anchirrhoe, & Myrrhoeſſa, & ipſæ hydrias

Eleuſina ſacra.

Deæ Eleuſinæ.

effluente aqua præferebant quod forte quædam Cereris ſacrificia innuebat,
Cereris nuptiæ. dicta Cereris nuptiæ, ubi vinum non adhibebatur, contra atque in aliorum
Deorum ſacrificiis fieri conſueverat: quod ſignificat Plautus in Aulul. Sta.
Cerein' Strobile has facturi nuptias? Strob. Qui? Sta. Quia temeti nihil
allatum intelligo. Poteſt ſus Cereri adjungi, tamquam propria ejus victi-
Victimæ cur diverſæ. ma. Ratio vero cur aliis Diis aliæ victimæ mactarentur, eſt juxta Servium
non tantum in conſenſione referenda, quam bellua aliqua cum aliquo Deo
habet, ſed etiam quod quædam inter eos inimicitia exſiſtat. Hacque de cau-
ſa in Cereris ſacrificiis ſuem adhibitum dicunt; quod ſcilicet Deæ gratum
Sus cur Cereri attributus. eſſet futurum ſpectaculum, ſi inimicus ad pedes ejus mortuus jaceret, qui
non ſolum ſegetes vaſtaret, ſed & terra rictu defoſſa, ſemina ipſa voraret.
Eadem quoque ratione Bacho caper immolabatur, ut bellua maxime viti-
bus adverſa. Nonnulli opinantur gratum eſſe Cereri ſuis ſacrificium, pro-
pter maximũ, qui eſt inter eos conſenſum: ea enim eſt terreſtre numen, cum
terram ſignificet; ſus etiam ſemper humi volutatur; ut plurimum eſt niger,
ſicut & terra eſt ſua natura nigra atque opaca: hæc præterea bellua præcipue
terræ fœcunditatem adumbrat. Itaq; interdum Cereri porca prægnans cæ-
debatur; nam ea legitur ad viginti fœtus uno partu profudiſſe: triginta ea
porca pepererat, quæ Æneæ in Tiberis ripa prodigii loco viſa eſt, quemad-
modum Virgilius refert. Aliud quoque Cereris ſimulacrum in Arcadia viſe-
batur, ſicut refert Pauſanias; ubi Ceres ipſa facem dextera præferebat, læ-
vam Heræ admovebat (erat hæc & Arcadum Dea, quam Neptuni atque
Cereris filiam exiſtimabant; licet & id nomen Cereri quoque ab Arcadibus,
Hera. ſicut & Junoni à Græcis fuerit tributum) Hera ſceptrum & vas, quæ ciſta
dicitur, genibus ſuſtinebat. Narrat quoq; Pauſanias ibidem, Cererem fuiſſe
Ceres Erynnis. nuncupatam Erinnyn, ob hujuſmodi ſcilicet cauſam: Neptunum ajunt
Cereri, dum illa errans, filiam quæreret, ejus amore captum, vitium offerre
Ceres in Equam converſa. conatum; ſed cum in equam ſe Dea vertiſſet, & ad Oncium gregibus per-
miſta paſceret, Neptunum non fefellit; nam & ipſe in equum mutatus, eam
Neptunus in Equum converſus. compreſſit: quod illa primum iracunde tulit: verum poſtea placabilior fa-
cta, laviſſe dicitur in Ladone. Cognomina itaque attributa, Erinnys à ver-
bo, quod furere Arcadibus eſt; Luſia vero, quod ſe in flumine abluiſſet.
Ceres Nigra. Hinc etiam factum eſt, ut Ceres Nigra appellaretur, propter veſtem vide-
licet nigram, quam tum ira in Neptunum, tum luctu de Proſerpinæ raptu
commotam ſumpſiſſe ajebant: itemque, in ſpecum cum ſe abdidiſſet, diu
lucem vitaſſe: ita vero accidiſſe, ut, cum omnes, quos terra educat, fru-
ctus corrumperentur, & homines paſſim peſtis conficeret, Diis cæteris la-
tebras ignorantibus, Pana per Arcadiæ montes inter venandum errantem,
cum ad Elaium veniſſet, ibi Cererem offendiſſe, tali cum ornatu & veſtitu:
Jovem, re de Panis oratione cognita, Parcas miſiſſe, quibus deprecan-
tibus

tibus, compreſſa ira, & luctu lenito, placata Ceres fuerit. In rei memoriam ſe Phligalenſes dicunt antrum illud cum ligneo ſimulacro Deæ dedicaſſe: ſimulacrum ita fabricaſſe, ut ſaxo inſideret muliebri figura, præter caput, quod equinum, atque adeo cum juba eſſet; ſerpentibus, & aliis feris ad caput alludentibus; reliquo corpore ad imos pedes tunica velato altera manu delphinem, columbam altera præferente. Ibidem Pauſanias ſcribit, prope fanum Cereris Eleuſinæ lapides fuiſſe prægrandes duos, alterum apte alteri impoſitum, Petroma fuiſſe vocatum. Eos lapides, ubi anniverſarii ſacri, quæ majora nominabant initia, dies appropinquabant, disjunxiſſe, atque inde litteras eduxiſſe, quibus pompæ ritus, & quæ fieri oporteret, omnia conſignata erant. Eum commentarium, cum ſacrificulis audientibus, recitandum curaſſent, ea ipſa, quæ conſequebatur, nocte, in priſtinam ſedem repoſuiſſe: ad eam lapidum compagem Pheneatarum multitudinem de maximis quibuſque rebus jusjurandum concipere ſolitum: ſaxo ſuperiori operimentum fuiſſe, rotundo ambitu: in eo effigiem Cereris cognomento Cidoniæ ſervatam: eam effigiem Sacerdotem tamquam perſonam indutum, ſtatis, quæ Initia Majora appellantur, diebus, populares patrio quodam ritu virgis cæcidiſſe: veniſſe in hæc loca, Pheneatas Cererem dictitaſſe, ante Naum, dum errabunda Proſerpinam quæritaret; & iis, qui ſe comiter, ac liberaliter accepiſſent, legumina diviſiſſe omnia præter fabam. Qua autem maxime de cauſa impurum legumen faba ſit, idem Pauſanias reticet, & cirque Arcanis commentariis mandatum eſſe. Sed id fortaſſe dici poterit, fabas ſcilicet impuras eſſe exſtimatas, quod eas in manibus placandis adhiberent. Is enim qui horum ſacrificiorum fuit auctor, cum animadvertiſſet in hujus floribus quaſdam litteras videri inſcriptas, quæ luctum atque mœrorem ſignificarent, optimo jure in ſacris illis, fabis eſt uſus: Ideoque vulgo dicebatur, manes ſeſe in fabas abdere: ſed & Flamini Diali nefas erat, fabas tangere, ac nominare, nedum comedere. Pythagoras à fabis abſtinendum eſſe præcipiebat; hac fortaſſe de cauſa, quod timendum eſſet, ne quis alicujus animam una cum gurgulione voraret: ejus enim fuit opinionis, ut ſentiret animas ſubinde ex alio in aliud corpus migrare. Aut à fabis cavere admonuit, innuens lugubres ac mœſtas cogitationes deponendas ei qui velit in rerum divinarum contemplatione verſari: vel eo dicto ſignificavit, ne vivi ſimiles mortuis eſſemus. Sed quomodocumque ſit, Pythagoras in hoc Cereri conſenſit, quod ambo fabas legumen impurum exiſtimaverunt. Sed quia, ut ſuperius dicebamus, diverſæ terræ virtutes ab antiquis diverſis numinibus adſcribebantur; ea quæ ad paſcua eſt idonea, Palis nomine fuit demonſtrata, quæ Paſtorum propria Dea dicebatur. Hujus nullam adhuc imaginem apud antiquos exſtitiſſe puto: quare tantum dicam qui ritus in ejus feſtis cele-

Cereris ſtatua.

Legumina à Cerere diſtributa.

Faba cur impura.

Pales Paſtorum Dea.

Digitized by Google

Palilia. celebrandis uſurparentur, quæ Palilia dicebantur, & in urbis Romæ natalem diem incurrebant: eo die nulla victima cædebatur, perinde atque nefas eſſet, alicui tum vitam adimere, cum natale urbis celebraretur. Sed homines fumo ex ſanguine equino combuſto, vituli cinere, ex matris utero avulſo, quæ in quibuſdam aliis ſacrificiis mactata fuerat, atq; fabæ ſtipula expiabantur: Ovilia etiam, oves, ac cæteræ pecudes purgabantur fumo ex ſulphure: Roſmarinumque, ac herbam Sabinam, oleam ac tædam & laurum cremabant, poſtea per flammam fœno accenſam tranſibant. Item liba ex milio, & lactis mulctralia in Deæ honorem offerebant; ſolemnique prece *Pomona.* ſacrificium abſolvebant. Qui ritus non admodum ab iis differebant, quibus in Pomonæ pomorum Deæ ſacris utebantur: Ovidius eam hortis præponit, dicitque Vertumni fuiſſe uxorem, ſub cujus etiam tutela horti erant: ei in manus tradit falcem, qua inutiles arborum ramos amputet, felicioresque inſerat. Quare qui ejus imaginem vellet adornare, omnia ea inſtrumen-*Flora.* ta, quorum eſt uſus in re hortenſi, eſſent adjungenda. Hæc arboribus vim ad maturos fructus producendos tribuere credebatur: ſicuti & Floram floribus ex eis eliciendis præponebant; ideoque florum Dea dicebatur tam eorum, qui in arboribus, quam qui in pratis erant. Ejus imaginem tunc deſcribam, cum de Zephyro ipſius marito dixero. Sed tamen hiſtoriis traditur, eam in lupanari meretricem exſtitiſſe, infanteſque Romulum, ac Remum ſuo lacte nutriviſſe; aut etiam aliam, quæ ex meritricio quæſtu ingentem hæreditatem Populo Romano legarit. De hac id ſcriptum reperio. Æditūus quidam Herculis, otio ſuperfluens, teſſeris, & id genus luſionis di-*De Flora narratio.* em terere ſolebat; ſed cum forte aliquando colluſores deeſſent, Deum Herculem, ut colluderet, ea lege provocavit, ut, ſi Deus vinceretur, boni aliquid elargiretur: ſi vero æditūus, Deo cœnam ſe præbiturum, puellamque inſuper formoſam, cum qua Deus miſceretur. Tali propoſita conditione, teſſeras æditūus pro ſe, & Deo jecit; jactu à Deo victus eſt æditūus; qui ideo cœnam apparavit; & Laurentiam formoſum ſcortum conduxit: in templo diſcubuere: poſt cœnam puella clauſis foribus, in templo eſt relicta. Ferunt autem noctu cum Laurentia non humanitus congreſſum; puellæque juſſiſſe, ut mane in forum prodiret; & cuicumque primo occurriſſet, illum ſibi amicum pararet: id cum feciſſet puella, Tarruntio homini prædiviti, & jam natu grandi, & cælibi obvia facta eſt: cui eſt matrimonio juncta. Ei, vivens, poteſtatem fecit Tarruntius omnis ſuæ rei familiaris, morienſque hæredē Teſtamento inſtituit, quæ & moriens Pop. Rom. ſcripſit hæredem: qui quidem maxima ejus memoriam veneratione eſt proſequutus. Sed quia flagitioſum arbitrabatur, meretricem colere, ejus nomen in Floram commutavit; utque pudendæ rei quædam dignitas adderetur, Deam finxerunt eſſe, quæ floribus præeſſet; & ludi eidem

dem Florales ſunt nuncupati, in quibus omnes nequitiæ, & laſciviæ nudis mulieribus peragebantur: in iis etiam venationes leporum, atq; damarum inſtituebantur; hæc enim belluæ in hortis cuſtodiuntur, qui ſub ejus Deæ tutela eſſe putabantur; ut de ſe ipſa apud Ovidium dicit. Erat olim quoque Bona Dea, numen quod ad terram pertinebat; Porphyrius enim opinatur, quemadmodum refert Euſebius, illam terræ virtutem, quæ jactum ſemen fovet, ac nutrit, ab antiquis ſub Bonæ Deæ nomine ſignificari: cujus rei illud eſſe argumento dicit, quod ejus effigies virides quaſdam plantas manibus porrigit, tamquam quæ recens pullularunt. Victima quoque, quam eidem immolabant (hæc autem prægnans porca erat) oſtendebat, veteres hanc Deam pro terra cepiſſe. Hæc Bona eſt nuncupata, quod ex terra ſexcenta in nos bona derivant: eadem Fauna appellabatur; ea enim nobis favet, cum ejus ope egemus: alia etiam nomina habet, quæ Plutarchus enumerat, cum narrat, quo pacto Clodius, uxoris Cæſaris amore captus, muliebrem habitum gerens, in hujus Deæ ſacra penetravit. De hac legitur, eam tam inſigni fuiſſe pudicitia præditam, ut marito excepto, hominem non viderit, immo ne de nomine quidem audiverit; nec umquam extra proprias ædes ſit viſa. Hinc factum eſt, ut in ejus templum hominem ingredi, vel ejus ſacrificiis intereſſe, nefas eſſet: ejus ſacra vel in domo Pontificis Max. vel Conſulis, vel Prætoris celebrabantur: tuncque omnes inde homines emigrabant, mulieribus ſuccedentibus; quæ totam noctem pervigiles Deæ litabant; non enim interdiu divinam ei rem facere licebat. Nec tantum hominem inde cedere oportebat, ſed & viriles effigies tegebantur; tantum ea Dea à Maſculeo ſexu abhorrebat. In ejus templo variæ multorum generum herbæ erant, quas templi cuſtos libenter ægrotis, qui eis indigniſſent, impertiebat. Atq; ea de cauſa nonnulli eam Medeam eſſe ſunt opinati, quæ à Jaſone decepta, poſtea omnem hominum conſpectum refugiebat. Sed tamen exſtat in fabulis, hanc Bonam Deam, ſive Faunam eam dicere mallmus, filiam fuiſſe Fauni; qui, cum filiam deperiret, nihil non fecit, ut eam ad ſua ſcelerata vota pertraheret; neque quidquam promoviſſe tamen: quare ad vim converſum, ab illa myrtea virga capite percuſſum fuiſſe, ac vulneratum. Patrem ergo, ubi ſe à filiæ complexibus repulſum vidiſſet, quos neque blanditiis, neque vi expugnaſſet, dolis in poſterum agere decreviſſe: itaque eam inebriaſſe: ſed & ſic ſua ſpe falſum; cum deſiderio patris filia nec vino preſſa ceſſiſſet: demum eum ſe in ſerpentem transfiguraſſe, & cum filia coiiſſe creditum. Horum hoc tale proferunt indicium, quod virgam myrteam in ejus templo haberi, nefas fuerit; & quod ſuper caput ejus extenderetur vitis, qua maxime cauſa eam pater decipere tentaverit; quod vinum in templum ejus non ſuo nomine ſoleret inferri; ſed vas in quo vinum inditum eſſet, mellarium nominaretur, & vinum lac; quodque ſerpentes

Bona Dea.

Fauna.

Sacra Bonæ Deæ.

Digitized by Google

Bona Dea Imago. tes in ejus templo nec terrentes, nec timentes apparerent. Quare ejus imago effingebatur, Sceptrum ſiniſtra manu tenens (nam eam parem Junoni poteſtatem habere, aliqui crediderunt) vite ejus capiti incumbente; ad latus erat ſerpens, ac Myrtheus baculus. Huic Deæ ſane, quam ſimilem poteſtatem Proſerpina habebat; cum veteres pro Proſerpina vim illam terræ intellexiſſent, quæ ſemina ſub ea condita conſervaret. De hac apud Euſebium ſimilis fabula legitur, ac ea quam de Bona Dea retuli. Ea ſic habet, Ceres ex Jove Proſerpinam genuit, quam aliqui Pherephatten appellant. Filiæ amore correptus parens, ei in ſerpentem converſus conjungitur. Unde in Sabaziorum myſteriis draco in ſpiram involutus in ſacrificiis, ad factorum memoriam adhibetur. Peperit & Pherephatte tauriforme filium; quare Imago 34. a. Poëtæ nonnulli taurum laudant draconis patrem & draconem rurſus tauri patrem. Proſerpina etiam fruges ſignificari legimus, quæ è terra Cereris nomine denotata, ortum trahunt. Idque non abſque vitali quodam calore, qui è cœlo derivat: Jupiter autem cœlum adumbrat. Hæc à Plutone rapta fingitur aut quia ſemina in terram jacta, interdum non naſcuntur, ex quo terra quodammodo dolere videtur, cum ſe ſuis ornamentis ſpoliatam cernat: *Proſerpina pro frugibus capitur.* aut quod nativus terræ calor correpta ſemina fovet, donec ea ad maturitatem perducat. Eadem Proſerpina aliquando pro Luna capitur, quare poteſt eodem pacto effingi, quo Luna ſed & ejus effigies, anſerê in manu tenere cernitur, ut Pauſanias in Bœoticis narrat: dicit enim prope Trophonii lucum Ercynam cum Proſerpina ludentem, anſerem in manibus invitam dimiſiſſe, volitantem illum ſubiiſſe cavernoſum antrum, ibique ſe ſub lapide occultaſſe. Proſerpinam ſubingreſſam avem à fuga retraxiſſe; quo loco lapidem ſubmoverat aquam erupiſſe, qui poſtea fuerit Ercyna amnis appellatus. Manebat ergo ad Ercynæ ripas ædes & ſignum in ea, virgo anſerem manibus præferens; quæ Proſerpina Cereris filia erat.

NEPTUNUS.

NEptuno inter fratres ſorte Aquarum regnum obtigit, Inde maris Deus dictus. Eum veteres interdum tranquillum, mitem ſedatumque, ſæpe etiam vultu turbato effinxerunt: Quod apud Homerum atque Virgilium legere eſt; Mare enim ſtatim ex altero in alterum ſtatum permutatur, quod ex tranquillo fit turbulentum, atque è contra; Eidem tridentem in manus tradiderunt, qui in Concha veluti in curru ſtat, hæc ab Equis marinis trahitur, qui poſteriore ſui parte piſcis ſpeciem referunt. Hi à Statio lib. II. Thebaid. ſic deſcribuntur;

Illic Ægæo Neptunus gurgite feſſos
In portum deducit Equos: prior haurit habenas
Ungula; poſtremi ſolvuntur in æquora piſces.

Eum

Eum veſtibus cæruleis induerunt, quæ, ut Phornutus inquit, marinum colórem referunt. Lucianus in ſacrificiis cæruleis capillis, & nigris effingit; quamvis Servius dicat, apud antiquos, marinos deos canis capillis, atque ſenes plerumque depictos fuiſſe; quandoquidem eorum capita ſpuma candeſcunt. Quare Philoſtratus in imaginibus Glaucum depingens, qui eſt etiam marinus Deus, eum dicit barbam habere madefactam, comas autem aqua perfuſas per humeros ſpargi; ſupercilia denſa, hirſuta, & inter ſe juncta; Brachiumque attollentem, undas ſcindere, aptaſque ad natandum efficere; pectus marina alga, ac lanugine obſitum, ventremque paulatim attenuari, ad inde cæteras corporis partes in piſcem deſinere; itaque cauda erecta, extraque aquas ex ſtente oſtendi. Ovidius lib. XIII. Metamorph. ita Glaucum de ſe loquentem inducit; Glaucus.

Pabula decerpſi, decerptaque dente momordi:
Vix bene comb:berunt ignotos guttura ſuccos,
Cum ſubito trepidare intus præcordia ſenſi,
Alteriuſque rapi naturæ pectus amore.
Nec potui reſtare diu, repetendaque numquam
Terra vale, dixi, corpusque ſub æquore merſi.
Hanc ego tum primum viridem ferrugine barbam
Cæſariemque meam, quam longa per æquora verro,
Ingentesque humeros, & cærula brachia vidi,
Cruraque pinnigero curvata noviſſima piſce.

Idem Philoſtratus Neptunum cum Equis & cetis in mari tranquillè incedentem facit, ac tridentem præbet; quem tres maris mediterranei ſinus ſignificare, aliqui volunt; alii ad triplicem aquarum naturam referunt; fontium enim ſunt dulces, marinæ ſalſæ; quæ autem in lacubus continentur, non ſunt amaræ illæ quidem, ſed guſtatui ſunt ingratæ. Idem buccinam eidem tradit; ea autem eſt coclea, qua Tritones utuntur; nam & hos antiqui inter marinos Deos numeraverunt, Neptunoque comites adjunxerunt. Tritones. Poëtæ fingunt Tritones maris tubicines; cocleam enim retortam gerunt, qua terribilem quemdam ſonum edunt. Iraque Hyginus refert eo tempore, quo Titanes adverſus Deos bellum gerebant, quemdam Tritonem buccina nuper à ſe reperta, ita inſonuiſſe, ut Gigantes ſonitum ferre non valentes, terrore illo conſternati, ſtatim ſeſe in fugam converterint. Hi potius belluæ quam Dii, aut homines erant exiſtimandi; Nam ut Virgilius lib. X. Æneid. ſcribit;

Frons hominem præfert, in priſtin deſinit alvus.

Hæc eorum duplex forma, ſecundum nonnullorum ſententiam, duplicem aquarum vim oſtendit; nam ex interdum proſunt, aliquando etiam nocent. Neque tamen Poëtarum omnino eſt commentum, quod de Tritonibus ja-

Digitized by Google

ſtatur; nam ex hiſtoriis diſcimus, homines marinos ſæpe viſos, qui figura partim hominem, partim piſcem referunt. Plinius lib. IX. Natur. hiſtor. teſtatum reliquit, Olyſippone Tyberii principis tempore, legatos miſſos Romam qui nunciarent, apud ſe Tritones buccina ſonantes eſſe auditos, immo & à plurimis viſos. Et Alexander Neapolitanus lib. III. refert ſe à quodam certæ fidei homine audiſſe, qui diceret ſe, cum eſſet in Hiſpania, marinum hominem & vultu & corpore prorſus humano, abſoluta ſimilitudine pube tenus, poſtremis vero in piſcem deſinentibus, vidiſſe, in malle ex ultima Mauritantia, & Oceani finibus eo pro monſtro allatum: fuiſſe autem facie hominis vetuſti, capilio, & barba hiſpida, atque hirta, colore cæruleo, ſtatura procera, & majore humana, alis quoque tenui cartilagine, quibus marinos fluctus ſecabat, & membrana paſſim interlucente munitum. Quod ne quis commentitium arbitraretur, idem Theodori Gazæ auctoritate confirmat, qui affirmavit, ſe, dum in Peloponeſo ageret, fœda maris tempeſtate oborta, cum nonnulla piſcium monſtra ad litus illiſiſſent, inter cætera vidiſſe Nereidem in litore, fluctibus expoſitam, viventem jam, & ſpirantem, vultu haud abſimili humano, facie quoque decora, neque invenuſta ſpecie, corpore ſquamis hirto ad pubem uſque, niſi quod cætera, in locuſtæ caudam deſinebant. Quamobrem minime mirum videri debet, ſi Poëtæ Nereides pulcerrimas, Nymphas eſſe finxerunt, quæ marinos Deos, Oceanum ſcilicet, Nereum patrem, Neptunum, Thetin, Doriden, cæteroſque ejuſmodi comitarentur, qui varios aquarum effectus ſignificant; ab antiquiſque colebantur, quod crederent, ſibi plurimum ab eis commodari, incommodarive poſſe. Quamviſque plurimæ ferantur fuiſſe Nereides (nam Heſiodus eas ad quinquaginta nominatim enumerat; tamen de una tantum, Galathea dicta, mihi dicendum ſuſcepi. Hæc ſic eſt à candore nominata, qui in ea aquæ ſpumam repræſentat: quare Heſiodus ei albicantes comas, faciemq; lacti ſimilem tribuit. Polyphemus ejus amator apud Ovidiũ, eam liguſtris candidiorem vocat. Philoſtratus in quadam imagine Galatheam per quietum mare incedentem facit, eamq; in curru collocat à delphinis tracto, quos Tritonis filiæ regunt, Nymphæ circumſtantes, ejuſq; obſequiis paratiſſimæ. Cæterum ipſa purpuream veſtem ſupra caput ad Zephyrum tollit, ut & ſibi umbraculum, & currui velum ſit. Ipſius autem comæ Zephyro minime diffuſæ; madidæ enim ſunt, & quam ut à vento agitari queant, graviores. Hic non duxi prætermittendum, quod Alexander Neapolitanus loco proximè citato refert; nempe ſuo tempore in Epiro ad fontem jugis aquæ, ad quam mulieres ex oppido aquatum ventiabant, Tritonem, ſeu marinum hominem à ſpelunca, quam forte ibi nactus fuerat, obſervare ſolitum, ſiquando ſolam ad aquas accedentem, aut per litus obambulantem mulierem videret, ipſum ex undis, & ſpelunca leni greſſu, taciti-

Homines marini. *Nereis.* *Galathea.*

Digitized by Google

citisque veſtigiis deſilire, & à tergo accedere, ac vi compreſſam mulierem ex inſidiis adoriri, & ad mare concubitus cauſa arripere, arreptamque ſub undis deferre conſueviſſe. Quod cum apud loci incolas percrebuiſſet, diligentius marinum monſtrum obſervaſſe, & cum diutius laqueos illi intendiſſent, haud multo poſt dolo captum, & laqueis vinctum cepiſſe: cumque cibo abſtineret, extra aquas multum vivere nequiſſe. Pauſanias in Bœoticis ita Tritones nobis depingit; colore eo ſunt, quo eſſe videntur ranæ paluſtres in dorſo: nares humanas habent, branchias ſub aures, os reſciſſum, latumque, ferinos dentes, glaucos oculos, manus cum articulis ad humanam effigiem, ungues oſtreorum conchis perſimiles; reliquū porro corpus parvulis ſquamis contectum eſt, & in piſcem deſinit; non diſſimiles extremis delphinorum partibus. Ab his, aut à Najadibus non multum Sirenes differunt; ut enim fabulantur Poëtæ, muliebrem aſpectum habent, idque umbilico tenus, nam in poſterioribus partibus piſcem imitantur: aliqui alas addunt, pedesque gallinaceos. Eas dicunt Acheloi, & Calliopes filias tres fuiſſe, quarum una canebat, altera tibiam inflabat, tertia lyram pulſabat; quæ omnes ita ſuavem edebant concentum, ut facile miſeros nautas allicerent, ut ad quoſdam in Sicilia ſcopulos impingerent, ubi eæ degebant. Sed, ubi ſe ab Ulyſſe contemptas vidiſſent, qui illac tranſiens, ſe ad malum religandum, ſociis vero cera aures obſtruendas curavit, ne ipſarum cantus audirent; ſtatim ſeſe in mare præcipites dediſſe; atque hinc forte factum fuit, ut dicerentur à poſteriori parte piſces evaſiſſe. Servius eas non piſces, ſed aves ea in parte vult fuiſſe: ſicut & Ovidius, cum eaſdem dicit Proſerpinæ comites fuiſſe; quæ, poſtquam illa à Plutone correpta fuit, in hujuſmodi monſtra verſæ fuere, habentia quidem faciem atque pectus muliebre, ſed in cæteris avi ſimilia. Suidas refert, ſecundum fabulas Sirenas aves fuiſſe, pulcra mulieris facie inſignitas, quæ ſuaviſſime concinerent; ſed revera quoſdam ſcopulos exſtitiſſe, ad quos aqua alliſa, ita ſuave murmur redderet, ut nautæ ab ea ſuavitate pellecti, illuc navem dirigerent, atque ita confracta ad cautes nave, miſere diſperirent. Plinius quoque, de fabuloſis avibus loquens, in India inquit, aves quaſdam exſtitiſſe creditum, quæ cantus ſuavitate hominibus ſomnum injiciebant, dormienteſque devorare ſolebant. Sed tamen ſive piſces, ſive aves, ſive aliud quodcumque tandem Sirenes ſint; illud certum ſit, fictitium quidpiam eſſe; atque iis nonnulli meretriciam pulcritudinem, atque illicia innui volunt: eæ cantu nautas capiunt, ac tandem devorant: nam incaute ſe meretricum blanditiis de mente ac ſanitate deturbari ſinentes, ab eis tandem patrimoniis abliguritis, ad extremam inopiam rediguntur. Quare Buccatius narrat, apud antiquos Sirenas fingi in amœnis pratis degere mortuorum oſſibus conſperſis; eo extremum exitium, quod laſciviam ſequitur, ſignificantes. Apud Virgilium

Tritones.

Sirenes.

Digitized by Google

quoque Sirenum ſcopuli multorum oſſibus albi valdeque ardui, ac periculoſi deſcribuntur. Sed Xenophon aliter ſenſit; nam in libro de dictis & factis Socratis, Sirenas vult eorum laudes concinere, qui digniſſimi ſint, quorum virtus præconiis ſummis celebretur; eaſque ideo ab Humero fingi de Ulyſſe ceciniſſe; quod revera is eſſet Græciæ univerſæ ornamentum: hocque faſcinum eſſe, atque præſtigias, quibus ſtudioſos homines ad ſe pellicerent, nam eos audito virtutis præconio, cujus amore capti ſint, multo majores erga illam concipere ardores, & ad eam ardentius accurrere, atque dulces præconiis voces ſequi, atque hac de cauſa forte factum fuit, ut quemadmodum Ariſtoteles libro de rebus admirabilibus teſtatur, quibuſdam in Inſulis Sirenarum dictis, quæ in Italiæ finibus ſitæ erant, templa atque altaria meruerint, atque ab incolis colerentur: earum autem nomina fuerunt, Parthenope, Leucoſia, & Ligia.

Imago 35. a.

Scylla.

Nunc ad alios Deos ſive monſtra veniamus. Homerus Scyllam fingit, in antro obſcuro & horrendo habitare, terribili illam eſſe latratu, canum videlicet ſimili, pedes habere duodecim, colla ſex longa, capita totidem & dentium triplicem ordinem, ex quibus virus ſtillare videatur; capita vero aſſidue in mare porrigere, ac circumſpicere è ſcopulo, an inde navis aliqua circumnaviget, ut ex ea ſaltem tot deprædetur, quot ipſius ſunt capita; atque totidem ex Ulyſſis ſociis abſtuliſſe. Cum Helenus apud Virgilium lib. III. Æneid. Æneæ curſum, quem tenere debeat, oſtendit, monet ut duo hæc horrenda monſtra caveat, Scyllam ſcilicet atque Charybdin, de quibus ita dicit;

Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis
Obſidet: atque imo barathri ter gurgite vaſtos
Sorbet in abruptum fluctus rurſusque ſub auras
Erigit alternos, & ſidera verberat unda.
At Scyllam cæcis cohibet ſpelunca latebris,
Ora exſertantem, & Naves in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro corpore virgo
Pube tenus, poſtrema, immani corpore Priſtis
Delphinum caudas utero commiſſa luporum.

Hujusmodi figuram induiſſe Scylla dicitur, veneficis ſcilicet Circes quæ videret Glaucum, quem ipſa deperibat non ſuos ſed Scillæ amores ſequentem; itaque aquis ubi ſe Scylla abluere conſueverat, ſuis veneficiis infectis eam in ita deformem figuram convertit. Sed ea ſe ita aſpectu horribilé videns, præ mœrore præcipitem in mare ſe dedit, ubi & nautas tranſeuntes perterrefacit, ſicut & Charybdis, quæ cum eſſet mulier rapaciſſima, Herculis boves auſa eſt furari. Quare à Jove fulmine icta, ac in mare præcipitata in ſcopulum eſt converſa, priſtinam autem naturam apprime ſervat: His fabularum

arum in volucris Poëtæ nobis geminorum ſcopulorum,qui in Anguſtiis freti Siculi ſe mutuo reſpiciunt,naturam adumbrare voluerunt.Sed hinc ad alia maris monſtra deſcribenda deveniamus, Nereides centum fuiſſe, quæ totidem Delphinis inſidebant,Plato inquit,cum mirabile illud templum deſcriberer, quod apud Atlanticos Neptuno erat conſecratum,qui ibi in curru erat effictus, alatorum Equorum fræna manu continens,tamque ingens erat, ut capite alti illius templi faſtigium contingeret. Maxima pars Neptuni comitum in quodam templo, quod eſt in agro Corinthio, ut Pauſanias refert, cernebatur, ubi is una cum Amphitrite ſua uxore in curru erat; puer quoq; Palæmon delphino innixus viſebatur ; Equi quatuor currum trahebant; Tritones duo erant ad latus: in baſi media,quæ currum ſuſtinebat,mare erat exculptum,atque Venus,quæ inde emergebat pulcherrimis Nereidibus comitata Palæmon,qui à Latinis Portunus dicitur,portuum erat Deus;cui nautæ reduces ſacrificabant, itaque eſt Neptuno comes attributus. Nereides. Imago 36. a.

In quodam templo Neptuni , qui erat in Ægypto , Canoptus Menelai nauta colebatur, qui poſt mortem in aſtra translatus dicebatur. Ejus effigies erat craſſa,brevis & quaſi rotunda, collo obtorto, breviſſimis cruribus: cauſam, cur ita effingeretur, hanc dicunt;cùm Perſæ ignem, quem ut maximum Deum colebant, quaqua circumducerent, ut eo cæterorum Deorum, quos reliquæ nationes venerarentur, vires experirentur ; nullus autem, cujuscunque tandem materiæ eſſet, non illi cedebat; tunc Canopi Sacerdos, ne ſuus Deus flammis abſumeretur, quiddam contra Ignem callidū excogitavit. Solebant in Ægypto fictilia quædam vaſa fieri,minimis foraminibus pertuſa, quibus turbida aqua limpidiſſima effluit:horū ille unū,cera foraminibus obturatis cepit, variis coloribus undique depictum, aqua repletū, ac ut Deum ſtatuit; & excidens Canopti ſimulacri caput, illi diligenter aptavit: adſunt poſthæc Perſæ, itur in conflictum ; circa hydriam ignis accenditur; cera diſſolvitur, qua foramina erant obturata diffluente aqua ignis extinctus eſt. Aſtu igitur Sacerdotis Canoptus Deus victor Dei Perſarum evaſit & ex eo Deus cultus eſt , ut Suidas refert. Quare in poſterum ea forma eſt effictus,qua dixit, utque cernere eſt in quodam Antonii Pii numiſmate. Delphini omnium piſcium Neptuno gratiſſimi feruntur; quare Hyginus teſtatur, ſemper, cum Neptunus effingeretur,delphinem in ejus manibus,vel ſub pedibus fuiſſe, hac fortaſſe de cauſa, quod ſicut leones ferarum, Aquila avium, ita & Delphines piſcium ſunt Reges. Martianus eum in nuptiis Philologiæ expreſſit, ſic dicens ; Nudus eſt Maritima inundatione viridior, coronam albidi Salis inſtar candidam, atque ſpumarum Caniciei concolorem habens. Pallas cum apud Ovidium lib. VI. Metamorph. cum Arachne de texendi arte contenderet, duodecim Deorum confeſſum pinxit, ubi diſceptaretur , utri ſibi ne, an Neptuno concederetur, ut Athenis recens conditis nomen imponeret ; Carmina ſunt hujuſmodi;

Stare

Stare Deum pelagi longoque ferire tridente
Aſpera Saxa facit, medioque è vulnere ſaxi
Exhibuiſſe fretum, quo pignore vindicet urbem.

Virgilius in primo Georg. equum dicit exiiſſe;

Tuque ô cui prima frementem
Fudit equum, magno tellus percuſſa tridente,
Neptune.

Quod Servius ideo fictum eſſe vult, ut velox frequensque maris motus oſtenderetur, quare Equi ſub Caſtoris & Pollucis tutela eſſe dicti ſunt, eorum enim aſtra velociſſimè moventur. Quidam ideo Neptuno Equorum inventionem tributam dicunt, quod Equi latos campos, æquosque deſiderant, qui ab æquore optime repræſentantur. Idem Servius principium lib. IX. Æneidos enarrans, ubi Poëta ſic dicit;

Ut belli ſignum Laurenti Turnus ab arce
Extulit:

Refert Romanos belli tempore duplicia ſigna extuliſſe, alterum ſcilicet purpureum pro pedeſtribus copiis, alterum vero cæruleum pro equeſtribus; hic enim eſt maris color, cujus Deus putabatur Neptunus, qui & equos inveniſſe fertur. Diodorus Siculus ſcribit, Neptunum primum omnium Equos domuiſſe, artemque equitandi docuiſſe, hincque factum eſſe, ut equeſtris appellaretur: Cui Pauſanias etiam conſentit; qui vult ideo Homerum, cum ludos equeſtres deſcriberet, Menelaum induxiſſe, qui cæteroribus juramentum, per Neptuni numen propoſuiſſet, ſe nullam fraudem adhibituros. Idemque ſubjicit, hoc Neptuni cognomen cæteris præſtare, cum cunctis nationibus ſit commune. Hinc arbitror profectum fuiſſe, ut ludi Circenſes apud Romanos qui erant Equeſtres, Neptuno eſſent ſacri: celebrabantur autem in Conſualibus, quæ erant à Romulo inſtituta, in memoriam, ut inquit Livius, raptus Sabinarum; nam quemadmodum Plutarchus refert, cujuſdam Dei aram conditam ſub terram in Circo invenerat; eidemque Deo indidit nomen Conſo ſive à conſilio, quod conſiliarius foret; aut, quod magnarum rerum conſilia occulta eſſe oporteret; quare ad ejus aram aditus nunquam patefiebat, præterquam Ludorum Circenſium Diebus. Quod effecit ut Neptunus idem ac Conſus crederetur; de quo hæc ſtrictim attigiſſe ſit ſatis; nam nullam adhuc ejus imaginem apud ſcriptores reperi. Quod autem Equi ſub Neptuni tutela eſſent, Pauſanias in Eliacis poſterioribus oſtendit, cum circum, ubi Equi currebant, deſcribit dicens, ad alterum curriculi latus aram fuiſſe figuræ rotundæ, ad eamque Deum coli, Taraxippum, ab incutiendo Equis pavore, nuncupatum. Solitos enim eſſe injecto terrore, circa aram hanc Equos tam vehementer conſternari, ut incertum unde coorta trepidatione, ſæpe illiſis curribus affige-

Conſus.

Digitized by Google

affligerentur aurigæ: quo igitur æquo & propitio uterentur Taraxippo, ad eam aram aurigas vota nuncupaſſe. De hoc Deo multas multorum opiniones idem Pauſanias affert, ſed eam tanquam omnium probabiliſſimam approbat, qua Taraxippus Neptuni fuiſſe cognomen dicitur; ab eo enim Equorum origo profluxit; à quo duos Equos Junoni dono datos, ferunt, quos illa Caſtori & Polluci tradidit. Cui fabulæ illa quoque concordat, quæ jactatur, Equuleum ab ope Neptuni loco ſuppoſitum Saturno fuiſſe: hacque de cauſa Feſtus vult, Neptunum Equeſtrem fuiſſe dictum, ob idemque inquit; in Illyrico quaternos Equos jaci ſolitos nono quoque anno in mare. Aliqui ſentiunt, Neptuno Equos optime accommodari; quod ſcilicet mare undique ad nos neceſſaria uſibus noſtris advehat, ſicut & Equi. Quare Philoſtratus cum duas parvas Inſulas deſcriberet, quibus, rerum venalium forum erat commune, in quodquod ab agris legeretur, altera inferebat, altera vero quidquid ex maritima præda corrogaſſet; ibi Neptuno ſtatuam poſitam inquit cum aratro, atque curru, tamquam ſi agricola eſſet: quo incolæ innuebant, ſe etiam terræ fruges Neptuno accepta s referre: ſed ne eum terreſtrem tantum colere viderentur, aratro navis proram aptarunt; ita ut Neptunum navigantem, terram arare diceres. Imago 37. a.

Apud Eleos, ſicut Pauſanias refert, adoleſcentis imberbis ſtatua viſebatur, qui pedem pede premebat; ambabus vero manibus haſtæ innitebatur; hæc ſtatis temporibus nunc lineis, nunc laneis veſtibus induebatur. Hæc Neptuni eſſe eſt credita, aliunde illuc translata, ubi maximo cultu ab incolis afficiebatur. Sed non Neptuni, verum Satrapis effigies appellabatur. Duo numiſmata exſtant, Veſpaſiani unum, alterum Adriani, in quibus Neptuni imago cernitur nudi ſtantis: ſed in lævi humeri tergo propendet amictus; dexteraque trilorem ſcuticam, læva elatum tridentem tenet. In alio quopiam numiſmate idem eſt effictus nudus, rectuſque, ſiniſtra elata tridenti inhærens, Delphinem dextera porrigens, alterumque pedem in prora tenens. Illud præterea eſt ſciendum, apud veteres urbium portas Junoni, arces Minervæ, mœnia atque fundamenta Neptuno fuiſſe ſacra; quod Servius adnotat, illud II. Æneid. enarrans, ubi Venus inducitur, Æneæ oſtendens, Trojæ ruinas reparari non poſſe; cum horum Deorum pro ſe quiſque id dirueret, quod ſibi eſſet proprium, ita inquiens; *Fundamenta Neptuno ſacra.*

Hic, ubi disjectas moles, avulſaque ſaxis
Saxa vides, mixtoque undantem pulvere fumum:
Neptunus muros, magnoque emota tridenti
Fundamenta quatit; totamque à ſedibus urbem
Eruit.

Hacque de cauſa à Græcis ἐνοσίγαιος eſt dictus, quod eſt Terriquaſſor; quo ſignificarunt, terræmotum Neptuno tribui, propter aquarum *Terræmotus à Neptuno fit.*

 ſcili-

ſcilicet motum. Quamobrem Theſſali, Neptunum aquis exitum aperuiſſe, dicebant, quæ univerſam olim Theſſaliam inundabant; nam ingenti terræ motu excitato, montes diſcidit, ita ut latus fieret Peneo flumini exitus, terraque inter montes interjecta commode habitari poſſet: quod & Herodotus confirmat. Quod dixi de Neptuno Terriquaſſore, perbelle ad Terræmotus imaginem aptari poſſet, ſi quis eam vellet effingere.

Oceanus. Imagines Neptuni atque Oceani non multum inter ſe erant diſſimiles. Hunc Oceanum veteres patrem Deorum dixerunt; pro eo autem non ſolum mare, quod univerſam terram ambit, ſed etiam aquæ virtutem intellexerunt, quam tales omnium rerum principium ſtatuit. Eum ergo Deorum patrem nuncupatunt; Thetimque uxorem ei tribuerunt; ex quibus innumeri propemodum Dei marini, fluviatiles, ac fontani, item & Nymphæ profluxiſſe feruntur. Thetis vero fingebatur vetus, cana, atque alba: eam Poëtæ matrem, atque venerandam appellabant. Hæc una cum viri ſui imagine poni poteſt: qui, ut Joannes Buccanus refert, in curru effingebatur, à quatuor balænis per mare tracto; cum Tritones cum buccinis præcedebant, circumſtabant Nymphæ, magnus belluarum marinarum numerus ſequebatur, quæ ſub Proteo duce ac paſtore erant.

Proteus. Hic ex marinis Deis erat, qui ventura prædicebat, ſed non niſi coactus; eosque, qui ſibi vim paraſſent, fraudibus decipiebat, varias ſubinde formas induens, ut ex ejus manibus elaberetur. Quare neceſſe fuerat, eum vincire, ac tamdiu continere, quoad in priſtinam figuram reverti ſſet: tunc enim facile ad interrogata reſpondebat. De hoc Diodorus refert, eum in regnum ab Ægyptiis adſcitum, tanquam qui omnibus ſapientia antecelleret, per quam erat ita dexter in conſiliis pro tempore capiendis, ut ea alia ex aliis prout res requirebat, commodiſſime mutaret, atque hinc factum eſſe, ut ſe in diverſas figuras convertere diceretur: Quod idem erat, ac ſi dixiſſent, eum foro uti ſciviſſe. Græci volunt, id de Proteo dictum, ut ſcilicet ad Ægyptiorum regum morem reſpiceretur: nam illi, cum in publicum procedebant: ſemper aliquod inſigne geſtabant, quod regiam majeſtatem præ ſe ferret; id quidem ſubinde mutabant; aliquando enim Leonis, aut Tauri, aut Draconis priorem partem, interdum arborem, quandoque ignem, nonnunquam redolentia unguenta præferebant. Unde factum locum fabulæ, Proteum in ea omnia, quæcunque capite geſtabat, ſolere transformari. In Carpatho etiam inſula idem regnaſſe legitur, à qua mare Carpathium nomen habet, quod eſt prope Ægyptum, cum vero Phocis id mare adundet (quæ & vituli marini appellantur; priores enim partes corio, ac pilis tectas ad vituli ſimilitudinem habent) atque aliis marinis belluis; ideo marini gregis paſtor eſt dictus.

Proteus cur in varias formas mutaretur.

Imago 38. a.

Eurynome. Oceani quoque filia Eurynome putabatur; eam Homerus Thetidi comitem adjunxit, cum Vulcanum adiret. Nonnulli eam Dianam eſſe crediderunt, ut Pau-

Pauſanias refert, quod quidem nihil cum ejus ſimulacro conſentit, id fœmineam formam referebat, ſumma fœmora, cætera piſcis figuram; erat autem aureis catenis revinctum. Id numen à Phigalenſibus, qui erant in Arcadia colebantur, templum ejus ſtato quotannis die aperiebant, ſacra eo die publice & privatim fiebant. Huic non admodum diſſimilis quædam Dea erat, quæ Decreto appellabatur, hæc capite excepto, quod muliebre erat, piſcis videbatur. De hac Diodorus Siculus lib. III. ſcribit, eam Nympham fuiſſe, ſed gravidam poſtea effectam, à quo autem ignoratum, Semiramidem peperiſſe; ſed ſui erroris pudore affectam, ſe in quemdam Syriæ lacum abjeciſſe, atque inde ab illis populis numinis loco habitam, ac in piſcem ſe convertiſſe creditam: ideoque factum eſſe, ut à piſcium eſu abſtinerent, qui in eo lacu eſſent, quos omnes illi Deæ ſacros arbitrarentur. Sed ad Oceani Imaginem revertamur: ejus currus eum terram ambire ſignificat: Rotæ terræ orbicularem figuram oſtendunt: Balænæ currum trahunt, quod mare univerſam terram percurrat, ac in eam ſe inſinuans, magnam ejus partem alluat. Nymphæ aquarum proprietatem deſignant, quas veteres non ſolum ſub Oceani, Neptuni, Thetidis, Doridis, Amphitrices atque aliorum marinorum Deorum nominibus; ſed etiam ſub Acheloi nomine adumbrarunt. Licet nonnulli prioribus illis Salſarum Aquarum naturam, hoc vero poſteriore dulcium innui, cujuſmodi ſunt fluviorum aquæ, qui etiam ab antiquis pro numinibus ſunt habiti, & humana figura efficti. Sed antequam ad eorum ſimulacra veniam, ventos deſcribam, nam cum de mari dixerim, ubi illi maxime vires ſuas exſerant, non abs re mihi facturus videor, ſi ſtatim ventorum tractationem ſubjecero. Quamquam vero non abſurde cum Junone conjunxiſſem: ea enim aërem ſignificat; ventus autem, ſecundum Phyſicorum ſententiam eſt aër concitatus; Itaque Æolus ita Junoni apud Virgilium lib. I. Æneid. reſpondet;

Decreto. *Venti.*

Tu mihi quodcunque hoc regni, tu Sceptra, Jovemque
Concilias; tu das epulis recumbere Divum,
Nimborumque facis, tempeſtatumque potentem.

Non tamen hic locus videtur à ventis alienus; veteres ut Deos, ſunt ventos venerati: eiſque ſacrificabant, vel quod eis propitiis uſi eſſent, vel ut in poſterum uterentur. Eos cum aliis effinxerunt, tumeſcentibus buccis, inflatis ac ſpirantibus: Sed alii alios ſuo flatu effectus producunt; nam aliqui nubes cogunt, & pluvias creant; alii è contra nubes diſpellunt; alii aliter ſuas vires oſtendunt. Itaque diverſè à Poëtis deſcripti fuere: qui quamquam multi ſunt, tamen præcipui quatuor qui à primariis quatuor mundi cardinibus flant, numerari ſolent, ut ab Ovidio cum lib. I. Metamorphoſ. univerſum in ſuas partes diſtribuit. Fuerunt aliqui, ut refert Strabo, qui duos tantum ventos poſuerunt; ſed ex quatuor unus eſt Aquilo, qui & Boreas dicitur à Septen-

Ventorum Cultus divinus.

Digitized by Google

à Septentrione flans, hunc Pauſanias in Eliacis ſcribit in Cypſelli arca exſculptum fuiſſe Orithyam rapientem, non tamen ejus effigiem deſignat, niſi quod eum pro pedibus anguium caudas habuiſſe dicit, hic ergo quia nives ac frigus affert, glaciemque creat barba, capillis ac alis nive conſperſis effingitur. Alter eſt Auſter, qui & Notus nuncupatur, qui à Meridie flat: hic quod flatu ſuo pluvias adducit, ita ab Ovidio deſcribitur.

--Madidis Notus evolat alis
Terribilem picea tectus caligine vultum,
Barba gravis nimbis, canis fluit unda capillis,
Fronte ſedent nebula, rorant peanaque ſinusque.

Tertius eſt Eurus, qui ab oriente flat, hic niger effingitur ob Æthiopes, per quos tranſit; cumque Sol occidens, ſi forte rubeat, Signum ſit fore ut ſequenti die (quemadmodum Virgilius in Georgicis teſtatur) Eurus excitetur, ideo ejus imagini Sol igneus ad caput adpingitur. Quartus beniſſimus

Zephyrus. ille quidem & Zephyrus qui ab occidente ſpirat. Hic vere primo terram

Flora. herbis conveſtit, flores excitat. Quare Floræ maritus eſt ab antiquis dictus quæ florum Dea habebatur: ejus imago pulcherrimam Nympham referebar. Itaque ea cum ab Ovidio lib. V. Faſt. loquens inducitur, ita de ſua pulchritudine dicit;

Quæ fuerat mihi forma, grave eſt narrare modeſta

Imago 39. *Sed generum matri reperit illa Deum.*

a. Ei & ſertum ex variis floribus additur; item & veſtis Verſicoloribus floribus pingitur, nam flores quibus terra veſtitur, omnia colorum genera referunt. Philoſtratus ita Zephyri imaginem adornat; Is eſt forma juvenili, facie decora, alatis humeris, tempora habens pulcherrimis floribus redimita.

Sed jam ad Fluvios tranſeamus, qui ab antiquis etiam numina habebantur, item votis ac ſacrificiis colebantur. Eis capillum quodam peculiari ritu inciſum offerre ſolebant; præcipue Græci, ut Pauſanias teſtatur: Quod etiam ex Homero intelligimus, cum Peleum inducit, vota Sperchio flumini facientem, ſe capillos ſuos illi oblaturum, ſi filius Achilles incolumis ad ſe ex Trojano bello revertiſſet. Et in agro Attico apud Cephiſum fluvium adoleſcentis ſtatua viſebatur, ſibi comam cædentis, ut illi conſecraret. Flu-

Inachus. viorum effigies hominem referebat barbatum, promiſſo capillo, jacentem, cubito innixum, ut Philoſtratus Theſſaliam deſcribens, meminit; nam nunquam fluvii in pedes ſe erigunt; ſæpe etiam magnæ alicui urnæ incumbunt, quæ aquam abunde effundat. Ita enim Statius Inachum depingit. Servius inquit, cornua quoque fluminibus tribui; aut quod aquæ murmur, boum mugitum exprimat; aut quod fluviorum ripæ cornuum inſtar ſint incurvæ. Quamobrem Virgilius lib. VIII. Æneid. de Tiberi dicit;

Corniger Heſperidum fluvius regnator aquarum.

Eumdemque ita Paulo ante deſcribit:

Huic Deus ipſe loci, fluvio Tiberinus amœno
Populeas inter ſenior ſe attollere frondes.
Viſus: eum tenuis glauco velabat amictu
Carbaſus & crines umbroſa tegebat arundo.

Idem libro IV. Georg. de Eridano ita dicit: *Eridanus.*

Et gemina auratus taurino cornua vultu
Eridanus.

Ubi probus Eridanum inquit facie taurina pingi; quod ſonus quem edit, ſit taurino mugitui perquam ſimilis; ejuſque ripæ veluti cornua, ſint intortæ. Ælianus ſcribit, fluminum ſimulacra, quæ antea nullam certam formam habebant, bovis poſtea effigiem expreſſiſſe. Idem apud Feſtum Pompejum legitur fluviorum ſcilicet ſtatuas eſſe forma taurina, quod eſt, cornigera; nam ii ſunt taurorum inſtar efferati Fluvios quoque arundineis foliis antiqui coronabant; arundo enim feliciter in aquoſis locis provenit. Ovidius lib. XIII. Metamorph. cum de Aci in fluvium mutato fabulam recenſet, quem Polyphemus, grandi quodam ſaxo projecto, contriverat, ita de Galathea narrantem induxit; *Imago 40. a.* *Acis in fluvium mutatus.*

Miraque res ſubito media tenus exſtitit alvo
Incinctus juvenis flexit nova cornua cannis.
Qui niſi quod major, quod toto cæruleus ore eſt,
Acis erat.

Romæ etiamnum in Vaticano Tiberis ſtatua viſitur, qui nec cornua, nec ſerta arundinea habet, ſed eſt corona ex variis floribus ac fructibus contexta redimitus, quod ſecundum meam quidem ſententiam, eo refertur, ut fertilitatem, atque annonæ copiam ſignificet, quam is fluvius incolis affert. Sed tamen non omnino eſt Poeticis ornamentis ſpoliatus; nam & arundinem manu geſtat. Cum Achelous apud Ovidium lib. VIII. Metamorphoſeon Theſeo narrat contentionem, quam cum Hercule pro Deianira ſuſcepit, brachio innititur, caput habet arundine cinctum, viridi amictu induitur, neque tamen an bobus cornibus, ſicut cæteri fluvii, eſt inſignitus; nam alterum ei eſt ab Hercule diſtractum, quod poſtea floribus ac fructibus variis refertum Ætolis eſt donatum, qui id Cornucopias appellarunt. Quod eſt ideo ab antiquis fictum, ut Diodoro videtur, quod Hercules ſcilicet maximo cum labore alterum hujus Fluvii ramum, à Priſtino curſu in aliam partem diverterit: quæ cum fœcundis illis aquis irrigaretur, maxime fructifera evaſit. Itaque varie flumina à Poëtis deſcribuntur, nam ii vel Aquarum qualitatem, vel illorum curſum, vel regionis naturam, per quam tranſeunt, conſiderantes, Fluvios diverſis *Achelous.* *Cornucopia.*

deſcriptionibus deſignant. Quare Pauſanias in Arcadicis refert, in quodam Arcadiæ templo nobilium quorundam amnium è candido marmore ſigna videri; Sed unius Nili ſimulacrum, è nigro lapide, cujus quidem rei hanc cauſam affert; quod ſcilicet per nigros Æthiopes, Nilus in mare delabitur. Lucianus ſcribit, Æthiopes Nili effigiem ſupra Crocodillum, aut Equum fluviatilem collocaſſe, Equus autem fluviatilis eſt, ut Herodotus eum deſcribit, quadrupes, magnitudine Taurum æquans bovino capite, depreſſis naribus, Capratum inſtar, jubis dorſo ac tinnitu equino dentibus aprorum aduncis renitendi cauda pelle ita craſſa atque dura, ut cum eſt exſiccata, ſit jaculis conficiendis apta: Hæc bellua à Græcis eſt dicta ἱπποπόταμος. Circum Nili ſimulacrum pueros aliquot ludentes effingebant; ut etiam apud Plinium lib. XXXV. legitur, ubi de marmore, quod Baſaltem vocabant, loquitur, ſcribit enim, ex hoc marmore ſtatuam Romæ in templo Pacis ab Imperatore Veſpaſiano Auguſto dicatam, Argumento Nili XVI. liberis circa ludentibus, per quos totidem cubiti ſummi, incrementi augentis ſe amnis ejus intelligerentur. De quadam Vertumni ſtatua in foro Romano poſita legitur, quæ Tiberim olim illac tranſeuntem repræſentabat. Hæc floribus atque fructibus erat ornata, ut fertilitatem agrorum oſtenderet, juxta quos Tiberis præterfluit. Vertumnus etiam Deus humanis cogitationibus præpoſitus credebatur, qui diverſas formas indueret, ſicut & homines ſubinde conſilia mutant. Aliqui eum Anni Deum putaverunt, qui juxta tempora varias ſumit figuras; atque ideo ejus natura cunctis figuris eſt opportuna, ut Propertius de eo lib. IV. dicit, cujus deſcriptionem operæ pretium fore, ſum ratus hic apponere, cum ſit longè elegantiſſima; ea verò ſic habet;

Nilus Fluvius.

Imago 41. a.

Quid mirare meas tot in uno corpore formas?
Accipe Vertumni ſigna paterna Dei.
Tuſcus ego Tuſcis orior, nec pœnitet inter
Prælia Volcinos deſeruiſſe focos.
Nec me turba juvat, nec templo delector eburno,
Romanum ſatis eſt, poſſe videre forum.
Hac quondam Tiberinus iter faciebat, & ajunt
Remorum auditos per vada pulſa ſonos.
At poſtquam ille ſuis tantum conceſſit alumnis,
Vertumnus verſo dicor ab amne Deus,
Seu, quia vertentis fructum percepimus anni,
Vertumni rurſus credidit eſſe ſacrum.
Prima mihi variat liventibus uva racemis,
Et coma lactenti ſpicea fruge tumet.
Hic dulces ceraſos, hic autumnalia pruna
Cernis, & æſtivo mora rubere die.

In-

Inſitor hic ſolvit pomoſa vota corona,
Cum pyrus in vita ſtipite mala tulit.
Mendax fama noces: alius mihi nominis index:
De ſe narranti, tu modo crede Deo.
Opportuna mea eſt cunctis natura figuris:
In quamcunque voles verte: decorus ero.
Indue me Cois fiam non dura puella.
Meque virum ſumpta quis neget eſſe toga?
Da falcem & torto frontem mihi comprime fœno:
Jurabis noſtra gramina ſecta manu.
Arma tuli quondam; & memini, laudabar in illis:
Corbis & impoſito pondere, meſſor eram.
Sobrius ad lites: at cum eſt impoſta corona.
Clamabis capiti vina ſubiſſe meo.
Cinge caput mitra. ſpeciem furabor Iacchi:
Furabor Phœbi ſi modo plectra dabis.
Caſſibus impoſitis, venor, ſed arundine ſumpta,
Faunus plumoſo ſum Deus aucupio.
Et etiam auriga ſpecies Vertumnus, & ejus,
Trajicit alterno qui leve pondus equo.
Suppetat hoc piſces calamo prædabor; & ibo
Mundus demiſſis inſtitor in tunicis.
Paſtorem ad baculum poſſum curare, vel idem
Sirpiculis medio pulvere ferre roſam.
Nam quid ego adjiciam de quo mihi maxima fama eſt,
Hortorum in manibus dona probata meis?
Cæruleus cucumis, timidoque cucurbita ventre
Me notat & junco braſſica vincta levi.
Nec flos ullus hiat pratis, quin ille decenter
Impoſitus fronti langueat ante meæ.
At mihi, quod formas unus vertebar in omnes,
Nomen ab eventu patria lingua dedit.

PLUTO.

LICET in ditionis diviſione, alii Saturni filiorum cæli regnum obtigerit, alii aquarum, alii inferorum, prout fabulis fertur; quod ſi rei veritatem ſpectare velimus, innuit, Jovi ſorte orientis partes, Plutoni Occidentis, Neptuno vero maris inſulas obveniſſe. Sed tamen eorum quemlibet paſſim ſuum imperium exercere, interdum videmus; nam Neptunus apud Virgilium lib. 1. Æneid. ventis minatur, quod ſine ejus permiſſu, cœlum, terraſ-

Digitized by Google

raſque turbare auſi fuiſſent. Jupiter nonnumquam Inferorum res adminiſtrat: nec non & Pluto in cœlum ſuum jus extendit. Itaque Jovem dicunt fulmen triplici cuſpide præditum, Neptunum tridentem, Plutonem canem tricipitem habere. Quamobrem cum Plutonis imaginem deſcribemus, mirum videri nemini debebit, ſi eum interdum patem Soli poteſtate ſtatuemus, & aliquando terræ. Sed tamen tunc etiam Inferorum Deus eſt intelligendus, utpote qui præcipuam ibi poteſtatem exerceat, imperiumque in animas corporeis vinculis exſolutas habeat. Hic, ut quilibet juxta promerita juſtas pœnas aut præmia conſequatur, tres æquiſſimos judices habere fingitur, qui inferorum judicio præſint, quorum unus dicitur eſſe Æacus, alter Minos, tertius Rhadamanthus: de quibus, antequam ad Plutonem veniam, aliquid ex Platone dicam; nam id cum in primis cognitu jucundum videtur, ac multum facere ad intelligendum, quo pacto eorum imagines ſint exprimendæ; tum hinc diſcamus licebit, quales judicum debeant eſſe mores. Ita igitur Plato habet; Saturni tempore lex erat, quæ etiamnum apud Deos viget, viguitque ſemper, ut ſcilicet ii, qui vitam cum juſtitia tranſegiſſent, poſt mortem ad beatorum inſulas proficiſcerentur; contraque qui nequam, ac flagitioſe vixiſſent, morientes eo abducerentur, ubi pœnas ſuorum ſcelerum luerent. Sed Saturno regnante, & in primordiis regni Jovis adhuc vivi, poſtremo videlicet vitæ die homines etiam à vivis judicibus judicabantur: quo fiebat, ut multi non pro vitæ meritis judicium ferrent. Quod ubi Jupiter ex Plutone reſciviſſet, ex eiſque qui beatorum inſulis præſiderent, multos ſcilicet illuc deſtinari, qui eum locum nullis promeritis ſibi comparaſſent; ſe huic ordinis perturbationi obviam iturum inquit, cujus cauſam in id referebat, quod homines ante mortem judicarentur, dum mortali adhuc corpore circumdarentur, multique eos circumſtarent, qui bene, maleve de ipſis ſentirent. Itaque plurimos animos ſceleribus coopertos ſe coram judicibus ſiſtere audere, tamquam ſi eſſent ſumma innocentia præditi; ſuam enim perverſitatem corporis pulchritudine, familiæ nobilitate, divitiarumque copia tegere; nec teſtibus deſtitui, qui aſſerant, ſe vitam, omni culpa carentem duxiſſe. Itaque judices, corpore impeditos, quod veluti velum eſt animo objectum, quominus verum cernere poſſint, tot rebus deceptos, ac tantam bonitatem admirantes, non poſſe eos non omnibus bonis digniſſimos judicare. Quare illud in primis facto opus eſſe, ne homines, quando ex hac vita ſint migraturi, præſentiant: cujus rei Prometheo fuit demandata provincia. Deinde, ut cunctis rebus corporeis exſuti judicibus ſe ſiſtant, qui & corpore careant; ita ut animis tantum animos nudos & apertos cernant; atque ita facile juſtum judicium futurum. Quamobrem decrevi, inquit, ut ex meis filiis duo Aſia oriundi, Minos ſcilicet, & Rhadamanthus, unuſque Europa, Æacus vocatus, cum ex hac vita migra-

Inferorum judices.

Judices cur falluntur.

Jovis decretum de animis judicandis.

gra-

gratint, ad quoddam pratum proficiſcantur (quod Veritatis ager appellabatur) ibique ubi dux viæ ſe dividunt, altera ad beatorum inſulas, altera ad inferorum loca tendens, animorum, qui è corporibus receſſerint, judicia exerceant. Aſiaticis judicandis præerit Rhadamanthus, Æacus iis, qui ex Europa advenerint; ſique quid dubii inciderit, Minos cognoſcet; ut ſine ulla fraude quiſque ad eum locum deſtinetur, qui meritis conveniat. Hoc fuit Jovis decretum, ut hominum animi juſte judicarentur. Itaque Rhadamanthus, atque Æacus, cum judicant, virgam manu tenent; Minos ſeorſim ſedet, ſingulorum cauſas ſecum diſpicit, auratum ſceptrum, ipſe quoque geſtans; ita enim Ulyſſes apud Homerum refert, ſe eum vidiſſe, cum mortuis jus dicit. Judicandi animi omnium affectuum ſigna, quibus tenentur, præ ſe ferunt; itemque quidquid umquam geſſerint, dum adhuc corpore coërcerentur, facile in eis argumenta deprehenduntur. Quare cum ſe coram judicibus ſtatuunt, nequaquam interrogantur, quinam olim fuerint; judices enim, iis tantum compertis, quæ dum adhuc inter mortales verſarentur, perpetrarint, eos ad commerita loca ablegant. Hic Plato explicat, quinam animi ad inferorum carceres deſtinentur, & qui ad beatorum ſedes mittantur. Sed nos contenti trium horum judicum effigiem deſignaſſe, ad alia tranſibimus. Dantes Algerius Minoi videtur formam belluæ tribuiſſe; ita enim in Poëmate de Inferno dicit;

Cernere erat tetro aſpectu Minoa ſedentem
Horribili rictu latrantem, ac torva tuentem
Quæſitor ſævus vitaſque, ac crimina diſcit;
Atque alias aliis pœnas decernit; & umbras
Pallentes audit, tentat, ſubigitque fateri,
Quæ quis apud ſuperos commiſit crimina: quorum
Pro meritis pœnas taxat, numerumque, locumque,
Tot caudæ corpus ſpiris immane revincens,
Pœnarum gradibus quod vult torquerier ipſas.

Aliqui in ea ſunt ſententia, ut putent, Minoem ſcelerum conſcientiam ſignificare, qua aſſidue, qui ſibi facinorum eſt conſcius, ſe ipſum vexat, accuſat, ſupplicium ob oculos ſtatuit, torquet, exagitat. Sed nunc ad Plutonem revertamur, qui etiam divitiarum Deus eſt habitus, πλῦτος enim Græcè divitias ſignificat. Per eum autem terra intelligitur unde tot opes hauriuntur. Itaque Latini eum Ditem ad divitias innuendas, appellandum duxerunt. Hunc manium Deum putarunt, quod is ſcilicet funebres pompas invenerit, ac juſta, quæ mortuis perſolvimus. Sed hæc miſſa faciamus, & ejus effigiem, à Poëtis adumbratam, deſcribamus. Apud inferos is tamquam rex in ſolio ſedet; ita enim eum Claudianus Lib. 1. de Raptu Proſerp. deſignat, cum refert eum Mercurium ad Jovem, uxorem ſibi petitum miſiſſe,

Minos quid ſignificet.

Digitized by Google

Ipſe rudi fultus ſolio, nigraque verendus.
Majeſtate ſedet: ſqualent immania fœdo
Sceptra ſitu.

Plutonis color, Corona, Sceptrum. Martianus Capella regiam coronam ei tribuit, cum eum una cum Neptuno fratre deſcribit, ita dicens; Pluto lucifuga inumbratione palleſcens, in capite coronam ex hebeno, tartareæ noctis obſcuritate ferveſcens. Sceptrum, quod manu gerit, eum regem monſtrat; id eſt parvum; nam inferioris hujus orbis regnum repræſentat; ita Porphyrius hoc explicat, quemadmodum Euſebius refert; ſubque Plutonis nomine Solem intelligit; qui ideo *Pluto pro Sole capitur.* inferorum Deus dicitur, quod hieme parum ſe nobis oſtendat, ſed maximam temporis partem degat cum Antipodibus, quos in inferiori orbe habitare, dicimus: cum tamen illi ſe nobis ſuperiores arbitrentur, ut Servius ex Tiberiano refert, qui ait, olim à vento ab Antipodibus litteras ad nos allatas, cujus id erat initium; Nos ſuperi vos inferos ſalutamus. Ariſtoteles etiam rationibus conatur oſtendere, nos revera inferos eſſe. Sed hoc non multum ad rem; illuc hinc intelligamus, Plutonem, ſi pro Sole capiatur; ſub terris degere creditum, cum noſtrum hunc orbem non colluſtrat. Is idcirco Proſerpinam, à ſe raptam retinere dicitur, quæ ſeminis vim exprimit; quia hiemis tempore, cum Sol à nobis longius receſſit, ſemen intra terræ viſcera concluſum latitat. Galeam Pluto geſtat, ut Homerus, Plato, atque *Proſerpina.* Hyginus dicunt. Solis enim verticem nequimus intueri. Itaque ſecundum fabulas, quicumque galeam ſibi Plutonis, aut Orci induiſſet (utroque enim nomine idem appellatur) mortalium oculis cerni non poterat, cum tamen ipſe alios cerneret: quam Perſeum geſtaſſe fabulantur, cum Meduſæ caput abſcidit, hocque præſidio fretum, ab ejus ſororum impetu ſeſe ſartum, tectum præſtitiſſe. Hanc Minervæ beneficio obtinuiſſe ferunt, quæ etiam apud Homerum hujusmodi galeam ſibi aptaſſe fingitur, ne à Marte contra Trojanos pugnans deprehendi poſſet. Cerberus ei ad pedes jacet, quemadmodum Fulgentius ſcribit, qui Plutonem terræ præſidem ac cuſtodem appellat, eumdemque obſcuris tenebris circumdatum, ſceptrumque manu tenentem deſcribit; hæc eo referuntur, ut intelligamus, tria ſemini opus eſſe, ut ad fructus perveniat, primum ſcilicet, ut humi ſpargatur; deinde ut terra tegatur; poſtremo, ut ſub ea latitans germinet. Pindarus Plutonem facit, manu virgam tenentem, hacque animas ad inferos eum dicit perducere. Nonnulli ei clavem in manus tradunt, qua ſui regni fores claudat, ne videlicet animæ ibi concluſæ, aliquando elabantur. *Clavis in Plutonis manu.* Quare apud Pauſaniam legitur, in quodam Junonis templo, quod alicubi in Græcia erat, tabulam quamdam exſtitiſſe, in qua inter alia multa inciſus erat Pluto cum Proſerpina, duabusque Nymphis, quarum una manu pilam, altera clavem continebat; hujus rei hanc rationem affert, quod clavis, ſcili-

ſcilicet ſit Plutonis inſigne; cum is inferna loca ita concluſa teneat, ut nemo inde poſſit elabi. Ex quo locus fabulæ eſt datus, Cerberum ad inferni portas excubare, ut eos perterrefaciat, qui fugam moliantur: quem ita Seneca in Hercule furente deſcribit.

Hic ſævus umbras territat Stygius canis,
Qui terna vaſto capita concutiens ſono,
Regnum tuetur, ſordidum tabo caput
Lambunt colubri; viperis horrent jubæ;
Longuſque torta ſibilat cauda draco.

Ita etiam eum Apollodorus lib. II. Bibliothecæ deſcribit; niſi quod addit eum in dorſo ſerpentum omnium capita habuiſſe. Dantes quoque in libro de Inferno ſic ejus imaginem deſignat;

Cerberus umbrarum latratu regna trifauci
Perſonat, atque animas multa formidine complet.
Truces illi oculi; barba eſt implexa colubris;
Immanis venter; nec non ferus unguibus uncis
Dilaniatque, voratque animas, manditque, rapitque.

Heſiodus ei centum capita tribuit; eumque Plutonis oſtiarum appellavit, eiſque blandiri, qui infera loca ingrederentur, ſed qui egredi ſtuderent, continuo ab illo corripi atque devorari dixit: quod quidem ejus nomini congruit; nam Cerberus quaſi κρεοβόρος, hoc eſt carnem vorans dicitur. Atque ideo aliqui per eum terram ſignificari dixerunt, quæ cadavera vorat, atque conficit. Huic ſimilis erat quidam Eurynomus, de quo ex Delphicis interpretibus Pauſanias libro poſtremo ſcribit, ipſum inferorum fuiſſe dæmonem qui mortuorum carnes abſumeret, ita, ut oſſa ſolummodo relinquerentur: colore erat inter cæruleum & nigrum medio, quales Muſcæ eſſe ſolent, quæ carnibus inſederint: dentes oſtentabat; vulturis erat ſubſtrata pellis. Quidam cenſerunt, cerberum noſtrum hoc corpus referre; ſicut enim ille infernum adeuntibus ſe mitem oſtendit, ita & hoc ſe præbet facile atque obſequens iis qui genio ac voluptatibus indulgent; Item non ſecus maximum faceſſit negotium iis qui à vitiis ad virtutes deficere volunt, atque ille in eos inſurgit, qui ex inferno exire tentant. Et ad hanc fortaſſe ſignificationem Virgilius lib. VI. Æneid. reſpexit cum fingit belluam hanc Æneam, hominem ſcilicet omnibus virtutibus inſignitum, primo ingreſſu allatrantem: quod contrarium videtur iis, quæ de eadem Heſiodus aliique ſcripſerunt, qui volunt eam ingredientibus abblandiri, ſed nihil eſt inter eos diſcrepantiæ, ſi rem ſuis momentis velimus expendere: nam qui ad inferos deſcendit, hoc intellectu, ut vitiorum cœno ſeſe ingurgitet, is Cerberum in aditu oſtendit, qui miris modis ipſum demulceat, hoc enim corpus animi libidinibus magnopere acquieſcit, ac oblectatur: quod tamen acriter reclamat, ſi quis à tantis ſordibus reſilire velit. Qui vero infera loca adit,

Imago 42. a.

Digitized by Google

quemadmodum Æneas, feciſſe fingitur, ut, ſcilicet vitiorum turpitudine conſiderata, vehementer ab omni ſcelere abhorreat, ac virtutes ſummo ſtudio ſectetur, is Cerberum habet adverſarium; hoc eſt appetitus magnopere repugnantes ſentit, qui ſe ab inſtituto ad virtutes, curſu quantum poteſt, retardet. Eadem ratione à Poëtis eſt fictum Herculem inferos penetraſſe, ac inde victum Cerberum ſecum abſtraxiſſe, quia is prudentem hominem referebat, qui ſenſus hos corporeos rationis vinculo ita conſtringit, ut ſecum ex inferorum vitiis facile educat, atque per virtutis ſemitam eos ambulare compellet: è contra vero de Pirithoo fertur, eum, cum ad infernum deſcendiſſet, ut uxorem à Plutone abſtraheret, qua cum libidine, ſuas expleret, à Cerbero interfectũ fuiſſe; qui enim ſe in fœdis voluptatibus inmergit, fere nunquã immergit, ſed illis lenaciter adhæreſcens, tandẽ obruitur. Hæcatæus Mileſius ut Pauſanias in Laconicis refert, quæ de Cerbero narrantur, figmentũ eſſe teſtat⁹ eſt; nam in caverna quæ erat in Tænaro promontorio, unde ad inferos deſcenſus patere putabatur, immanem ac tetrum ſerpentem luſtrum habuiſſe refert; qui ſit idcirco inferorum canis dictus, quod quem morſu impetiſſet, ſubita eum veneni vi mori ſtatim neceſſe eſſet: eum ſerpentem ab Hercule ad Euryſtheum pertractum. Homerus vero (is enim primus Ditis canem, quem Hercules extraxiſſet, appellavit) neque nomen ei proprium impoſuit, neque de ejus figura eſt quidquam fabulatus: poſteriores & Cerberum appellarunt, & eum, cætera cani ſimilem, tria dixerunt capita habere. Sed de Cerbero hactenus. Nunc ad Plutonem poſtliminio redeamus; quem Seneça in Hercule furente ita deſcribit:

Superbo digerit vultu ſedens
Animas recentes: dira majeſtas Deo:
Frons torua; fratrum quæ tamen ſpecimen gerat,
Gentisque tantæ: vultus eſt illi Jovis,
Sed fulminantis: magna pars regni trucis
Eſt ipſe dominus, cujus aſpectum timet
Quidquid timetur,

Plutonis Quadrigæ. Huic veteres quadrigas tribuere, quas equi quatuor atri, & naribus ignem ſpirantes trahunt: quatuor equos Claudianus lib. 1. de Raptu Proſerpin. recenſet. Sed Buccatius lib. IIX. tres tantum nominat, currumque tres etiam rotas habere dicit; quod ad difficultatem, atque pericula, quæ experiuntur ij, qui divitias parant, & ad futuros rerum eventus incertos refert. *Divitiarum Deus Plutus.* Plutonem enim interdum Divitiarum Deum poſuerunt: licet Græci alium quemdam, diverſo nomine appellatum divitiis præponerent, quem Plutum dixere; qui à Plutone ſaltem effigie differebat; nam Ariſtophanes in Comœdia, quæ Plutus inſcribitur, eum cæcum repræſentat; à Joveque ex-

cæca-

cæcatum dicit, ne viros probos, modeſtos, doctoſque cognoſceret. Lucianus etiam in Timone eum cæcum, claudum, interdum lectica vectum, aliquando pedibus celerem facit; nam dum divitias malis hominibus elargitur, velocem ſe oſtendit; ſed cum ex eis aliquid probis impetat, mirum quam ſit ſegnis & lentus: quod etiam eſt Fortunæ proprium. Itaque Pauſanias in Bœoticis laudat eum, qui Plutum in manibus Fortunæ poſuerit, tamquam ejus matris, atque nutricis: neque minus prudenter feciſſe Cephiſodotum ſtatuarium dicit, qui Pacem Athenienſibus fecerit, Plutum in ſinu habentem; pax enim divitias conſervat, quas bellum diſſipat. Plutarchus ſcribit, apud Lacedæmonios Plutum cæcum, atque jacentem eſſe effictum. Rhodii, ut Philoſtratus in Imaginibus refert, eumdem videntem, alatum, ac inauratum habebant; & arcis ſuæ cuſtodiæ præfecerunt: eſt quidem volucris pictus, ut è nubibus, ad eos deſcenderit; aureus autem eſt, ob materiam, in qua eis primum eſt viſus, pictus eſt & oculatus, ad eos enim ex providentia acceſſit: dicunt enim in ortu Minervæ Rhodiis aurum depluiſſe; quod & apud Claudianum in Paneg. Stiliconis legitur. Quod ideo factum fuiſſe, idem Philoſtratus narrat, quod Rhodii Minervam eximio cultu proſequebantur; ſed ei non quemamodum par erat, litabant; in re enim ſacra ignem non adhibebant: Itaque Jupiter in eos cælitus aurum depluit, non autem Minervam demiſit; quæ ad Athenienſes, ut ſapientiores, riteque ſacrificantes profecta eſt; nam ij in ſacrificiis igne utebantur. Plutoni cupreſſus erat ſacra, è cujus foliis, ac ramis ei ſertum contexebatur; erat enim arbor infauſta, cujus uſus in funeribus plurimus erat: aut, quod ſemel abſciſſa, nunquam amplius germinat: aut quod juxta Varronis ſententiam, rogos hoc ligno olim circumdarent, ne teter nidor ex concrematis cadaveribus circumſtantes offenderet. Apud veteres enim erat in more poſitum, ut propinqui ac amici funus ad locum, ubi erat cremandum comitarentur; ubi ad præficæ modos omnes flebant, ac lamentabantur: hæc autem erat mulier pretio conducta, quæ mortuum maxima qua poſſet voce defleret, ejuſque egregia facta prædicaret; nemo autem inde recedebat, quoad cineres urna non eſſent conditi; præfica voce præeunte; Ite; dimiſſio eſt. Adianto etiam herba Pluto legitur coronatus. Fuerunt qui narciſſo ejus caput adornarint; hic enim flos mortuis gratus eſſe credebatur; fortaſſe propter adoleſcentem quemdam, hoc nomine vocatum, qui moriens in hunc florem dicebatur mutatus. Quare ex eodem Furiis ſerta contexebant, quemadmodum Phornutus refert.

Aurum pluvia delapſum.

Narciſſus flos.

Furiæ autem Plutonis adminiſtræ putabantur: ex inferiſque in terras emergere aliquando, ſunt creditæ, ad pœnas à mortalibus ſuorum flagitiorum exigendas, aut eos ad alia pejora ſcelera impellendos: tres eæ numerantur,

Digitized by Google

Alecto ſcilicet Thyſiphone ac Megara. Eædem ab antiquis colebantur, magis ne obeſſent, quam ut prodeſſent; quo cultu olim etiam Deos Averruncos proſequebantur, ut ſcilicet mala averterent: averruncare enim eſt avertere. Ea de cauſa ut Pauſanias in Atticis meminit, furiis Græci ſacrificabāt. Furiæ ergo fana, ac ara apud veteres, ſicut & cæteri Dei habuerunt eas Athenienſes σεμνὰς θεοὺς, hoc eſt ſeveras Deas, Siconii vero εὐμενίδας id eſt à contrario ſenſu, benevolas ac mites appellabant: iis quotannis die ſtato ſacrū facientes, prægnantes oves mactabant, ac mulſo pro libamentis, pro coroilis floribus uti, ſolemne habebant. Alicubi etiam in Achaja Eumenidū fanum erat dedicatum; eo ſi quis cæde vel quovis inceſti, aut impietatis genere pollutus intraviſſet, ſpectandi cauſa, ſtatim eum mente capiendum diris terroribus exagitatū credidere, quare omnibus etiam alio contendentibus templi aditum interdictum fuiſſe, ſcribit Pauſanias in Achaicis: qui etiam Arcadiam deſcribens, narrat in quadam ejus regionis parte, templum atq; agrum Deis maniis conſecratum fuiſſe; quas is furias fuiſſe arbitratur; nam hoc in loco ob matris cædem Oreſtem inſaniviſſe tradebant; itemque non longe ab eo fano terræ agger ſurgebat; è lapide exciſum digitum inſigne prætendens; unde & illi tumulo digiti monimentum nomen eſt, ibi furentem Oreſtem tradebant, manus digitum abroſiſſe, prope erat & alter tumulus Ace nomine; quod ad eum inſaniæ medelam Oreſtes nactus fuerit. Et illic erat alterum Furiarum templum: has Deas Oreſti, eum primum eſt mente captus, nigras obvias factas memorant; eaſdem cum digitum addidiſſe, albas apparuiſſe, & earum aſpectu ſtatim illum ad ſe rediiſſe; idcirco iis quarum effugit iram, in furias miſiſſe, poſterioribus vero rem divinam feciſſe dicitur: ac candidis quidem Deabus & Gratiis pariter incolas poſtea facta feciſſe idem Pauſanias refert, Cicero lib. III. de Natura Deorum de Deæ Furinæ luco meminit, quam Furias eſſe vult. Earum ſerpentibus eſſe crinem implicitum, primus omnium finxit Æſchylus,

Averrunci.

Imago 43. a.

Quemadmodum in Atticis refert Pauſanias. Itaque Seneca in Hercule furente ita Junonem dicentem facit, cum vult furorem Herculi injicere;

Incipite famulæ Ditis, ardentem incitæ
Concutite pinum, & agmen horrendum anguibus
Megara ducat atque luctifica manu
Vaſtam rogo flagrante corripiat trabem,

Dantes in Comœdia de inferno dicit, ſe, cum in imo inferno eſſet, oculos ad quandam turrim erexiſſe.

Aſpexit diras ubi tres reſidere ſorores;
Fœmineum quibus os facies reſperſa cruore
Tortis cinctæ hydris, redimitæ tempora ſævis.
Anguibus & crines quibus ornavere ceraſtæ.

Hæ

Hæ quales in reliquo eſſent, ex Strabone colligi poteſt, qui lib. IV. Caſſiteridas inſulas deſcribens, inquit, homines ibi habitantes fuiſſe colore fuſco, tunicis ad talos demiſſis, cingulo pectus incinctos, baculoſque manu geſtaſſe, Furiis perſimiles. Suidas etiam de Menippo Cynico referens, qui inſania captus; ſe inferorum miniſtrum eſſe dictitabat, ſeque huc ab infernis Deis allegatum, ut hominum facta exploraret, ac ad ipſos de cunctis referret, eum Furiarum habitu uſum ſcribit; nempe veſte nigra, ad talos uſque demiſſa non admodum lata, faſcia incinctum, pileum geſtantem, in quo duodecim Signiferi ſigna erant expreſſa, tragico cothurno calceatum, manu fraxineum baculum tenentem, prolixa barba, qualis philoſophorum ſolebat eſſe: quæ nihil ad furiarum habitum faciebat, ſicut nec pileus. Itaque veſtis illa nigra, ad terram uſque protenſa, faſcia, ac baculus in Menippo, juxta Suidam, Furiarum habitum adumbrabant, quemadmodum etiam Strabo paulo ante depinxit.

Ariadna cum ſe à Theſeo ſolam in littore relictam vidiſſet, qui clam cum Phædra profugerat; multum, diuque miſera eſt de ſua acerba fortuna conqueſta; demum ad Furias converſa, ab eis contra perfidum illum, ac proditorem ultionem expoſcit apud Catullum in poëmate de nuptiis Pelei, & Thetidis.

Quare facta virum multantes vindice pœna
Eumenides, quibus anguineo redimita capillo,
Frons expirantis præportat pectoris iras,
Huc, huc adventate, meas audite querelas.

Perindeatque nemo melius eis ab illo pœnas impietatis repoſceret; cum nihis magis homines excruciet, quam mentis perturbationes, ac morbi, cum à ratione animum abducunt. Neque quidquam aliud intelligendæ ſunt Furiæ, quæ à Poëtis homines vexare dicantur: quare de eis Lactantius in Divinarum Inſtitutionum Epitome, *Tres inquit affectus*, *vel* (*ut ita dicam*) *tres Furiæ ſunt*, *quæ in animis hominum tantas perturbationes ciunt: Ira, quæ vindictam cupit: avaritia, quæ deſiderat opes: libido, quæ appetit voluptates. Hi non per ſe mali ſunt, quos Deus homini rationaliter inſeruit: ſed cum ſint utique* natura boni (quoniam ad tuendam vitam ſunt attributi) male utendo fiunt mali. Ita igitur ad coercitionem peccatorũ, id eſt, ad regendam ſubjectorum diſciplinam, data eſt à Deo, ut metus licentiam comprimat, & compeſcat audaciam: cupiditas ad deſideranda & conquirenda vitæ neceſſaria tributa eſt: Libidinis autem affectus ad procreandos filios inſitus & innatus eſt. Redigendi ſunt ergo iſti affectus intra fines ſuos, & in viam rectam reducendi. Si enim illis omnem, qua velint, vagandi licentiam tribuimus, omnem mentis tranquillitatem, Furiis immiſſis, perturbant. Furias antiqui cum ardentibus facibus effingebant, ut hoc intelligeremus qui-

Digitized by Google

quibus ardoribus noſtra pectora depravati affectus inflamment; ut melius in Tiſiphonis imagine videbimus,

Centum illi aſtantes umbrabant ora Ceraſtæ,
Turba minor diri capitis: ſedet intus ab actis
Ferrea lux oculis: qualis per nubila Phœbus
Atracia rubet arte color: ſuffuſa veneno
Tenditur ac ſanie gliſcit cutis igneus atro
Ore vapor: quo longa ſitis morbique fameſque,
Et populis mors una venit, riget horrida tergo
Palla; & cærulei redeunt in pectore nodi.
Atropos hos, atque ipſa novat Proſerpina, cultus.
Tum geminas quatit illa manus: hæc igne rogali
Fulgurat; hæc vivo manus aera verberat hydro.

Et Ovidius lib. IV. Metamorph. cum fingit eam à Junone ad furorem in Athamantem injiciendum miſſam; ita eam deſcribit;

Tiſiphone canos, ut erat turbata capillos
Movit, & exſtantes dejecit ab ore colubros.
Nec mora Tiſiphone madefactam ſanguine ſumit
Importuna facem, fluidoque cruore rubentem
Induitur pallam, tetroque incingitur angue
Egrediturque domo: Luctus comitatur euntem,
Et Pavor, & Terror, trepidoque Inſania vultu.

Quare Furiæ non ſolum operam Plutoni dabant, ſub cujus ditione erant, ſed Junoni quoque ac Jovi; qui jus aliquod in inferos habere videbantur. Itaque uterque interdum Infernus, ac Stygius à Stygia palude, quæ Inferorum regionem dicitur ambire, appellatus eſt; per cujus aquas Poëtæ fabulantur, Deos juraſſe; perjuri autem eam fuiſſe pœnam, ut annum divinitate ſe abdicaret, ambroſia, nectareque privaretur. Id paludi Stygiæ tributum ferunt, ut Dii per eam jurarent, quod Victoria ejus filia in bello contra Gigantes à Jove ſteterit. Vel potius id confictum eſt, quod στύγος mœrorem ſignificat, à quo Dii longiſſime recedunt, qui ſempiternis fruuntur bonis; perinde atque per id jurarent, cujus penitus ſunt expertes. Hæc palus infernum dicitur circumdare; nullibi enim major mœſtitia reperiri poteſt. *Ibidem Lethe, Acheron, Phlegethon, Cocythus, aliique fluvii eſſe dicuntur*, qui luctum, triſtitiam, aliaſque hujuſmodi animi perturbationes ſignificant, quibus perpetuo illic incluſi afficiuntur. Sed Platonici ea volunt in hac vita contingere; hunc enim mundum infernum vocant, in quem animum tunc dicunt deſcendere, cum huic mortali corpori conjungitur, ubi primum ei Letheus fluvius occurrit, cum ſcilicet rerum præcedentium oblivione capitur; ex hoc ad Achærontem tranſit,

qui

qui lætitiæ privationem ſignificat; animus enim, res cæleſtes oblitus, omni ſtatim voluptate deſtituitur, quam in illarum contemplatione ſentiebat. Itaque eſt in maxima mœſtitia; & id ſibi vult, cum palude Stygia circumdari. Ex quo in luctu, atque lacrymis verſatur, quas Cocythi nomen repræſentat. Phlegeton autem, cum ab igne nomen trahat, iræ ardores aliorumque animi morborum æſtus, quibus in hoc corpore incendimur, atque torquemur, deſignat. Idem miniſterium Furiis tribuitur; quibus Virgilius alas addit, eaſque præſto Jovi eſſe dicit, cum eas ad magnum aliquem mortalibus terrorem incutiendum velit allegare; cujuſmodi ſunt bellum, peſtis, aliaque id genus. Ælianus turtures ſcribit, Furiis fuiſſe conſecratas: nec aliud animans earum proprium reperio, præter quod Virgilius lib. XII. Æneidos, unam ex iis in noctuam fingit converſam, cum à Jove ad Turnum cum Ænea pugnantem perterrefaciendum mittitur. Aliqui tribus prædictis Furiis quartam addunt, nomine Lyſſam; hæc rabiem ſignificat. Unde Euripides in Hercule furente, Irim inducit Junonis juſſu Lyſſam adducere, quæ Herculi furorem ac rabiem injiceret: hæc centum ſerpentum capitibus ſibilantibus caput incinctum habere, manu vero ſtimulum geſtare fingebatur.

Furiis non incongrue Harpyias adjunxerimus; nam & hæc olim à Diis immitti credebantur, ad hominum ſcelera punienda: & earum ſedes erant in inferno; quamvis Virgilius in Strophadis inſulis, quæ ſunt in Jonio, habitaſſe dicat. Sed tamen ad earum imaginem deſignandam, parum referre puto, ubi tandem illæ degiſſent. Ita vero à Virgilio deſcribuntur lib. III. Æneid.

Virginei volucrum vultus, fœdiſſima ventris
Proluvies uncaque manus, & pallida ſemper
Ora fame.

Dantes etiam ad Virgilii exemplar eaſdem ita adumbravit;

Hæc loca monſtra colunt Harpyiæ peſſima, quondam
Quæ Strophadũ à ſe pulſos Troas cecinere
Tibridis ad ripas vexatum iri fame dira.
Virginei volucrum vultus, collumque, capillique,
Immanes venter plumis contectus; acerbos
Dant gemitus ramis hærentes arboris altæ.

Ex Harpyis Ovidius lib. VI. Faſtorum vult Striges natas, quas ita deſignat;

Grande caput, ſtantes oculi, roſtra apta rapinis,
Canicies pennis, unguibus hamus ineſt.
Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora rapta ſuis.

Carpere dicuntur lactentia viſcera roſtro:
Et plenum poto ſanguine guttur habent.

Statius eas fabulatur in inferno natas, ac eis faciem, collum, pect usque muliebre, ſerpenteſque à capite in vultum deſcendentes tribuit: eas etiam dicit, noctu per domos euntes, ut infantum ſanguinem exſugant. Quare antiqui Deam Carnem, ſeu Cardineam, de qua ſuperius diximus, ſacrificiis placabant, ut hanc à ſe calamitatem averteret. Plinius lib. XI. fabuloſum arbitratur de Strigibus, ubera eas infantium labris immulgere; fuiſſeque dicit in maledictis apud antiquos hoc nomen; ſicut & nos mulieres maleficas ſtrigas appellamus. Nonnulli voluerunt Lamias idem apud Græcos ſonare, atque Striges apud Latinos. Sed Philoſtratus in Apollonii vita dicit, Lamias eſſe Cacodæmonos perverſos ſane crudeles, ac Libidinoſos humanarumque carnium devoratores: Suidas atque Phavorinus Lamiam mulierem formoſam fuiſſe tradunt, quam Jupiter adamavit, & ex ea filium ſuſcepit: Sed Juno præ Zelotypia filium perdidit; & Lamia præ mœrore deformata alienos infantes rapere ac perdere dicebatur. Non defuerunt qui eas belluas fuiſſe dicerent, facie muliebri, ac pedibus equinis. Sed Dion in Libyca hiſtoria hæc de Lamiis ſcribit; Facies eſt eis mulieris; & formoſæ quidem ubera ac pectora longe pulcherrima, quæ neque melius pictor poſſit effingere; color ſplendidiſſimus; gratia quædam & venuſtas ab oculis & manſuetudo in animum incidit, quoties aliquis eas ſpectarit, reliqua pars corporis dura & infrangibilis ob ſquamas confertas, inferiora ſunt ſerpentis, ut ima pars in caput deſinat ſerpentis & quidem horribilis. Hæ feræ alas non habent, neque loquuntur, neque aliam vocem emittunt, ſed ſolum Sibila acutiſſima quemadmodum Dracones terreſtrium omnium hæ velociſſimæ, ut nullum poſſit eas animal effugere. Cætera quidem animalia viribus expugnant homines: Hæ ſolæ fraude ac deceptione pectora aperiunt, & ubera oſtentant: (quod & Hieremias Propheta confirmat, cum dicit, ſed & Lamiæ nudaverunt mammas ſuas) cum vero quis aſpexit, veneficiis quibuſdam cogunt ad confabulationis deſiderium, & hic quidem veluti ad mulieres accedit; illæ intrepidæ manent, deorſum in humum ſæpe reſpicientes, ornatum ac pudorem mulieris imitantes, atque ita eum qui propius acceſſerit, rapiunt; namque manus ſunt ferarum, quas aliquantiſper occultant: cæterum ſerpens mordens, veneno interficit; cadaver ipſum comedit ſerpens, & quod reliquum eſt feræ, ſed de Lamiis ſatis.

Lamia.

Imago 44. a.

Jam ad Sphingas venio quæ ſunt monſtra, non admodum præcedentibus diſſimilia, & partim fabuloſa, partimque ad verum accedentia. Nam Plinius lib. VIII. eas ſcribit fuſco pilo mammis in pectore geminis in Æthiopia generari. Albertus Magnus de animalibus ſcribens, eas inter ſimias connumerat.

Google

merat, ex cujus verbis conjiciamus licet, eas eſſe Cercopithecos. Sed tamen aliter de iis Poetæ loquuntur; à quibus poſtea pictores & ſtatuarii exemplar deſumpſerunt: nam ii ut Ælianus refert Sphingem ita effingunt, ut media ejus pars mulieris ſpeciem præferat, media Leonis, ita enim fabula quæ de Thebis narratur eam deſcribit, ubi illa erat; & ſcopulo inſidens, viæ imminenti, inſolubilia ænigmata tranſeuntibus proponebat, & quotquot diſſolvere non poterant, unguibus & alis Interficiebat. Ejus ergo imago ſecundum fabulas hæc erit, ut caput manus & pectus puellæ, alas avis, reliquum corpus leonis habeat, ut ex quibuſdam Auſonii Poetæ carminibus intelligimus, Plinius lib. xxxv. ſcribit alicubi in Ægypto Sphingem effictam, vel magis micandam, quaſi ſilveſtre numen accolentium: fuiſſe autem ſaxo naturali elaboratum, & Lubricam capitis monſtri ambitum per frontem centum duos pedes colligere longitudinem pedum cxliii. altitudinem à ventre ad ſummum apicem in capite lxii. Neq, hic de Chimæra Silvero, quod quidē monſtrum eſt penitus fabuloſum Id: (Juxta Homeri ac Lucretii deſcriptionem.

Prima Leo, poſtrema Draco, media ipſa Chimara.

Ex ore maximam flammarum vim evomebat; quod & Virgilius teſtatur, cum eam lib. vi. Æneid. in primo inferni aditu, una cum aliis monſtris collocat. Sed res Ita ſe habet. Mons erat in Lycia ignivomus, in cujus cacumine Leones habitabant; in medio autem ubi paſcuis abundabat capræ, in radicibus autem ſerpentes. Et quoniam Bellerophontes montem hunc habitabilem reddidit, Chymæram fingitur ocidiſſe. Huc multorum malorum deſcriptio, quæ ad Sygiam familiam pertinent, non incommode referri poteſt; Sed tamen, quia alibi opportunius tractari poſſe videntur, ea ad alium locum reſervo. Quare illis omiſſis ad Parcas venio, quæ ab antiquis In Divos relatæ ſunt, & templa ac altaria obtinuerunt. Hæ tres fuerant, Plutoniq; ſuam navabant operam, ut earū una apud Claudianum lib. 1. de raptu Proſerpinæ fatetur, cum Plutonem orat, ne bellum Jovi velit inferre; ita dicens:

- O maxime noctis
Arbiter umbrarumque potius, cui noſtra laborant
Stamina, qui finem cunctis, & ſemina prabes
Naſcendique vices alterna morte rependis,
Qui vitam, lethumque regis.
Neque mirum eſt, Parcas Plutonis eſſe adminiſtras.

Nam eæ vitam humanam quaſi è colo ducere credebantur; quæ eſt brevis vel Diuturna, prout corpus ſolidiori, aut infirmiori materia coagmentatū; Materiam autem Plato repræſentat. Eas antiqui tres finxerunt, quarum primam hominis generationi, alteram vitæ, tertiam morti præfecerunt, nam quæ eſt inter eas adoleſcentula, colum tenet, ac inde penſa trahit; quæ eſt hac natu major, fuſum tenet, quo fila colligit. Poſtrema anus collecta jam fila incidit. Quamobrem cum Poetæ mortem innuere volunt de filiorum inciſione meminerunt, ut Martialis. R 2 *Ru-*

Ruperunt tetrica cum mala penſa Deæ.

Fulgentius Plutoni Parcas tribuit; earum enim vis in res has inferiores dominatur; diximus autem ſuperius, Plutonem terræ eſſe quoque ſymbolum. Varro, ut extat apud Agellium lib. III. nomina Parcis antiquos ait feciſſe à pariendo, & à nono atque decimo menſe, nam Parca inquit immutata litera, una à partu nominata; item nona & decima à partus tempeſtivi tempore, ſed quia qui natus eſt, mori quoque debet, earum tertia Morta fuit appellata à morte, quam ea homini credebatur afferre. Hanc Pauſanias in Eliacis prioribus deſcribit, cum de Cypſelli Arca narrat, ita dicens: Hic Polyniceem in genua collapſum frater Eteocles urgebat, à tergo adſiſtebat fœmina dentibus & aduncis unguibus quavis fera immanior. Teſtabatur inſcriptio mortam illam Parcarum unam eſſe; & fati quidem vi Polliniceem ſuccubuiſſe, Et eodem vero merito ſuo ceciddiſſe. Quia vero multi Philoſophorum ſenſerunt, divinam providentiam ſemel cunctas univerſitatis hujus res ita diſpoſuiſſe, ut nunquā amplius ulla ratione mutari queant; quandoquidem earum cauſæ ita inter ſe per ſeriem quandā ſint connexæ, ut non poſſint non omnia neceſſario ab eis proficiſci; hinc fati nomen ortum habet, quod Poetæ ſub Parcarum fictione abumbrarunt; easque tres conſtituerunt; nam omnia ex principio quodam prodeant, neceſſe eſt, ut per ſua media progredientia, ad finem tandem, quo ſunt deſtinata perveniant. Hæc ex Chao emerſiſſe finguntur; nam in prima illa omnium ſeparatione; ſingulis ſuæ propriæ cauſæ tributæ fuerunt. Sunt qui ex Herebo (qui eſt penitiſſima terræ pars) ac Nocte eas natas voluerunt: ut ex patris matriſque obſcuritate intelligeremus, quam difficile in cauſarum cognitionem perveniamus. Plato lib. X. de Republica, eas neceſſitatis filias facit; interque earum genua magnum illum fuſum adamantinum collocat, qui ambos pollos attingit. Hæ ergo juxta Platonis ſententiam æqualibus inter ſe intervallis in Throno ſedent, veſtibus albis, capite coronato & ad Sirenum Harmoniam canunt, Lacheſis quidem præterita, præſentia Clotho, Atropos vero futura: omnes fuſum una cum ſua matre Neceſſitate tractant. Clotho dextera, ſiniſtra Atropos; ambabus manibus Lacheſis Humanæ vitæ fata à Lacheſi pendent, aliaque multa divinus hic Philoſophus adjicit, quæ nunc non eſt explicandi locus. Earum matri neceſſitati atque violentiæ templum apud Corinthios dicatum eſſe Pauſanias refert, quo nemini fas erat ingredi. Serta Parcis aliqui ex narciſſis confecerunt; alii candida faſcia earum capita cinxerunt; quemadmodum Catullus, qui eas ita in Pelei & Thetidis Epithalamio ita deſcribit;

Morta. *Imago 45. 2.* *Neceſſitas Dea.* *Parcarum corona.*

Hic corpus tremulum complectens undique veſtis,
Candida purpurea tales incinxerat ora,
Et Roſeo nivea reſidebant vertice vittæ;
Æternumque manus carpebant rite laborem,

Leva

Læva colum molli lana retinebat amictam:
Dextera tum leviter deducens fila ſupinis
Formabat digitis, tum prona in pollice torquens
Libratum tereti verſabat turbine fuſum.

Homerus in hymno mercurii, Parcas tres Sorores virgines, alataſque facit, ac eas caput farina conſperſum habere dicit. Apud Pauſaniam eſt legere, Venerem à Græcis inter Parcas adnumeratam fuiſſe, præſertim ab Athe- Imago 46 a. nienſibus, qui huic Deæ ſimulacrum ut Hermæ quadratum dicaverant, Epigramma autem indicabat cæleſtem Venerem eſſe, Parcarum natu maximam; de qua nihil fide dignum ait, ab Athenienſibus traditum. Hoc mihi in mentē revocat, Romanos olim in Libitinæ templo feretrum repoſuiſſe: cujus rei *Venus inter Parcas.* Plutarchus eam rationem affert, quod ſcilicet Libitina Venus eſſet, In cujus templo ſepulcralia inſignia cuſtodirentur, ut nos humanæ vitæ fragilitatis admoneremur, cujus initio atque fini eadem Dea præeſſet: Nam Venus generationis Dea credebatur; quare qui eam Parcarũ maximā natu faciebant, proculdubio innuebant, eandem humanæ vitæ finem imponere. Poſſumus etiam dicere, id eo referri, quod Parcæ cæleſtes haberentur, licet Plutoni inſervire eſſent dictæ. Itaque in quadam Græciæ parte, altare erat Mærageti Deo dicatum, qui Parcarum Ducem ſignificat. Pauſanias ſcribit, id certiſſime Jovis eſſe cognomen; is enim ſolus Parcas in ſua poteſtate habere credi- *Deorum ſcriba.* tus eſt. Eadem fortaſſe de cauſa, eundem Deorum ſcribam dicunt; tanquam ejus eſſet munus, Deorum voluntatem, ſibi cognitam atque perſpectam litterarum monumentis commendare, ut ſuo tempore eam exequendam curaret. Petrus Appianus in lib. Antiquariorum refert, in Stiria non diu admodum plumbeam laminam repertam fuiſſe, ubi circulus ductus eſt, intra cujus ambitum adoleſcens quidam nudus ſupra parvum ſedile ſedet, qui utraque manu oculos, faciemque contegit; Epigramma ſupra caput, eſt Clotho: ad pedes eſt puer alatus nudus quoque, qui dextera manu genu dexterum tangit; ſiniſtra hominis calvariæ inhæret, quæ in ore tranſverſum oſſum habet; puero eſt inſcriptum nomen *Lacheſis*, calvariæ autem *Atropos* à pueri dextera non admodum longe ab eo, ardens flamma videtur exſiſtere; prope adoleſcentem herba, cum quibuſdam floribus cernitur; reliquum ſolum eſt aridum, ſaxis hinc inde conſperſum. Sed ut tandem Stygiæ familiæ finem imponamus, nunc de Naviculario videamus, quem ferebant, animas mortalibus corporibus exſutas, Achærontem fluvium tranſportaſſe, non tamen omnes, ſed eas, quæ Deum infenſum haberent; ut Dantes Vir- Imago 47. a. gilium ſibi narrantem inducit.

Scito animas, quarum divinum haud numen amicum,
Una omnes Stygias huc undique tendere ad undas.

Digitized by Google

Sed tamen antiqui abſq; ullo diſcrimine omnes illuc confluere aſſerebant, licet non omnes eodem modo ulteriorem ripam transveherentur; quemadmodum ex Virgilio lib. VI. Æneid. intelligimus; nam eæ tantum ſtatim fluvium tranſmittebant, quarum corpora ſepulturam eſſent nacta; ſed ſi ea adhuc inſepulta jacerent, centum errabant annos, antequam Charontis navim ingrederentur. Charontem Seneca in Hercule furente ita deſignat;

Hunc ſervat amnem, cultu & aſpectu horridus,
Pavidoſque manes ſqualidus geſtat ſenex.
Impexa pendet barba; deformem ſinum
Nodus coercet: concava ſqualent genæ:
Regit ipſe conto portitor longo ratem.

Exemplar autem à Virgilio lib. VI. Æneid. eſt mutuatus; qui ita dicit;

Portitor has horrendus aquas, & flumina ſervat
Terribili ſqualore Charon, cui plurima mento
Canicies inculta jacet: ſtant lumina flamma:
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus:
Ipſe ratem conto ſubigit, veliſque miniſtrat,
Et ferruginea ſubvecta corpora cymba,
Jam ſenior, ſed cruda Deo, viridiſque ſenectus.

Expoſitio imaginis Charontis.

Ita etiam eundem Polygnotus expreſſerat quibuſdam in tabulis, quæ apud Phocenſes in Apollinis templo aſſervabantur; nam is in eo pingendo, Poetas antiquos ſibi imitandos propoſuerat, quemadmodum Pauſanias in Phocaicis refert; qui etiam de quadam aqua meminit, ibi exſiſtente, quam pro Achæronte poni putat, magnam quoque vim paluſtris arundinis ineſſe, & piſcium potius umbras, quam piſces ipſos cerni ſcribit. Joannes Buccatius hanc imaginem exponens, inquit, Charontem pro tempore capi, ut etiam Servius intellexit; hic eſt Herebi filius, qui arcanum divinæ mentis conſilium repræſentat, à quo tempus, cæteraque univerſa ſunt progenita. Ejus mater dicitur eſſe Nox; nam antequam tempus exſiſteret, nondum lux erat; ideoque in tenebris eſt is generatus, ex tenebriſque natus eſt. Hic ad inferos relegatus eſt; nam cælites tempore minime indigent, quemadmodum nos, qui infimam orbis partem colimus; quare illis comparati, in inferno degere jure dicitur. Animas Charon ad alteram fluminis partem transvehit; nam nos ſtatim in lucem hanc ſuſceptos, tempus ad mortem ducit; per fluviumque Achærontem transfert, qui gaudii privationem ſignificat; nam vitam hanc tranſigimus fragilem, caducam, miſeriarumque pleniſſimam. Idem eſt quidem ſenex, ſed tamen robuſtus; nam tempus numquam diuturnitate, ſuas vires amittit. Panno quodam atro, ac ſordido contectus eſt; nos enim, dum tempori ſumus obnoxii, nullam fere cogitationem aliorum ſuſci-

Digitized by Google

pimus, præterquam terrenorum, quæ viliſſima ſunt, ſi cum cæleſtibus conferantur; quibus tantum nobis eſſet inhiandum : ſed tamen mortalis hujus corporis velum, quo induimur, ita nobis rationis lumen occultat, ut cæcutientes inferna hæc loca obeamus, ſenſus, ac depravatos animi affectus tamquam duces ſequentes. Quare minime mirum videri debeat, ſi ſexcenta nos opprimant mala, ſtatim atque in hunc infernum delabimur, hoc eſt, animi noſtri mortalia corpora induunt; nam huc referri poteſt, quod Virgil. lib. VI. Æneid. de malis, inferni portas obſidentibus fingit: Carmina ita habent:

Veſtibulum ante ipſum, primiſque in faucibus Orci
Luctus, & ultrices poſuere cubilia Curæ:
Pallenteſque habitant Morbi triſtiſque Senectus,
Et Metus, & maleſuada Fames, & turpis Egeſtas:
(Terribiles viſu formæ) Lethumque, Laborque:
Tum conſanguineus Lethi Sopor, & mala mentis
Gaudia, mortiferumque adverſo in limine bellum:
Ferreique Eumenidum thalami, & Diſcordia demens:
Vipereum crinem vittis innexa cruentis.

MERCURIUS.

INter fabuloſos antiquorum Deos ita erant munera diſtributa, ut alii aliud ſibi tantum proprium eſſent ſortiti. Inter hos duo hoc officio fungebantur, ut Deorum eſſent nuncii; Mercurius unus, qui Jovi operam ſuam navabat; Iris altera, quæ Junoni; non ſoli tamen; nam & Jovi interdum miniſtraſſe legitur: ſed tunc tantum, cum mortalibus bellum, peſtem, famem, aliudve ingens malum annunciaret. Mercurii autem opera in rebus lætis Jupiter utebatur; ſed & cæteri Dii eumdem ſibi nuncium, cum eſſet opus, adſciſcebant. Hæc fabula innuit, ſermone id exprimi, quod mente, quæ divina eſt in nobis particula, conceperimus. Hunc veteres non ſolum nunciis, ſed & lucris præpoſuerunt, quemadmodum is de ſe apud Plautum in Amphitryone: *Deorum nuncii.* *Mercurii munus.*

Nam vos quidem id jam ſcitis conceſſum & datum
Mihi eſſe ab Diis aliis, nuntiis præſim & lucro.

In libro Antiquariorum Petri Appiani, Mercurius imberbis effingitur, duabus parvis alis ſupra aures affixis, nudus, niſi quod in dorſo palliolum habere videtur, dextera marſupium continet, quod ſupra caput Hirci jacet; Siniſtra vero Caduceum præfert; ad pedes Gallus & Hircus ſubeſt. Caduceus erat ejus inſigne, qui initio erat virga quædam, ab aliis non differens, quam ab Appolline dono accepit, pro citharæ munere, quod in eum contulerat, cum poſt boves ſubreptos, fœdus cum eo percuſſit. Itaque Homerus in hymno in Mercurium, Appollinem ita ei dicentem inducit; *Caduceus.* Imago 48. a.

Hant-

Hancque tibi virgam, qua felix atque beatus
Efficere dabo: placeant ſi munera noſtra.

Angues cur cum Caduceo.

Caduceo duo angues ſunt additi, vel quod Mercurius, cum duos inter ſe ſerpentes pugnantes offendiſſet, ſua virga inter eos conjecta, illos reconciliavit; aut ob eam rationem quam Plinius lib. XXIX. affert, qui poſtquam retuliſſet, cur ſerpentes æſtate inter ſe complicentur, ſubjicit. Hic complexus Anguium, & efferatorum concordia cauſa videtur eſſe, quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circumdata effigie anguium fecerint. Ægyptii, quibus non injuria id tanquam primis inventoribus tribuerimus, caduceum ita pingebant. Erat virga erecta, ubi Dracones mas & fœmina parte una, parte media voluminis ſuo invicem modo, quem vocant Herculis obligabantur, primæque partes eorum reflexas in circulum, preſſis oculis ambitum circuli jungebant, & poſtmodum caudæ revocabantur, ad capulum caducei, ornabanturque alis, ex eadem capuli parte naſcentibus. Eam virgam latini Caduceum appellabant, quod eo apparente, ſtatim diſcordiæ caderent. Itaque Pacis inſigne erat, & legati pro pace miſſi illum ferebant: qui & Caduceatores appellabantur: iidem interdum Oleæ ramum ferebant, hoc præ ſe ferentes, ſe ut amicos venire. Ita Virgilius fingit Ænæam centum oratores ad latinum allegaſſe Olea coronatos; eumdemque cum ad Euandrum proficiſcitur, Pallanti qui primus ſibi occurriſſet, manu oleam extuliſſe, hoc ſigno oſtendentem, ſe tamquam amicum ad eos accedere. Statius cum ſcribit Tydeum legatum pro Polynice Thebas ad Eteoclem pro recuperando regno profectum, eũ olivæ ramum prætuliſſe refert: cum vero re infecta, eum reverti oporteret, eundem humi abjeciſſe, ex quo ſceleratum illud inter fratres bellum initium duxit. Appianus Alexandrinus ſcribit, Aſdrubalem, cum videret, ſe diutius Carthaginis arcem contra Romanos oppugnantes defendere non poſſe, uxore filiis aliiſque multis in Æſculapii templo relictis (qui poſtea ſe ipſos combuſſerunt) clam ad Scipionem profugiſſe, oleæ ramum ſecum ferentem; quo ſignificabat, ſe pro pace impetranda ad illum accedere: quod multi præterea ex ejus militibus paulo ante effecerant, qui ad Scipionẽ ſe contulerant, ut ab eo obtinerent, quo non eſſet fraudi eis, qui ex arce fugiſſent, verbenam, non oleam præferentes; licet ex Appiani verbis non ſolũ verbena, ſed & alia herbarum genera, quibus æſculapii templum, atq; ora ornabatur, quæ in arce erant, intelligi poſſint; nam Verbenæ nomine herbæ omnes, ac folia capiebantur, quæ Deorum aris imponerentur. Sed & alicui herbam porrigere, apud veteres ſignificabat, eũ fateri, qui porrigebat, ſe victum ab eo, cui porrigebatur. Quod Feſtus ſcribit, primis illis temporibus à paſtoribus introductũ; nam, cum curſu, aut alio ludorum genere inter ſe certabant, victus ſe humi inclinabat, & herbam manu decerptam victori porrigebat. Sed tamen Verbena ipſa erat pacis ſignum, ut

Legati pro pace.
Olea pacis ſignum.
Verbena.
Porrigere herbam, quid ſignificet.

Plinius

Plinius ſcribit ; hacque legati coronabantur , qui pro fœdere aut pace ineunda mittebantur, præſertim à Romanis ; nam aliæ nationes alia pacis inſignia uſurpabant ; apud Appianum enim de quibuſdam Hiſpaniæ populis legitur, qui legatos ad Marcellum pro venia ac pace impetranda miſerunt, eos lupi pellem pro Caduceo, aut olea, vel verbena prætuliſſe; quæ magis apud cæteros in hujuſmodi negotiis erant uſitata : his veteres interdum vela quædam, aut laneas faſcias prætendebant, quæ eorum qui ferrent infirmitatem atque ſubmiſſionem denotabant : ovis enim eſt animal infirmum, atque vile, quemadmodum Servius, Æneæ primum ad Evandrum ſermonem enarrans teſtatur.

Pax Caduceo repræſentata apud antiquos Dea habebatur . Romæque *Pax.* pulcerrimum, ampliſſimumque templum habebat, ita ut exteræ nationes ad illud viſendum undique confluerent. Id à Veſpaſiano poſt Victoriam è Judæis partam, exædificatum ferunt ; in quod omnia Hieroſolymitani templi ornamenta tranſtulit. Pacem Ariſtophanes aſpectu pulcerrimam deſcribit, *Pacis imago.* eique Venerem, ac Gratias comites tribuit. Pauſanias refert, ejus ſtatuam Athenis ad mulieris ſpeciem eſſe effictam, Plutum puerum divitiarum Deum (ut ſuperius diximus) manu tenentis ; divitiæ enim pace magis, quam belllo parantur , ac conſervantur. Itaque veteres Pacem Cereris amicam dice- *Pax Cereris amica,* bant, ut Tibullus lib. 1. Eleg. ultima dicit :

Pax candida primum
Duxit araturos ſub juga curva boves.
Pax aluit vites, & ſuccos condidit uvæ,
Funderet ut gnato teſta paterna merum.

Bellum autem contrarium efficit. Quare Claudianus Cererem fingit, filiam Proſerpinam Marti, aut Phœbo noluiſſe collocare, qui ejus erant proci; nam ſicut vehementes Solis æſtus, atque diuturni ſegetibus officiunt, ita & bella. Quamobrem antiqui: ut in quibuſdam numiſmatibus cernitur, Pacem effinxerunt , mulierem manibus ſpicam continentem : de qua ita ibidem Tibullus ſcripſit :

At nobis Pax alma veni, ſpicamque teneto ;
Perfluat & pomis candidus ante ſinus.

Eam olea interdum coronabant , aliquando lauro : in numiſmatibus roſeis ſertis ſæpe cernitur redimita. Concordia atque Pax quamquam diverſa nomina habent, & diverſo modo effingantur, tamen idem utræque ſignificare videntur. Ambæ ab antiquis divino cultu affectæ ſunt, ut ab eis vitam tranquillam, ac ab omni perturbatione liberam conſequerentur. Concordiam effingebant, dextra craterem tenentem, læva Cornucopiæ. Itaque de ea ita Seneca in Medea dixit ,

Et aſperi
Martis ſanguineas, quæ cohibet manus,

Quæ dat belligeris fœdera gentibus,
Et cornu retinet divite copiam,
Donetur tenera mitior hoſtia,

Interdum & ſceptrum habebat, ex quo fructus exire videbantur. Ariſtides in oratione pro Concordia ad Rhodienſes eam expreſſit decoram, compactam, bene coloratam, gratioſam, & undique per omnia ſibi quadrantem, & congruentem, Deorumque diligentia, ac benignitate in terram delapſam. Hanc eandem Deam idem orator ait, ab Jove horas confirmare, ſolam obſignare cuncta, agros cultibus exornare, ſuarum cujuſque rerum fructus, a-

Fides Dea. liarumque poſſeſſionem præſtare, res urbanas gerere pro voto, perquam mature nuptias tum dare, tum accipere In quos, & à quibus libeat, liberos educare, atque erudire. Sed & duabus tantum dexteris manibus inter ſe junctis, in quodam Neronis numiſmate cernitur: id quod & Fidei tribuitur, quam etiam veteres Deam habebant. Eam Silius Italicus lib. 11. de Bello Punico, in penitiſſima belli parte collocat, cum Herculem fingit eam ita colloquentem;

Ante Jovem generata, decus divumque hominumque,
Qua ſine non tellus Pacem, non æquora norunt,
Juſtitiæ conſors. tacitumque in pectore numen.

Fides enim debet eſſe tecta atque ſecreta; hoc eſt res, quæ alicujus fidei creduntur, non ſolum ullo pacto prodendæ. Eandem omnis doli atque fraudis expertem eſſe oportet. Albo panno velati flamines ei ex Numæ inſtituto ſacra faciebant, quemadmodum Livius refert, ut eo intelligeremus fidem omni ſinceritate cuſtodiendam eſſe. Fidei dextera manus erat conſe-

Imago 49. 8.

Fidei color. crata; quod innuebat, fidem dextera tutandam eſſe, Virgil. lib. 1. Æneid. albam & canam fidem vocavit; quod Servius enarrans, ideo dictum eſſe inquit, quod fere in canis hominibus fides reperiatur. Horatius ſuorum temporum iniquitatem accuſans, inquit;

---Et Albo
Rara fides colitur velata panno.

Ubi Acro ait Albo panno caput velaſſe eos, qui fidei ſacrificarent, quod eo referebatur, ut ſignificaret candidiſſimum animum ſemper fidei debere eſſe comitem. Quare Ludovicus Arioſtus hæc de fide dicit;

Olim ſancta Fides niveo veſtita colore
Tota videbatur; nihil & nigroris ineſſe
Cernere erat; totum nam illi decus ore periſſet.

Dextera fidei conſecrata. Quia vero Fidei propria ſedes in dextera manu credebatur; ideo interdum duabus junctis manibus fingebatur; interdũ duabus imagunculis, dexteram dexteræ jungentibus. Quamobrem apud veteres manus dextera tanquam res ſacra putabatur. Unde profectum eſt, ut, cum tumultum aliquem repente

pente excitatum ſedare volumus, eam in altum tollamus; eandemque apertam porrigentes, pacem afferre indicamus. Itaque plurima principum ac illuſtrium Imperatorum ſtatuæ cernuntur cum pedeſtres, tum equeſtres, dexteras manus tendentes. Joſephus quoque in libris de antiquitate Judaica refert, inter barbaros, cum quis dexteram manum alteri porrexiſſet, ſignificaſſe nullum dolum ſubeſſe, quo minus alter alteri non fideret. Hinc forte conſuetudo manavit, Dominorum ac Principum manus oſculandi; quæ non *Manus*
ſolum apud nos ſed etiam apud veteres ſervabatur, ut ex Plutarcho diſcere *oſculari.*
poſſumus; ubi Popilius Lena, poſtquam diutius cum Cæſare in Senatum abeunte eo ipſo die, quo fuit interfectus, eſſet colloquutus, manu oſculata diſceſſit. Et Macrobius lib. 1. Satur. ſub prætentati perſona in ſervorum defenſionem dicit, inveniri inter ſervos aliquem pecunia fortiorem: inveniri & Dominum ſpe lucri oſcula alienorum ſervorum manibus infigentem. Hoc *Ciconia*
ſignificabant, ſe ejus fidei commendare, cujus manum oſcularentur; ideo- *concordiæ*
que eum ſuum dominum agnoſcere, uſq; ad tempora noſtra veterum etiam *ſacra.*
mos derivavit, dexteræ manus in fidei ſignum porrigendæ. Fides etiam ſub canis candidi ſymbolo oſtendebatur, plurima enim eaque admiranda de canum fidelitate narrantur. Sed ad concordiam revertamur, cui antiqui ciconiam conſecrarunt; ideoque ciconiæ multæ in ejus templo alebantur; licet Angelus Politianus non ciconiam, ſed cornicem concordiæ tribuat; ad *Cornix*
cujus confirmationem vetera numiſmata aliquot adducit, atque Ælianus qui *concordiæ*
dicit veteres in nuptiis, poſtquam Hymeneum invocaſſent, cornicem quo- *ſacra.*
que advocaſſe, in fauſtum ſcilicet omen concordiæ futuræ inter eos, qui liberorum quærendorum gratia conveniſſent. Sed hoc fidem innuebat, quam inter ſe conjuges ſervare debebant, ut idem quoque Ælianus refert: dicitque cornices, ita ſibi mutuo fideles eſſe, ut ſi conjugum altera mortua fuerit, altera perpetuo vidua perſeveret, ſed & apud antiquos mala punica concordiam ſignificabant, ut Hebræorum ſcriptores tradunt: ideoque in veſte ſacer- *Mala puni-*
dotali depicta tradunt. Nunc ad Mercurium revertamur: quem Homerus *ca pro con-*
pedibus alatis, manuque virgam tenentem deſignavit, cum à Jove vel ad Ca- *cordia*
lypſonem miſſum, ut Ulyſſem à ſe dimitteret, vel ad Priamum in Græco- *ſumpta.*
rum caſtra perducendum allegatum fingit, ut filii Hectoris cadaver repeteret, eum Virgilius feliciſſime eſt imitatus; cum libro IV. Æneid. Mercurium inducit Jovis juſſu ad Æneam proficiſcentem, qui tunc Carthagine deſidebat. Carmina ita habent:

--Ille patris magni parere parabat
Imperio: & primum pedibus talaria nectit
Aurea quæ ſublimem alis, ſive æquora ſupra,
Seu terram rapido pariter cum flamine portant
Tunc virgam capit: hac animas ille evocat orco

Pallentes, alias ſub triſtia tartara mittit:
Dat ſomnos, adimitque, & lumina morte reſignat.

Penna cur Mercurio tributa. Mercurio ſunt pennæ attributæ, ut diximus, ſermo enim, cujus habebatur Deus, vel quem ipſe ſignificabat, perinde ac alatus eſſet, evolat, itaque Homerus ἔπεα πτερόεντα ſolet appellare, id eſt verba alata. Quod autem Mercurius & caput ſemper alatum haberet, ex Plauto diſcamus licet, nam is cum pauliſper alienam ſibi perſonam induiſſet, pennas deponere noluit; licet id ſe facere diceret, ut ſpectatores haberent, quo ipſum ad Amphytrionis ſervo, in quem ſe verterat, dignoſcere poſſent; quis verba ſunt hæc:

Nunc internoſſe, ut nos poſſitis facilius,
Ego has habebo uſque in petaſo pennulas.

Imago 50. a. Nam Mercurius pileo erat indutus, cui hærebant alæ; quamvis Apulejus lib. X. de Aſino Aureo, de eis non meminerit; cum judicium Paridis in ſcena actum refert, Mercurium inducens puerum luculentum nudum; niſi quod ephebi Chlamyde ſiniſtrum tegebat humerum, flavis crinibus conſpicuum, inter cujus comas aureæ pinnulæ ſimul conjunctæ prominebant, cum caduceo & Virgula. Martianus lib. I. Philolog. eum deſcribit adoleſcentem, venuſto, alto ac robuſto corpore, pubeſcentibus genis (qualem etiam Lucianus deſignat) ſeminudum incedentem Chalmydeque indutum parva, invelatumque catena, humerorum cacumen obnubentem neque ullam alarum aut Caducei mentionem facit; Sed addit Palæſtra, crebriſque diſcurſibus exercitum corpus lacertoſis in Juvenilis roboris excellentiâ toris virili quadam amplitudine renidere. Quod cum eo conſentit, quod Philoſtratus ſcribit, Palæſtram Mercurii filiam fuiſſe, quæ vix diſcerni poſſet, mas ne, an fœmina eſſet; nam facies erat ejuſmodi, ut vehementer ambigeres, num puer, an puella eſſet, flavæ comæ nondum tam longæ erant, ut in nodum contrahi poſſent: pectus virginis erat, ipſæ mammæ ut in adoleſcentulo molli paululum extare videbantur, brachia à Sole colorem ducebant; ei ſedenti oleæ ramus in ſinu poſitus erat; nam Palæſtra hanc plantam diligebat. Quandoquidem Luctatores ſe oleo ungebant, ita Philoſtratus Palæſtram adumbrat, quam Mercurii filiam facit; is enim luctæ inventor fuit, ut etiam Horatius in hymno in eum meminit. Neque ſolum Mercurius corporis exercendi artem invenit, ſed & quibus meditationibus animus eſſet aſueſcendos, docuit. Jamblicus Ægyptios omnes bonas artes Mercurio acceptas retuliſſe: atque ideo omnia ſua ſcripta ei dedicaſſe refert. Cicero lib. III. de natura Deorum ſcribit, Mercurium Ægyptiis leges, ac litteras tradidiſſe, & ab eis Thoit, vel Theut nominatum, ut & apud Platonem legitur. Alii addiderunt præter litteras, Muſicam quoque à Mercurio, Geometriam ac Palæſtram repertam, cujus rei gratia quadratam in Gymnaſiis ſtatuam ei ponebant; qualis erat ea, quam Pauſanias in quapiam

Mercurius omnium bonarum artium inventor.

Thoit. Theut.

plam Arcadiæ parte fuiſſe ſcribit eo habitu, ut pallium induere videretur, in quadrangularem figuram definentem, neque pedum tenus expolitam; Galenus in oratione ſuaſoria, Mercurium, inquit, ut orationis parentem & artium omnium authorem, in aliam effigiem quam fortunæ effinxerunt, cum pictores tum ſtatuarii, effingunt enim Juvenem formoſum, non tamen fucatum, aut comptum, ſed nativa quadam virtutis ſpecie, vultu hilari, acribus oculis, in baſi quadrata, quæ ſtabilitatis ac firmitatis figura eſt. Imago 51. Suidas narrat quadratam figuram Mercurio datam, ut verus ſermo innueretur, qui ſemper conſiſtit, nec cuiquam impugnatori umquam cedit; ſicut è contra mendacium ſubinde mutatur, nec uſquam conſiſtere poteſt. Alexander etiam Neapolitanus lib. IV. ſcribit, Mercurii ſtatuam apud Græcos haberi quadrato ſtatu, capite ſolum effîcto; tali ſpecie pluribus figuratis, quas pro immortali gloria magnis ſæpe ducibus dicabant: eas etiam ante domorum privatarum oſtia olim ſtatuebant; quemadmodum Suidas memorat. Thucydides in VI. & Plutarchus in Alcibiade prodiderunt, hujuſmodi ſtatuas, cujuſmodi plurimæ erant Athenis, una nocte dejectas; quæ res Alcibiadi negotium non parvum factitavit, cum in affectati principatus ſuſpicionem veniſſet. Hujusmodi ſtatuæ Hermæ dicebantur: quod & Mercurius ἑρμῆς Græcis diceretur: ponebantur autem, ut diximus, in gymnaſiis, & Academiis: quare Cicero in quadam epiſtola ad Atticum lib. II. Hermem omnium Academiarum ornamentũ vocat: & in alia l. IV. ad eundem ſcribit ita: Hermæ tui Pentelici cum capitibus æneis me admodum delectant: hortaturque eum, ut quamprimum ad ſe mittat, quo iis ſuam bibliothecam adornare poſſet. Athenienſes primi harum ſtatuarum opifices leguntur: poſtea non ſolum Mercurii, ſed aliorum quoque Deorum ſtatuas Græci quadratas non raro effinxerunt: præſertim Arcades, apud quos ara Jovi cum ejuſmodi ſimulacro erat dicata. Cyllenius fuit Mercurius cognominatus à quodam Arcadiæ monte ſic dicto, ubi is eſt natus: ſed tamen Feſtus dicit, eum ita appellatum, quod omnem rem ſermone ſine manibus conficiet; quibus partibus corporis qui carent, κυλλοὶ vocantur: ideoque quadratum eum fingebant. Mercurii vires, quas per ſermonem exercet, præclarè Horatius in Hymno in eum expreſſit, dicens:

Hermæ. *Hermarum primi opifices.* *Cylenius.*

Qui veros cultus hominum recentum
Voce formaſti cantus.

Quos is forte eſt à quapiam Græcorum fabula mutuatus, quæ fertur Prometheum aliquando Jovem adiiſſe, oraſſeque, ut homines, rudi illa vita relicta, quam initio vivebant, ad politiorem ſe conferrent; tuncque Jupiter Mercurium una cum illo miſiſſe, præcipiens, ut eos, quos maxime idoneos exiſtimaſſet, eloquentiam doceret, qua inſtructi, aliis perſuadere poſſent, ut vitã civilem ſocialemque degerent. Itaque veteres linguam Mercurio conſecra-

Lingua Mercurio conſecrata.

Digitized by Google

ſecrarunt: & mos fuit, ut, cum cubitum irent, vinum libarent; & victimarum linguas ei ſacrificarent. Mercurius primus eſt habitus, qui luctandi modos oſtenderet; ideoq; mercatorum erat Deus: haecq; ratione factū fuiſſe, Suidas ſcribit, ut crumenam ejus ſimulacro adderent. Fulgentius alatos Mercurii pedes vult ad velocem, atque perennem negotiatorum diſcurſum referendum, qui ſuorum negotiorum tranſigendorum cauſa, hac illacque curſitant. Quare Cæſar in commentariis de bello Gallico, Gallos refert, Mercurio præcipue inter omnes Deos divinos honores tribuere, cujus apud eos multa ſimulacra viſebantur; nam, præterquam quod eum omnium fere artium repertorem crederent; putabant etiam multum in lucris, ac in negotiandi arte prodeſſe poſſe: in qua quantum homines vigilantes eſſe debeant, præclare ſane gallus, ejus ſimulacro appoſitus innuit; licet nonnulli putent, id potius ſolertiam, atq; vigilantiam ſapientum hominum deſignare, quibus turpe eſt, totam ſtertere noctem: nam Mercurius, cum pro ratione, ac divino illo nomine capiatur, quod nos ad rerum cognitionem ducit; non diu nos in ſomno ſepultos deliteſcere permittit, ſed animi ac corporis viribus modico ſomno recreatis, nos ad conſueta opera excitabit; neque tamen omnino inſomnes ducere noctes nos volet; nam homines cum in perpetua corporis, aut mentis agitatione perſiſtere nequeant, brevi quiete, quam ſomnus affert, indigent. Pauſanias in Corinthiatis ſcribit de quadam ara; ubi Muſis, atque ſomno ſimul res ſacra fiebat, tamquam maxime inter ſe conſentirent. Veteres enim Somnum Deum habuerunt; cui & ſtatuas ponebant: eum Homerus, ac Heſiodus Mortis fratrem appellarunt: quo etiam quædam imago in Cypſelli arca exſculpta reſpiciebat; erat enim mulier quæpiam, quæ ſiniſtro brachio puerum candidum dormientem ſuſtinebat, dextera autem nigrum, qui etiam dormiebat, atq; diſtortos pedes habebat; hic Mortem, ille Somnum denotabat; fœmina illa Noctem, amborum matricem ſignificabat. Nox vero apud antiquos mulieris ſpeciem habebat, magnis alis iisque atris præditæ, quæ expanſæ eſſent ita, ut jam volare velle videretur, iis univerſam complectebatur, ut Virgilius ſcripſit. Ovidius papavere tempora ejus cingit, unaque cum ea magnam mittit nigrorum ſummorum multitudinem. Alii ei currum rotarum quatuor attribuunt, quæ juxta Buccarii ſententiam quatuor noctis partes repræſentat, in qua à militibus ac nautis, cum excubias agunt, eſt diſtributa, ea eſt fuſci coloris, ſed veſtis micat aliquantulum quod ad Cœlum refertur, in quo ſemper ſidera fulgent. Tibullus lib. II. Eleg. I. ei comites adjungit ſtellas, quas ejus filias dicit, item ſomnum, atque ſomnia, cum ita dicit;

Mercatorum Deus.

Galus prope Mercurium.

Somnus una cum Muſis.

Noctis imago.

Ludite jam nox jungit equos; currumque ſequuntur
Matris laſcivo ſidera fulva choro.
Poſtque venit tacitus, fulvis circumdatus alis
Somnus, & incerto ſomnia nigra pede.

Qui-

Quibus ex verbis, ſomnium etiam alas habere conjicimus; quod & Statius habet lib. V. Sylvarum, ubi ſomnium alloquens dicit: *Somnus alatus.*

--Nec te totas infundere pennas
Luminibus compello meis; hoc turba precatur
Lautior, extremo me tange cacumine virga.

Idem de eo Silius lib. X. dicit:

--Quatit inde ſoporas
Devexo capiti pennas oculiſque quietem
Irrorat, tangens Lethea tempora virga.

Statius loco ſupra dicto, eum adoleſcentem facit; atque placidiſſimum Deorum vocat; nam nihil mortalibus gratius accidere poteſt, quiete poſt labores, eam autem ſomnus affert. Itaque de eo Seneca in Hercule furente dixit.

Tuque ô domitor ſomne malorum
Requies animi, pars humanæ melior vitæ,
Veris miſcens falſa futuri
Certus, & idem peſſimus author,
Pater ô rerum, portus vitæ
Lucis requies, noctiſque comes,
Qui par regi, famuloque venis,
Placidus feſſum, leniſque foves
Pavidum lethi genus humanum,
Cogis longam diſcere mortem.

Philoſtratus in Amphiarii Imagine, in cujus antro portam ſomniorum eſſe dictitabant. (nam ſi quis illic dormiſſet, quod ſcire optabat, in ſomnis diſcebat) ita ſomnum deſcribit; Facie inquiens, reſoluta videbatur, candidam veſtem habebat, ſupra nigram, quaſi diem & noctem indicaret: cornu in manu habebat; quod & Poetæ de eo affirmant, è quo ſomnia ſuper dormientes effundere videatur: quod ideo fictum eſſe dicunt; quód cornu attenuatum pellucidum fit, reſque prout ſe habent, oſtendat. Itaque ſomnia quæ vera ſunt, cornua dicuntur. Cum vero Somnus vana denuntiat, ebur, & elephantis dentem geſtat: nam illud in laminas vel tenuiſſimas diſſectum, numquam pellucidum redditur. Quare Virgilius lib. VI. geminas portas finxit, per quas ad nos Somnia derivent, alteram corneam, alteram eburneam: per hanc falſi, per illam vera in dormientes ſpectra immittuntur. De quo, ex Homero expreſſo ita Porphyrius differit, quemadmodum Macrobius lib. I. in Somnium Scipionis refert: latet inquiens, omne verum: hoc tamen anima, cum ab officiis corporis, ſomno ejus, paululum libera eſt, interdum aſpicit; nonnunquam tendit aciem, nec tamen pervenit: & cum aſpicit: tamen non libero, & perfecto lumine videt; ſed interjecto velamine, quod nexus naturæ caligantis obducit: hoc velamen cum in quiete ad verum uſque *Imago 52. a.* *Porta ſomniorum.*

Digitized by Google

uſque aciem introſpicientis admittit, de cornu creditur, cujus iſta natura eſt, ut tenuatum viſui pervium ſit: cum vero à vero hebetat, ac repellit obtutum, ebur putatur, cujus corpus ita natura denſatum eſt, ut ad quamvis extremitatem tenuitatis eraſum, nullo viſu, ad ulteriora tendente penetretur. Idem Virgilius lib. eodem de ulmo Somniorum ſcribit:

In medio ramos, annoſaque brachia pandit,
Ulmus opaca, ingens, quam ſedem Somnia vulgo
Vana tenere ferunt, foliisque ſub omnibus hærent.

Somnia vana. Ubi Servius, qui de inſomniis, inquit, ſcripſerunt, dicunt, quo tempore folia de arboribus cadunt, vana eſſe ſomnia. Alii dicunt, ulmum arborem eſſe ſterilem, ideoque Somniorum vanitatem exprimere, quæ à veteribus cæca ſunt appellata, ut Suidas refert; aut quod fallacia ſint, aut quod cum eis loquantur, qui oculos habent clauſos. *Virga Somni.* Virgam nonnunquam Somnus in manibus habere dicitur, qua homines tangens, ſoporem induci: hac ſe tangi Statius in poëmate paulo ante poſito, orat. Ovidius ejus ſedes apud Cimmerios vult eſſe, Homerus in Lemno inſula, Statius apud Æthiopes, Ludovicus Arioſtus apud Arabes. Ovidius ergo poſtquam lib. xi. Metamorph. Somni regiam deſcripſiſſet, hæc ſubjungit:

In medio torus eſt hebeno ſublimis in antro,
Plumeus, unicolor, pullo velamine tectus,
Quo cubat ipſe Deus membris languore ſolutis.
Hunc circa paſſim varias imitantia formas
Somnia vana jacent, totidem quot meſſis ariſtas
Silva gerit frondes, ejectas littus arenas.
At pater è populo natorum mille ſuorum
Excitat artificem, ſimulatoremque figuræ
Morphea: non illo juſſos ſolertius alter
Exprimit inceſſus, vultum, ſonumque loquendi:
Adjicit & veſtes, & conſuetiſſima quæque
Verba: ſed hic ſolos homines imitatur: at alter
Fit fera, fit volucris, fit longo corpore ſerpens,
Hunc Icelon ſuperi, mortale Phobetora vulgus
Nominat: eſt etiam diverſæ tertius artis
Phantaſos: ille in humum, ſaxumque, undamque, trabemque
Quæque vacant anima, fallaciter omnia tranſit.

Sed nunc ad Mercurium quadratum: quem Pauſanias in Achaicis refert, alicubi in via exſtitiſſe barbatum, atque pileatum: neque arbitror alibi de Mercurio barbato mentionem fieri: nam ſemper imberbis deſcribitur: quod ſignificat, elegantem ſermonem nunquam ſeneſcere. *Mercurius imberbis.* Sed tamen primam lanuginem ex eo pullulare, ex Martiano ſupra didicimus; & Lucianus, in libro

de

de ſacrificiis idem confirmat. Homerus quoq; fingit, ita Ulyſſi viſum, cum ad eum Moly herbam attulit, qua contra Circes veneficia eum munivit. Mercurii inſuper ſtatuis viatores ſolebant lapidum acervos accumulare, ut ſinguli ſingulos adjicerent; id innuentes, vel ita Deum honorandum, re ſcilicet ea, quæ ad præſens ſit in promptu, & obvia; vel quod ita viam videbantur repurgare, ne ad lapides cæteri viatores offenderent; vel quod eo lapidum cumulo ſtatua Dei notior prætereuntibus fieret: alii in orationem ipſam referunt, quæ ex minimis particulis conſiſtat. Suidas ſcribit hos lapidum acervos in triviis fuiſſe: ne viatores ſcilicet errarent. Ideoq; ibi fructuum primitias olim ponebant, ut viatores ex iis quod ſibi eſſet opus, caperent. Mercurius quoq; triceps effingebatur, vel ad vim ſermonis exprimendam, vel ad vias oſtendendas: in iis enim ſuberãt ſubſcriptiones, quo ſcil. illa via ferret, & quo alia, & alia. Sed enim & Paſtores à Mercurio curari, ex Homero habetur, cum in Iliade teſtatur, Phorbam ditiſſimũ Trojanorum fuiſſe armentorum, atq; gregum; nam Mercurius, cui is præcipue curæ erat, illum ita locupletarat. Itaq; Pauſanias in Corinthiacis, illius ſtatuam, ait, Æneam fuiſſe apud Lecheum ſedentem, & juxta eum Arietem: cujus rei tamquam Arcanæ rationem reticet. De alia apud Tanagreos, qui erat Bœotiæ populus, idem meminit, quæ à collo ſuſpenſum habebat arietem; nam dictitabant, Mercurium, ea figura per oppidi mœnia diſcurrentem, magnam peſtem, quæ tunc ibi graſſabatur, depuliſſe. Itaq; cum anniverſarium ſacrum in ejus rei memoriam celebraretur, venuſtus adoleſcens urbem obibat, agnum collo ſuſtinens. Idem Pauſanias de quadam alia Mercurii ſtatua meminit, ex Arcadia in Jovis Olympii templum allata. Hæc erat galeata amicta chlamide, & tunica, arietemq; ſub ala portans. Macrobius libro 1. Satur. qui intelligi vult, Mercurii imaginem ad Solem applicat; alias, inquiens, Solis velocitatem referre; nam ex fabulis habetur, eum Argum jus Inachi filiæ cuſtodis quæ erat in vaccam verſa, interfeciſſe. Itaq; cujus ſtatua interdum gladium habens effingitur: Argus autem eſt cœlum, ſtellarum luce diſtinctum, quibus ineſſe quædam ſpecies cæleſtium videtur oculorum: & videtur terram deſuper obſervare; quum Ægyptii Hieroglyphicis litteris eum ſignificare volunt, ponunt hominis figuram. Is ergo ambitus cœli ſtellarum luminibus ornatus, tunc exiſtimatur enectus à Mercurio, cum Sol diurno tempore obſervando ſidera veluti enecat. Pleraque etiam ſimulacra Mercurii, idem inquit, quadrato ſtatu figurari, ſolo capite inſignita, & virili membro; ut Solem innuant, qui eſt mundi caput, & rerũ ſator: quatuor item latera ea ratione fingi, ut totidem mundi plagas, vel quatuor vices temporũ, quibus annus includitur, ſignificent, vel quod duobus æquinoctiis duobusq; Solſtitiis Zodiaci ratio diſtincta eſt. Argumentũ Caducei ad genituram quoq; hominũ, ſecundũ ejuſdem ſententiã, Ægyptii protendunt. Deos præſtites homini naſcenti quatuor adeſſe memorantes, Dæmonẽ ſcil. Fortunam, amorẽ, ac neceſſitatem; & duos priores, Solem ac Lunam intelligi vo-

Acervi lapidum circa ſtatuam Mercurii.

Mercurius triceps.

Imago 53. 2.

T

Digitized by Google

volunt; quod Sol auctor ſpiritus, caloris ac luminis, humanæ vitæ genitor ac cuſtos eſt: & ideo naſcentis Dæmon, id eſt Deus creditur: Luna eſt Fortuna; quia corporum præſul eſt; quæ fortuitorum varietate jactatur: Amor ex amborum ſerpentum, qui Caduceum ambiunt, oſculo ſignificatur: Neceſſitas nodo, quo inter ſe illi connectuntur, innui videtur: Martianus Capella lib. 1. ſcribit, Phiginem, quæ cælatam ex habeno tabulam, argumentis Mercurium deſignantibus afferebat. Erat autem in medio avis Ægyptia, quæ Ibis memoratus ab incolis: ſed cum petaſo vertex, atque os pulcherrimum videbatur: quod quidem ſerpentis gemini lambebat implexio: ſubter quadam prænitentis virga; cujus caput auratum, media glauca, piceus finis exſtabat: ſub dextra teſtudo, minitansque nepa: à læva caprea, ſed dilophon alitem, quæ ſit oſcinum mitior in certaminis tentamenta pulſabat. Hæc omnia ex Ægyptiorum arcanis ſunt deſumpta, apud quos Mercurius ſub Anubis nomine colebatur; nam hunc cum Caduceo effingebant, ut eum Apuleius deſcribit, qui de eo ita dicit: Erat ibi Anubis quem Mercurium dixerunt, nunc atra, nunc aurea facie ſublimis, attollens canis cervices arduas, læva Caduceum gerens, dextera palmam virentem quatiens. Capite canino effingebatur, ut ex eo Mercurii ſagacitatem in nos derivantem intelligeremus; nullum enim cane ſagacius animal. Aut juxta Diodori Siculi ſententiam, quod Anubis Oſiridis filius eſſet, qui cum Patrem ſemper in bello affectaretur, magna ſuæ virtutis argumenta præbuit. Itaque poſt mortem eſt in divos relatus: quia vero is vivens, canem pro inſigni geſtabat, ideo canina facie illum Ægyptii coluere, id innuentes, eum ſcilicet fidelem patris cuſtodem ſemper fuiſſe.

Anubis.

Hercules. Hercules etiam idem erat cum Mercurii numine, vel certe non ab eo abhorrens: cujus rei fidem facit ejus imago à Gallis excogitata, qui eum tamquam prudentiæ atque eloquentiæ Deum colebant: Ea autem, quemadmodum Lucianus refert, erat hujuſmodi. Senex videbatur penè decrepitus, calvus, paucis capillis, coloratus fuſcuſve & rugoſus, leonina pelle indutus, Cum rhopalo, id eſt clava dextera, ſiniſtra arcũ tenens, & pharetra ex humeris dependente, catenus vero, ex auro & electro admodum tenuibus, linguæ ſuæ extremitate perforata inſertis; maximam hominum multitudinem, non invitam, ſed ſponte ſequentem, auribus alligatis trahens. Hic eloquentiæ viros adumbrari eſt perſpicuum, quam Galli Herculi tribuebant, qua magis, quam corporis viribus eum pollere credebant. Eum igitur ſenem effinxerunt; nam eloquentia magis viget in ſenibus, quam in adoleſcentibus, quemadmodum Homerus in Neſtore nobis oſtendit, ex cujus ore dulcior melle fluebat oratio. Itaque in Arcadia templum commune cum Mercurio, eloquentiæ Deo habuiſſe fertur; Athenienſes etiam in Academia aras non ſolum Muſis, Minervæ, & Mercurio, verum etiam Herculi poſuerunt, quod putarent hujus quoque numen adeſſe iis, qui ibi exercerentur. Pauſanias quoq;

Eloquentia vires.

ſcribit;

ſcribit: Græcos atque Barbaros crediſiſſe, Mercurium atque Herculem Gymnaſiis præeſſe; qui in Gymnaſiis præcipue colerentur. Itaq; apud Lacedæmones in dromo (erat autē is locus, ubi curſu ſe adoleſcentes exercebant) vetuſtum erat Herculis ſimulacrum, cui qui majores erant natu ſacrificabant, & alicubi in agro Corinthio Herculem ajebant, clavam ſuam Mercurio dicaſſe, quæ erat ex oleaſtro; & radicibus actis, in magnam arborem excreviſſe credita fuit. Hic non dixerim, num unum, an multos fuiſſe Hercules exiſtimem; (quamvis me non lateat, Varronem XLIV. numeraſſe, aſſerentem, fortiſſimos quoſque Hercules fuiſſe dictos) neque quis ex tot in Divos fuerit relatus: hoc enim extra meum propoſitum eſſe arbitror. Id hic dixiſſe ſat ſit, veteres unum tantum Herculem coluiſſe, Ægyptioſque eum in duodecim principalium Deorum numerum retuliſſe, quemadmodum Herodotus refert. Licet autem facinora Herculis inſignia à diverſis, hoc nomine appellatis facta legantur; tamen uni illi omnia adſcribebantur, qui Deus habebatur. Hujus ſimulacrum erat ut plurimum ingens, ut eo Herculis vires ſignificarentur: ob quas Malampygos eſt cognominatus, hoc eſt, cluniater, quod eſt magni roboris argumentum, de quo hujusmodi fabula refertur. Paſſalus & Alcmon fratres fuere, Memnonis filii, omni ſcelere inquinati; quibus mater prædixerat, ut à nigriclune caverent: illi nil magis ab inſtituto deſtiterunt. Accidit, cum forte Hercules ſub arbore feſſus recubaret, ut ii fratres Herculi inſidias tenderent: quod præſentiens Hercules, vivos ambos cepit per pedeſq; ligatos, à tergo ſuſpenſos clava geſtabat: qui demiſſis capitibus, cum Herculis nigras nates viderent, maternæ monitionis memores, inter ſe tacite ſubmurmurabant: quos audiens Hercules, re intellecta, eo fertur cognomine adeo delectatus, ut ſtatim vinculis ſolutos, impune abire permiſerit: qui, poſtea Jovem fallere tentantes, in cercopithecos verſi fuerunt, ut Suidas refert. Itaq; ſub Cercopum nomine doloſi, atq; aſſentatores intelliguntur; quemadmodū eſt legere apud Plutarchum in libello de diſcernendis amicis ab adulatoribus; ubi ſcribit Principes ita adulatoribus delectari, ut Hercules Cercopibus. De iis etiam meminit Herodotus, cum Xerxis iter in Græciam deſcriberet, dicens eum Aſopum fluvium tranſiſſe, apud dictas Cercopum ſedes, ubi erat & lapis, qui Melampygus appellabatur, quod nomen nigrum etiam fontē ſignificat. Sed pergamus de Hercule dicere; cujus ſimulacrum hominem fortem, ac robuſtum referebat; erat etiam nudum, niſi quod leonis pelle tegebatur; cujus caput ei erat loco galeæ; clavam una manu, altera arcum tenebat; pharetra pendebat ex humeris. Hujuſmodi quoque ſimulacrum æneum, decem cubitos altum Olympiæ viſebatur, à ſociis Thaſi, & Agenoris filii, qui ad quærendam Europam venerat, dedicatum, ut apud Pauſaniam in Eliacis prioribus legitur. Fuit etiam apud Lacedæmonios Herculis armati ſignum. Cur eſſet autem eo habitu Hercules, refert Pauſanias in Laconicis

Imago 54. a.

Hercules Melampygi.

hanc fuiſſe cauſſam; Oeonus (vel Lycimnius, ſecundum Appollodori ſententiam lib. II.) Herculis conſobrinus, cum adoleſcentulus adhuc eſſet, cum Hercule ſpartam venit: cumque viſendæ urbis cauſſa obambularet, ad Hippocoontis ædes forte acceſſiſſet, in eum canis, domus cuſtos inſiluit; at ille lapide canem percuſſit. Hippocoontis filii curſum egreſſi, puerum fuſtibus conficiunt. Ea res Herculem vehementer commovit: ſubito itaque animi impetu impulſus, Hippocoontis filios eſt armis adortus. Verum in ea dimicatione vulnere accepto, ſe clam periculo ſubduxit. Mox vero copiis comparatis, patre & filio male mulctatis, probe Oeoni cædem ultus eſt. Ideoque Arcades Herculis ſimulacrum cum cicatrice in coxendice effinxerunt; propter vulnus ſcilicet in dicta pugna acceptum; quo ſanato, templum Æſculapio Cotyleo dicavit (κοτύλη enim eſt coxæ cavitas) ei ſanitatis beneficium acceptum referens. Apollodorus lib. II. refert, Herculem tunc etiam armatum fuiſſe, cum pro Thebis contra Minyeos pugnavit; Minervamque ei arma ſuffeciſſe: idemque dicit, Herculem, cum ab Euryto ſagittandi artem didiciſſet, ſagittas ab Apolline, enſem à Mercurio, thoracem à Vulcano, à Minerva peltam ſumpſiſſe; clavam autem ſibi in Nemea ſilva confeciſſe. Plinius lib. XXXIV. cum memorabiles ſtatuas recenſeret, quæ erant apud antiquos, juxta noſtra Herculis tunicati, electo habitu Romæ, torua facie, ſentienteque ſuprema in tunica fuiſſe ſcribit. Eum vero terribilem aſpectu fuiſſe, vel illud fuerit argumento; quod quidam cum tantum exhorruit, ut in ſaxum obriguerit, cum eum tranſeuntem cerneret, è ſpelunca quapiam, in quam ejus timore ſe abdiderat: is vero lapis, ut Suidas refert, hominis formam præferebat, qui caput exſerit, ut proſpectet. Fabulantur quoque Poëtæ, Solem ingens poculum Herculi dono dediſſe, quo & mare juxta Athenæum tranſmiſit. Macrobius lib. V. id ad Scyphum refert, quod eſt navigii genus, & ad poculum, id etiam nomen accommodari poteſt: Quare olim in Herculis ſacrificiis eo tantum poculi genere uſi ſunt. Virgilius itaque lib. IIX. de Herculis ſacrificio ab Evandro celebrato ſcribens inquit:

Et Sacer implevit dextram Scyphus.

Quod vaſis magnitudinem oſtendit, cum quo Hercules interdum effingebatur, aut ut ad fabulam dictam alluderetur, aut ut innueretur, eum maxime fuiſſe bibacem, quemadmodum de eo Athenæus narrat, quo fortaſſe ejus ſimulacrum reſpiciebat, quod in quadam ejus ædicula in Cerinthio agro viſebatur, in qua quidã adoleſcens ei poculum porrigebat; licet Pauſanias in Corinthiis ſcribat, Herculem cum apud ſocerum ſuum cœnet, digito uno Cyathi pueri, qui erat pocillator, ejus in fundẽdo vino miniſterio offenſum, tam graviter caput percuſſiſſe, ut ex eo vulnere puer diem ſuum obierit, in cujus facti memoriam, illa ſimulacra fuere efficta: apud Apollodorũ Athenæum atq; alios legitur, Herculem mirum in modum fuiſſe epulonem atque

Æſculapius Cotyleus. Herculis arma.

Imago 55. a.

Scyphus. Herculis poculum.

Hercules bibax.

Digitized by Google

atque voracem; itaque ſolum interdum integrum bovem abſumpſiſſe: atq; ideo ei avem Λάρον à Græcis, à Latinis fulicam dictam eſſe dicatam: ea enim juxta Suidam eſt maxime rapax atq; vorax. Ex quo factum eſt, ut in quibuſdam ejus ſacrificiis verba bona præfari non liceret, nam ut Lactantius l. 1. ac Apollodorus l. 11. refert, Hercules, cum Lindum, quod eſt oppidum Rhodi, delatus eſſet, famemq; pateretur, aratorem quemdam aſpexit operantem, ab eoq; petere cæpit, ut ſibi unum bovem venderet, enimvero ille negavit fieri poſſe, quia ſpes ſua omnis colendæ terræ duob⁹ illis jumentis niteretur. Hercules ſolita violentia nixus, quia unum accipere non potuit, utrumq; ſuſtulit. At ille infelix cum boves ſuos mactari conſpiceret, injuriam ſuam maledictis ultus eſt; quod homini eleganti & urbano gratiſſimum fuit: nam dum comitibus ſuis epulas apparat, dumq; alienos boves devorat, illum ſibi amariſſime convicianēt cum riſu & Cachinnis audiebat. Sed poſtquam Herculi divinos honores ob admirationem virtutis deferri placuit, à civibus ei ara poſita eſt, quam de facto βουζύγον, id eſt bovis jugum nominavit; ad quam Deo juncti boves immolarentur, ſicut illi quos abſtulerat aratori: eumque ipſum ſibi conſtituit Sacerdotem, ac præcepit ut iiſdem maledictis ſemper in celebrandis ſacrificiis uteretur, quod negaret, ſe umquam epulatum eſſe jucundius. Neque hic ſilentio involvam quoddam ſacrificiornm genus, non minus fortaſſe ineptum, ac ridiculum, atq; ſuperius fuerat impium & nefarium, quod quidem etiam ab Herculis voluptate ortum habuit. Id ſic habet, prout Suidas refert, Bos cum eſſet Herculi immolandus aufugit cum vero nihil eſſet, quo res ſacra Deo fieret, malum quatuor ſuppoſitis ramis pro pedibus, & duobus pro cornibus, in formam bovis illi in ſacrificium oblatum eſt. At Julius Pollux in primo ait, in Bœotia de malis fructibus Herculi rem ſacram fieri; idque ea cauſa contigiſſe: quod, cum forte aries ei in ſacrum adduceretur, Aſopus fluvius adeo excrevit, ut adduci non poſſet: tum qui ſacrum procurabant, malum maturum & pulcrum accipientes pro ariete, ei quatuor feſtucas pro pedibus, & duas pro cornibus infixerunt: atque eo modo rem ſacram peregerunt. Unde poſtea apud Thebanos, & Bœotios id moris permanſit. Sed quia non minor Herculis virtus in egregiis ac fortibus geſtis eluxit, quam in edacitate, aut bibacitate; plurimæ ei quoque ſtatuæ, & tabulæ, in quibus illuſtria ejus facinora expreſſa fuere, tam in ejus templis, quam alibi dicata ſunt: alicubi enim infans Hercules cernitur, in cunis exſiſtens, duos ſerpentes, qui ad ſe acceſſerant, ſtrangulans: idem major jam natu effectus videtur effictus, qui capita Hydræ ſubinde renaſcentia abſcindat, quæ poſtea comburat: alibi vero poſt cervum currens, æneos pedes, atque aurea cornua habentem, eumque comprehenſum interficiens: itemque malas ferociſſimi leonis confringens, aut eum ſuffocans. Interdumque exprimebatur; ferociſſimos quoſdam equos contemplans, qui Regis cujuſdam membra, à ſe ſuppoſiti, dilanient, atque mandant;

Herculis labores.

Digitized by Google

dant; humeris quoq; impoſitum aprum geſtans; ſagittis aves quaſdam conficiens, quæ ita erant ingentes, ut alas paudentes, lumen ſolis mortalibus eriperent: vinctum ſecum ferociſſimum taurum perducens, qui naribus ignem efflabat; fortiſſimum quemdam gigantem pectore comprimens, eumq; elidens; feroci dracone interfecto, aurea mala ex Heſperidum horto decerpens; humeris ſuppoſitis, cælum ſuſtinens; tricorpore quodam rege ſublato, ejus armenta boum ſecum abigens; in ſpelunca quapiam formidabilem latronem, ore fumum ac flammam exſpirantem enecans; tricipitem Cerberum, catenis ac ſe vinctum ſecum pertrahens; ſagittis aquilam conficiens, quæ jecur Promethei, ad Caucaſum montem relegati, abſumebat; ſexcentos demum latrunculos, atque tyrannos per univerſum terrarum orbem de medio tollens; infinitum enim eſſet, ſingula ejus glorioſa facinora percenſere, quæ præclara argumenta variis imaginibus effingendis ſuppeditant; & ob quæ ἀλεξίκακος, hoc eſt, malorũ demolitor fuit cognominatus.

Herculis fortitudo in animo. Sed, quia nulla umquam monſtra ſunt teteriora, atq; immaniora, nec tyranni ſæviores, ac truculentiores inter mortales reperiri poſſunt, fœdis animi vitiis: ideo nonnulli in ea ſententia fuere, ut dicerent, Herculis fortitudinẽ in animo, non in corpore conſtitiſſe, qua is indomitas animi cupiditates, rationis imperio minus audientes, atque animi tranquillitatem mirum in modum perturbantes, compeſcuerit. In hanc ſententiam Suidas ſcribit, veteres, ut Herculem prudentiſſimum, ac omnibus virtutibus ornatiſſimũ fuiſſe oſtenderent, eum pelle leonina indutum depinxiſſe; quod magni, ac generoſi animi eſt argumento: clavam dexteræ addidiſſe; quod ejus prudentiã, ac ſapientiam nobis ob oculos ſtatuit; quibus virtutibus præditum, fabulæ eum draconem, Heſperidum horti cuſtodem interfeciſſe, ac tria mala aurea quæ ſiniſtra geſtabat, inde abſtuliſſe fingunt; appetitum enim edomuit, eumque à gubernaculis amovit; eis rationem præficiens, quam omni virtutum genere inſignivit. Macrobius lib. 1. Saturnal. ſicut cæteros omnes Deos pro Sole capi vult, ita etiam & Herculẽ ad eundẽ refert; ejus verò duodecim illa memorabilia geſta, à Sole, duodecim ſigniferi ſigna ſuperante, adumbrari ſentit.

Hercules pro Sole poſitus. Alii tempus Hercule repræſentari voluerunt: quod omnia vincit, atque domat: atque ea de cauſâ eum populea fronde coronatum dicunt: hanc enim ei arborem veteres dicarunt. *Hercules pro tempore poſitus.* Itaque Virgilius l. VIII. Æneid. Evandrum, Herculi ſacrificantem, populea fronde, quam & Herculeam vocat, caput cinxiſſe fingit: hæc enim duplici colore duas temporis partes exprimit, nam albus ad diem, fuſcus autem ad noctem refertur. *Populus Herculi ſacra.* Fabulæ vero hujus rei hanc cauſſam afferunt, quod ſcilicet, populea corona, cum ad inferos deſcenderet, caput Hercules velaverit: unde foliorum pars, quæ illius temporibus adhæſerat, candida; quæ exterior fuerat, ex atro inferorum colore, nigra permanſit: qui colores adhuc in ea arbore cernuntur:

eaſque

Digitized by

eaſque frondes ſemper poſtea Hercules amavit, nam ei caput à tetro inferorum fumo defenderunt. Quod autem Hercules pro tempore caperetur, quidam ritus, qui in ejus ſacrificiis adhibebantur, apposite ſignificabant: nam præter morem, qui in aliorum Deorum ſacrificiis ſervabatur, aperto capite ei ſacrificabant, quemadmodum Macrobius lib. 11. Saturnalium refert, ad quam rem eadem ratio accommodari poteſt, quam ſupra in Saturno attulimus, cui item capite aperto rem ſacram faciebant. Apud Plinium lib. x. legitur, Romæ in ædem Herculis in foro Boario, nec muſcas, nec canes intraſſe, hos quidem, aut quod clavam foribus appoſitam ſubolfacerent; aut quod magno ab Hercule odio habiti feruntur, ob cauſas à Plutarcho in problematibus allatas, cum ſcilicet rationem redderet, cur canes ejus templum non ingrederentur. Illas verò, quod ut in fabulis narratur, cum in Olympia rem divinam faceret Hercules, & muſcæ illi valde moleſtæ eſſent, Jovem oraſſe ferunt: atque ita muſcæ omnes ultra Alpeum amnem evolavere, quare ab eo tempore Elienſes Jovem Apomyion, hoc eſt Muſcas abigentem coluere. Licet aliqui putent, non Jovem ſed Myiagrum (qui & Myiodes dicitur) muſcas ab Hercule abegiſſe. Huic Deo cum alicubi in Græcia rem ſacram facerent muſcæ omnes extra regionem avolabant. Cyrenæi qui ſunt Lybiæ populi, Achorem muſcarum Deum colebant, eique ſacrificabant: multitudine peſtilentiam afferente: quæ protinus interibant, ſtatim atque eſſet litatum. Accaronitæ quorum urbs erat in Palæſtina Beelzebubum venerati ſunt, quem muſcarum Deum Hieronymus interpretatur. Et ſicut muſcæ ab Herculis ſacrificiis excludebantur: ita mulieribus eis intereſſe, nefas erat, quod ab eo ſtatutum ferunt: propterea quod mulier quædam ei ſitienti potum negaret, ſe excuſans, quod Bonæ Deæ ſacrificiis impediretur, quominus hominibus, aliquid præberet. Quare ut par pari referretur, factum eſt, ut ſicuti homines à Bonæ Deæ ſacris repellerentur, ita & mulieres Herculis ſacrificia ſpectare, aut ejus templum ingredi non poſſent; niſi paucæ quædam apud Ærythræos, qui Herculis ſimulacrũ apud ſe habebant in ligno-rum rate inſertum, quemadmodum Pauſanias in Achaicis refert. Ea ratis per Jonii pelagus ad inſulam quamdam appulſa eſt, quæ inter Erythras, & Chium eſt media. Cum jam terram ea attigiſſet, conſpecto ſigno, ſummis viribus, Jones & Chyri certatim ad ſe illud pertrahere ſunt conati. Erythræus poſtremo quidam, cui è mari & piſcatu victus fuerat, ſed ex morbo erat oculis captus, quod per ſomnum moneri ſibi viſus fuerat expoſuit, oportere Ærythræorum fœminas comas tondere, è capillo earum, ſi viri funes contexuiſſent, non difficulter, quo vellent, ratem pertracturos. Ei ſomnio ut obtemperarent, cum cives fœminæ animum non inducerent, è Thracia mulieres quæ voluntaria ſervitute, ingenuæ ortu cum eſſent, victum ſibi apud Ærythræos quæritabant, ſe tondendas præbuerant. Qua jam rate potiti Erithræi edixerunt

Ritus in Herculis ſacris.

Iupiter Apomyios.

Achor.

Beelzebubus.

Mulieribus Herculis ſacrificiis intereſſe nefas.

Imago 56.

Digitized by Google

runt ſolis è Thracia mulieribus in Herculis fanum introire, ut liceret. *Mulieres quibus licet Herculis templum ingredi.* Idem Pauſanias in Phocicis ſcribit, Delphis fuiſſe ſtatuas Herculis, & Apollinis, qui tripodem prenſitabant, & de eo jam prope erant pugnam commiſſuri: ſed Latonam, & Dianam Apollinis, Minervam Herculis leniviſſe. Tradebant enim, venienti ad Oraculum Herculi, ſacerdotem reſponſum dare recuſaſſe, Herculem vero ira commotum, ſublatum è templo tripodem ſecum *Herculis cum Apolline pugna.* aſportaſſe; ſed poſtea, tripode reddito quidquid voluit, ab oraculo didiciſſe. Erant tripodes ollæ æreæ, tribus fultæ pedibus; quorum alii ἀναθηματικοὶ dicebantur, quod ſcilicet ornatus gratiâ dicati erant in domibus, *Tripus quid eſſet.* vel templis, ignibus prorſus intacti, quos Homerus ἀπύρους appellat, quod eſt, ignis expertes; qui vero ad ignis uſum comparati erant, ἐμπυριβήτας. Priores illi maximo in pretio erant, Diiſque, ac præſtantibus virtute viris dono dabantur. Quare Virgilius lib. v. Æneid. eos inter præmia recenſet, quæ Æneas in ludis Anchiſæ patris manibus celebratis propoſuerat: qui erant illi fortaſſe, quos dono ab Heleno acceperat, quos Virgilius lib. III. Æneid. lebetes *Lebetes.* appellat; hos Servius vult vaſa eſſe, ad manus abluendas idonea; cum dicat, ſibi videri, non multum decere, tali viro vaſa culinaria donare. Sed Athenæus, Homericam tripodum diſtinctionem referens, uſu introductum dicit, ut ambo genera lebetes appellentur; vultque ἐμπυριβήτας illos ad aquam calefaciendam eſſe accommodatos, ἀπύρους autem eſſe paterarum inſtar, quorum uſus ſit in vino fundendo. Sed tamen ad rem, qua de agimus, hæc non admodum facere videntur: illud potius facit; quod Tripus ſit menſa in templo Apollinis Delphici, cui ſuperpoſita Phœbas, vaticinabatur, Apollineo ſpiritu inflata, qui ex partibus inferioribus ſacerdotis corpus ingrediebatur: itaque nonnulli referunt, eum tripodem in medio fuiſſe perforatum, ne ullum ſcilicet eſſet impedimentum, quominus ſpiritus in eam penetrare poſſet. *Veritas.* Tripodem autem pro Veritatis ſigno capere poſſumus: nam oraculum è tripode editum, ſemper verum habebatur: Itaque Athenæus olim proverbio jactari ſcribit, cum vellent hominem veridicum innuere, eũ ex tripode loqui. *Tripus, Bacchi.* Eadem ratione, idem dicit, Baccho tripodem attributum; qui in pateræ formam erat effictus, nam vinum veritatem patefacit, non ſecus ac Deorum oracula: nam de omnibus fere Diis legimus, eos alicubi oracula edidiſſe. De quibus non eſt nunc dicendi locus; operæ pretium tamen mihi facturus videor, ſi in extrema hac Mercurii imagine, aliquid de Mercurii oraculo dixero. *Mercurii oraculum.* Pauſanias in Achaicis ſcribit, alicubi in ea Græciæ regione in medio foro Mercurii marmoreum ſignum exſtitiſſe, cum barba, è quadrata baſi eminens, modica magnitudine: proximo loco oraculũ fuiſſe; ante Mercurii ſignũ Veſtam & ipſam marmoream; appoſitas ei fuiſſe plumbo ferruminatas æneas lucernulas: qui Deum conſulerent, Veſtam primum, thure incenſo, placaſſe; deinde, oleo infuſo, lucernas accendiſſe; tum vero in

Digitized by Google

vero in aræ dextera parte nummum, patria nota ſignatũ dedicaſſe: ubi quod ex uſu fuerit, rogaſſent, aurem ſimulacro admoviſſe, inde vero è foro abeuntes, manibus aures preſſiſſe, ubi è foro exceſſiſſent, amotis manibus, quam primum excepiſſent vocem, eam ſibi oraculi loco duxiſſe.

MINERVA.

DICUNT Philoſophi, Deum opt. Max. inter plurima, quæ in hominem contulit dona, duo præcipue admiranda eſſe elargitum: unum eſſe orationem, alterum manuum uſum. Sermo enim, animi ſenſa exprimens, maximam vim ad id, quod volumus, perſuadendum habet; manus autem maxima induſt. ia cuncta ad vitam humanam facientia procurant, cunctarum artium munera obeuntes, quæ aut olim ſunt repertæ, aut in futurum reperientur. Quia vero ornata oratio ſæpe non prodeſt, immo nocet plurimum, niſi rationem; atque prudentiam comitem habeat; nec prudentia in comune aliquid boni afferre poteſt, niſi ſit orationis præſidiis inſtructa, qua aliis perſuadere valeat, ut à malis refugiant, ſectentur bona, civiliſque vitæ rationem tueantur; id veteres hoc Symbolo innuerunt, Mercurium videlicet, ac Minervam conjungentes. De Mercurio autem jam diximus; reſtat nunc de Minerva diſſerere, quam Prudentiæ Deam, ac omnium artium inventricem arbitrabantur. Amborum ergo Deorum ſtatuas copulantes, unam reddiderunt, quam ἑρμαθήναν appellarunt; ἕρμης enim Mercurium, ἀθήνη Minervam ſonat: eam in Academiis collocabant: ut eos ſcilicet commonefacerent, ut qui ibi ſe exercebant, eloquentiam prudentiæ conjungerent; hanc reputantes per ſe parum poſſe prodeſſe, illam vero obeſſe plurimum; quemadmodum etiam Cicero in proœmio librorum, de inventione pluribus verbis diſſerit. De Hermathena idem ita lib. III. ad Atticum ſcribit; Quod ad me de Hermathena ſcribis, per mihi gratum eſt, & ornamentum Academiæ proprium meæ, quod & Hermes commune omnium, & Minerva ſingulare eſt ejus Gymnaſii. Si quis Minervam velit effingere, aut ſolam, aut cum Mercurio conjunctam, eam vultu virili effingat, & truculento; glaucis oculis, perpetuum enim fere id ejus eſt apud Homerum Epithetum ut dicatur γλαυκῶπις ἀθήνη. Pauſanias etiam Atticis poſt deſcriptum quoddam Minervæ ſimulacrum, quod Athenis in Vulcani templo exſtabat dicit, in fabulis fuiſſe: Neptuni filium Minervæ ſimilem fuiſſe, quod ambæ ceruleos oculos haberent: Cujuſmodi etiam pater Neptunus haberet. Sed Cicero in libris de natura Deorum, Minervæ oculos cæſios, Neptuni autem cæruleos fuiſſe ſcribit, in quo quidem aliqua differentia, quamvis non admodum magna cernitur; ambæ enim voces apud latinos viridem colorem ſignificant, qui ad claritatem tendat, qualis in cati aut noctuæ oculis deprehenditur; ſi tamen quis velit in Minervæ oculis ſplendorem quemdam magis ignitum ineſſe, cujuſmodi eſt

Minerva effigies.

Minerva oculi.

in leonum oculis, non repugnabo. Eadem quoque longa haſta & cryſtallino Clypeo armata effingitur; qualem ſe apud Ovidium lib. VI. Metamorph. cum Arachne certans, acu pinxit, carmina ita habent:

At ſibi dat clypeum, dat acutæ cuſpidis haſtam,
Dat galeam capiti, defenditur ægide pectus.

Quæ omnia hominis prudentis ingenium exprimunt, ut poſtea pluribus docebo. Claudianus etiam in Gigantomachia, aliique nonnulli eodem pacto Minervam expreſſere ab Homero exemplar mutuantes, qui cum eam fingit à Junone in Martem Trojanorum propugnatorem immiſſam, ut Græcis ſuppetias ferret, ei fortiſſimæ bellatricis figuram attribuit, auratam galeam capiti accommodans: nam ſapiens, ſua ſapientia munitus, facile ſe ſartum tectum à cunctis quæ obſtant, præſtat, totuſque ſplendet in operibus, quæ aſſidue ſua induſtria molitur. Antrum etiam in Minervæ galea divinum ſplendorem innuit, qui humanam mentem ſuo fulgore colluſtrat, ab eo enim prudentia ac ſapientia in homines derivat. Dicebatur etiam olim, Minerva ex Jovis capite extitiſſe; cujus rei ſimulacrum quoddam in arce Athenarum viſebatur, quemadmodum Pauſanias in Atticis refert, nam Vulcanus adamantina ſecuri Jovis caput ſcindebat, ex quo Minerva abſq; matris opera emergebat; nam intelligentis animi virtus in cerebro reſidet ac à divina mente, quam Jupiter adumbrat, tota promanat, omnis enim ſapientia à Deo eſt, & ab ore altiſſimi procedit, non autem ortum ab inferioribus trahit, quæ per Junonem repræſentatur. Sed Martianus Capella Minervam inquit abſque matre natam, ideo fingi, quia mulieres omni conſilio ac prudentia deſtituuntur, in quo Ariſtotelem ſequitur, qui in Ethicis ſcribit, mulieres non pollere conſilio. Caput quin etiam Minervæ galea texerunt, ut innuerent, prudentem hominem non ſemper ſua conſilia paſſim cuivis patefacere ſolere, nec aſſidue loqui, ita ut ab omnibus facile intelligatur, ſufficit enim ei, ut à ſui ſimilibus ſua verba percipiantur, quæ cæteris ænigmatum Sphingis inſtar ſint. Itaque Ægyptii in Iſidis templi Veſtibulo (quæ eadem erat ac Minerva) Sphingem collocarunt; licet id poſſit ad religionis arcana accommodari, quæ ſub ſacris integumentis legi debent, ut à promiſcuo vulgo non ſecus atque ænigmata à Sphinge propoſita ignorentur. Pauſanias in Atticis teſtatur, Athenis Minervæ ſimulacrum fuiſſe, in cujus galeæ cono Sphinx eminebat, utramque autem galeæ partem Gryphes tenuiſſe, qui caput atque alas ſimiles aquilæ habent, cætera leones repræſentant, hæ belluæ dicuntur eſſe (ſi tamen reperiuntur, nam Plinius lib. x. fabuloſas eſſe arbitratur) in Scythia, & cum Arimaſpis, qui unicum habent oculum, auri cauſa, quod cuſtodiunt, aſſidue bellũ gerere, ex quo intelligimus, quam cuſtodiam noſtro ingenio adhibere debeam⁹, ne Arimaſpi irruentes, eo nos privent. Interdũ & gallum ejuſdẽ galeæ impoſuerũt, ut apud Elæos in quadã ſtatua, à Phidia ex auro & ebore confecta, cernebatur: Quod Pauſanias ad audaciã quæ in bello

Imago 57. a.

Minerva galea.

Minerva quomodo nata.

Gryphes.

Arimaſpi.

eſt

eſt adhibenda, refert; gallus enim magnam præ ſe fert audaciam: Sed poſſumus ad vigilantiã quoq; ac commodare, quæ in forti ac ſapienti Imperatore ineſſe debet: nam eam antiqui, tam bellicæ rei quam pacis artibus præfecerunt; ac propterea armatam effinxerunt: Fabulis quoque ea fertur Pallantem Gigantem occidiſſe, à qua Palladis nomen juxta quorumdam opinionem ſumpſit; alii autem ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὸ δόρυ, id eſt, à concutienda haſta ſic dictam volunt. Erat autem Palladium Palladis ſimulacrum quod cœlitus delapſum credebatur: Romæque in Veſtæ templo erat repoſitum, tantaque diligentia cuſtoditum, ut nemini vel ad intuendum pateret acceſſus, nedum tangendum, niſi ex virginibus cuidam, cui ejus cuſtodia erat demandata. Eadem Tritonia cognominata fuit, aut à quadam Lybiæ palude ſic dicta, cujus filiam nonnulli eam fecere: fortaſſe quod ibi primum ſit viſa: aut quod tres ſint ſapientiæ partes: præſentia nempe noſſe, futura præcedere ac præterita meminiſſe: aut quia tria ſunt ſapientis præcipua munera, bona ſcilicet conſilia dare, recte judicare, & juſte operari; cætera prætermitto, quæ ad hoc nomen explicandum faciunt: parum enim noſtro propoſito congruunt, ſicut & illud, Minervam dictam aut à monendo, ſapientia enim ſemper nos noſtri officii admonet: aut à minuendis eorum viribus, qui ſeſe ſapientiæ ſtudiis dediderunt: aut à minando; nam ut belli Dea ſemper terribilis intuentibus videbatur: quod poſtremum cum eo mirum in modum conſentit: quod & Bellona vocaretur: nam aliqui idem utriuſque numen eſſe voluerunt: Bellonam autem veteres bellis præfecerunt. Cæſar ſcriptis teſtatum reliquit, Cappadoces eam tantum veneratos fuiſſe, ut ejus Sacerdos ſecundum à rege locum teneret; id Deæ majeſtatem decere exiſtimantes. Sed tamen earum inter ſe diverſæ imagines differentiam inter eas eſſe aperte indicant; quod ſcilicet Minerva Imperatorum bellicis in rebus providentiam, diligentem adminiſtrationem, conſiliumque ſapiens repræſentaret; Bellona autem cædes, furorem, ſtrages, & alia hujuſmodi, quæ exercentur in præliis, ſignificaret: nam eam Poëtæ Martis aurigam fingunt, ut Statius lib. VII. Thebaid. ubi ſic inquit:

Pallas. *Palladium.* *Imago. 56. a.* *Tritonia.* *Minerva.* *Bellona.*

---Regit atra jugales
Sanguinea Bellona manu, longaque fatigat
Cuſpide.

Eamdem etiam ſanguine aſperſam faciunt, qualem Silius Italicus eam deſcribit, dicens;

Ipſa facem quatiens, & flavam ſanguine multo
Sparſa comam, medias acies Bellona pererrat.

Sed tamen Statius lib. II. Thebaid. eamdem vim Minervæ tribuit, cum Tydei ad eam preces exponit in hunc modum;

Diva ferox, magni decus, ingeniumque parentis,
Bellipotens, cui torva genis horrore decoro

Digitized by Google

Caſſis, & aſperſo crudeſcit ſanguine Gorgon.
Nec magis ardentes Mavors, haſtataque pugna
Impulerit Bellona tubas: huic annue ſacro.

Bellona igitur ab antiquis Dea iræ, ac furoris plena credebatur, cui cædes, humanus ſanguis, bellaque cordi eſſent. Itaque ejus Sacerdotes qui Bellonarii appellabantur, ſe ipſos cultris feriebant, & proprio ſanguine numen placabant. Hanc effingebant interdum flagello pugnas concientem, nunc tuba bellicum canentem; nunc facem geſtantem: nam apud Lycophronem legitur, veteres ante tubarum uſum inventum, cum prælium eſſent commiſſuri, præmittere ſolitos qui ardentes faces contra ſe mutuo jacularentur, à quibus tamquam auſpicato funeſtum prælium inchoabant. Quo reſpexit Statius, cum pugnæ initio Bellonam ardentem facem oſtendiſſe ſcribit. Eodem Claudianus ſpectavit, cum lib. I. de Rapt. Proſerp. dixit:

Tiſiphone quatiens infeſto lumine pinum,
Armatos ad caſtra vocat pallentia manes.

Columna Bellica. Ante Bellonæ fanum columna quædam exſtabat, non admodum magna, quam Romani bellicam columnam vocabant: nam, cum patribus certa ſententia inferendi in aliquem populum belli ſediſſet, ad eam poſt Jani portas patefactas, alter conſulum accedebat; indeque haſtam jaculabatur, ex ea parte, quæ ad populum, cui erat bellum offerendum, vergebat; & ex eo tempore bellum denunciatum intelligebant. Sed Romani antequam imperii fines multum protuliſſent, ita bellum edicebant: Fecialem ad hoſtem allegabant, qui, belli cauſſis narratis, haſtam in eorum caſtra conjiciebat. Sed & alii fuerunt apud veteres, belli denuntiandi ritus, quos in Jano attigi, & inferius in Marte, ſi locus dabitur, attingam. Et, ut de Bellona concludam, eam imagine ſaltem à Minerva differre conſtat: Minervæ Apuleius lib. X. galeam oleagina corona circumdat; nam hæc arbor olim ei erat ſacra; ejus enim repertrix putabatur; quemadmodum & Virgilius eam lib. I. Georg. nominat: & ſicut in fabula habetur litis inter eam, atque Neptunum, utri ſcilicet Athenarum poſſeſſio eſſet adjudicanda. Herodotus ſcribit, eamdem oleam quam Minerva è terra eduxerat, quando cum Neptuno contendebat, arſiſſe una cum civitate, à Perſis combuſta, ſed eodem die repullulaſſe, & ad duos cubitos creviſſe. Nonnulli dicunt, ideo hoc fictum: quod Minerva prima modum olei ab olearum baccis exprimendi docuerit: vel etiam, quod ſcientiæ abſque diuturnis vigiliis, & multo oleo inſumpto, comparari nequeant. **Lucerna Minervæ.** Quamobrem, ut Pauſanias in Atticis refert, aurea lucerna huic Deæ Athenis dicata fuit, in quam oleum infuſum non conſumebatur, niſi exacto demum anno, cum tamen lucerna dies, noctesque arderet: id adeo eveniebat, quod lucernæ inerat è lino carpaſio funiculus; quod ſane linum unum ex omnibus igni non con-

conficitur. Idem in Corinthiis narrat, Epopeum pro quadam victoria
Diis gratulatum, Minervæ templum erexiſſe, ac, opere jam abſoluto,
Deam eſſe precatum, ſibi ſignum aliquod ut daret; num ei accepta fuiſ-
ſet Fani dedicatio; ſtatimque oleum ante templum divinitus fluxiſſe. Ex
quibus pateat, non injuria Minervæ oleam dedicatam; Idque non ſo-
lum ob ſapientiæ ſtudium, ſed ob artium, ab ea repertarum exercitatio-
nem: ei namque ars nendi, ſuendi, texendique accepta refertur, aliæque
quæ mulierum ſunt propriæ. Itaque apud Græcos ea lignea erat efficta, *Artes à Minerva inventæ.*
ambabus manibus colum tractans. Apud Romanos quibuſdam Miner-
væ feſtis, Martii menſe celebratis, dominæ ancillis prandentibus inſer-
viebant, hoc præ ſe ferentes, à Minerva ſe emolumentum capere, quod
ab ancillis per ſupra dictas artes traherent; ancillæ etiam hoc veluti præ-
mium à Dea ſe recipere fatebantur, ob labores in artibus, ab ea repertis
toleratos. Noctua interdum Minervæ Galeæ imponebatur; ut quæ eſſet
ipſi avis ſacra, quam tantum amaſſe fertur, ut aut ſupra caput, aut ad pe-
des aut alias aliter ſemper fere cum ea eſſe cernatur. Cujus rei cauſam
nonnulli eam eſſe volunt, quod Athenis, quæ urbs erat omnium Deæ *Noctua unà cum Minerva.*
chariſſima (cujus rei vel illud ſit argumento, quod & ipſa ἀθήνη uno no-
mine cum ipſa civitate vocaretur; neque injuria, cum ibi, ſi uſquam ali-
bi, quondam omnium artium ſtudia maxime floruerint) maxima no-
ctuarum erat copia. Sed tamen ſi fabulas audire volumus, cornicem olim
Minerva amabat, in quam adoleſcentulam quamdam, ſibi chariſſimam
converterat, ut eam à Neptuni vi defenderet, qui, ut virginem com-
primeret, poſt eam in littore maris maxima qua poterat celeritate cur-
rebat: eam igitur cornicem factam Dea in deliciis habuit, quoad Cecro-
pis filias accuſaſſet. Ex qua re indignata Dea, eam ex alba in nigram,
cujus nunc eſt coloris, commutatam, à ſe repulit, atque in ejus locum
noctuam ſuffecit. Itaque ex eo tempore maxima eſt inter has aves inimi-
citia. Noctua autem ſapiens viri prudentis conſilium ſignificat, quem- *Noctua quid ſignificet.*
admodum apud Juſtinum legitur, qui refert, Hieroni, cum adhuc adole-
ſcentulus in militiam tunc primum profectus eſſet, noctuam ſupra haſtam
advolaſſe; quod conjectores interpretati ſunt, eum conſilio plurimum
valiturum: neque à vero aberrarunt, nam licet obſcuro eſſet loco natus,
Syracuſarum eſt rex effectus. Quia vero oculos habuiſſe fertur ejuſdem
ac noctua coloris, quæ noctu optime cernit; id innuit, ſapientem ho-
minem res vel occultiſſimas, ac difficillimas facile diſpicere; eumdem-
que, amoto ab animo mendaciorum velo, ad veritatem intuendam pe-
netrare; hæc enim deliteſcit, nec facile omnibus paſſim ſe videndam exhi-
bet. Quamobrem Democritus eam in putei profundo obrutam dicebat, *Veritas.*
neque inde unquam emergere, ni tempus, aut Saturnus (ut Plutarchus

Digitized by Google

in problematibus dicit) ejus pater ex eo luco eam quandoque in lucem extrahat. Hippocrates autem in quadam ad Philopœmenem epiſtola hoc modo eam deſcribit, Mulierem pulcram, magnam, ſimpliciter ornatam, illuſtrem, ac ſplendidam, cujus oculorum orbes puro lumine nitebant, ut aſtrorum fulgorem imitari viderentur. Idem ibidem & Opinionem deſcribit hoc pacto, Mulierem, quæ non mala videatur, ſed audacior aſpectu, & concitatior. Exſtat apud Epiphanium ex Marco hæretico veritatis effigies, literis Græcis: cujus caput ex α, & ω conſtabat; collum ex β, & ψ, ac cætera deinceps membra ex litteris prioribus ſe deinceps ſequentibus, & poſterioribus præcedentibus per ſeriem quamdam. Eadem fingebatur, ut Philoſtratus in Amphiarao ſcribit, virgo niveis induta veſtibus; eamque alibi Virtutis matrem appellat. Hæc etiam apud antiquos Dea habebatur; cui Romani fanũ ante Honoris templũ dedicarunt; nam, cum Marcellus, ut Valerius Maximus refert, ambobus templum voviſſet, Romani, objecta ſibi à Pontificibus religione, duo exædificavere; dicebant enim, ſi forte aliquod ibi prodigium accidiſſet, dubitaſſent, utri nomini litandum eſſet. Virtutis vero delubrum ante poſitum fuit, poſt inde honoris; ut oſtenderetur, aditum non patere ad verum honorem conſequendum, niſi per virtutem ipſam: cujus ille tantum & eſt, & habetur precium, & præmium: quare virtutem alatam effinxerunt; propter gloriam ſcilicet, & honorem, qui eam ex humo in ſublime evehunt: quod fortaſſe Luciani ætate raro uſuveniebat, ſicut & aliorum temporum, præcipue noſtrorum ratio fert, ut homines videlicet omni virtute illuſtres, ſæpiſſime humi ſerpere videamus; nam iis in quodam dialogo de virtute & fortuna, virtutem à Fortuna male habitam deſcribit, laceram ac mœrentem, ut quæ nec ad Jovis aſpectum admitteretur. Quare non inepte eam quidam peregrino habitu induerunt, ut quæ apud nos diverſorio non invento, in alias regiones migret. Eandem antiqui interdum matronæ ſpecie expreſſerunt, quadrato Saxo inſidentis. In M. Val. Acilii Triumviri numiſmate mulier eſt inſculpta, columnæ lævo nixa cupido, dextera ſerpentem tenens, extat etiam maſcula Virtus in uno quidem Gordiani Imperatoris, in cujus altera parte imago eſt ſenis barbati, ſtantis, nudi, clavæ innitentis, cum leonis pelle brachio advoluta cum hac inſcriptione, VIRTUTI AUGUSTI, in altero vero Numeriani numiſmate eadem prorſus cernitur imago ſenis, cum inſcriptione, VIRTUS AUG. in Vitelli numiſmate virtus eſt, adoleſcentis formam præferens, ſuccinctè veſtiti, galeam in capite habentis, cujus conus eſt ex pennis quibuſdam; is ſiniſtra elevata rectæ haſtæ inhæret; dextera, qua & Sceptrum tenet, dextrum genu contigit, quod ſiniſtra eſt elevatius, nam pede teſtudinem premit, ocreas pedibus induit, & oculos in virginem quandam, quæ eſt è regione, intendit; Hæc honorem repræſentat: quæ dextera manu haſtam erectam tenet, ex ea parte uſque ad ventrem eſt nuda: ſiniſtra cornucopiæ habet,

Opinio.

Virtus.

Virtus maſcula.

galea

galea pede promicat: caput flava coma eſt ornatum, quæ concinnum in modum eſt aptata. Prodicus ſophiſta, ut apud Xenophontem in vita Socratis, & apud Ciceronem lib. II. offic. legitur, refert, Herculi cum primum pubeſceret iviſſetque in ſolitudinem quandam, ubi duas vias invenit, diverſas in partes ducentes, neſcientique utri ſe committeret, dum in ancipiti verſaretur, duas viſas eſſe mulieres, quarum una erat voluptas, primo aſpectu pulcra, laſciva, venuſtaque ob fucos, quibus ſe oblinierat: quæ Herculem ſecum conabatur per deliciarum viam abducere, latam illam quidem initio, planam, facilem, variis herbis, floribus ac arboribus conſitam, quæ mirum in modum oculos oblectabant: ſed in fine arctam ſalebroſam, ſentibusque ſitam: altera aſpectu ſeverior, ſimplicemque habitum gerens, Virtus erat: quæ viam ſuam initio arctam, acclivem, atque difficilem oſtentabat, ſed quæ demum in amœniſſima pra a ac in campos, omnibus deliciis circumfluentes ducebat. Huic ſe Hercules adjunxit, illa rejecta, atque idcirco tam celebre nomen eſt conſequutus. Dantes in ſuo Purgatorio voluptatem ſe vidiſſe fingens, illam deſcribit mulierem balbam, ſtrabam, pedibus diſtortam, multis manibus, pallido colore, quæ poſtea expedite loqui inciperet, in pedes ſe erigeret, vultuique exalbeſcenti eos colores induceret, quos amor vellet, ab eaque ſe dulciſſimis verbis illiciendum fuiſſe, niſi ſtatim Dea quædam ſancta, atque honeſta exſtitiſſet, quæ alteri comprehenſæ veſtes abſcidiſſet, ventre ſibi patefacto, qui tantum fœtorem ex ſe emittebat, ut ſomnum ſibi ademerit. Quæ maxime cum ſupradicta Prodici fabula conſentiunt. Sed ſi quis viam Virtutis, atque Voluptatis aliter vellet adumbrare, Pythagoræ litteram effingat, cujus deſcriptio, atque ſignificatio inter Virgilii opuſcula invenitur: ea autem ſic habet, Imago 59. a.

Littera Pythagoræ, diſcrimine ſecta bicorni,
Humanæ vitæ ſpeciem præferre videtur.
Nam via Virtutis dextrum petit ardua callem:
Difficilemque aditum primum ſpectantibus offert:
Sed requiem præbet feſſis in vertice ſummo.
Molle oſtendit iter via lata: ſed ultima meta
Præcipitat captos, volvitque per ardua ſaxa.
Quiſquis enim duros caſus Virtutis amore
Vicerit, ille ſibi laudemque, decusque parabit:
At qui deſidiam, luxumque ſequetur inertem
Dum fugit oppoſitos incauta mente labores,
Turpis inopſque ſimul, miſerabile tranſiget ævum.

Idque non injuria dicitur; nam voluptates nihil tandem ad extremum afferunt, niſi mœrorem, pœnitentiam, atque ruborem: contra virtutes non ſolum nobis animum pacatum reddunt, eumque ingenti lætitia complent, ſed etiam apud alios nobis gloriam, atque honorem pariunt. Alciatus in

Fidei

Fidei ſymbolo Honorem pupurea veſte depingit, laurea coronatum. A[lii]
Honor. Virtutem Deam fingunt præcedere, deinde ad eam Honorem à Cupidine
duci. Veteres Voluplam voluptatum Deam coluere, ut ex Varrone diximus:
Volupia. cujus effigies mulieris pallidæ ſpeciem referebat, quæ Reginæ juſſa
in ſublimi loco ſedebat, Virtutemque pedibus proterere videbatur: In
ejus ara Angeroniæ ſimulacrum viſebatur, ab angoribus levandis dictæ:
à qua parum differenti voce Agenoriã Deam vocaverunt antiqui, ab agendo
Angeronia. appellatam; quod ad agendum homines excitaret; ſicut & Stimulam à
ſtimulando dictam, & Hortam, ab hortando, habuerunt. Plutarchus
Agenoria. Problematibus hujus Deæ, Hortæ ædem, numquam claudi ſolitam tradit,
ea ſcilicet cauſa, quod ſemper præclari aliquid fieri hortaretur, numquamque
ceſſandum. Sed ad Angeronam revertamur, quam ab angore vocatam
Stimula. dicebamus: vel quod Pop. Rom. morbo, & angina, dicitur præmiſſo
Horta. huic Deæ voto liberatus fuiſſe. Ac propterea fortaſſe hujus collum
faſcia erat obligatum, qua & os tegeretur. Macrobius lib. I. Saturnal. ex
Maſurio refert, ſimulacrum ejus Deæ ore obligato, atque ſignato in ara
Volupiæ propterea collocatum; quod, qui ſuos dolores, anxietateſque
diſſimulant, perveniant patientiæ beneficio ad maximam voluptatem. Plinius
lib. III. atque Solinus ſcribit, hanc Deam ita effictam, ut intelligeremus,
Tacita. religionis arcana non evulganda; quod etiam Numa inſtituit, cum
Deam quamdam, Tacitam dictam, colendam propoſuit; nam divinas
res tacere nos oportet. Itaque Ægyptii Silentii Deum inter præcipua ſua numina
ſunt venerati; eum Harpocratem vocaverunt, quem Græci Sigaleonem
Harpocrates. dicunt. Hunc Apulejus, & Martianus lib. I. redimitum puerum faciunt,
ad os compreſſo digito ſalutari, quaſi ſilentium commoneret. Silentii
Deus interdum effingebatur abſque diſtincta facie, pileo caput contectum
habens, lupina pelle indutus, quæ oculis, atque auribus plurimis
erat diſtincta; ut eo intelligeremus, multa videnda, atque audienda, ſed loqui
non item: id pileo quidem innuitur, quod eſt libertatis ſymbolum, ut
ſuperius diximus. De lupo narratur, eum, quem prior ipſe viderit, mutum
Lupus ſilentium ſignificat. reddere; ac, poſtquam aliquid rapuerit, ita tacitum profugere, ut
ne hiſcere quidem audeat. Perſeam arborem Harpocrati dicavit Ægyptus;
quod ejus arboris frondes linguæ, fructus autem cordi ſit quam ſimillimus;
Perſea arbor ſacra Harpocrati. perinde atque lingua, quod in corde latet, patefaciat: ſed id non antea ſit
faciendum, quam diligens & diuturna cogitatio præceſſerit. Itaque tempore
tacere, non mediocris eſt virtus; ut Minerva ſignificavit, cum Cornicem
Cornix à Minerva expulſa. à ſe dimiſit, quod eſſet avis perquam loquax, ac garrula: nam
prudenti homini, non eſt in nugis tempus conterendum, ſed in ſilentio
eſt etiam, atque etiam conſiderandum antequam loquatur, quid de
cujuſque re loqui debeat. Quo fortaſſe Minervæ quædam ſtatua, quæ
erat

erat apud Meſſenios, reſpiciebat, quæ ſecundum Pauſaniam in Meſſenicis cornicem manu continebat; nempe, quod vir prudens ſermonem in ſuam poteſtatem habere debeat, ut cum expedire judicaverit, eum cohibere, aut emittere poſſit. Haſtam etiam Minerva, ut dixi, tenet, eamque ut Apuleius Lib. X. ſcribit, quatit; brachiumque attollens, clypeum oſtentat, idemque ei duos pueros addit, qui nudatis gladiis minitari omnibus videntur; quorum unus eſt Terror, alter Timor; qui quidem in bello dominantur. Itaque Statius lib. VII. Thebaid. cum fingit Martem à Jove miſſum ad bellum inter Argivos & Thebanos excitandum, eum dicit ſecum Pavorem & Terrorem adſciviſſe; quos ita adumbrat. *Cornix Minervæ manu.* *Imago 60. a.*

Inde unum dira comitum de plebe Pavorem
Quadrupedes ante ire jubet: non alter anhelos
Inſinuare metus, animumq; avertere veni,
Aptior: innumera monſtro vocesque manusque
Et facies quacumque libet bonus omnia credi
Auctor & horrificis Lymphare in curſibus urbes
Si geminos ſoles ruituraque ſuadeat aſtra,
Aut mutare ſolum, aut veteres deſcendere ſylvas;
Ah miſeri vidiſſe putent:

Pauſanias dupliciter ab antiquis deſcriptum Terrorem refert, nam ſcribit in Iliacis prioribus, eum in Agamemnonis clypeo leonis capite fuiſſe expreſſum, in Corinthiis autem, Pavorem muliebri habitu, ad terrorem quam maxime effictum extitiſſe refert, hancque imaginem Corinthios Medeæ filiis dedicaſſe, à ſe lapidibus obrutis ob pernicioſa dona à Matre ad Creontis filiam allata, quæ ei exitium, univerſæque ejus domui attulerunt. Timorem quoq; Lacedæmonii coluerunt, ut Plutarchus in Cleomene oſtendit, ſed eum non ſicut alios Dæmones venerabantur, quos tanquam noxios procul abeſſe à civitate volebant, ac hoc Rempub. maxime contineri arbitrabantur, cum ſcilicet leges, atque magiſtratus timerentur. Itaque Ephori ſtatim atque magiſtratum iniiſſent, publica præconis voce edicebant, quemadmodum Ariſtoteles refert, ut omnes barbam abraderent, legibusque parerent, ne ipſi ad ſupplicium alicui inferendum adigerentur: idq; factitabant, ut adoleſcentes vel in rebus leviſſimis magiſtratũ dicto audientes efficerent. Neq; vero illa apud antiquos animi fortitudo eſt exiſtimata, cum quis ſibi animum induxit, nihil umquam timere, imo illud verè hominis fortis argumentum ſtatuebant, ſi quis ne quid ſe indignum pateretur vehementer timeret; huncq; magis contra hoſtes fortem atque audacem fore ducebant, qui legum timore percelleretur, quã qui nihil eas formidaret infamiæq; timorem homines, ad quidvis perpetiendũ fortiores reddere. Quare legimus apud Lacædemonios, Ephoros Timoris ſacellũ conſtruxiſſe prope locum, ubi ipſi tribunal habebant, ut *Timor Eius habitus.* *Vera fortitudo.*

Digitized by Google

eſſent cæteris majori formidini. Et huc fortaſſe Tullus Hoſtilius, Romanorum rex reſpexit, cum Pavorem, Palloremque ſimul colendos propoſuit, ut Lactantius lib. I. refert; raro enim uſu venit, ut is non expalleſcat, qui pavet: dignus profecto fuit, ut ibidem Lactantius dicit, qui ſemper Deos ſuos præſentes haberet. Sed ad Minervam revertamur: quæ, dum haſtam quatit, clypeumque attollit, una cum comitatu, quem illi Apuleius libro x. attribuit, bellicas minas repræſentat. Sed ſi eamdem pacificam conſideremus; clypeus, qui ex cryſtallo erat, corpuſque totum ab univerſis periculis protegebat, ſignificat, hominis ſapientis animũ hoc mortali corpore eſſe tectum, ut eum tueatur, atque cuſtodiat, non ut mentis aciem impediat, quominus cernere

Minerva clypeus. poſſit. Quia vero clypei ut plurimum rotunda ſunt forma (quamvis alio modo interdum videamus eum effectum, quem Minerva geſtabat) ideo Martianus Capella clypeum, Minervæ brachio inſertum ſcribit denotare, Mundum, qui rotundus eſt, providentia regi, non temere, ac caſu ferri, quemad-

Minerva haſta. modum Democrito ac Epicuro eſt viſum. Haſta vero, hominem prudentem aliis etiam eminus obeſſe poſſe oſtendit; aut tantam eſſe prudentiæ vim, ut nil ſit ita durum, quod ipſa non penetret, eamdem interdum tantum ſe extollere, ut cœlos ipſos contingat. Itaque Claudianus Minervæ haſtam tam longam effecit, ut nubes tranſiret. Et Homerus lib. I. Odyſſ. Minervam fingit, cum ad Telemachum proficiſceretur, ut de Ulyſſe patre inquireret, hortatura, aurata ſibi talaria induiſſe (de quibus in Mercurio diximus) nilque præter haſtam geſtaſſe. Apud Ciceronem l. III. de Nat. Deorum legitur, unam ex quinque Minervis, de quibus meminit, alatos pedes habuiſſe. Pauſanias in Atticis, cum ſimulacrum Minervæ cum Sphinge, ſuperius poſitum deſcriberet, longam ei haſtam in manus tradit, dicitque id recto ſtatu cum tunica talari fuiſſe: item ad pedes fuiſſe clypeum, atque ad imam haſtam draconem; nonnulli noctuam addunt: ex quo Demoſthenis dicterium ſumpſit argumentum; cum enim à civibus Athenienſibus relegatus, in exſilium proficiſceretur, dixiſſe fertur, Minervam, quæ Athenienſium erat tutelaris Dea, tribus admodum belluis delectari, noctua ſcilicet, ſerpente, ac populo: nam in ea Repub. plurimum populus poterat. De ſerpente, ſicut

Minervæ ſerpens ſacer. de noctua dicam, eum Minervæ fuiſſe ſacrum; quod ſit prudentiæ ſymbolum. Quamobrem Romæ ad pedes magni Minervæ ſimulacri erat ſerpens collectus in ſpiras; ſed caput ad clypeum exſerebat, quem illa ex brachio ſuſpenſum geſtabat, quemadmodum Servius illum locum lib. II. Æneid. Virgilii enarrans dicit, ubi duo illi angues, qui Laocoontem una cum filiis interfecerunt, recta ad Minervæ fanum contenderunt, ſub pedibusque Deæ, & ſub clypei orbe ſe protexerunt. De talari tunica, cui thorax erat ſuprapoſitus, Herodotus ſcribit, Græcos hunc habitum ab Afris mulieribus, quæ ad Tritonidem paludem habitant, mutuatos eſſe; neque ullam eſſe diffe-

ren-

rentiam, niſi quod harum tunica interior eſt pellicea; exterioris autem thoracis fimbriæ non ex anguiculis, ſed ex corio conſtant, in minuta ſegmenta conciſo: thoracem ex caprina pelle conficere ſolebant; unde eum ægida ἀπὸ τῆς αἰγὸς Græci appellarunt, cujus forte fimbriæ anguiculos apud Græcos continebant: In ipſa Ægide caput Gorgonis effingebant, quod erat Meduſæ caput, anguibus crinitum, linguamque exſertans; quod interdum in clypeo inſculpebant, quem nonnulli etiam Ægida vocarunt; nam Diodorus refert, à Jove eum capræ Amaltheæ corio fuiſſe obductum, Minervæque dono datum. Sed frequentius pro ægide pectoris ornamentum ſumitur; quod Hyginus lib. II. ab Æga Solis filia nomen vult habere, quæ multo candore corporis præſtabat, cui contrarius pulcritudini horribilis aſpectus exſiſtebat, quo Titanes perterriti, petierunt à Terra, ut ejus corpus obſcuraret: quam Terra ſpecu quodam celaſſe dicitur in Inſula Creta. Sed, cum Jupiter bellum contra Titanes appararet, reſponſum eſt ei, ſi vincere vellet, ut Ægos pelle tectus, & capite Gorgonis bellum adminiſtraret. Itaque, victoria parta, reliqua Ægos oſſa, caprina pelle contecta anima donavit, & ſtellis figuratam memoriæ commendavit: & poſtea, quibus ipſe vicerat tectus, Minervæ conceſſit. Virgilius lib. IIX. Æneidos, ita Minervæ arma deſcribit:

Ægis. Gorgon. Æga Solis filia.

Ægidaque horrificam, turbatæ Palladis arma
Certatim ſquamis ſerpentum, auroque polibant
Connexoſque angues, ipſamque in pectore divæ,
Gorgona, deſecto vertentem lumina collo.

Pro Gorgone autem Meduſæ caput intelligitur; quod inſpectum homines interficiebat. Sed Athenæus ſcribit, in Libya apud Nomades quamdam fuiſſe hujus nominis belluam, quæ ovi, aut ſecundum aliorum ſententiam, vitulo ſimilis erat; hæc afflatu ſolo (ita erat is teter) alias belluas ad ſe accedentes enecabat; aſpectu etiam interficiebat, ſi quando ab oculis quemdam crinem, qui eos tegebat, dimoviſſet: quod milites quidam Mariani ſunt experti, qui cum belluam hanc capere vellent, ipſi ab ea ſunt interfecti, ſtatim atque ab ea ſunt conſpecti. Sed incolæ captam à ſe beſtiam, ad Marium mortuam attulerunt, ejus natura narrata; nam ipſi ejus capiendæ artem callebant. Pellis erat ita multiplicibus coloribus diſtincta, ut Romam miſſa, nemo poſſet conjicere, cujus eſſet animantis, & tamquam res aliqua admiranda, in Herculis fano ſit repoſita. Proclus Carthaginenſis ſcriptis teſtatum reliquit, ut Pauſanias in Corinthiis refert, in Africæ deſertis beſtias gigni multas mirabili ſpecie, atque inuſitata, feros inter eas viros & fœminas ac virum ſe Romam illinc deportatum vidiſſe: conjicere itaque ſe, ex illis fœminis unam fuiſſe Meduſam, quæ, cum à ſuis gregibus aberrans, veniſſet ad Tritonidem paludem, ejus occolas male multavit, Meduſa.

Digitized by Google

uſque dum à Perſeo eſt occiſa. Adjutricem vero Perſeo Minervam fuiſſe, idcirco proditum, quod, qui ſtagnum illud accolunt, homines Minervæ ſacri erant. Diodorus, Gorgonas in Africa fœminas bellicoſiſſimas fuiſſe tradit, quæ à Perſeo ſuperatæ fuere, earum regina Meduſa interfecta: quod fortaſſe re vera fuit geſtum. Sed fabulis fertur, ut Apollodorus lib. II. narrat, Gorgones tres fuiſſe ſorores, quarum Meduſa ſola mortalis eſſet, cæteræ, Euryale & Stheno, immortales; his capita ſerpentibus obvoluta, dentes ſuum inſtar, æneas manus, alas aureas fuiſſe, quibus, cum fuiſſet collibitum, volarent, eoſque in lapides mutaſſe, quos conſpexiſſent; Perſeumque; eis dormientibus repertis, caput Meduſæ abſcidiſſe, quod Minervæ dono tradiderit, à qua multum in ea re eſſet adjutus; nam clypeum ab ea eſt mutuatus, ſicut à Mercurio mucronem acceperat; talaria, ac Orci galeam, quæ geſtantem non aſpectabilem reddebat: item & peram, in quam formidabile illud caput conjecit, à Nymphis quibuſdam ſumſit, quæ à tribus aliis Gorgonum ſororibus ipſi ſunt oſtenſæ, ut oculum, atque dentem ab eo ablata, recuperarent; de his enim legitur, eas ab ortu ipſo ſtatim anus factas, unoque tres oculo, & dente uno prædìtas, quibus viciſſim inter ſe utebantur. Itaque alicubi in Græcia in Minervæ fano Perſei ſtatua viſebatur, ut Pauſanias refert, cui, tamquam in Africam profecturo, Nymphæ quædam galeam capiti aptabant, ac pedibus talaria annectebant. Sed de Gorgonibus magis vulgata fabula habet; Pulcerrimarum trium ſororum, quæ Gorgones ab Inſulis, ubi habitabant, ita nominatis, ſunt appellatæ, Meduſam cæteras pulcritudine anteiſſe, quæ aureos etiam capillos habuerit. Quare ejus amore Neptunum captum, cum ea in Minervæ templo concubuiſſe; Deam vero ob id piaculum indignatam, Meduſam, auratis ejus crinibus in ſerpentes converſis, maxime deformem, ac viſu formidabilem effeciſſe; voluiſſeque eum in lapidem verti, qui in eam amplius oculos intendiſſet; ſed hujusmodi monſtrum, cum ob maximum exitium, quod orbi importabat, diutius ferri nequiret, à Perſeo, eorum quos dixi ſubſidiis fuiſſe de medio ſublatum, cujus caput Minerva ab interfectore dono habuerit, idque in clypeo, vel in thorace geſtaverit. Homerus, cum Minervam contra Trojanos armari fingit, eam ſibi thoracem induiſſe ſcribit, maximo horrore circumdatum, cui Meduſæ caput erat infixum, incluſoſque habebat ingentes animos, maximam fortitudinem, truceſque minas: quæ quidem ſunt bellorum Deæ propria, quæ eadem eſt quoque Victoria. Quamobrem Pauſanias in Atticis ſcribit, Athenienſes ei Victoriam in pectore una cum Meduſæ capite inſculpſiſſe; ſed Apud Elæos eidem illam prope adeſſe. Hæc ſapientiæ ac prudentiæ vim oſtendunt; nam hæ virtutes, admirabilibus quibuſdam ex ſe operibus editis, ſtuporem intuentibus injiciunt, quos veluti ſaxa admiratione quadã ingenti obrigentes reddit.

Gorgones.

Minervæ thorax.

reddit. Itaque homo ſapiens, quidquid tandem vult, impetrat; cum animi ſui ſenſa mirabili artificio exponat. Quare non injuria horribile id Meduſæ caput linguam exſerere fingitur: quod aliquando Deæ peplo obtectum fuiſſe legitur. Erat id veſtimenti genus, quo Deorum ſimulacra induebantur, abſque manicis, ut Luctatius Statii interpres ſcribit, album illud quidem, ſed auratis bullis diſtinctum: quod nobiles matronæ ſuis manibus conficiebant, Deæque tertio quoque anno offerebant. Sed hoc apud Athenienſes uſurpabatur, quorum Minerva erat tutelaris Dea. Sed peplum ut plurimum intelligebatur id indumentum, quod Athenis poſt quintum quemque annum ſolenni cæremonia huic Deæ dicabant; licet Suidas ſcribat, id nequaquam veſtimentum fuiſſe, ſed cujuſdam navis velum, quæ ſtatis Deæ feſtis maxima cum pompa adornabatur. Sed & veteres peplum huic Deæ offerre ſolebant, cum numinis ſibi opem in maximo diſcrimine conſtituti conciliare vellent. Itaque apud Homerum Hecuba, Heleni filii vatiſque conſilio uſa, cum Trojanos à Græcis intra mœnia compulſos videt, ex precioſiſſimis ſuis veſtibus, magnificentiſſimum peplum ſeligit, quod comitibus ſibi nobiliſſimis quibuſque matronis adſcitis, ad Palladis templum fert, idq; curat Deæ ab Antenoris uxore Theano offerendum, quam unam tunc temporis inter Trojanas maxime venerabantur: omneſque ſimul à Dea precantur, ut ſibi propitia eſſe velit. Quod Virgilius lib. 1. Æneid. optime expreſſit cum refert in parietibus templi Junonis quod Carthagine exædificabatur, eſſe depictum, ita dicens:

Interea ad templum non æqua Palladis ibant
Crinibus Iliades paſſis, peplumque ferebant,
Suppliciter triſtes, & tunſæ pectora palmis.

Peplum Minervæ.

In hoc vero Minervæ peplo Athenienſes acu Enceladum, aut alium quemcunque ex Gigantibus pingebant, quem Minerva interfeciſſe ferebatur, Sed & interdum aliquos maxime in bello fortes, ac gloria digniſſimos exprimebant. Enceladus autem ſuperiori corporis parte hominem referebat, inferiori anguem; eadem forma fuiſſe præditi à Poëtis narrantur Gigantes illi, qui cœlitibus bellum inferre ſunt auſi. Itaque Suidas de Commodo imperatore, omnium crudeliſſimo, ac teterrimo refert, eum ſe Herculem, Jovis filium vocari voluiſſe; quare ſibi quandoque Leonis pellem induere, clavamque ſumere in manus; qua multos homines ludens interficiebat: utque pro Deis pugnare videretur, miſeris illis crura anguium inſtar diſtorquenda curaſſe, quo Gigantes illos referret; atque ita clava totum eorum corpus confregiſſe. Apollodorus, Gigantes truci aſpectu, capillo ad humeros promiſſo, barba ad pectus protenſa fuiſſe ſcribit. Partes eorum inferiores nobis innuunt, homines impios numiniſq; contemptores nihil umquam rectum, honeſtum, juſtumque præſtare, ſed alia omnia potius. Itaque

Gigantes.

Commodi crudelitas.

Gigantes quid ſignificent.

Digitized by Google

que non injuria ſerpentibus comparantur, qui ſe humo attollere nequeunt, nec rectum iter incedere, ſed olique hac, illac repant oportet. His Minerva mortem afferre dicitur, nam ſemper in ignorantiæ tenebris verſantur, nec umquam oculos ſurſum attollunt, ad divinum illud lumen intuendum, quod iis prælucet, qui ad glorioſam, æternamque vitam contendunt; idque ſignificat ſubſidium, atque favor ille, quo Minerva eos proſequitur, qui ſuam opem implorent; quales fuiſſe narrantur Perſeus, atque Bellerophon, qui ab eadem Pegaſo equo alato, domito, & ad equitandum accommodato inſidens, Chimæram confecit. Quamobrem apud Corinthios, ut Pauſanias in Corinthiis narrat, erat ligneum ſimulacrum, facie tamen, manibus, atque pedibus marmoreis exiſtentibus, quam Minervam Frænatricem vocabant; eam enim primam eſſe dicebant, quæ Pegaſum ebuum frænaſſet, eumque Bellerophonti tradidiſſet. Prometheus etiam ejuſdem ope fretus, cælum conſcendiſſe dicitur, indeque ignem in terras aſportaſſe, quo tot artes mortalibus oſtenderit; quæ & Minervæ ideo attribuuntur; quod humanum ingenium novas quotidie artes invenit, eaſque ignis miniſterio exercet; nam in eis duo ſunt neceſſaria; quorum unum eſt induſtria, qua quid ſit faciendum, excogitamus alterum eſt ipſum opus, ingenio jam excogitatum, atque deſignatum; prius Minerva ſignificatur, poſterius Vulcano, qui ſuo nomine ignem adumbrat; quo inſtrumento ad omnia fere conficienda utimur; ignis enim ſimul calefacit, atque ſplendet; quorum alterum ſi deſit, nihil propemodum perfici poteſt. Sed tamen non omnia ars exſequi valet, quæ ingenio excogitata, inventaque fuerint; ea enim, corpori alligata, ab eo ne latum quidem unguem poteſt recedere, ne præſtare quod ſit ſupra ejus vires: ſed ingenium ſæpe è corporeo habitaculo evolat, & qualibet discurrit, naturæ, atque etiam Dei opera conſiderans, eorumque exempla mente, & cogitatione concipis, quæ tamen opere ipſo repræſentare nullo pacto poteſt. Itaque fabulis eſt fictum, Vulcanum nunquam Minervam uxorem ducere potuiſſe, quamvis ſummis viribus ad ejus nuptias expugnandas eſſet uſus, Jove præſertim conſedente. Sed tamen ſæpè legimus eorum ſimulacra ſimul in eodem templo fuiſſe repoſita. Quod Plato in ſuo Atlantico confirmat, dicens ambos Deos ex æquo Athenarum Urbi præeſſe; ibi enim illa tempeſtate, non ſolum litterarum Studia, ſed etiam cæteræ omnes artes floruerunt. Ita quoque de Neptuno, atque Minerva fertur, quos ſimul Jupiter eiſdem Athenis præfecerat. Itaque Athenienſes in ſuis nummis ex una parte Minervæ caput, ex altera tridentem, Neptuni inſigne inprimebant: hunc Regem appellabant, illam vero Civilem cognominabant, illud alludentes, quod civitatem pacifice, ac prudenter, adminiſtrare oporteat, quod quidem etiam privatis in ædibus opus eſt facto, Quamobrem in urbium ac domorum portis

Minerva Frænatrix.

Vulcanus.

Neptunus Minerva ſimul.

portis Minervæ effigiem olim exprimebant, ſed Martem in ruſticis ædibus effingebant, hoc innuentes, bellum quoad ejus fieri poſſit, à nobis propellere nos debere. Eadem ratione Romani ea numina, quæ rebus noxiis præeſſe exiſtimabant, à civitate in ſuburbana ablegabant; ut de Bellona ac Marte legitur. Sed tamen hic templum etiam intra pomeria dicitur habuiſſe, ubi pacificum numen ſit habitum, ac Quirinus nuncupatus. De eo mox dicam, cum aliqua de Vulcano diſſeruero, de quo apud Euſebium in libro de præparatione Evangelica legitur, eum ignis virtutem eſſe appellatum, & in forma hominis ei ſimulacrum conſtitutum, in cujus capite pileus eſſet cæruleus, cœleſtis Symbolum Volutionis, ubi integre Sincerusque ignis invenitur. Nam qui è cœlo in terras delapſus eſt, cum materia hac impura alatur, impurus & ipſe eſt. Vulcanus autem Claudus dicitur, quod hæc apud nos flamma claudicare videatur; nam ſurſum non recte tendit, ſed tremula hac, illac ſe commotat: hoc accidit, cum non ſit pura, ſed craſſa cum hac materia commiſta, à qua impeditur, quo minus recta ad ſuperiorem locum contendat. Alexander Neapolitanus in libris Genialibus ſcribit (quod quidem cum arbitror ab Herodoto fuiſſe mutuatum, licet in aliquibus ab eo differat) in Ægypto Vulcani ſtatuam fuiſſe manibus murem continentis, eumque ideo ita effictum, quod vulgo ſit creditum. Vulcanum, quondam maximum murium numerum, contra Arabes immiſiſſe, qui Ægyptum ingenti exercitui invaſerant: qua ex re domum ingredi, compulſos. Sed eamdem rem Herodotus ita narrat. Seton idem Vulcani Sacerdos, ac Ægypti Rex, cum militibus fere deſtitueretur; nam nunqam eorum ullam rationem habuerat, à Senacheribo Arabum rege maximo exercitu imparatus offenſus; in ſumma rerum omnium difficultate animum deſponderat. Sed maximo mœrore affectus, prope Vulcani ſimulacrum ſomnum cepit; ubi in ſomnis eſt ei Deus viſus, qui eum bono animo eſſe juberet, & ut parvam illam manum, quam ſecum haberet, armaret, præcepit; nam ſe ei ſuppetias miſſurum pollicebatur. Itaque Rex evigilans, exiguas quasdam copias, ut potuit, inſtruxit; quibus hoſtibus obviam proceſſit, ac caſtra contra eos eſt metatus. Sed noctu in Arabum caſtra, innumeræ murium turmæ irruerunt, qui, arcuum chordis, clypeorum loris, & cæteris bellicis inſtrumentis, quæ ex corio conſtant, corroſis, eos ex Ægypto concitatiſſimè fugere compulerunt. Itaque in Vulcani templo Setonis effigies viſebatur, manu murem continentis: & hujuſmodi Epigramma legebatur; A me pietas diſcatur, & Religio. Ex hac re Arabes forte tantum in mures odium conceperunt, ut eos poſtea ſemper ad necem quæſierint; quemadmodum Plutarchus de eis, de Æthiopis, ac Perſarum Magis refert; qui dicebant, ſonitum illum, quem hujuſmodi beſtiolæ rodendo ederent, maxime Diis eſſe moleſtum. Neque ulla, quantum me legiſſe meminerim, exſtat apud ſcriptores ratio,

Minervæ effigies in portis.

Vulcanus.

Vulcanus cur claudus.

Vulcanus murem tenens.

Digitized by Google

ratio, cur ſupradicta murium immiſſio Vulcano tribueretur. Sed non abſurde fortaſſe pro eo temporis, ac ſoli ſiccitas capi poſſet. Nam Plinius lib. X. de murium fœcunditate ſcribens, proventum eorum ſiccitatibus adſcribit: itaque hyeme non amplius exſtant; illudque latet, quonam modo illa multitudo repente occidat; nam nec exanimes reperiuntur, neque eſt, qui murem hyeme agro effuderit. Fabulæ, quæ de Vulcano feruntur, ſunt multiplices, eæque nobis præclara argumenta ſuppeditare poſſunt, varie eum effingendi. Sed, ut ab ortu ejus incipiamus, ex Junone natus dicitur; quæ, cum eum admodum deformem cerneret, è cœlo præcipitem dedit, qui in Lemnum, quæ eſt Ægæi inſula, cecidit, ex caſuque diffracta tibia claudus eſt effectus. Quod Phyſici interpretantur de fulmine, quod eſt ignitus vapor; hoc ex infima aëris parte, maxime omnium craſſa, ac denſa in terras cadit: aërem autem Juno adumbrat. Vulcanus, jam grandior natu effectus, injuriæque à matre acceptæ memor, ut eam ulciſceretur, aut, ne Herculi pro libidine noceret, prohiberet, prout Suidas ex Pindaro, & Epicharmo refert, auratam ſedem ei dono miſit: in qua illa cum ſe collocaſſet, ita adhæſit, ut exſurgere nequiret, nec cælitum ope uſa, ſe ab illa extricare valuerit. Itaque Dii ſummis precibus à Vulcano contenderunt, ut, in cœlum aſcendens, matrem vinculis illis, à ſe artificioſe intextis, exſolveret: ſed ille, qui eorum nemini ſe crederet, illuc ſe conſcenſurum negavit: tandem uni Bacho fidens, ruit, matremque liberavit. Id Pauſanias etiam in Atticis confirmat, ſcribens, Athenis Bachi effigiem cerni, Vulcanum in cælum ſecum ad matrem ſolvendam reducentis; & in Laconicis apud Lacedæmones in Minervæ templo eſſe Vulcanum, matris vincula ſolventem. Idem etiam in vaſta ſpelunca exſiſtens effingitur, qui una cum Cyclopibus ad caminum adſtat; ubi ex ferro varia opera fabricat: nam Dii, quotieſcumque armis indiguiſſent, quibus ipſi, vel aliquis eis carus fuiſſet uſurus, Vulcanum adibant; quemadmodum de Thetide narratur, quæ arma pro Achille filio ab eo efficienda curavit. Ita is fuit in Cypſeli arca exſculptus, ut Pauſanias in Eliacis prioribus refert, dicens, eum, qui Thetidi arma præberet, claudum fuiſſe, cui quidam cum forcipibus retro adſtabat. Venus quoque ab eodem arma pro Ænea filio habuiſſe fingitur. Poetæ, cum quidpiam magno cum artificio confectum, ac affabre factum deſcribere volunt, id à Vulcano fabricatum dicunt. Quæ narrationes quamvis fabuloſæ, optime iis accommodari poſſunt, quæ de eo juxta hiſtoriam Suidas narrat; eum ſcilicet in Ægypto regnaſſe; ibique numinis loco habitum, quod dubia, quæ in religione inciderent, omnium optime diſſolveret; eumdem admodum bellicoſum fuiſſe. Itaque ex vulnere in prælio ſuſcepto, claudus eſt effectus: illum etiam primum exſtitiſſe, qui ferrum ad arma bellica atque ruſtica inſtrumenta conficen-

Vulcanus è cælo projectus.

Vulcanus ad caminum.

Ferro quis primus uſus ſit.

conficiendá adhiberet. A Poëtis præterea Vulcanus traditur, Venerem uxorem in adulterio cum Marte deprehenſam reti ſubtiliſſima implicaſſe; idemque vim Minervæ intuliſſe, ſed fruſtra: plurimaque alia de eo feruntur, quæ, cum ad ejus imaginem adumbrandam minus facere videantur, à me conſulto prætermittuntur. Is dicitur claudus fuiſſe, niger, turpis, fuligine inquinatus, quales fabri ferrarii ſolent eſſe: quare eſt ita effingendus. Nonnulli eum nudum depingunt: alii pannoſum, & laceris veſtibus ſemi indutum exprimunt, pileumque capiti imponunt. Apud Herodotum legitur, Memphis quæ eſt Ægypti urbs, Vulcani ſimulacrum ſimile eſſe plataicis Diis, ſic ac Phœnicibus dictis, quos illi in navium proris ferre ſolebant, formamque Pygmæorum referebant. Vulcanum ergo ſic effictum Cambyſem Regem, cum in ejus fanum eſſet ingreſſus vehementer irriſiſſe. Huic etiam ab Ægyptiis leones dicatos fuiſſe refert Elianus: ſunt enim natu æ igneæ: indeque fit, ut propter maximum, quem intra pectus ardorem incluſum habent: vehementer ignem reformident. Alexander Neapolitanus ſcribit, Romæ canes Vulcani templum cuſtodiſſe, qui nunquam latrarent, niſi qui eo animo illuc ingreſſus eſſet, ut aliquid inde ſurriperet. In Ætna etiam canes in ejuſdem templo ac luco cuſtodes erant appoſiti. Victores quin etiam ſpoliatis hoſtium cadaveribus, ac in acervum ſcutis, al iſque armis collectis, & poſtea incenſis. Vulcano ſacrificium offerre ſolebant: Quemadmodum Virgilius lib. IIX. Æneidos: Evandrum inducit, qui id ſe feciſſe dicat, cum victor fuit Præneſte ſub ipſa. Quod Servius vult ex Hiſtoria Romanorum, eſſe deſumptum, ubi legitur, Tarquinium Priſcum devictis Sabinis, omnia eorum arma in Vulcani honorem combuſſiſſe, exteroſque ejus templum eſſe ſequutos. Itaque in more erat poſitum, ut quidquid in Vulcani ſacrificiis oblatum eſſet, flammis traderetur. Sacrificium etiam apud Veteres fuit, quod vocabatur Protervia: in eo mos erat, ſicuti refert Macrobius, ut ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet, igne conſumeretur. Hinc Catonis jocus eſt: nam Albidium quemdam, qui ſua bona comediſſet, & noviſſime domum, quæ ei reliqua erat, incendio perdidiſſet, Proterviam feciſſe dicebat: quod comeſſe, non potuerit, id combuſſiſſe. Eſt in fabulis Venerem & Vulcanum conjuges fuiſſe: nam rerum ortus, qui Venere abumbratur, abſque calore effici nequit: calorem autem Vulcanus optimè repræſentat. Hac eadem ratione Veteres finxerunt Martem cum Venere concubuiſſe, eum pro Solis æſtu capientes: licet Ariſtoteles id eo reſpicere velit, quod homines bellicoſi valde ſint ad Venerem proclives: Quare Acitani Hiſpana gens ſimulacrum Martis, ut Macrobius lib. I. Saturn. refert, radiis ornatum, Solis inſtar maxima religione colebant. Et certe ratio naturalis exigit, ut idem ſubiicit, ut Dii calotis cœleſtis arentes magis nominibus, quam re, ſubſtantiaque diverſi ſint: Fer-

Vulcani imago.

Leones ſacri Vulcano.

Canes Vulcani cuſtodes.

Venus & Vulcanus conjuges.

Mars cum Venere.

Digitized by Google

vorem enim quo animus excandeſcit excitaturq; alias ad iram, alias ad virtutes, nonnunquã ad temporalis furoris exceſſum, per quas res etiam bella naſcuntur, Martẽ cognominaverunt, quem belli Deum eſſe dixerunt, quemadmodum etiam Minervam, quæ ſicut abſque matre nāta eſſe fingitur, ita & ille abſque patre: nam in fabulis habetur, Junonem cum Jovi invideret, quod filiam abſque ſe peperiſſet, ipſam quoq; ſine illius opera filium edere voluiſſe; alii dicunt, floribus quibuſdam uſam, quos ei Flora oſtenderit, ut Ovidius refert; alii aliter de re fabulantur. Ea ergo gravida effecta, Martem in Thracia peperit, ubi populus eſt admodum ferox, atque bellicoſus: ex quo diſcimus, bella plerumq; naſci ex cupiditate regnorum, ac divitiarum, quas Juno ſignificat. Mars eſt ab antiquis effictus ferox, truci aſpectu, armatus, manu haſtam atq; flagellum geſtans: eumque interdum equo, interdum curui impoſuerunt. Homerus ejus currum à duobus equis trahi dicit, quorum unus Terror, alius Timor appelletur. Alibi idem non equos eos vult eſſe, ſed comites; quibus etiam Impetum, Furorẽ, ac Violentiam adjungit: quod Statius lib. VII. Thebaid. imitatur, cum Martem inducit, ad diſſidia in duos fratres Eteoclem, ac Polynicem ſerenda, proficiſcentem; poſteaquam ejus arma deſcripſit (hæc ſunt galea, quæ ardere, ac fulmen ei coni loco effixum eſſe videbatur; thorax auratus, ac terribilibus & formidandis monſtris refertus, clypeus luce ſanguinea fulgens) eum circumſtare dicit Furorem, & Iram; equorum fræna Terrorem moderari; Famam omnes præcedere, tam veri quam falſi nunciam; nam ea ex levi interdum rumore oritur, quod paulatim creſcens omnia demum loca cõplet. Homerus eam Jovis nunciam vocat. Veteres hanc etiam Deam habuerunt, mulieremq; effinxerunt, panno quodam admodum ſubtili indutam, & ſubcinctam, quæ tubam inflans velociter huc, illac diſcurrere videretur: alias etiam ei addiderunt. Sed præſtat, ut artificioſiſſimam ejus deſcriptionem ex Virgilio lib. IV. Æneid. petamus: ea ſic habet;

Marſ. *Imago 62. a.* *Martis ortus.* *Martis imago.* *Equi Martis.* *Arma Martis.*

Monſtrum horrendum, ingens cui, quot ſunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi ſubter (mirabile dictu)
Tot linguæ, totidem ora ſonant, tot ſurrigit aures.
Nocte volat cœli medio, terræque per umbram
Stridens, nec dulci declinat lumina ſomno.
Luce ſedet cuſtos, aut ſummi culmine tecti
Turribus aut altis, & magnas territat urbes:
Tam ficti, pravique tenax, quam nuncia veri.

Fama duplex. Hæc non ſolum triſtia, ſed etiam interdum fauſta nuncia affert: ideo duplicem Famam fecerunt: malam illam alis nigris effinxerunt, juxta illud Claudiani contra Alaricum;

Famaque nigrantes ſuccincta pavoribus alas.

Eas alas aliqui Veſpertilionis ſimiles effingunt. Fama ergo Martis currum præcedere dicitur; nam bellorum initio plura effutiunt homines, quam poſtea ita eſſe

eſſe deprehendant. Hæc utriuſque partis animos ardentiſſima ira incendit; *Ira.*
quæ plerumque in bello dominatur. Ira autem eſt omnium animi perturbationum, ut inquit Seneca, vehementiſſima; nam non ſolum rationem de ſua ſede deturbat, ſed etiam ſæpe corpus ipſum magnopere immutat: ut enim idem Seneca, ac Ovidius teſtantur, iratorum facies inflatur, igneſcit, oculi ardent. Itaque iratus ira ſe terribilem oſtentat interdum, ut non minorem terrorem injiciat, atque Meduſæ facies. Hominem iratum deſignavi eo quod nullam apud veteres Iræ imaginem repererim, ut, ſi quis eam depingere velit, ex irati effigie exemplar deſumere poſſit. Furor etiam eſt ira quam *Furor.*
maxime incenſa. Eum veteres vultu terribili, ac ſanguine conſperſo effingebant, qui ſupra thoraces, clypeos, galeas, gladios, aliaque arma ſedens fremat, revinctus poſt terga catenis: ita enim eum Virgilius lib. 1. Æneidos deſcribit, vultq; eſſe intra Jani templum concluſum. Eumdem vinculis exſolutum Petronius Arbiter, cum bellum Civile deſcriberet, effinxit. Sed, ut ad Martem revertamur, nonnulli ejus currui quatuor equos alligarunt, qui naribus ignem ſpirarent. Iſidorus refert, Martem quandoq; pectore nudo depictum; quicumq; enim in prælium ingreditur, eo animo debet eſſe, ut adverſo pectore fortiter ſe omnibus periculis opponat. Apud Herodotum legitur, Scythas, licet plurimos Deos colerent, nemini tamen templum, aram, aut ſtatuam dedicaſſe, præterquam Marti: ſed omnibus eodem ritu ſacrificaſſe: qui cum ſit valde mirabilis, mihi referendus videtur. Erat autem hujusmodi: Victima prioribus pedibus vincta, in medio ponebatur; Sacerdos pone eam in capite percutiebat: qua humi procumbente, ipſe ejus Dei nomen invocabat, cui eam immolaret: poſtea laqueum ejus collo injiciebat, quem baculo quodam intorquens, tandem eam ſuffocabat. Ea autem corio denudatam, ac in fruſta conciſam, igni ex ejuſdem oſſibus incenſo ſubjiciebat (nam Scythæ maxima lignorum penuria laborant) carnes autem interdum in lebetes, interdum & in belluæ immolatæ ventriculum conjiciebat. Itaque eadem victima ex ſe in ſe ipſa coquebatur. Sacerdos hoc peracto ſacrificium Deo, cui conſtituerat, offerebat. Inter Victimas autem primaria erat equus, quem Marti præſertim immolabant. Ejus templum quod ſæpè pluviis motaque regionis temperie deſtruebatur, quotannis refi- *Martis victima.*
ciebant hoc pacto; omnes ſimul maximam ſarmentorum copiam in unum conducebant, ex quibus ſtruem quadrata forma conficiebant, quæ ex tribus lateribus alta erat, ſed reliquum ita demiſſum, ut ex eo commodè aſcendi ad medium poſſet, ubi acinacis erat, id Verum Martis ſimulacrum arbitraban- *Imago 63. a.*
tur, quem præ cæteris Diis religioſiſſimo cultu proſequebantur. Arabiæ Petrææ incolæ, ut Suidas refert, Martis ſimulacrum ſic effingebant: lapidem nigrum, quadratũ, quatuor pedes altum, latum duos dedolabant, nulla alia figura expreſſa; hanc Martis effigiem venerabãtur. Statius lib. VII. Thebaid. Palatium ædeſque Martis apud Thraces finxit, atque ita deſcripſit:

Ferrea compago laterum, ferro arcta teruntur
Limina, ferratis incumbunt tecta columnis.
Læditur adverſum Phœbi jubar, ipſaque ſedem
Lux timet, & durus contriſtat ſidera fulgor:
Digna loco Statio, Primis ſalit impetus amens
E Foribus, cæcumque Nefas, iraque rubentes
Exanguesque metus: occultique enſibus aſtant
Inſidiæ, geminumque tenens diſcordia ferrum.

Diſcordiam veteres inter Deos numerabant, quos non ſpe boni alicujus conſequendi, ſed mali avertendi colerent: Nam ubicunque ea tantum eſſet, inde continuo pax, quies, omniſque tranquillitas effugabatur. Eam ideo Jupiter è cœlo expuliſſe dicitur. Hæc ad Pelei ac Thetidis nuptias, quo omnes Dii, Deæque convenerant non vocata, tantum indignationis concepiſſe fingitur, ut pomum in eorum medium projecerit, unde poſtea magna inter Deos diffidia, ac Trojæ demum exitium eſt profectum. Eam in morem Furiæ formavit antiquitas; qualem Virgilius lib. VI. deſcripſit, ſic dicens:

Martis ſimulacrum

-- Et Diſcordia demens
Vipereum crinem vittis innexa cruentis,

Ariſtides in quadam ad Rhodienſes oratione eam dicit eſſe ſupino capite, labris liventibus, oculis ſtrabis, putridis, tumefactis, lacrymis ſubinde fluentibus, manibus incontinentibus, mobilibusque, gladium intus ad pectus ferentem, tenuibus, & obliquis innixam cruribus & pedibus; caligine & tenebris ceu reti circumvolutum. Pauſanias in Eliacis prioribus in Cypſeli arca Ajacem atque Hectorem inſculptos ſcribit, qui inter ſe Diſcordia præſente, pugnarent; hancque deformiſſimæ mulieris ſpeciem præ ſe tuliſſe. Nec aliud de ea dixit; nec explicat, quo pacto eam Caliphon Samius, inde exemplo deſumpto, in Epheſinæ Dianæ templo depinxerit, ubi & Bellum longe à Græcorum navibus expreſſit, ut idem eodem in loco teſtatur. Sed eam omnium optime, ac elegantiſſime Petronius ita adumbravit;

Intremuere tubæ: ac ſciſſo Diſcordia crine
Extulit ad ſuperos ſtygium caput, hujus in ore
Concretus ſanguis, contuſaque lumina flebant.
Stabant irati ſcabra rubigine dentes,
Tabo lingua fluens, obſeſſa draconibus ora,
Atque inter toto lacerat am pectore veſtem,
Sanguinea tremulam quatiebat lampada dextra.

Sed ad Martis domus deſcriptionem ex Statio deſumptam revertamur;

Innumeris ſtrepit aula Minis: triſtiſſima Virtus
Stat medio, lætuſque Furor, vultuque cruento

Mors

Mors armata ſedet: bellorum ſolus in aris
Sanguis, & incenſis, qui raptus ab urbibus, ignis:
Terrarum exuviæ circum, & faſtigia templi
Captæ inſignibant gentes, cælataque ferro
Fragmina portarum, bellatriceſque carinæ.
Et vacui currus, protritaque curribus ora.
Pœnè etiam, Gemituſque adeo, Vis omnis, & omne
Vulnus ubique ipſum, ſed non uſquam ore remiſſo,
Cernere erat.

Pauſanias in Laconicis Lacedæmonios refert, Martis ſtatuam vinculis implexam apud ſe retinuiſſe, exiſtimantes ſe eo pacto bellorum Deum apud ſe ſemper retenturos, cujus præſidio de hoſtibus numquam non victoriam reportarent. Quod apud multas quoq; nationes erat uſitatum: Nam Romani leguntur quædam ſimulacra vinxiſſe, eorum præcipue Deorum, ſub quorum tutela urbs erat: nam ex infinito propemodũ Deorum numero, quos antiqui venerabantur, quælibet urbs unum, duosve ſibi peculiares ſeligebat, Tutelares nuncupatos, quos vel hoſtes ipſi offendere reformidarent. Itaq; cum urbem aliquam obſidione premerent, Deos Tutelares evocabant, ac ad ſe conceptis à ſacerdote verbis traducebant, hoc pacto oſtendentes ſe Diis, urbẽ illam curantibus nolle bellum inferre. Quare Romani Dei ſuæ urbis cuſtodis nomen ignorari voluerunt, ne ſc. ab hoſtibus evocatus, urbem deſereret. Quamobrem cum Virgilius lib. 1. Georg. Veſtam Tiberis, ac Romæ cuſtodem nominat, Servius id poëtice dictum eſſe cavet, neque exiſtimandũ eſſe dicit, id vere tutelare fuiſſe urbis Romanæ numen: nam religione inquit, id prohibitum fuiſſe, ne cuiquam manifeſtaretur; Tribunumq; quemdam ſupplicio affectũ, qui id efferre auſus eſſet. Sed ne forte Tutelares evocati, recederent, eos vinctos continebant; Quemadmodum Q. Curtius de Tyriis narrat, qui Apollinis ſimulacrum, primarii urbis numinis, ad Herculis aram catenis aureis religarunt; nam ſub Herculis tutela eorum erat civitas; ut, ſi forte is fugam moliretur, ab Hercule retineretur; cum enim Alexander Magnus urbem obſidione cinxiſſet, is cuidam civi in ſomnis fugam adornare fuerat viſus. Huic rei illud conſentire videtur, quod apud Athenienſes viſebatur; nam ij, ut Pauſanias in Atticis refert, eam ſine alis habebant, ne ſcilicet à ſe avolaret. Hæc, ſicut Heliodorus inquit, dextera malum punicum, ſiniſtra Galeam continebat. Romani autem ut libentius ſecũ permaneret, ei ſedes apud Capitolium in Jovis Opt. Max. templo conſtituerunt, quemadmodum Livius ſcribit, eo tempore, quo Hieron, Siciliæ Rex, poſt Cannenſem pugnam, ad eos Victoriam auream, una cum aliis quibuſdam dono miſerat; quæ quidem illi omnia repudiaverunt, Victoria excepta, quã apud ſe boni ominis cauſa retinuerunt. Hæc ab antiquis, ut plurimum alata, volans, virginis pulcræ ſpeciem præferens, altera manu lau-

Dii vincti.

Victoria ſine alis.

Victoria effigies.

Digitized by Google

ream, aut oleaginam coronam præbentis, altera palmam tenentis effingeba-
tur: ut in numiſmatibus, ac lapidibus antiquis cernitur: ſed eamdem in terdũ
Laurus Victoriæ ſignum. ſolam coronam habentem, aliquando cum ſola palma videmus. Romani ei
quandoque laurum in manibus poſuerunt; nam eam Victoriæ ſignum di-
cebant, eamq; cum laureatis litteris conjungebant, quibus ſcilicet victoria
nunciabatur. Itemq; cum publica eſſet in Urbe lætitia de aliqua victoria nu-
Imago. 64 a. per nunciata, hujus arboris folia in Jovis Opt. Max. gremium conjiciebant.
Hac etiã triumphantes coronabantur. Ægyptii in hieroglyphicis litteris Vi-
Aquila Victoriæ ſignum. ctoriã aquila innuebant, hæc enim cæteras aves fortitudine vincit. Hinc for-
te factum eſt, ut Romani in ſuis Vexillis aquilã frequentius effingebant. Sed
& lupum interdũ depinxiſſe, quod eſſet Marti ſacer, & Minotaurum legun-
Romanorum Vexilla. tur; ut videlicet oſtenderent, Imperatoris conſiliũ ita latere debere cæteros,
quemadmodum Minotaurus in Labyrintho latitabat. Suem etiam in Vexillis
expreſſum ferebant, nam abſque hac bellum fœdus, aut pax non conciliaba-
tur: in quo hujuſmodi ritum adhibebant. Cum ex utraq; parte pacis aut fœ-
Pacis aut fœderis percutiendi ritus, deris legati una conveniſſent; fecialis poſt concepta verba, & pacta recitata,
ſilice porcam feriebat, atq; interficiebat, Jovem orans, ut ita percuteret eum
qui fœderis aut pacis conditiones minus ſervaſſet. Legimus etiam Romanos
olim pro vexillo fœni faſciculo ad haſtæ cuſpidẽ relegato, fuiſſe viſos, item-
que & manu aperta, & velo quopiam, quod Labarum appellabant. Effigies
quin etiam equi aut bovis interdũ in eorum vexillis videbatur deſignata. Sed
tamẽ his vexillis fere cum ſe intra caſtra continerent, utebantur; nam ſi eſſet
prælium committendum, Aquilam efferebant; eam enim ut Joſephus inquit,
principatus inſigne arbitrabantur, ac boni ominis loco eſſe credebant. Itaq;
apud Juſtinum legitur, cum Aquila Hieronis Adoleſcentis, & tunc primum
militantis ſcuto inſediſſet, ab auguribus ei regnũ prædictum, ut revera acci-
dit, licet obſcuro loco eſſet natus, Cyrus quoq;, quemadmodum Xenophon
In Cyri inſtitutione refert, auream aquilã, alis expanſis in haſtæ vertice feren-
dam curavit, quod ſequentes Perſarũ Reges ſunt imitati. Pauſanias in Laco-
nicis narrat, in Jovis Templo quod apud Lacedæmones erat, duas aquilas fu-
iſſe, quæ ſecum ſingulæ ſingulas Victorias portarent; quas Lyſander dedi-
carat, propter duplicem Victoriam, quam de Athenienſibus reportaverat. In
celebri illo ſpectaculo, quod Ptolomæus Philadelphus, teſte Athenæo exhibuit,
geminæ Victoriæ alatæ viſebantur, quæ veſtes habebant, in quibus Variorũ
animaliũ ſpecies intextæ erant, ipſæq; plurimis ornamentis aureis inſignie-
bantur, ferebantq; aureas acerras inſtar hederæ foliorum fabrefactas (for-
te quod Bacho tunc miniſtrarent) ad altareque progrediebantur, quod erat
aureis hederæ ramis ornatum. Claudianus in laudibus Styliconis Victoriam
trophæis ornatam deſcribit, viridem ei palmã in manus tradens, alas hume-
ris addens: quæ incertos bellorum eventus ſignificabant: nam Victoria,

quæ

quæ nunc ab hoc ſtare videtur, ſtatim ad illum migrat, eodem Victo vires ſæpè addit, diuque victoris memoriam apud poſteros vivere facit; perinde atque palma, quo magis onere aliquo premitur, eò majoribus viribus surſum renititur; ejus lignum non putreſcit ſicut cæteræ arbores, foliaque diutiſſime viridia conſervantur. Quia vero bellorum exitus eſt dubius Victoria Dea communis eſt appellata, non ſecus ac in medio eſſet ei adhæſura, qui majori fuerit uſus induſtria, ut ipſam ad ſe pertrahat. Eadem quoque ratione Mars eſt Deus communis dictus: nam utriuſque partis commune eſt, vinci, aut vincere poſſe. Legimus quandoque Victoriam armatam, vultu hilarem, ſe pulvere fœdatam, atque ſudore, fuiſſe depictam, quæ cruentis manibus ſpolia, ac captivos victoribus præberet. Hanc Prudentius contra Symmachum deridens, atque illos, qui eam colerent, ſic inquit: *Victoria communis Dea.*

Vincendi quæris dominum? ſua dextera cuique eſt,
Et Deus omnipotens, non pexo crine Virago,
Non nudo ſuſpenſa pede, ſtrophioque recincta.
Nec tumidas fluitante ſinu veſtita papillas.

Sed jam ad Martem revertamur. Huic equum ſacrificabant Romani, qui in curſu victor extitiſſet, hoc præ ſe ferentes, ſe Marti victoriam acceptam ferre: licet nonnulli dicant, id fieri ad nimiam velocitatem puniendam; hæc enim victis ſummi præſidii loco eſt, ut oſtenderent in pedum velocitate nequaquam ſperandum. Marti quoque vel tamquam victimæ, vel ſicut comites quædam aliæ belluæ ſunt aſſignatæ; quales ſunt canis, & Lupus, quæ ejus imagini adjungi poſſunt; ille quidem, quia natura eſt domeſticorum animalium ferociſſimus, atque fortiſſimus, ut Pauſanias ſcribit: hic aut quod oculorum acie cæteris præſtat, ita ut & noctu cernat; quod exercitus Imperatorem admonet, ut ſit perſpicax, ne in hoſtium inſidias incidat; aut quod natura ſit rapax, & cruentus; quod in belli Deum optime quadrat: Cui etiam ex avibus Gallus eſt dicatus, ut eo vigilantia, quæ in militibus ineſſe debet, ſignificaretur: vel, ut eſt in fabulis, Luciano teſte, Alectryō miles perquā Marti carus, in hanc avem eſt converſus, quod non bene excubias, ſibi à Marte mandatas, egiſſet, cum ſcilicet is cum Venere concumberet. Itaque, dum nihil mali ſuſpicarentur, ambos Vulcanus ingreſſus, tenuiſſima reti injecta, involvit. Vultur quoq; Marti conſecrabatur; nam is cadaveribus paſcitur; ideoq; caſtra ſequitur, ut natura edoctus, hac ad cædem faciendam cogi: Imo, ut Plinius lib. x. ſcribit, triduo ante, aut biduo (aliqui dicunt ſeptem diebus ante) volare eos, ubi cadavera futura ſunt. Quare olim Reges ante conflictū explorabant, in utrorum caſtris plures vultures invenirentur, ex eo conjicientes, ab utris victoria eſſet ſtatura. Picus interdum cum Marte depingitur; atque hac de cauſa Picus Martius eſt cognominatus; aut, quod *Equus immolatus.* *Animalia Marti ſacra.* *Vultur Marti ſacer.* *Picus Marti ſacer.*

quod

Digitized by Google

quod ſicut hæc avis roſtro lignum vel duriſſimum percutiens, tandem excavat; ita etiam milites cerebris machinis urbis mœnia quatientes; tandem aliquando diruunt, aut, quod ei præcipuus locus ſit datus in augurijs, quibus magnopere milites erant dediti; immo omnes fere olim ita erant addicti, ut nihil vel publice, vel privatim inauſpicato aggrederentur. Ex arboribus nullam adhuc reperi Marti ſacram: ſed legi gramen illi dedicatum; fortaſſe, quod, ut Buccatius ſcribit, hæc herba plerumque latis in locis oriatur, ubi plerumque caſtra locantur: neque apud Romanos Corona honorificentior, quam Graminea reperiebatur, qua is coronabatur, qui exercitum extremo in diſcrimine conſtitutum liberaſſet. Nil de Marte mihi dicendum reſtat, niſi quod ſolenne feſtum, Paprimide, quod eſt Ægypti oppidum, in Martis honorem celebratum, non mihi ſilentio videtur involvendum. Id ab Herodoto ita narratur; cum anniverſarius feſti dies in orbem revertiſſet, quando circumvicinæ gentes in civitatem confluebant; ſacerdotum aliqui intra fanum in ſacris faciendis circa aras occupabantur, alii circa portas cum ligneis clavis erant; contra quos, ij qui ad feſtum convenerant baculis armati inſurgebant, Martis ſimulacrum, aurato tabernaculo incluſum, ac currui impoſitum intra fanum inferre conantes: quod cum vehementer ſacerdotes prohiberent, orta inter eos pugna, in qua ſe mutuis ictibus cædebant: tandem qui foris erant, expulſis cuſtodibus, currum intra parietes invehebant. Quamviſque multi peſſime baculis, ac clavis acciperetur, numquam tamen ideo eorum aliquis mortuus narratur. Hujus ridiculi ritus eam cauſſam proferebant: quod, cum Martis mater in eo templo degeret, filius jam grandior factus, ut cum ea concumberet, eo acceſſerit: ſed à ſacerdotibus, qui de re dubitabant, licet eum non noviſſent, aditu fuerit prohibitus. At is paulo poſt, coacta non parva ex vicino oppido manu, male tractatis ſacerdoribus, ad fanum penetrarit, matremque violare non dubitarit. Hæc fabula num quid arcani contineat, me latet: nihil certe Herodotus de ea dixit, quid ſignificaret. Similis fere ab eodem in Minervæ ſacris inſtitutus narratur, quem nos referre non gravabimur, ut, ſicut ab hujus imaginis tractatione incœpimus, ita in eam deſinamus. Erat autem hujusmodi: quotannis circa Tritonidem paludem, quæ eſt in Africa, ſtato die illius regionis virgines, in quendam locum conveniebant: ubi in duos ordines diviſæ inter ſe lapidibus, ac baculis inibant: quæque cæterarum judicio fortiſſime ſe geſſiſſet, ab aliis ſepoſita, militaribus armis induebatur, ac currui impoſita, circa paludem maxima cum pompa circunducebatur: quæ vero in hoc conflictu vitam amiſiſſent, pudicitiam minus ſervaſſe, ac Minervæ opera periiſſe credebantur, ea enim perpetuo virgo fuiſſe dicitur, quandoquidem vera Sapientia, quam Minerva adumbrat, nullam umquam labem admittat, ſed ſemper

Gramen Marti ſacrum.

Martis feſtum.

Minervæ feſtum.

ſemper munda, ac ſincera perſeveret. Itaque in Minervæ ſacrificiis mundæ victimæ adhibebantur, quales erant, agna, candidus taurus, indomita juvenca auratis cornibus: ut hoc oſtenderetur, virginitatem nequaquam libidinis jugo ſubjectam, ſed putam ac candidam permanere. *Minerva virgo.*

BACHUS.

Licet ex hiſtoriis habeatur, Bachum fortiſſimum fuiſſe imperatorem, qui plurimas nationes armis devicerit; non tamen tantum ob egregia ſua facinora eſt ab antiquis celebratus, quantum, quod vini inventor fuiſſe ſit creditus. Itaque eum olim Deum habuerunt, neque Bachum ſolum, ſed & Dionyſium, Liberum patrem, Lenæum, Lixum eum appellarunt; quibus nominibus diverſos vini in nobis effectus expreſſerunt, ut deinceps, data occaſione, explicabimus. Ejus imaginem diverſe olim effinxerunt; nam quandoque pueri formam; interdum adoleſcentis, aliquando & ſenis ea referebat: eadem nuda, interdum veſtibus contecta cernebatur, itemque cum curru aliquando expreſſerunt, aliquando ſine curru. Itaq; Philoſtratus in Ariadnæ imagine multis inſigniis Bachum cognoſci ſcribit; nam hæderæ ſertum cum corymbis, duo etiam cornua, quæ recens ex temporibus videantur prodire, itemque panthera prope poſita Bachum indicare ſolent. Quæ omnia ad vini naturam referuntur, quod Bachi nomine à Poetis innuitur; nam is ut paulo ante dixeram, vini inventor fuiſſe eſt creditus, cum mortalibus oſtendiſſet, quo pacto uvæ à vitibus recidendæ, ac earum ſuccus eſſet exprimendus, qui non ſolum in cunctas futurus eſſet; ſed & utilis iis, qui temperate eo uti ſolet: *Bachus cur ſenex.* quod quidem veteres variis Bacchi imaginibus adumbrarunt: eum enim nudum effingentes, nos docere volebant, vinum ebrietatemque veritatem, antea ſumma cum diligentia celatam, in apertum proferre: quare proverbio jactabatur, Veritatem in vino ineſſe ut etiam ſuperius, cum de Tripode loqueremur, dicebamus. Idem ejuſdem ſtatua ſignificat, ſenis formam proferens, capite calvo, ac capillis omnino nudato: præterquam quod oſtendit etiam, immodicum vini uſum ſenectutem accelerare, qua in ætate multum vini homines abſumunt: cauſa enim ſenectutis eſt, propterea quod humidum innatum in nobis deficit, quod quidem vino reparare ſtudemus; ſed tamen ſæpiſſime fallimur: quoniam vinum re ipſa eſt humidum illud quidem, at virtute eſt ita calidum, ut multo majorem humiditatis partem abſumat, quam dat: quod Galenus de egregiis vini potatoribus dicit, eos bibendo, magis ſitim accendere, dum eam exſtinguendam curant. Quare, quoniam vinum calefacit, ideo Bachi imago plerumque juvenem imberbem, florentem, atque hilarem repræſentat. Huic Comus, conviviorum Deus, habitus eſt perquam ſimilis: ejus enim imago, quemadmodū à Philoſtrato deſcribitur, juvenis mollis, nec adhuc Ephebi figurā exprimit, adſtat ad thalami fores, ubi ſponſi cubāt; ipſe præ vino eſt rubicundus, & quod Ebriis eſt rectus dormit; dormit antē faciē in pectus dejiciens, & gutturis nihil oſtendens ſiniſtrā venabulo ſuſtinens. *Comus.*

Digitized by Google

ſtinens. Sed manus ſuſtineri, viſa ſolvitur, unde & quæ eſt in dextera facul-
manum præ ſomno languentem effugiſſe videtur: Sed Comus metuens c[illegible]
Florum ri adhærentem ignem, ſiniſtram quidem tibiam, in partem dexteram, facu-
uſus apud lam vero ad ſiniſtram transfert, ut ignis Vaporem declinet, ab expoſito ge-
veteres. nu manum arcens, Pavimentum ac loca omnia vicina, ſunt floribus referta;
ſed & ipſe Deus floribus contento ſerto eſt redimitus: flores etenim ſunt
lætitiæ, ac curarum omnium abſentiæ argumentum. Itaque eos veteres in
conviviis adhibebant, ubi hilares homines, ac omnibus curis vacui eſſe de-
bent, neque iis ſua tantum capita coronabant, ſed & vaſa quibus potabant,
Quare fores non ſolum Baccho, (ut paulo poſt oſtendam) Sed & Como
conveniebant. Sed ad Bacchum revertamur, quem dicebamus adoleſcentē,
hilarem, jucundumque effingi ſolere, nam qui temperate vino utuntur, ani-
Bacchus mos excitant, alacriores, & vegetiores evadunt, & meliori quoque Inge-
Muſarum nio eſſe creduntur. Hinc factum eſt, ut veteres Bacchum, Muſarum ducem,
Dux. ſicuti & Apollinem finxerint, neque ſolum lauro, quæ eſt ſacra Apollini,
ſed & hedera quæ Baccho tribuitur, Poëtæ coronarentur. Quamobrem in
fabulis habetur Bacchum à Muſis Nyſæ (quæ urbs eſt in India) fuiſſe educa-
tum: à qua aliqui volunt, eum dictum eſſe Dionyſium, ab hoc Amphitryon
Aqua vino Athenarum Rex ut Athenæus refert, didicit, aquam cum vino permiſcere:
admixta. quod quidem inventum maximam attulit mortalibus utilitatem: quare ei in
Horarum templo aram poſuit; hæ namque cum ſint anni tempora, viti
augmentum atque fructus præbent; prope aliam Nymphis dicavit, quo ad-
Imago 66 monebat vino temperate utendum: Nam Nymphæ pro fontium, ac fluvio-
a. rum aquis capiuntur, quæ ad potandum ſunt idoneæ: ſed & Muſæ, quæ
ſæpe eædem cum Nymphis ſunt, Dionyſii nutrices fuiſſe perhibentur: Sicuti
Silenus. Silenus ejus pædagogus extitiſſe dicitur; ideoque eo ſemper comitari fin-
gitur, aſello victus, cum, quod ſenectute debilitatus, pedibus ambulare ne-
quit, tum quod plerumque eſt ebrius: quod innuit ille, qui apud Eleos, ut
Pauſanias refert, Ebrietatem effinxit, ei poculum porrigentem. Eum etiam
à Bacchi conſiliis Plautus facit, cum eum aſello inſidentem, Bachiadis prolo-
gum recitantem inducit, profitentemq; ejuſdem ambos eſſe ſententiæ. Idem
Naturæ Deus efficitur: de cujus primordiis Virgilius Ecloga VI. eum diſſe-
rentem introduxit, à duabus Satyris, ac Nympha quapiam coactum, qui
cum in antro quodam dormientem, atque Ebrium deprehendiſſent prope
pendente cantaro, propriis eum ſertis, quæ ex capite delapſa erant; colliga-
runt: Nympha vero moris frontem, ac tempora linxit. Hujusmodi belluas
verum, niſi coactis fateri noluiſſe apparet. Itaque legitur Mydam, Phrygiæ
Regem, cum neſcio quid hominibus incognitum diſcere vellet, diu Silenum
quendam inſectatum eſſe, quem tandem comprehenderit, vino in fontem
quempiā large effuſo, quem Pauſanias ſcribit, ſuis etiam temporibus oſtendi.
Plu-

lutarchus refert, Midam à Sileno didiciſſe homini præſtare citò mori, nam diu vivere. Apud Plinium legitur in Paro Inſula aliquando dum marmor ſecaretur, Sileni imaginem fuiſſe repertam: cujus effigies, qualis eſſet, facile cognoſci poteſt, ex iis, quæ ſupra in Panis imaginem de Satyris diximus; Nam Pauſanias Satyros aſſerit, cum ſenes evaſiſſent, Silenos fieri: licet enim Dii exiſtimarentur, ſenectuti tamen & morti erant obnoxii, extat apud Diodorum, Bacchum dupliciter effingi ſolere, nam interdum ſeverus, promiſſa barba cernebatur; aliquando pulchro aſpectu, hilari, ac juvenili erat præditus. Ejus prior effigies ſignificat, vinum immodice ſumptum, homines terribiles, feros, iracundoſque reddere: Poſteriori docemur eodem temperate hauſto homines hilares, ac jucundos effici ſolere. Macrobius lib. I. Saturnal. omnes bacchi facultates, ſicut & cæterorum Deorum ad ſolem refert, dicens ejus imaginem interdum puerum, interdum adoleſcentem, item & virum jam maturum, ſenem etiam aliquando exprimere, quod in ſole omnes has Ætates cernamus, liceat; nam is parvulus refert brumam, quod tunc breviſſimus ſit dies, exinde autem procedentibus augmentis æquinoctio vernali ſimiliter atque adoleſcentis adipiſcitur vires, figuraque juvenis ornatur: poſtea ejus ætas ſtatuitur pleniſſima, effigie barbæ, ſolſtirio æſtivo, quo tempore ſummum ſui conſequitur augmentum: exinde per diminutiones veluti ſeneſcenti quarta forma Deus figuratur. Cumque Baccho cornua ſint addita, quidam iis Solis radios repræſentari dixerunt. Sed Diodorus id eo ſpectare arbitratur, quod Bacchus primus omnium homines docuerit, quo pacto boves eſſent ad aratrum trahendum jungendi. Itaque Martianus lib. I. ei falcem in dextera tradit, quæ agrorum cultum innuit, ut ſupra in Saturno diximus; aut quod ea ſint vires recidendæ, ut ampliorem fructum proferant: idem ejus in ſiniſtra Cantharum collocat: ſed cum aſpectu jucundum, hilaremq; deſcribit: Nonnulli pro cornibus audaciã intelligunt, quam largo potu homines concipiunt, quemadmodum Feſtus, Philoſtratus, ac Porphyrion tradunt. Sed omnium optime Athenæus ex antiquorum auctoritate varios vini effectus colligit, cum ſcilicet ejus uſus moderatus fuerit, aut immodicus. Ex Perſio, Catullo, aliiſque Poëtis habemus, in hujus Dei ſacrificiis cornua veteres adhibuiſſe. Muſonius in hanc ſententiam ita ſcribit; Baccho non ſolum cornua ſunt tributa, ſed is à nonnullis Poëtis taurus eſt appellatus; nam fabulantur Jove, in taurum converſum, cum Proſerpina ſua filia concubuiſſe, quæ, ex eo gravida effecta, Bacchum taurinam formam habentem peperit. Itaque apud Cyzicenos Bacchus tauri facie exprimitur; fortaſſe, quod veteres pocula ex cornibus efficiebant: nam Theopompus ſcribit in Epiro boves ita magna cornua habere, ut ex eis vaſcula fabrefiant, quibus veteres circa os circulum aureum, aut argenteum accommodabant. Idem multorum auctoritate comprobat, olim cornubus pro poculis homines uſos fuiſſe. Quare Athenienſes argenteis vaſculis potabant, cornuum formam

Bacchus dupliciter effictus.

Imago ejus.

Cornua Bacchi.

Digitized by Google

referentibus. Quidam Bachi cornua voluerunt eſſe capillos, qui ex utra que capitis parte prope aures promittuntur, reliquo capite raſo, quales videmus noſtra tempeſtate Armenios Sacrificulos. Dicunt etiam Lyſimachum regem cornutum effictum, ut in antiquis numiſmatibus cerni poteſt. Seleuci etiam Nicanoris ſtatua cornuta exſtitit, cujus rei ea eſt cauſa, ut Suidas refert, quod taurum ab ara fugientem, cum Alexander eum eſſet immolaturus, is cornibus comprehenderit. Bachum autem longas comas habuiſſe, Seneca in Oedipo oſtendit, ita chorum loquentem inducens.

Effuſam redimite comam, nutante chorymbo,
Mollia Nyſæis armate brachia Thyrſis, &c.

Eum interdum habitu fœmineo induerunt, ut apud Philoſtratum in Ariadnæ imagine cernitur, cum eum ad Adriadnam proficiſcentem veſte purpurea, ac longa, roſiſque coronatum deſcribit: eumque comitabantur mulieres quædam, Bachæ dictæ, Nymphæ, Sileni, Satyri, Fauni, Sylvani, & cæteri ejus miniſtri, quos in marmore à Dædalo in Creta inciſos Strabo refert. Hi omnes à Catullo in Epithalamio Nuptiarum Pelei, & Thetidis in Bachi comitatu fuiſſe dicuntur; ita enim ibi ſcribitur:

Horum pars tecta quatiebat cuſpide thyrſos:
Pars è divulſo jactabant membra juvenco:
Pars ſeſe tortis ſerpentibus incingebant:
Pars obſcura cavis celebrabant orgia ciſtis,
Orgia, quæ fruſtra cupiunt audire profani:
Plangebant alii proceris tympana palmis,
Aut tereti tenues tinnitus ære ciebant:
Multi raucisonis efflabant cornua bombis,
Barbaraque horribili ſtridebat tibia cantu.

Hæc erant Bachi myſteria, quæ in ejus Feſtis diebus celebrabantur: & erant hujuſmodi; vini amphora, pampinis circumdata præferebatur, poſt ſequebatur is, qui caprum trahebat, huic is ſuccedebat, qui phallum geſtabat. Ita eam pompam Plutarbus deſcribit, cum de divitiarum cupiditate loquitur, quæ paupere & ſimplici hoc ritu etiam in Bachanalibus contempto, aurea vaſa, veſtem pretioſam, ſumptuoſos currus introduxit, ut Athenæus refert, cum Bachanalia ſplendidiſſima à Ptolomæo Philadelpho celebrata recenſet. In Bachi pompa vannum ferre ſolebant, qui quidem ei erat ſacer; nam ut Servius inquit, olim Bachi myſteria multum ad animi purgationem facere credebantur, perinde atque Vannus ad tritici expurgationem eſt inventus. Buccatius ſcribit, hujuſmodi purgationem ex aliquorum ſententia per ebrietatem perfici, quæ Bachi eſt myſterium; nam, ubi ejus impetus per vomitum, aut alia ratione deferbuerit, & animo ad tranquillitatem

Vannus Bacho ſacer.

Ebrietas Bachi myſterium.

tem redacto, videtur homo omnium præteritarum curarum oblitus, maxima Jucunditate frui; quod etiam Seneca in lib. de tranquillitate animi teſtatur. Ideoque juxta nonnullos *Bachus* eſt liber pater cognominatus; nam qui largioribus ſeſe ingurgitaverit poculis, à ſolicitudinibus liberatur, multo loquitur liberius, quam ſi eſſet ſiccus. Alii voluerunt nomen deductum eſſe à libertate, cujus Deus is credebatur, nam Bachus pro ea multum, diuque, quemadmodum Plutarchus in Problematibus narrat, tamquam pro aris & focis pugnavit, unde profectum eſt, ut apud veteres in liberis civitatibus, ſimulacrum Marſyæ, qui ex Satyris Bachi miniſtris erat, velut libertatis insigne, ut Servius alicubi ſcribit, ſtatueretur, apudque Plinium lib. XXI. legitur. P. Munatium, cum demptam Marſyæ coronam è floribus capiti ſuo impoſuiſſet, ob id in vincula conjectum fuiſſe. De Marſya in fabulis habetur, eum ab Apolline pelle mundatum, quod tibia inventa quam Minerva projecerat, auſus eſſet eum ad ejus inflandæ certamen provocare; *Imag. 58. 2.* ob cujus mortem tot lacrymas Nymphæ, ac Satyri profuderunt, ut flumen Marſyam dictum effecerint. Sed ita ſe res habet; eum ſcilicet peritiſſimum fuiſſe muſicum, tibiæque inventorem, quemadmodum ex Metrodoro Athenæus refert, qui mente captus, ut Suidas teſtatur, ſe in fluvium projecerit, qui poſtea ex eo Marſyas ſit dictus. Pauſanias in Atticis ſcribit, in Athænarum *Marſyas.* arce Minervæ ſimulacrum fuiſſe, Marſyam verberantis, quod tibiam à ſe projectam ſumpſiſſet. Sed ut ad Bachi Veſtes revertamur, nonnulli muliebres eas faciunt; nimius enim vini uſus vires debilitat; hominemque effæminatum reddit. Itaque Pauſanias in Eliacis prioribus refert, in Cypſeli arca Bachum promiſſa barba talarique veſte exſculptum fuiſſe, quique in quodam antro vitibus ac fructiferis arboribus multis circumdato jacens, pateram porrigeret. Fertur quinetiam Bachus Baſſareus fuiſſe cognominatus, quod nomen *Baſſareus* ex quapiam veſte eſt factum, qua ipſe, ejuſque Sacerdotes dum ſacrificarent, utebantur. Hæc Baſſara dicebatur, à quodam Lydiæ oppido ſic vocata, ubi eà conficiebatur; vel à Vulpium pellibus, quæ Thracum lingua Baſſaræ appellabantur. In Thracia autem eum Bachæ aſſectabantur, quæ ideo etiam Baſſaræ ſunt dictæ, vel Mænades, quod nomen eſt à furore dictum, nam hæ in Bachi feſtis, ſparſis capillis, Thyrſos geſtantes, ac furentes, hac illac diſcurrebant, ut ea commemorarent, quæ quondam geſſerunt, cum Bacho ſe comites adjungentes orbem terrarum, plurima regna peſſundantes, peragrarunt. Neque ſolum hujuſmodi mulieres Vulpium pelles ſibi induebant, *Populus diis* ſed Pantherarum atque Tigrium, Thyrſo armatæ, comas interdum Hederæ *Manibus* ſertis adſtringentes, interdum & populi frondibus: hæc namque arbos Diis *ſacra.* manibus erat ſacra, eamque in Acherontis ripis natam credebant, idemque Bachi miniſtris tradiderunt: quod eum infernum Deum fuiſſe ducerent. Itaque ut ſuperius diximus, ex Proſerpina eum natum dixerunt: quod

 rectè

Digitized by Google

recte ſe habet, ſi ſub Bachi nomine ſolem intelligamus, quem diximus interdum Deum infernum appellari. Eodem modo quo Bacchæ exprimuntur, etiam Bacchus ipſe aliquando videtur expreſſus, ut apud Claudianum lib. I. de raptu Proſerpinæ.

– Latusque ſimul procedit Bacchus
Crinali florens Hedera, quem Parthica tigris
Velat, & auratos in nodum colligit ungues,
Ebria Mæoniis figit veſtigia Thyrſis.

Quod Claudianus de Thyrſo dicit, alii ferulæ tribuerunt, qua Bacchus innixus, ſe ſuſtineat, eandemq; cunctis Bacchi comitibus in manus tradiderunt.

Ferula Baccho data.

Cujus rei rationem Euſebius ex Diodoro affert, quæ talis eſt; cum homines initio nimio vini uſu inebriati, ad celebres contentiones venirent, in quibus baculis ſe feriebant, ac ſæpe alter alteri vulnera, ac mortem inferebant: Bacchus iis perſuaſit, ut in poſterum pro baculis ferulas ferrent: Nam ex earũ plagis nullum fere periculum timendum fuerat. Ferula autem eſt admodum arundini ſimilis, cujus folia aſinis ſunt gratiſſima, ideo aſinus ei Deo, ſecundum Plinium eſt datus, cui ferula erat ſacra. Scribit præterea Diodorus, Bacchum quandoque ſe in bello armaſſe, ſolitumq; Pantherarum pelles induere:

Bacchus triumphi inventor.

nam non ſemper ebrius erat, ſed ſæpe fortiſſime pugnaſſe legitur, ita ut multos Reges ſuperarit, ut Lycurgum Pentheum cæteroſque, Indiamque ſibi ſubegerit, unde victor Elephanto inſidens, dum reverteretur, primus omnium triumphavit. Quare Baccho, tanquam triumphi inventori pica dicata fuit, quæ avis eſt ſane quam garrula, ac loquax, in triumphis etenim cuique fas erat, triumphatori proba omnia obiicere, ut Suetonius in Julio Cæſare refert.

Serta à Baccho inventa.

Huic quoque Deo veteres Sertorum inventionem tulerunt, acceptam: nam ut Plinius teſtatur, is primus ſibi coronam ex Hedera factam capiti aptavit. Quamobrem Alexander magnus eum imitatus, cum victor ex India reverteretur, univerſum exercitum Hedera coronari juſſit.

Hedera cur Baccho data.

Hedera autem Baccho multis de cauſis eſt data: Feſtus vult, id ideo eſſe factum, quod Bacchus ſemper juvenis effingatur, ſicut illa ſemper viret, aut quod quemadmodum ea arte complectitur id, cui adhæret, ita & vinum humanas mentes arctiſſimis quibuſdam vinculis alligat, quominus ſuo poſſint munere fungi.

Imago 69 a.

Plutarchus ſcribit, hederam occultam quandam vim poſſidere, quæ mentem de ſede ſua dimoveat, & furore quodam compleat, ita ut abſque vini potu homines ebrios reddat. Hedera à Græcis κίσσος dicitur à quo κισσᾶν derivat, quod eſt libidinoſe aliquid appetere: ideoque Euſtatius vult, hederam Baccho tributam, quod maxime homines ad libidinem à vino concitentur. Itaque proverbio fertur, ſine Cerere & Baccho frigere Venerem. Macrobius lib. I. Saturnal. de Bacchi Thyrſo ſcribit, in eo latens telum fuiſſe, cujus mucro Hedera lambente protegeba-

geba-

gebatur; idque oſtendere, vinculo quodam patientiæ obligandos impetus belli; cum hedera habeat vinciendi & obligandi naturam. Diodorus ſcribit, ab Ægyptiis hederam, Oſiridis plantam appellari, eique fuiſſe conſecratam, tamquam ab ipſo fuiſſet inuenta; ab eisdemque in ſacris rebus pluris hederam, quæ ſemper viridis perſeveret, quam vitem, cujus folia hieme areſcant, eſſe factam. Id à veteribus in cæteris arboribus obſervatum legimus, quæ aſſidue virent: ideoque Veneri myrtum, laurumque Apollini dicarunt. Bacchus non ſolum hedera, ſed etiam interdum ficus foliis coronabatur; idque ob Nymphæ cujuſdam memoriam, quæ Syce vocabatur; συκῆ enim ficum apud nos ſonat; hanc ferunt à Baccho adamatam, in hancque arborem poſtea converſam fuiſſe: quemadmodum & de Ciſſo puero, ab eodem etiam amato, narratur, qui demum in hederam mutatus dicitur; idemque de Staphyle Nympha, poetæ fabulantur, quæ in vitem eſt verſa, cum ab eodem amaretur. Itaque nihil eſt mirum; ſi hæ arbores tantum ei poſtea gratæ fuerint, ex eiſque coronari voluerit: eiſdem etiam olim ejus currus, clypeus, haſta, altariaque ornabantur. Sed legimus ejus ſerta quandoque ex Narcyſſo, quandoque ex aliis etiam floribus fuiſſe confecta, Diodorus ſcribit, Bacchum diebus feſtis ſibi pretioſas veſtes, molles, ac delicatas, floribuſque picturatas induiſſe. Arbor ei præcipue ſacra erat vitis, neque id injuria; nam ſi Bacchus vinum ex uvis expreſſum ſignificat: quid magis ei reſpondeat, quam vitis? Hunc præterea curru, & ſociis veteres honorarunt, de quibus ſic refert Statius. Thyrſus.

-- Effrena dextra, lævaque ſequuntur
Lynces? & uda mero lambunt retinacula tigres:
Poſt exultantes ſpolia armentalia portant.
Seminceſque lupos, ſciſſaſque mimallones Urſos,
Nec comitatus iners ſunt illic Ira, Furorque,
Et Metus, & Virtus, & numquam ſobrius Ardor,
Succiduique gradum caſtraque ſimillima regni.

Currum Bacchi Buccatius lib. v. Geneal. ad vini effectus refert, quod hominis cerebrum ita interdum in orbem convertit, quemadmodũ currus rotas torqueri cernimus. Quod quidem ita eſſe, quotidie experimur: ſed tamen, cum Athenæus lepidiſſimã de ea re referat ex Timæo Taurominitano narrationem, non poſſum non eam huc inſerere; ea ſic habet: Quidam Agrigentini adoleſcentes una cœnarunt, tantumque vini exhauſerunt, ut emotæ prorſus mentis effecti, ſibi in triremi eſſe, vehementer à tempeſtate agitata, viderentur: timentes vero, ne navis onere depreſſa, ſubmergeretur, ad eam exonerandam, ſunt aggreſsi, ex feneſtris extra domum menſas,

ſas, lectos, arcas, reliquamque domeſticam ſupellectilem projicerent. Quem ſtrepitum cum præfecti vigilum audiſſent, illuc accurrerunt, domumque ingredientes, homines in humum abjectos, profundum ſomnum dormientes offenderunt; quos vehementer agitatos cum vix tandē excitaſſent, interrogarunt, quid id ſibi vellet, quod feciſſent; reſponderunt ſe tanta tempeſtate jactatos, ac labore illo, quem in navi exoneranda perpeſſi eſſent, defatigatos fuiſſe, ut vix ſui eſſent compotes; quidamque ex eis ſubjecit, Ego, inquiens, vehementi timore perculſus, me in ſentinam abdidi. Apparitores, cum illos ab errore, in quo erant, abducere diu ſtuduiſſent, nec quidquam tamen profeciſſent, recedere incipiebant: at ebrii adoleſcentes, Gratias vobis agimus, inquiunt; &, ſi umquam ex hac tempeſtate in portum evadere, ad patriamque remeare poterimus, næ vos maxima maris numina celebrabimus, vobis noſtram ſalutem acceptam ferentes. Sed & multos dies ebrietate illa ſunt occupati: itaque ea domus poſtea Tiremis eſt nuncupata. Bachi currus à tigribus, atque pantheris trahebatur; vinum enim homines harum belluarum inſtar feroces reddit. Philoſtratus ideo vult Bacho cum Panthera intercedere familiaritatem, quod ea animalium ſit calidiſſima, leviterque ut Bacha ſaliat. Idem ejus navim ita deſcribit; Cymbali ſunt navi applicati. Prora ad ſimilitudinem Pantheræ educta eſt: Thyrſus autem è media exoritur navi, mali vicem gerens, cui purpurea appenſa ſunt vela, in ſinu ſplendentia; auteæ autem intextæ ſunt in Tmolo Bachæ. Hedera autem & vite navis eſt tecta, racemusque ſuper ipſam pendere videtur. Sed & vini fons ex ea ſcaturiebat, ex quo vectores omnes largiter bibebant. Ita Bachi navem Philoſtratus deſcribit, in ea tabula, ubi Tyrrhenos Piratas depingit, qui cum hunc Deum, puerum adhuc comprehendiſſent, ab eo in Delphinis ſunt converſi. Fabulam Ovidius lib. III. Metamorph. ſic narrat;

Panthera cur Bacho tributa.

Bachi navis

-- Stetit æquore puppis
Haud aliter quam ſi ſpecum navale teneret.
Illi admirantes, remorum in verbere perſtant,
Velaque deducunt, geminaque ope currere tentant:
Impediunt hederæ remos, nexuque recurvo
Serpunt, & gravidis diſtinguunt vela corymbis
Ipſe racemiferis frontem circumdatus uvis,
Pampineis agitat velatam frondibus haſtam:
Quem circa Tigres ſimulacraque inania Lyncum,
Pictarumque jacent vera corpora pantherarum
Exiliere viri, ſive hoc inſania fecit,
Sive timor, primusque Medon ingreſcere pinnis
Corpore depreſſo, & ſpina curvamine flecti
Incipit, &c.

Bachi

Bachi navis etiam noſtra tempeſtate Romæ in D. Agnetis quod erat olim Bachi fanum, Emblemate expreſſa videtur. De eo Poëtæ fabulantur, eum, cùm adhuc infans eſſet, à Parcis fuiſſe ſerpentibus incinctum, qui, nihil eum lædentes, per faciem ac pectus adrepebant. Itaque Bachæ, ejus Myſteria celebrantes, abſque ullo timore, ac periculo ſerpentes tractabant: ut Plutarchus in Alexandri Vita teſtatur, cum de Olympia Alexandri matre loquitur, quæ à ſerpente gravida effecta dicebatur: quod etiam de Scipionis matre eſt creditum, nam ut idem Plutarchus refert, ſerpentem, ſæpe in ejus cubiculum ſe inſinuare multi viderunt. Hoc innuebat ritus ille, quem ſupra ex Catullo retulimus, in Bachi ſacris adhibitum fuiſſe, cum Bachi miniſtros ſerpentibus ſe cinxiſſe dicebamus; ibidem etiam ſequitur eoſdem membra lacerati juvenci jactaſſe: nam Pentheus Thebarum Rex Bachi contemptor fuiſſe, ac ejus myſteria celebrari vetuiſſe legitur; quam injuriam ſic Bachus eſt ultus: effecit ut is matri, cæteriſque mulieribus, quæ ipſius feſtum celebrabant, vitulus aut ſicut Ovidius narrat, Aper videretur, qui ſacras ceremonias turbatutus adveniſſet: Quare in eum omnes irruentes, eum in fruſta diſcerpſerunt, quæ furibundæ hac illac diſcurrentes, oſtentabant, cujus rei memoriam renovantes, in anniverſariis Bachi ſacris juvencum diſcerpere, ac particulas ſecum circumferre ſolebant. Quod fortaſſe eo reſpiciebat, ut id commemoraret, quod Typhon contra Oſiridem perpetrarat; Oſiris enim apud Ægyptios idem erat, ac Bachus apud Græcos. Itaque Tibullus lib. I. Ita de eo dicit:

Vitulus laceratus in Bachi myſteriis.

Oſiris.

Primus aratra manu ſolerti fecit Oſiris,
Et teneram ferro ſollicitavit humum.
Primus inexperta commiſit ſemina terræ,
Romaque non notis legit ab arboribus.
Hic docuit teneram palis adjungere vitem,
Hic viridem dura cædere falſe comam,
Illi jucundos primum matura ſapores
Expreſſa incultis uva dedit pedibus.

Et Paulo poſt

Non tibi ſunt triſtes curæ, nec luctus Oſiris,
Sed chorus, & cantus, ſed levis, aptus amor;
Sed varii flores, & frons redimita corymbis
Fuſa ſed ad teneros lutea palla pedes.
Et Tyriæ veſtes, & dulcis tibia cantu
Et levis occulis conſcia ciſta ſacris.

Oſiris interdum accipitris forma apud Ægyptios expreſſus reperitur; quæ avis nocta clare cernit, velociſſimeque volat: in quo Solem imitatur, cujus eſt is imago. Sed eundem Ægyptii frequentius, ut Plutarchus de Iſide

Oſiris accipitris formam habens.

& Oſiride,veluti hominem,geniale membrum arrectum habentem, rubeoque panno indutum depingebant: cujus rei paulo poſt, in Priapi imaginationem afferemus: iis enim quædam Oſiridis pars fuit. Nam Typhoe, frater legitur,conjuratione adverſus eum facta, eum occidiſſe, ac in fruſta diſcerptum,inter conjuratos diſtribuiſſe: ſed membrum virile, cum ab omnibus eſſet repudiatum,in Nilum fuiſſe projectum: Iſiſque ejus uxor cum nihil adhuc de mariti cæde reſciviſſet,ſed tantum amiſſum diu,multumq; ubi quæſiviſſet,tandemque rem cognoviſſet,Typhonem deviciſſe,ac à conjuratis ſingula Oſiridis membra recuperaſſe, quibus omnibus ſuo loco collocatis, cum virile membrum deeſſe comperiſſet,maximum dolorem ſuſcepiſſe,ejusque imaginem maxima religione colendam omnibus propoſuiſſe:quæ poſtea ſub Priapi nomine honores divinos eſt aſſecuta. Utque hujus rei memoriam nulla unquam deleret oblivio,anniverſaria ſacra inſtituiſſe,in quibus ſolemni pompa Oſiris cum fletu & lamentis quæreretur; & paulo poſt tanquam eſſet inventus; publica lætitia puer circumferretur,qui inventum Oſiridem repræſentaret. Itaque huic Ovidius alludens alicubi dixit

Oſiris caſus & in fruſta conciſus.

----- *Nunquamque ſatis quæſitus Oſiris.*

Horus. Idem propemodum Horo accidit,quem Iſis ejus mater diu flevit, cum nusquam appareret,ſed eo reperto vehementer eſt exhilarata. Macrobius lib. 1. Saturn. hunc pro ſole capi vult,ab eoque horas,in quas eſt dies diſtributus, eſſe dictas. Alii mundum eum repræſentare ſenſerunt. Ejus ſimulacrum adoleſcentis erat,manu virilia Typhonis tenentis; nam is narratur, Typhonem deviciſſe,non tamen interfeciſſe,cum in crocodilum verſus, ab eo ſtatim aufugerit. Quare Apollinopoli; quæ eſt urbs Ægypti,lex erat, qua jubebatur, ne ullus honos crocodilis haberetur,ſed omnes eos expellerent,caperent,interficerent,cæſos vero ante Hori templum ponerent. De Typhone olim fabulantur,quemadmodum Apollodorus recitat,eum à terra genitum, ut ea Deos ulciſceretur, qui gigantes interfecerant. Quamobrem eum Plato in Phædro multiplicis naturæ belluam,ardentem,furioſamque appellat: is corporis proceritate,ac robore cunctis ex terra natis longe præſtabat. Ejus ſuperior pars hominem referebat,penniſque contegebatur, tam prodigioſæ erat magnitudinis,ut vel altiſſimorum montium verticem ſuperaret, ſideraque capite contingere videretur; is brachia extendens, altera manu ad Occidentem,altera ad Orientem perveniebat: ex utraque manu centum angues capitibus exporrectis emergebant: crura ſerpentina erant, circum quæ alii ſerpentes implicabantur,qui univerſum corpus ambientes, uſque ad caput perringebant,quod horridis, ſqualidiſque crinibus contegebatur, qui per collum,atque humeros ſe diffundebant: barba ad pectus illud vaſtum promittebatur: oculi truces erant,ex ſeque quaſdam veluti ſcintillas emittebant: os flammas affatim evomebat. Hunc, cum in cælum ignitos lapides eſſet

Imago 71.

jacu-

jaculatus,tantum cælites exhorruerunt,ut omnes in Ægyptum aufugerint, utque ab ejus impetu ſe tuerentur,alii aliorum ſibi animalium formam induerint,ut de multis ſuperius à nobis dictum eſt. Sed tamen immane hoc monſtrum randem aliquando à Jove victum fertur, ut Apollodorus teſtatur: alii vero dicunt,ut nos ſuperius retulimus,ab Horo fuiſſe ſuperatum; qui idem fuit, ac Oſiris, licet inter ſe nomine differrent. Itaque Hermipoli, quæ eſt Ægypti urbs, accipiter in Hippopotamum impetum faciens effingebatur: pro Hippopotamo Typhonem capiebant, qui malum quodcunque à terra proficiſcens adumbrat. Accipiter virtutem,quæ ei reſiſtit, ac omnem ejus impetum retundit,ſignificat; hæc Oſiride,aut Horo oſtenditur,qui ſolem repræſentant: iidem propter alias rationes à Bacho non differunt:nam, ſicut Ægyptii Oſiridem dixerunt à Typhone in fruſta conciſum, ita etiam Græci de Bacho affirmant,quem volunt à Titanis diſcerptum fuiſſe. Et hoc illud erat,quod dicebamus, Bachum ſcilicet ſolitum membris diſcerpti juvenci deſignari.Nam de Bacho ferunt,à Titanis eum cæſum, conciſum coctum, atq; iterum compactum, gypſoq; obductum fuiſſe, ne ſcilicet amplius de facie cognoſceretur; quemadmodum Suidas ſcribit; id innuit, uvas conteri,ut inde vinum exprimatur,quod in ligneis vaſis, aut lapideis,aut etiam gypſeis bullit,ac quodammodo coquitur; immo etiam in alienos injicitur, ut ſubjecto igni excoquatur,quo melius conſervetur:Bachi membra iterum compingi vites innuit, ſuo tempore uvas integras,ac ſolidas proferre. Bachus præterea,quia eam virtutem adumbrabat, quæ plantis vim ad fructus maturos proferendos ſuppeditat,familiare numen Eleuſinis Deis,quæ erant Ceres, & Proſerpina fuiſſe,ab Herodoto narratur; hæc autem efficere credebantur,ut ſemen humi ſparſum geminaret,Pauſanias in Atticis refert, Athenis in Cæſaris templo,Bachum exſtitiſſe,manu ardentem facem porrigentem.Itaque Porphyrius,ut Euſebius refert,vult Bachum fœmineo habitu indutum,ac cornutum eſſe,ut in plantis duplicem ineſſe virtutem, ad fructus producendos,maſculi ſcilicet,& fœminæ oſtendatur: quamvis vero de palma feratur,eam partim maſculei eſſe ſexus,partim fœminei, nec unum altero ſemoto facile fructus proferre;tamen quælibet arbos folia,ac fructus profert, ſine alterius ope,ita ut alteram cum altera conjungi ſit opus,ut in animantibus videmus,quæ prolem generare nequeunt, niſi maſculus cum fœmina coëat.Unde fortaſſe fit,ut fabulentur, Priapum ex Bacho ortum eſſe;ut ſcilicet demonſtretur,ſemen tam in animalibus,quam in plantis à Sole, vim ad producendum mutuari:quod in Oſiridis imagine exprimitur; ubi pannus ruber,quo tegitur,cæleſtem calorem innuit,qui ſeminibus,intra terræ viſcera reconditis,vim ad producendum tribuit Suidas ſcribit, Priapum eundem ac Bachum eſſe,qui ab Ægyptiis Horus appellabatur. Hori effigies apud eos

Bachus cum Deis Eleuſinis.

Priapus.

ita exprimebatur: adoleſcens dextera ſceptrum continebat; perinde ac dominus omnium eſſet, quæ hic oriuntur, ſiniſtra autem pudenda tenebat; nam ſeminalis virtus ab eo proficiſci credebatur: eſt quoque alatus, ut ejus velocitas indicetur: ei diſcus adjaceret, quō mundi rotunditas ſignificatur; nam ſol quem Horus refert, mundum quotidie ſuo curſu obit. Utque veteres oſtenderent, quantum Bachi, Priapique numina inter ſe conſentirent, imo potius unum amborum eſſet numen, in Bachanalibus ex collo membri virilis figuram ſuſpenſam geſtabant; hanc Pſallum appellabant, ex ficulo ligno dolatum. Sed apud Suidam legitur ex rubro corio quoque olim hanc imaginem expreſſam fuiſſe, quam ſibi inter coxas ſuſpendentes, per urbem ſaltitantes diſcurritabant, cum Bachanalia celebrarent: hi Phallophoti dicebantur; faciem tenuiſſimis arborum corticibus, aut etiam pelle tegebant, caput hedera aut violis coronabant. Herodotus narrat, Ægyptios cubitales ſtatuas effinxiſſe, verendis extenſis, ac longitudine penè corpus totum æquantibus: haſque à mulieribus circumferri ſolitas per compita ſuper currus, ad hunc uſum fabrefactos, præcedentibus tibiis, ad quarum modos Bachi laudes cantabantur. Idem de mulieribus Romanis legitur, quæ ſolemni pompa membri virilis imaginem geſtabant. Sed Priapum ita effingebant, erat puer craſſus, deformis, virilia vaſtiſſima habens, quæ reliqui corporis magnitudinem æquarent. Suidas refert, Junonem, Veneris utero lecto, effeciſſe, ut is talis naſceretur, ut Jovi ſcilicet rem moleſtam faceret, qui eam gravidam effecerat. Sed alii Priapi patrem Bachum fuiſſe volunt, cujus rei Theodoretus rationem reddens, dicit, pro Venere coitus Voluptatem, pro Bacho Vinum immodice ſumptum, capi ſolere, ex his autem ſimul conjunctis Priapum exiſtere. Huic ſimilis imo idem Mutinus fuit, qui ſedens pudenda oſtentabat, in ejus ſinu, omnis cauſa, nubentes ſeſſitabant, ut earum pudicitiam prior Deus delibaſſe videretur, ut Varro ſcriptis teſtatum reliquit, quod Lactantius Auguſtinuſque in lib. de Civit. Dei referunt. Priapus à veteribus Deus hortorum eſt habitus, barbati hominis formam referens, comam implexam habens, nudus, dexteraque falcem tenens, ſicut enim Tibullus lib. 1. Eleg. 4. eum deſcribit, ita dicens:

Bachanaliorum ritus. — *Imago. 72. a.* — *Phallophori.* — *Priapi Imago.* — *Mutinus.* — *Deus Hortorum.*

Sic umbroſa tibi contingant tecta Priapi,
Nec capiti ſoles, ne noceantque nives.
Quæ tua formoſos cepit ſolertia certe
Non tibi barba nitet, non tibi culta coma eſt:
Nudus & Hiberna producis frigora bruma
Nudus & æſtivi tèmpora ſicca canis.
Sic ego, tum Bachi reſpondit ruſtica proles,
Armatus curva ſic mihi falce Deus.

Eum-

Eum interdum panno quopiam operuerunt, cujus ipſe laſcinias in ſinum reducebat, in quo omnium generis fructus continebat. Eidem ſerta ex hortenſibus herbis conficiebant: nam cuſtos hortis apponebatur, longam arundinem ſupra caput habens, ut ea aves deterreret. Ita enim is de ſe apud Horat. Sat. IIX. lib. 1. loquitur.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum:
Cum faber incertus, ſcamnum faceret ne Priapum,
Maluit eſſe Deum, Deus inde ego furum aviumque
Maxima formido: nam fures dextra coercet
Aſt importunas volucres in vertice arundo,
Terret fixa, vetatque novis conſidere in hortis.

Aſinus quoque prope Priapum non abſurde pingi poſſet, nam ea præcipue victima hujuſmodi Deus delectabatur, ob maximam ſcilicet, quæ eſt illi cum eo, ſimilitudinem. Apud Ægyptios Hircus pingebatur, qui Priapi eſſet ſymbolum; nam de hoc legitur, poſt ſeptimam diem ab ortu ad coitum eſſe idoneum, ad quem ſemper ſit paratus. Eadem bellua Bachus innuebatur; nam is fertur in hircum fuiſſe converſus, cum in Ægyptum una cum cæteris Diis fugiſſet, ut Typhonis manus evaderet. Apollodorus ſcribit, Bachum adhuc infantem, à Jove in hœdum fuiſſe verſum, ne à Junone cognoſceretur, per Mercuriumque Nymphis nutriendum traditum. Quare ob hanc cauſam caper, victima admodum Bacho cararerat; vel etiam, quod is valde vitibus ſit noxius, atque hæc de Bacho ſint dicta.

Hircus Priapi Symbolum.

Caper Bacho ſacer.

LARES.

Lares Dii domeſtici erant, qui intra domeſticos parietes colebantur, tanquam domorum eſſent cuſtodes: ei prope focum loculum conſecrabant, Lararium dictum, quod Lares ibi reponerentur, ubi, & alia quoque ſimulacra collocabantur; nam Lampridius ſcribit, Alexandrum Severum duo Lararia habuiſſe, in quorum uno ſimulacra Chriſti, Abrahami, Orphei, atque Apollonii erant, in altero Ciceronis & Virgilii effigies viſebantur. Neque privatarum tantum ædium Lares cuſtodes habebantur, ſed & univerſæ Civitatis, & agrorum quoque, ut Tibullus libro primo his verbis docet;

Vos quoque felices quondam, nunc pauperis agri
Cuſtodes, fertis munera veſtra, Lares.

Itaque, ut Feſtus ſcribit, pilæ & effigies viriles & muliebres ex lana compitalibus ſuſpendebantur in compitis; & hunc feſtum diem eſſe Deorum inferorum, quos vocant Lares, putarunt, quibus tot pilæ, quot capita ſervorum; tot effigies, quot eſſent liberi, ponebantur, ut vivis parcerent, & eſſent iis pilis, & ſimulacris contenti: vel is ritus olim eſt inſtitutus, quod Lares genios quoſdam mortuorum exiſtimarent, qui corporibus exſuti, aliquid ubi

Digitized by Google

quieſcerent habere cupiebant. Sed tamen Lares ut plurimum Dii domeſtici putabantur; hi juvenili figura effingebantur, canis pelle veſtiti, quibus etiam canis aſſiſtebat; quod argumento erat, eos domorum fideliſſimos eſſe cuſtodes, domeſticis familiares, ac blandos, externis formidabiles, quales ſolent eſſe canes. Hæc eſt Plutarchi in Problematibus ſententia, antea ab Ovidio in Faſtis allata. Iidem interdum obvoluti toga ſuper humerum ſiniſtrum, & ſub dextro formabantur; ut ſcilicet magis ad ſuum munus obeundum, eſſent expediti; quo juxta Plutarchum ibidem, diligentiſſime hominum opera veſtigarent, ne ſcelera eorum laterent, ſed ut de iis à ſe compertis, juſtiſſimas pœnas luerent. His Dii Penates ſimillmi erant, præcipue in civitatibus cuſtodiendis: nonnulli eos volunt apud Romanos fuiſſe, Jovem, Junonem atque Minervam; alii autem, Apollinem, & Neptunum, qui Trojana mœnia exædificarunt. M. Cicero eos dictos ſcribit à penu, ſive ab eo, quod penitus inſident: & ideo in penitiſſimis ædium partibus colebantur. Itaque Demipho apud Terentiùm ſe domum proficiſci velle dicit, Deos Penates ſalutatum, ut inde in forum ad negotia peragenda revertatur. De figura vero eorum, & forma Timæus hiſtoricus ſcribit, eos lituos ferreos, & æreos, & Trojanum quoddam vas fictile fuiſſe, eaque in occultis, & reconditis Lavini jacuiſſe ſacra. Dionyſius lib. 1. Rom. hiſtoriæ refert, in templo obſcuro, & humili, quod erat non procul à foro Romano, duas duorum Trojanorum imagines ſe vidiſſe, duorum juvenum ſedentium, habentiumque pila in manibus, quibus eſſet inſcriptio D. PENATES; ſimileſque vetuſtis in templis pleriſque conſpici juvenes, militari habitu, & cultu, quod idem in multis antiquis numiſmatibus cernitur. Genius etiam domeſticum numen, immo & proprium unicuique habebatur; quem aliqui hoſpitalitatis Deum eſſe voluerunt, item voluptatis, ac naturæ; itaque genio indulgere dicuntur, qui voluptati dant operam, naturæque largiuntur quod expetit; geniumque defraudere illi exiſtimantur, qui alia omnia potius faciunt. Horatius lib. II. Epiſt. ad Julium Florum ſcribens, de humanarum rerum inſtabilitate diſſerit, ibique quærit, qui fiat, ut duorum fratrum alter ſæpe voluptuoſus, alter ſit laborioſus: cui quæſtioni ſic reſpondet,

Imago 73.

Canis cum Laribus.

Penates.

Genius.

Scit Genius, natale comes qui temperat aſtrum,
Naturæ Deus humanæ, mortalis in unum
Quodque caput: vultu mutabilis, albus, & ater.

Cenſorinus in ea eſt ſententia, ut cenſeat, genium eſſe generationis Deum; aut quod ei præſit; aut quod una nobiſcum ſit genitus; nobiſcumque perpetuo maneat, ut vitam noſtram tueatur. Itaque veteres ſingulis ſingulos genios attribuebant, aut etiam binos, alterum ſcilicet Malum, alterum Bonum, hunc ad bonum adhortatorem, illum ad malum impulſorem: quod non admodum à noſtræ religionis ſcitis abhorret, in quibus habetur de An-

gelis

gelis cuſtodibus, ac Cacodæmonibus; niſi quod nos eos nolumus nobiſcum oriri, quemadmodum veteres de ſuis Geniis ac Laribus dicebant: nam magna erat inter eos ſimilitudo. Quare Romani in triviis, & compitis Auguſti Genium una cum Laribus collocarunt, atque venerati ſunt. Quilibet vero ſuum Genium ſeparatim colebat, maxima cum lætitia diem ſuum natalem celebrans. Sed Principis Genium ab omnibus publice maximo honore, & cultu afficiebatur. Quamobrem qui per ejus Genium juratus, pejeraſſet, pœnas dabat; religioſiſſimum enim id jusjurandum habebatur. Ideoque Caligula, cum ob leviſſimas cauſas morte plurimos quotidie afficeret, dicere ſæpe ſolebat, ſicut Suetonius refert, ſe illos punire, propterea quod nunquam per ſuum Genium juraſſent, hoc præ ſe ferentes, ſe ipſum contemnere, indignumque cenſere, qui coleretur. Genius igitur numen quoddam exiſtimabatur, quod ſemper homines ab ortu ipſo comitaretur. Idem locis etiam tribuebatur, ut Jamblichus ſenſit, cum probat Diis, qui alicui loco præſident, de iis ſacrificandum, quæ ibidem oriantur: Nam res, quæ in noſtro patrocinio ſunt, nobis cæteris ſolent eſſe cariores. Virgilius lib. V. cum Æneam facit anniverſaria juſta Anchiſæ manibus perſolventem, anguem viſum eſſe ſcribit. *Principis Genius.*

Cerulea cui terga notæ, maculoſus & auro
Squamam incendebat fulgor, cui nubilus arcus
Mille trahit varios adverſo ſole colores:

Dubitatque, num loci Genius, an aliud quidpiam eſſet. Hinc eſt factum, ut aliqui Genium ſerpentis forma effinxerint, alii puerili, juvenili aliqui, nonnulli ſenili, ut Cebes in ſua tabula. Pauſanias in Eliacis poſterioribus refert, Eleos tanquam patrium Deum Soſipolim, qui urbis ſervatorem ſonat coluiſſe: ejus ſacrificia in templo Lucinæ quotannis patrio ritu celebrari ſolita. De eo hæc ait, fuiſſe memoriæ prodita; cum ſcilicet in Eleorum fines hoſtiliter Arcades invaſiſſent, contraque eos aciem Elei direxiſſent; mulierem infanti puero mammam præbentem, ad Eleorum Duces veniſſe, ſeque cum puerum eum peperiſſe diceret, addidiſſe, monitam per ſomnium, ut eum pugnæ ſocium Eleis adjungeret: ibi eos, qui ſummæ rei præerant (quod mulieris verbis fidem habendam cenſuiſſent) puerum nudum ante ſigna collocandum curaſſe. Impreſſione ab Arcadibus facta, puerum in eorum conſpectu, in anguem mutatum: eo prodigio hoſtes exterritos, in fugam ſe protinus dediſſe, acriter in Eleos inſtitiſſe: parta vero hac inſigni victoria, à ſervata civitate nomen Soſipolidi inditum: quoque loco in cavernam, viſus fuerat ſe anguis abdidiſſe, confecto prælio fanum erectum, idcirco vero honores Lucinæ decretos, quod ab ea in lucem puerum illum ſibi editum, interpretati ſunt. Hic Deus exprimebatur ætate puerili, chlamyde amictus varia, & ſtellata, præ ſe gerebat manu, altera copiæ cornu; hac enim forma cuidam in

ſomnis

Digitized by Google

ſomnis eſt viſus. In vetuſtis numiſmatibus Trajani, Adriani, aliorumque principum genius pateram dextera manu ſupra aram porrigere, quæ ara eſſet ſertis ornata, læva vero propendulum flagellum, vel ſimile quidpiam tenere videtur. Sed enim & in aliis Adriani inſcriptionibus talis epigraphe reperitur, GEN. P.R. ubi imago cernitur hominis militaris; cum veſte ad cruris medium circumvoluta, dextera pateram in morem ſacrificantis habens, læva autem cornu copiæ, populi autem Romani Genius id fortaſſe numen erat, in cujus tutela eorum urbs erat. Genium olim platano coronabant, ſed & interdum floribus, ut apud Tibullum alicubi legitur:

Platanus Genio ſacra.

Ipſe ſuos adſit Genius viſurus honores;
Cui decorent ſanctas florea ſerta comas.

Sed quia duplicem eſſe Genium diximus, ut Socraticus Euclydes apud Cenſorinum velle videtur, dicto de bono, nunc de malo Genio videamus. Huic nullam ſtatuam antiquos poſuiſſe comperio. Sed tamen multis fuiſſe viſus legitur. Quare nos ejus ſpeciem ex variis hiſtoriis deſignabimus. Plutarchus, Appianus, ac Lucius Florus meminerunt, Brutum cum quadam nocte ſe in cubiculum incluſiſſet, neſcio quid, ut ei erat mos, cogitantem, ſpectrum quoddam conſpexiſſe atri hominis, atque horribilis, qui, tuus ſum, inquit Brute, Genius. Valerius Maximus lib. 1. Refert de Caſſio Parmenſi, qui Antonianas partes ſecutus, ab Auguſto capite eſt multatus, cum paucis ante mortem diebus exiſtimaſſe ad ſe venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, ſqualida barba & capillo demiſſo, qui interrogatus reſponderit, ſe ejus malum Genium eſſe. Pauſanias in Eliacis poſterioribus, de Euthymo Athleta ſcribens, narrat, Ulyſſem errantem Temeſſam etiam Italiæ urbem eſſe appulſum, ibi de navalibus ſociis ejus unum, virgine per vinum violata ab oppidanis contumeliam vindicantibus, lapidibus obrutum: Ulyſſem quidem, nulla ulciſcendi inita ratione, inde profectum: perempti vero ſocii manes finem nullum ſæviendi in cujuslibet ætatis homines feciſſe, priuſquam cogitantes patriam relinquere Temeſſenſes, quo eam peſtem effugerent, Apollinis reſponſo Heroem placare juſſi ſunt, &, conſecrato ei ſolo, templum excitare, devovere ei præterea quotannis Virginum unam, quæ ipſis formoſiſſima viſa eſſet. Quod cum illi ex oraculo facere pergerent, nihil omnino gravius paſſos eſſe. Forte vero Euthymum cum veniſſet Tremeſſam eo ipſo tempore, quo ſolenne ſacrificium fiebat, re tota cognita, ſe intromitti in templum poſtulaſſe: Ibi virginem conſpicatum, primo miſericordia commotum, deinde etiam amore incenſum, armis igitur captis, cum Genio congreſſum: illum victum, mœnibus, & agro ceſſiſſe, ſublatumque prorſus ex hominum cœtu, in mare ſe demerſiſſe: ac in hujus facinoris præmium virginem victori nupſiſſe. Ipſum vero Genium, idem refert, colore fuiſſe vehementer atro, cætera ſpecie maxime formidabilem, amictum autem lupi pellem ei fuiſſe.

Imago 74. a.

FOR-

FORTUNA.

Fortunam culpant omnes, probriſque laceſſunt;
Cum tamen hæc magnum potius mereatur honorem.

Libet mihi ab his Dantis Algerii verſibus, Fortunæ tractationem auſpicari: ei namque nos mortales, quidquid extra ſententiam cadit, acceptum ferimus, illud moleſte ferentes, ex quo potius magnam lætitiam ſuſcipere deberemus; videmurque rei familiaris & honorum comparationem, eorum rurſus jacturam, ac rerum omnium viciſſitudinem ab ea pendere arbitrari. Itaque Franciſcus Petrarcha quodã in loco Fortunam ita de ſe dicentem inducit;

Magna, potens rerum, concr Fortuna; vides ne,
Lætos ac triſtes ſolam me reddere poſſe?
Idque ſtatim celeri ſum eadem velocior aura.
Quodque vides, noſtris juſſis id volvitur omne.

Hinc omnium conviciorum, quæ quotidie in eam congerimus, eſt origo: *Fortuna*
nam quæ Fortunæ bona appellamus, eos plerumque poſſidere cernimus, *cur culpe-*
qui minus iis digni nobis videantur, digniſſimis quibusque ſpoliatis. Quod *tur.*
bene ne, an male ſe habeat, illis conſiderandum relinquo, qui, qua ſunt mentis acie præditi, diſpicere ſoli poſſint, quot curis, moleſtiis, periculiſque, caduca hæc, quæ bona dicimus, abundent. Sed pauci id animadvertimus, id unum ſtudentes, ſcilicet ut iis nos refarciamus; cumque res pro animi libidine minus ſucceſſerit, Fortunam ſtatim ream facimus: quæ tamen juxta *Fortuna*
multorum ſententiam nulla eſt. Itaque Juvenalis Satyr. x. ſic de ea dicit; *non exiſ-*
tit.

Nullum numen abeſt, ſi ſit prudentia: ſed te
Nos facimus, Fortuna, Deam, cœloque locamus.

Lactantius autem Firmianus, Fortunam nihil aliud eſſe dicit, quam nomen vanum, quod hominum inſipientiam arguit: Ciceroni conſentiens, qui in Academicis quæſtionibus ſic inquit: Fortuna efficit nobis multa improviſa propter obſcuritatem, ignorationemque cauſarum. Sed non minus in Fortuna veteres decepti ſunt, quam in cæteris Diis: hanc autem bonis atque malis his externis adminiſtrandis, tamquam Deam, præpoſuerunt. Itaque *Fortuna*
duas Fortunas effinxerunt, bonam unam, alteram malam; huic adverſa o- *duplex.*
mnia, illi proſpera quæque adſcripſerunt; bona candido vultu, mala atro erat prædita. Præneſte, ubi ea celeberrimum templum habebat, ſub duarum ſororum imagine colebatur, ut Alexander Neapolitanus refert. Ob eamdemque cauſam Pindarus, quemadmodum Plutarchus teſtatur, eam duos Temones moderantem effinxit. Sed tamen una tantum Fortuna habebatur, cujus effigiem hic ex priſcis ſcriptoribus apponam. Pauſanias in Meſſeniac. ſcribit, Bubalum, qui templa conſtruere, & animalia optime effingere noverat, omnium primum Fortunæ ſtatuam Smyrnæis effeciſſe, polum capite ſuſtinentis, manuque Amaltheæ cornu continentis. Hac figura

 innue-

Digitized by Google

innuebatur, Fortunæ id eſſe munus, ut ea pro libidine largiatur, adimatque divitias, quas Copiæ cornu repræſentat, eædemque perpetuo in orbem vertuntur, ſicuti cœlum aſſidue circa polos convertitur. Idem poſteriores ſunt imitati, qui Fortunam aut tabulis, aut ſignis expreſſerunt; eo ſpectantes ut intelligeremus, penes eam rerum harum adminiſtrationem eſſe, quas ſuo arbitrio diſpenſet. Lactantius lib. III. refert, Fortunam depingi ſolere cum cornu copiæ & gubernaculo, tanquam in ejus eſſe poteſtate ſitum, divitias elargiri, resque humanas, bonaque caduca moderari: nulla enim in his ſtabilitas reperitur, nec juſte tributa videntur, cum magnam eorum penuriam boni patiantur, malique homines eis undique circumfluant. Hanc ob cauſam fortunam cæcam, inſtabilem, dementem, malis potius quam bonis amicam dicimus, ut eſt in quodam Epigrammate, quod inter Virgilii opuſcula recenſetur, id eſt ejusmodi.

Imago. 75. a.

Rerum humanarum adminiſtratio.

O Fortuna potens, quam variabilis
Tantum juris atrox quæ tibi vindicas,
Evertiſque bonos, eligis improbos:
Nec ſervare potes muneribus fidem.
Fortuna immeritos auget honoribus
Fortuna innocuos cladibus afficit.
Juſtos illa viros pauperie gravat.
Indignos eadem divitiis beat.
Hæc aufert juvenes, & retinet ſenes,
Injuſto arbitrio tempora dividens.
Quod dignis adimit, transfert ad impios:
Nec diſcrimen habet, rectaque judicat:
Inconſtans, fragilis, perfida lubrica
Nec quos clarificat, perpetuo fovet,
Nec quos deſeruit perpetuo premit.

Itaque Thebani Plutum Fortunæ manibus impoſuerunt ut ſuperius diximus; perinde atque is Deus qui divitiis præſidere credebatur, opes tribueret, adimeretque pro Fortunæ arbitrio; quam ita Martianus lib. 1. Philol. deſcribit. Tunc etiam inquiens, omnium gartula puellarum, & contrario ſemper fruibunda luxu, levitate pernix deſultoria geſtiebat, quam alii fortem aſſerunt, Nemeſimque nonnulli, Tycheaque complures, aut Nortiam. Hæc autem quoniam gremio largiore totius orbis ornamenta portabat, & aliis impertiens, repentinis motibus conferebat, rapiens his comas pueriliter, caput illis virgas comminuens, eiſdemque quibus fuerat Eblandita, ictibus crebris verticem, complicatis in condilos digitis, vulnerabat. Nos autem ita ludibrio habere Fortuna videtur, cum bona quæ nobis tribuerat, rurſus adimit, ex quo maximo nos dolore afficimur, quod quidem minime

uſu

uſu veniret, ſi pluris ea non faceremus, quæ ſub ejus ſunt poteſtate, quam quæ ſub noſtra. Divitiæ namque Fortunæ dominatus ſunt obnoxiæ, virtus ſola noſtra eſt. Sed tamen nos has illis poſtponimus, quod Horatius magnopere indignatur, ità in Satyris exclamans,

O cives cives, quærenda pecunia primum,
Virtus poſt opes.

Bonam ſimul, ac malam Fortunam, ſic veteres adumbrarunt, quamvis deſcriptio bonam tantum innuat. Eſt in ſolio ſedens mulier ſtolata, ſubtriſtis, cujus dexteræ dextram jungere videtur adoleſcentula egregia forma, ac liberali, quæ ſtat ante illam: poſt vero matronam ſedentem puellulæ quædam manum ſupra ſcabellum tenere & inniti videtur. Mœſta illa matrona, præteritam Fortunam ſignificat: adoleſcens quæ ei manum præbet, præſentem oſtendit; puella futuræ eſt ſymbolum. Sed antequam longius progrediar, hic aliquid de Nemeſi interjiciendum, operæ prætium fore duxi, ambæ enim inter ſe valde ſimiles videntur, ita ut aliqui idem numen eſſe ſint arbitrati: quod vel ex iis diſcamus licet, quod ſupra ex Martiano attulimus. Sed tamen utraque proprium ſibi cultum, ſtatuamque ſibi eſt ſortita. Nemeſis ergo Dea erat, quæ unicuique quod rectum eſſet, oſtendere credebatur. Ammianus Marcellinus ita de ea dicit; Dea eſt ultrix facinorum impiorum, bonorumque præmiatrix, arbitra rerum, regina cauſarum; quam Theologi veteres fingentes, Juſtitiæ filiam, ex abdita quadam æternitate tradebant, omnia deſpectare terrena. Macrobius lib. 1. Saturn. Nemeſim contra ſuperbiam coli, eſſeque ſolis poteſtatem arbitratus eſt; cujus hæc natura ſit, ut fulgentia obſcuret, & quæ ſunt in obſcuro illuminet: Sic etiam Nemeſis nunc erectas mentium humanarum cervices opprimere, & enervare videtur; nunc bonos ab imo ſuſcitans, ad bene vivendum extollit, proprium ergo ejus erat munus, eos ulciſci, qui nimium in proſpera Fortuna ſuperbirent. Eam Poëtæ Rhammuſiam cognominarunt, à quodam Atticæ loco, ubi pulchertimum ejus Deæ ſimulacrum exiſtebat. Eadem Adraſtia dicebatur; quod Adraſtus Rex omnium primus ei templum poſuerit. Pennas huic Deæ ideo vetuſtas aptavit, ut adeſſe velocitate volucri cunctis exiſtimaretur: eidem gubernaculum dedit, & rotam ſubdidit, ut univerſitatem regere, per elementa diſcurrens omnia, non ignoraretur. Hanc interdum, una mann frænum, altera menſuram cubiti tenentem effinxerunt, non linguæ frænum injicere, ac in omnibus menſura uti debere, quod diſticum apud Græcos docet; id eſt tale. Imago 76. a.

ἡ Νέμεσις προλέγω τὸ πήχει, τῷ τε χαλινῷ,
Μὴ ἀμέτρον τι ποιεῖν μητ᾽ ἀχάλινα λέγειν. Hoc eſt;

Prædico hac Nemeſis norma ſimul hisque lupatis,
Non effrena loqui, & nil fieri abſque modo.

Pauſanias in Atticis ſcribit, hanc ſuper cæteros Deos adverſus ſuperbos eſſe inexorabilem; quod ex iis, quæ Barbaris, Athenienſium hoſtibus acciderunt, comprobat, nam ii Athenatum opes adverſus ſe contemnentes, jam tum eorum marmor acceperant, quod ad Trophæum erigendum vehebant. Sed iis turpiter victis, id marmor Phidias excidit in Deæ hujus ſtatuam. De quo Auſonius tale Epigramma ex Græco ſcripſit;

Me lapidem quondam Perſæ advenere Trophæum
Ut fierem bello; nunc ego ſum Nemeſis
At ſicut Græcis victoribus aſto Trophæum,
Punio ſic Perſas vaniloquos Nemeſis.

Huic ſimulacro corona capiti appoſita erat, qua & cerus, & Victoriæ parva ſigna continebantur: in altera manu erat ramus fraxineus, in altera phiala, in qua Æthiopes expreſſi erant: cujus rei cauſam Pauſanias dicit, ſe conjectura aſſequi non poſſe. Idem ſubdit: Neque hoc Nemeſis ſimulacrum, neque aliquod aliud antiquum alas habebat: Sed poſtea apud Smyrnæos ſimulacra alata fuerunt, & ipſi Nemeſi alæ additæ veluti & cupidini; quia hujus Deæ numen in iis potiſſimum apparere autumabant, qui amore capti ſunt, eos enim punit, qui ob formam faſtu turgent, cæteroſque præ ſe contemnunt, ut Ovidius in Narciſſi fabula oſtendit, quæ lib. III. Metam. habetur hinc etiam Catulli illud.

Nemeſis abſque alis.

Ne pœnas Nemeſis repoſcat à te:
Eſt vehemens Dea, lædere hanc caveto.

Iuſtitia.

Quia vero hæc Dea mortales, ob ſuperba facinora punire putabatur, eam aliqui, idem cum Juſtitia eſſe crediderunt. Hanc Chryſippus (ut Agellius lib. XIV. refert) forma & filo virginali deſcripſit, aſpectu vehementi, & formidabili, luminibus oculorum acribus, neque humilem, neque Atrocem, ſed reverendæ cujuſdam triſtitiæ dignitate. Itaq; Plato dixit, Juſtitiam cuncta cernere, ab antiquiſque ſacerdotibus, omnium rerum inſpectricem fuiſſe dictam.

Iudices quales debent eſſe.

Apuleius alicubi per oculum ſolis, ac Juſtitiæ jurat, perinde ac hæc non minorem vim cernendi, atque Sol ipſe poſſideat: hæc nos in Juſtitiæ miniſtris ineſſe debere intelligamus licet; hos enim mentis acie ad abſtruſiſſimam veritatem penetrare oportet: iidem ea puritate debent eſſe præditi, qua caſtæ Virgines ſolent eſſe; ita ut neque donis, neque blanditiis, neque alio quovis ſe corrumpi umquam ſinant, ſed ſevere ſemper, quod juſtum ſit ſectentur, iis etiam opus eſt, ut ſe improbis formidabiles, innocentibus benignos oſtendant. Pictores examine lancis vel ſtateræ, nunc & ſecurium, & virgarum faſce, nunc illis, vel illis Juſtitiam inſigniunt, ſunt qui eamdem hoc modo effingant.

Imago ...

Nuda virgo quadratum ſuper lapidem ſedet, æquatam manu al[illegible] tenens, exſertum altera ſub ala enſem quodammodo occulens. Diodorus eſt author, alicubi in Ægypto, ubi Veritatis portæ erant, Juſtitiæ

ſtatuam

ſtatuam extitiſſe, quæ capite careret: cujus rei nullam affert rationem. Eandem Ægyptii effingebant per manum ſiniſtram porrecta palma diſcapedinatam; propterea quod ſiniſtra, genuina pigritia, nulla calliditate prædita videtur; & ideo æquitati aptior, quam dextera. Pauſanias vero in Eliacis prioribus ita depictam ait in arca Cypſeli; At formoſa, inquit, illa mulier, quæ fœda facie alteram ſiniſtra obſtricto collo trahit, dextera fuſte cædit, Juſtitiam ſignificat, quæ injuriam male multat: nam juſti judices injuriam ſemper debent opprimere, curareque, ne cui injuriam paſſo, non ſatisfiat. Hos etiam oportet diſpicere, ne veritas eos lateat, utraque parte audita, & numquam accuſatoris nudis verbis credentes, reum condemnare. In hanc ſententiam Lucianus in libello de non temere credendo calumniæ, tale refert exemplum: cum Antiphilus, Apellis quidam æmulus, apud ptolemæum Apellem eſſet calumniatus, quod cum Theodoro conſenſiſſet, qui à rege rebellionem fecerat: & à quodam conjurationis conſcio, qui capitis pœna tenebatur, regi innotuiſſet, Apellem omnino facinoris ignarum: & inique illum inſimulati: tum Ptolomæus, poſito furore ſententiam mutavit, Apellem Talentis centum donavit, eique in ſervitutem calumniatorem Antiphilum addixit. Tunc Apelles, periculi memor, tali pictura Calumniam ultus eſt. In dextera quidem ſedet vir, permagnas habens aures, quales fuiſſe Midæ feruntur: manum longe ille protendit accedenti Calumniæ: circum ipſum vero ſunt mulieres duæ, Ignoranti ſcilicet, & Suſpicio, ex adverſo Calumnia, mulier ornata, & pulchra, ſed aſpectu ardens, & in iram ac rabiem concita; læva facem accenſam præferens, dextera adoleſcentem quemdam per capillos trahere videbatur; qui manus ambas ad cœlum tendebat, ſuperoſque obteſtabatur: præcedebat vir pallidus, impurus, acute intuens, iis propemodum ſimilis, qui longiori morbo ſunt confecti: hic Livor, ſeu Invidia erat. Pone duæ aliæ mulieres erant, Calumniam dirigentes, & adornantes, altera erat Inſidia, altera Fraus. A tergo ſequebatur Pœnitentia, pullas, laceraſque veſtes induta; quæ retro caput inflectens, flens, ac lugens, pudore venientem Veritatem excipere videbatur. Ita Lucianus Calumniam deſcripſit, quam antea Apelles depinxerat: unde colligit, Calumniam nil aliud eſſe, quam falſam alicujus inſimulationem, cui judex fidem habeat, de eo confictam, qui abſit, nec ſuam cauſam dicat: atque ab invidia ut plurimum profectam: & ea ratione Apelles hanc ei præmittit. Invidia autem eſt omnium animi peſtium longe teterrima: nam non ſolum iis, quibus invidetur, nocet, ſed & iis, qui invident. Itaque Silius Italicus libro XIII. eam inter monſtra, quæ apud inferos ſunt, numerat, ita eam breviter deſcribens: *Invidia.*

Hinc angens utraque manu ſua guttura Livor.

Et Horatius lib. I. Epiſtol. ad Lollium ſic de ea dixit:

Invidia Siculi non invenere tyranni
Majus tormentum.

Quod optime ponit ob oculos quoddam poëmation, quod inter Virgilii opuſcula numeratur. Id ſic habet,

Livor tabificum malis venenum,
Intactis vorat oſſibus medullas,
Et totum bibit artubus cruorem.
Quid quiſquis furit, invidetque forti,
Ut debet, ſibi pœna ſemper ipſe eſt.
Teſtatur gemitu graves dolores,
Suſpirat, gemit, incutitque dentes.
Sudat frigidus, intuens quod odit:
Effundit mala lingua virus atrum:
Pallor terribilis genas colorat:
Infelix macies renudat oſſa:
Non lux, non cibus eſt ſuavis illi,
Nec potus juvat, aut ſapor Lyæi:
Nec, ſi pocula Jupiter propinet,
Atque hac porrigat, & miniſtret Hebe,
Aut tradat Ganymedes ipſe nectar,
Non ſomnum capit, aut quieſcit unquam.
Torquet viſcera carnifex cruentus:
Veſanos tacite movet furores,
Intentans animo faces Erinnys,
Letalis Tityique vultur intus,
Qui ſemper lacerat, comeſtque mentem:
Vivit pectore ſub dolente vulnus,
Quod Chironia nec manus levaret,
Nec Phœbus, ſoboleſve cara Phœbi.

Ovidius lib. II. Metamorph. ei muliebrem formam tribuens, (quam Græci fœminam effingunt, quandoquidem ὁ φθόνος maſculi ſit generis) ita deſcribit;

Pallor in ore ſedet, macies in corpore toto:
Nuſquam recta acies: rigent rubigine dentes:
Pectora felle virent: lingua eſt ſuffuſa veneno:
Riſus abeſt, niſi quem viſi movere dolores:
Nec fruitur ſomno, vigilantibus excita curis;
Sed videt ingratos, intabeſcitque videndo:
Succeſſus hominum carpitque, & carpitur una,
Suppliciumque ſuum eſt.

Idem paulo ante ejus domum ſuis quaſi coloribus exprimens, eam dixerat, ibi reſidentem ſerpentum carnibus ſe paſcere. Plutarchus longum ſane opus con-

Digitized by Google

conſcripſit de Invidia: & magnus ille Baſilius in quadam de ea ad populum habita concione, inter cætera dicit, invidos vulturibus eſſe perſimiles; nam ſicut hi ſuper arva læta, aut florida prata volitantes, nunquam deſcendunt, niſi cadaver deſpectent, cujus putreſcentes tantum partes, relictis incorruptis, decerpunt; ita invidi in quovis nunquam inſpiciunt, aut connivent ad ea, quæ laudem merentur, illud ſolum animadvertentes, unde anſam ad vituperandum qualemcunque captare poſſint: qualis etiam fuiſſe Momus ſcribitur, qui etiam inter Deos numerabatur, ac ab Heſiodo in Theogon. noctis ac ſomni filius fuiſſe dicitur: nam nihil hic per ſe præſtabat, ſed tantum aliorum Deorum opera inſpiciebat, quæ omnia libere reprehendebat. *Momus.* Quare Æſopus de eo ſcripſit, ut Ariſtoteles refert, illum bovis opificium vituperaſſe, cum cornua potius in humeris, quam in capite affigenda fuiſſent, ut validius ferire poſſet. Idem de homine dicebat, ut Lucianus in Hermotimo narrat, Vulcanum vehementer erraſſe, quod non feneſtratum hominis pectus feciſſet, quo ejus cogitatus plane viderentur. In Venere, ut dicit Philoſtratus, nihil reprehenſione dignum deprehendit, niſi quod ejus crepidæ, dum illa incederet, nimis ſtreperent. Ejus imago libro VI. Epigr. Græcorum deſcribitur, tanquam hominis macilenti, extenuati, pallidi, ore hiantis, ad terram ſpectantis, quam is bacillo, quem manu tenet, percutit; idque ob eam fortaſſe rationem, quod Dii apud antiquos Terræ filii dicebantur. Ab hoc Momo, qui eo ſunt ingenio, ut omnia, quæ ſibi non allubeſcant, vituperent, Momi ſunt dicti: quod in eis vitium fere ex invidia oritur; quæ juxta Euripidem, ut Ælianus refert, eſt perquam triſtis, perverſa, atque verecunda. Eam veteres ſub anguillæ ſymbolo innuebant; hæc enim, ut *Fraus.* idem Ælianus ſcribit, ſeorſum à cæteris piſcibus degit, nec unquam eſt in eorum comitatu. Fraudem, quam Calumniæ comitem Apelles adjunxit, ita Dantes Algerius in ſuo inferno depingit;

Tum Fraus Cocyti tantum caput extulit undis;
Cætera membra latent, fluvio demerſa ſub imo.
Eſt illi vultus mollis, facieſque benigna:
Juſtitiam redolet: ſanctos venerabere mores.
Sed partes, quas illa negat proferre ſub auras,
Horrenda viſu, ſetis, ſquamiſque referta:
Serpentis formam referebant: omnia terra,
Tot nodis corpus conjungitur: atque colores
Tot ſparſim fuſos oculis monſtrat, quod Arachne
Ipſa ſuas telas minime variaverat unquam.

Hoc eo refertur, ut intelligamus, homines deceptores aſpectu quidem, & *Deceptorum ingenium.* verbis benignitatem quandam incredibilem, lenitatem, ac modeſtiam oſtentare; ſed re, ac operibus alia omnia potius eſſe: quod factis demum *Pinus pro fraude.* pro-

Pinus pro fraude. prodant. Itaque interdum pino fraudem veteres innuerunt; hæc enim arbos, ſi altitudinem, rectitudinem, viroremque ſpectes, aſpectu eſt jucundiſſima; ſed ſi quis ſub ejus umbra dormiat, non parvum in valetudine damnum ſuſcipit; eique ſi appropinquet, cadentibus ex alto fructibus, ſi forte feriatur, ſæpe interficitur, aut certe magnopere læditur. Sed ad Fortunam tandem aliquando revertamur, quam Apelles cum ſedentem depinxiſſet, interrogatus, cur id feciſſet; quia numquam ſtetit, reſpondit: ubi ambiguo verbo luſit; ſtare enim tam apud Græcos, quam apud Latinos non ſolum rectum eſſe, ſed & permanentem ſignificat. Acutum ſane reſponſum: Fortuna enim volubilis, ac inſtabilis dicitur: hanc ejus mutabilitatem antiqui adumbrare volentes, eam, ut Euſebius in libris de præparatione Evangelica teſtatur, in pila ſedentem effingebant, alas etiam addiderunt, quibus velociſſime huc illuc fertur. Itaque Horatius lib. III. Od. XXIX. ita de ea canit:

Fortuna ſævo læta negotio, &
Ludum inſolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna,
Laudo manentem: ſi celeres quatit
Pennas, reſigno quæ dedit: & mea
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem ſine dote quæro.

Cebes Tebanus in ſua tabula Fortunam mulierem cæcam, amentem, lapidi rotundo pedibus inſiſtentem depingit. Artemidorus Daldianus in libro Onocrilicon Fortunam ſedentem ſupra cylindrum aliquando, aliquando comptam, ornatamque, aliquando incomptam ſordidamque & cum gubernaculo deſcribit. In Numiſmatibus antiquis, ita ſæpe eſt expreſſa. Claudius Galenus in ſuaſoria, Fortunæ inquit, indicare nequitiam, cum antiqui vellent, illam vel pingentes vel fingentes fœminæ ſpecie formabant, gubernaculum illi attribuebant; tametſi fœminea levitas ſatis erat; orbem pedibus ſuppoſuerunt: tum etiam & cæcam; ut ejus inconſtantiam judicarent. Hoc ejus ingenium optime Pacuvius expreſſit illis verſibus, quos citat Gallio, ſive Cornificius, vel quiſquis ille tandem fuerit, qui Rhetoricam ad Herennium ſcripſit, carmina ſunt hujusmodi;

Fortunam inſanam eſſe, & cæcam, & brutam, perhibent Philoſophi,
Saxoque inſtare globoſo prædicant volubili.
Ideo quo ſaxum impulerit ſors, eo cadere Fortunam autumant.
Cæcam ob eam rem iterant; quia nihil cernat, quo ſe applicet.
Inſanam autem ajunt, quia atrox, incerta inſtabiliſque ſit.
Brutam quia dignum, atque indignum nequeat internoſcere.

Exſtat quoque in antiquis lapidibus caduceus exſculptus, in cujus vertice celatus

alatus pileus eſt, & utrimque duo cornua copiæ, caduceum ipſum complectentia: idque ſignificat, eloquentiæ & doctrinæ comitem eſſe bonam Fortunam. Non defuerunt, qui dicerent, eam tantis viribus eſſe præditam, ut virtus abſque ea parum poſſet; quæ licet nos ad egregia facinora excitet, ſed tamen nos voti compotes efficere nequeat, niſi Fortuna comes adfuerit: nam eam inter numina collocabant, quæ plurimum in humanas res virium haberet. Sed tamen quemlibet, ſuæ ſibi fortunæ fabrum eſſe, bonæ ſi bene iis, quæ ſe nobis offerant, uti ſciverimus; malæ, ſi male eisdem utemur; ſapientes affirmant. Itaque Seneca ad Lucilium ita alicubi ſcribit: Nihil neque boni, neque mali dare poteſt Fortuna: Valentior enim omni Fortuna eſt animus, qui in utram partem res ſuas ducit, beatæ, miſeræque vitæ ſibi cauſa eſt. Quamobrem cum deteriorem partem elegerimus, nihil Fortunæ eorum, quæ male ceciderint, ſed omnia nequitiæ noſtræ, ac imprudentiæ expenſa ferre debemus. Idem veteres occaſionis imagine innuerunt: quam nonnulli eamdem Fortunæ voluerunt: ſimillimæ certe inter ſe ſunt, ut ex imaginibus intelligi poteſt. Occaſionem ergo inter Deos fortaſſe retulerunt, ut ex ejus imagine, divinis honoribus affecta, ac ſæpe ob oculos poſita, admoneremur omnes, ut in cunctis temporum momenta captaremus; res enim temporibus mutantur, effluunt, eumque qui accipere, cum offerentur omiſerit, maximo mœrore efficiunt. Ejus imago erat hujusmodi; Mulier nuda pedibus, rotæ aut pilæ inſiſtebat, longos capillos è fronte dependentes habens. Cæterum occipitio recalvaſtra, pedibus alata, perpetuam comitem habens pœnitentiam; nam ea nobis per imprudentiam è manibus elapſa, nihil nobis præter pœnitentiam relinquit. Hujusmodi legitur occaſionis effinxiſſe ſimulacrum Phidias: de quo Auſonii fertur, ſane quam elegans Epigramma, è Græco converſum. Latini eam ut Deam coluerunt, Græci ut Deum, καιρὸ enim apud illos virilis eſt generis, quam occaſionem nos dicimus. Huic Pauſanias ſcribit, apud Eleos altare poſitum, atque eum ait, ab Jone poëta filiorum Saturni natu minimo vocatum fuiſſe. De hoc in florilegio Græcorum Epigrammatum, Poſidippi exſtat ſcitiſſimum Epigramma, ad cujus exemplar Auſonius ſuum conſcripſit; ambo enim inter ſe mirificè conſentiunt; niſi quod ille novaculam, in Cæri manibus collocabat, & hic ſuæ occaſioni pœnitentiam comitem adjungit. Caliſtratus etiam cum Poſidippo de Cæro Deo & loco convenit, puerumque ipſum Deum facit, florentis ætatis, formoſum, crinibus ſparſis Zephyro, & cætera denique ferme, quæ Poſidippus. Vigilandum eſt igitur, ac manus paratæ habendæ, ut quæcunque occaſio retulerit, ſtatim arripiamus, nam ea dicto citius avolat, ac poſteriores capitis partes glabras oſtendit iis, qui in priores capillatas manus non injecit: nam ea poſtea comprehendere non datur, cum pedes ad fugiendum alatos habeat. Eodem fere modo Scythæ ſuam Fortunam effinxerunt; nam ut Q. Curtius refert,

Bona Fortuna.

Imago 78.a.

Scytharū Fortuna.

refert, eam ſine pedibus, ſed manibus alatis effecerunt; ea enim bona his præbet, at tanta cum celeritate, ut vix manibus ad recipiendum porrectis, ea avolarit. Et quamvis interdum videatur Fortuna ſuas manus noſtris junxiſſe; tamen nunquam pennas, quæ manibus ſunt affixæ, comprehendi à nobis ſinit; nam ſibi poteſtatem adimi vult, quo minus non libuerit, à nobis effugere poſſit: quod quidem cito facit; etenim nunquam ſtare loco poteſt, felicitatemque quam tribuit, ſecum repente aufert. Itaque nonnulli eam vitream effecerunt. Quemadmodum Alexander Neapolitanus refert, nam ſicut vitrum, vel ſi leviſſime collidatur, ſtatim frangitur; ita Fortunæ dona, parva quapiam adverſitate exiſtente, dilabuntur, ac evaneſcunt. Sed non propterea veteres illi credere deſierunt; imo tantam ei ſe fidem habere præ ſe ferebant, ut ſecum ſemper ejus ſimulacrum retinere vellent, præcipue vero Romani Imperatores, qui in ſuis cubiculis auream Fortunam habebant, eam quoque ſecum in publicum efferentes. Itaque Spartianus ſcribit, Severum Imperatorem, cum morti appropinquaſſet, juſſiſſe ut Fortunæ ſimulacrum in filiorum, quos duos relinquebat, cubiculis collocaretur, diviſis inter ſe diebus, quod diviſi inter ſe ex æquo imperii erat argumentum. Antonius etiam Pius Imperator, ut etiam Spartianus ſcribit, morti vicinus Fortunæ ſimulacrum in Marci Antonii cubiculum transferendum curavit; quod translati quoque Imperii ſignum erat. Pauſanias narrat, apud Eleos fuiſſe Fortunæ templum, ac ligneum ſimulacrum, ingens ſane ac inauratum totum, manibus ac pedibus exceptis, quæ erant marmorea. Idem in Achaicis refert, Ægiræ fuiſſe Fortunæ ſimulacrum, una manu cornucopiæ tenentis, altera cupidinem complectentis: quod ſignificat, amorem parum proſperos ſortiri exitus, niſi pecuniæ ad rem amatam expugnandam ſuppetant. Nonnulli Fortunam depinxerunt in mari fluctibus agitato vela facientem, alii eandem in altiſſimæ cautis, aut etiam prærupti montis culmine conſtituerunt, ita ut vel leviſſimo flante vento, vertatur: non defuere qui eam in equum velociſſimum impoſuere, & currentem eam Fatum arcu intento inſequens effinxerunt, Fortunæ inſtabilitatem, pernicitatemque ſignificantes, eamque Fati vi ſemper agi, ubi enim eſt Fatum, ibi nullus eſt Fortunæ locus. Sed hæc ſunt recentiorum inventa. Fortunam Apuleius idem cum Iſide numen vult eſſe, cum ſcilicet fingit, ſibi tum ex aſini in humanam figuram reverſo, à Deæ ſacerdote dictum, ſe jam in Fortunæ tutela eſſe, non exoculatæ illius, ſed videntis, & illius quæ ſuo lumine cæteros etiam Deos colluſtret. Sed dicere poſſumus eum de bona Fortuna intellexiſſe, ſub cujus nomine Macrobius Lunam ſumpſit, quæ per Iſidem monſtratur, ut ſupra eſt dictum. Luna enim maximam vim habet, in ſublunaria hæc corpora, quæ variis Fortunæ caſibus ſunt obnoxia, quæque ſubinde mutantur, ſi ergo Lunam ac Fortunam pro eodem numine ſumpſerimus, à quo omnium rerum ortus ac interitus dependeant,

Fortuna Vitrea.

Imago 79.a.

Fortuna cum Imperatoribus.

Fortuna pro Luna ſumpta.

deant, optimo jure Pauſanias ex Pindaro unam & ex Parcarum numero, cæteriſque plus virium eam habere affirmavit: licet magis videatur Parcis cum Fato, quam cum Fortuna convenire, id enim fixum, immutabileque habetur, ſicut & hæ ſunt ſtabiles, cum hominum vitam è ſuis illis colis ducentes, unicuique ſtatum vitæ terminum aſſignant, ſed hæc extra rem videantur. De bono igitur eventu dicamus, cujus ſimulacrum Romæ in Capitolio una cum bona Fortuna poſitum erat, ejus effigies, ut Plinius lib. XXXV. meminit, erat adoleſcentis, dextera pateram, ſiniſtra ſpicam, ac papaver tenentis. Fortunæ etiam Favor adjungi poteſt, qui à veteribus etiam Deus eſt habitus; nam hic ab illa plerumque oriri videtur; licet à pulcritudine ſæpe naſcatur, interdumque à virtute: ſed & omnia, quibus grati hominibus reddimur, nobis favorem quoque conciliant. Hic ſæpe nos faſtu tumidos efficit: nam quo magis proſpera utimur Fortuna, eo magis ſolemus ſuperbire, cæteroſque deſpicatui habere: ſed ſi rerum fiat converſio, tunc ſuperbiæ pœnas luimus; ſicut enim alios contempſimus, in felicitate exſiſtentes, ita & contemnimur ipſi, cum ad miſeriam devenerimus. Itaque ne nimium quis huic leviſſimo, ac maxime lubrico favori fidat, quandoquidem ſtatim evaneſcit, quemadmodum ex ejus imagine diſcere poſſumus, qua juvenem alatum referebat; aut, quod, rebus proſperis affluentibus, tantum ſe in ſublime extollat, ut humilia ſpectare dedignetur: atque eandem ob cauſam cæcus eſt effictus; homines enim ad magnos honores evecti, aliorū vel vultum ipſum intueri non ſuſtinent. aut, quod nobiſcum non diu permanet; ſed ſtatim diffugit; atque ideo pedibus rotæ inſiſtebat: quandoquidem is Fortunam imitetur, & quo tandem illa ſe convertit, eodem etiam is concurrat. Idem vultu timiditatem quamdam præ ſe fert, nam ſemper ad altiora contendit, ab adulatione impulſus quæ ei perpetuo comes adeſt: pone eum ſequitur invidia, ſed tardis greſſibus, quæ ſemper obtortis oculis alienam felicitatem intuetur. Sed ea, ſi vere eſt beata, invidiam non reformidat. Felicitatem veteres etiam tamquam Deam coluerunt; hanc Græci Macariam appellarunt; quæ juxta Euripidem in Tragœdia, quæ Heraclides inſcribitur, Herculis filia fuit; ea, cum oraculum redditum fuiſſet, Athenienſes victoriam habituros, ſi ex Herculis liberis aliquis ſponte mortem oppeteret, id audiens, ſe ipſam jugulavit; qua ex re & victoria Athenienſibus, & divinitas ipſi Macariæ eſt comparata. Felicitatis imago in Juliæ Mammææ Aug. numiſmate quodam cernitur, ita expreſſa; eſt fœmina, in ſolio ſedens, dextera caduceum, ſiniſtra grande cornu copiæ tenens; ille ad virtutem, hoc ad divitias referri poteſt; perinde atque nec virtus, nec divitiæ per ſe ſeorſim hominem reddere felicem queant; quæ fuit Ariſtotelis opinio: nam quæ tandem felicitas ſtudioſi eſſe poterit, qui tanta paupertate prematur, ut maximam penuriam omnium rerum patiatur, contra vero qui omnis virtutis eſt expers, opibus licet circumfluat, numquam felicis nomen per me obtinuerit, immo eum infeliciſſimū non dubitavero appellare, cum ab iis ſit penitus deſtitutus, quæ ſunt homini

Bonus Eventus.

Imago. 80. a.

Favor.

Macaria.

Digitized by Google

mini propria. Illi ergo, ex Ariſtotelis ſententia, cui Felicitatis imago conſentit, felices dici poterunt, qui & ſtudioſi ſint, & divites. Cebes Thebanus in tabula hoc modo Felicitatem deſcripſit; in eminenti quopiam arcis veſtibulo ea in ſolio ſedet, liberali ornatu compta, ſed non accurate, & florentiſſimo ſerto coronata; ad quam omnes quidem aſpirant, ſed ii tantum perveniunt, qui virtutem ducem ſequuti, cætera omnia poſt ſe dimiſerint: is namque in illa fuit ſententia, ut cum multis aliis diceret, virtutem ſolam ſe ipſa, etiam aliis omnibus præſidiis deſtitutam, ad bene, beatæque vivendum eſſe contentam. In cujus ſententiam nobis eſt pedibus diſcedendum, ſi Chriſtiane loqui volumus, de ea felicitate non intelligentes, quam vulgus appetit (ea autem non eſt felicitas, licet eſſe videatur) ſed qua animi corpore hoc mortali exſuti, cæleſtibus illis ſedibus perfruuntur. Ad quam illi pervenient, qui divino lumine colluſtrati, hujus vitæ iter fide viva comite incedent, quæ per caritatem eſt actuoſa.

CUPIDO.

OMNIUM animi perturbationum nulla equidem vehementior, aut pernicioſior eſt amore, quem Græci ἔρωτα dicunt. Itaque nihil mirum, ſi veteres, apud quos nullus non animi morbus, aut vitium numinis loco habebatur, amorem Deum, & magnum illum quidem coluerint, cupiditatis turpitudini Divinitatis nomen obtendentes. Itaque varie eum expreſſerunt, prout varie in animis noſtris vires ſuas exſerit. Ejus autem imagines ita omnibus ſunt notæ, ut quiſque per ſe abſque doctore (ita ſumus fere ad hoc vitium proclives) ſi puerum depictum viderit, oculos faſcia impeditos habentem, arcum tenentem, ex cujuſque humeris pharetra dependeat, amorem eum libere affirmare auſit. Sed tamen non omnes æque rationem cur ita pingatur, reddere poſſunt. Id vero præcipue nos hoc in opere ſtudemus, ut non ſolum undecumque poſſumus, Deorum imagines in medium producamus, ſed & rationes ex probatiſſimis quibuſque afferamus. Quamquam vero Cupido proprie animi cupiditati, qua ad res venereas ferimur, à veteribus præponitur; non defuerunt tamen qui forte ad flagitium aliqua honeſti ſpecie decorandum, geminos cupidines excogitarunt, quales ſunt Platonici, qui hoc colore fœdiſſimos puerorum amores, quos, ſi Deo placet, gradus ad divinam contemplationem faciunt, honeſtiſſimos reddiderunt: quo quid abſurdius poteſt excogitari? Platonici ergo geminam Venerem, geminorum Cupidinum matrem præclaro ſcilicet commento confinxerunt, cæleſtem alterum, ex qua divinus ille amor exſtiterit, quo dicunt, animos noſtros ad divinarum rerum contemplationem inflammari: hunc in cælo habitare illi affirmant, quod & Philoſtratus confirmat, eum unum eſſe ſcribens, in cæloque degentem, ubi cæleſtia adminiſtrat; hunc vult eſſe purum penitus, atque ſincerum. Itaque cum juvenili corpore, lucido, ac maxime pul-

Veneres & Cupidines.

cro effingebant: eidem alas adjunxerunt, quibus animorum noſtrorum, quos hic ardor incendat, ad cœlum volatus innueretur, divinas illas mentes, ab omni materiæ labe ſecretas, imitantium, quæ pro ſe quæque ad divinam pulcritudinem contemplandam ſeſe extollunt: quæ in altiſſima cœli parte reſidens, ſuos radios quoquo verſus emittit, quibus vehementes ſui amores in omnibus excitet ad ſe amandum, atque omni cupiditate expetendum: hæ ſunt acutiſſimæ illæ ſagittæ: quas Cupido hic juxta horum ſententiam, jaculatur. Addunt, amoris divini puritatem, pellucido hujus corpore, ſi quis id recipere velit, repræſentari, alis quarum eſt munus, gravia per ſe corpora, ac humi ſidentia, in ſublime attollere, ejuſdem vires exprimi, quibus mentes noſtræ ad divina illa contemplanda evehuntur. Sagittas dictitant, ad divinæ lucis radios, quibus multipliciter ferianıur, poſſe referri: ut his excitati, ad eam mentem, animumque convertamus, ejuſque pulchritudine mirabiliter capti, humana omnia, ac terrena uſque adeo contemnamus, ut non niſi iis tamquam gradibus ad cælum utamur. Id viſus eſt velle dicere Franciſcus Petrarcha in quodam poemate, in quo Cupidinem, à ſe in jus vocatum ita ſuam cauſam dicentem inducit;

Cupidinis ſagittæ. *Cupidinis alæ.* *Cupidinis ſagittæ.*

Quodque magis cunctis miraberis: utimur alis,
Vos quibus ad cælum contenditis, hiſce creatis
Utentes gradibus: quaſi quis penderit aquis
Momentis, homines recta ad ſublimia tollunt.

Sed vehementer timeo, ut ex tam lubrico loco evadant, qui præclaris his auctoribus utentes, in turpiſſimi amoris muliebris, aut longe fœdioris, puerilis cæno ſe infigentes, fauſtis avibus ſperare audeant, ſe indidem alis ſumptis, ad altiſſimam cæli partem evolaturos. Iidem tamquam extremam manum ad hunc à ſe excogitatum cœleſtem Cupidinem exornandum addunt, eum ſoli ſimilem eſſe, qui per univerſum mundum radios ſuos dividat, &c, ſi forte in levia, ac lucida corpora incurrat, radios ex eis elicitos ad ſeſe reflectat: itemque ſicut ſol quocumque ſua luce efficit, calefacit etiam; ita & amor, quorum in pectoribus ſe inſeverit, eos magnis ardoribus erga cæleſtia (quod illis fauſtum ſit) mirifice incendit: ad quod innuendum, jactitant, Cupidinem, accenſam habentem facem effingi ſolere: utque res ad amuſſim quadret, jubent, hic in amoris face quod lucet tantum, quodque oculos oblectat, vos conſiderare, ejus rei cogitatione omiſſa, quæ comburat, lædatque corpora, quibus appropinquet; qua ex parte cum terreno Cupidine conſentit, qui nullam umquam ſinceram voluptatem præbet, quæ ſit ab omni mœrore libera ſed ita ea inter ſe commiſcet, ut in face ſplendor qui oblectat: & flamma; quæ torquet, juncta mutuo ſunt. Ita Plutarchus ſenſit, quemadmodum à Stobæo citatur in capite de eo, quod amor non ſit judicium ubi quærit: quamobrem Cupidinem facem geſtare, Poëtæ tradant & ſculptorea

ptores effingant: reſponderque, quoniam, quod ignis ſplendidum eſt, ſuaviſſimum; quod vero aduſtivum, moleſtiſſimum. Quod ille à Platone eſt mutuatus, qui in Timæo ſcribit, amorem in nobis ex voluptate, & dolore eſſe permiſtum: qui quidem Amor ex Vulcano, ac altera Venere, quam vulgarem, mundanam, terrenamque Plato appellat, ortum traxit, terrenus & ipſe, vulgaris, laſcivuſque, ut de eo Poëtæ fabulantur. Itaque Seneca in Octavia ita ſuis quaſi coloribus pinxit;

Volucrem eſſe Amorem fingit, immitem Deum,
Mortalis error, armat & telis manus
Arcuſque ſacros inſtruit ſæva face;
Genitumque credit Venere, Vulcano ſatum
Vis magna mentis, blandus atque animi calor
Amor eſt, juventa gignitur, luxu, otio.
Nutritur inter læta Fortunæ bona
Quam ſi fovere, atque alere deſiſtas, cadit,
Brevique vires perdit extinctus ſuas.

Gemini ergo ſunt Amores; bifariam enim amamus recte quidem, cum ſcilicet erga honeſta afficimur animo; turpiter cum turpia appetimus; qui Amor turpis, atque inhoneſtus dicitur, ſicut ille honeſtus, atque laudabilis habetur. Sunt qui velint duorum veneris filiorum, unum eſſe appellarique Anterota, id eſt, Amori contrarium, quod per eum nos ab aliquo vehementer abhorreamus. Sed toto cœlo aberrant, qui ſunt in ea ſententia: nam Anterotis vis non in eo eſt ſita, ut nos amore penitus exſuat, ſed quod de eis pœnas ſumat, qui amati, non redamant. Quod ex Pauſania, ac Suida patet, qui cauſam turpiſſimâ illam quidem referunt, cur Athenienſes ſtatuam, atq; aram Anteroti poſuerint. Statua erat hujuſmodi; puer nudus, ac formoſus videbatur, in ulnis geminos generoſos gallos, & ſe in caput impellentes habens. Anteros ergo non Amoris abolitur, ſed potius mutuus amor erat: quod Porphyrius confirmat, ſic alicubi dicens; Cum Cupido infans parum coaleſceret, Venus Themin Deam conſuluit, quæ Veneri reſponſum tulit, Cupidini Anterota neceſſarium eſſe, qui rependat vices, & mutuam viciſſim dent operam, cui Venus acquieſcens, Anterota genuit: quo vixdum nato, Cupido adoleſcere cœpit, & alas, pennaſque explicare: quin, quoties præſens Anteros adeſſet: Cupido formoſior, & procerior, abſente illo contra accidere videbatur. Amor ergo tum augetur, cum erga eum eſt, qui & ipſe quoque amer. Apud Eleos duo puerorum ſimulacra viſebantur, quorum alter erat Anteros, qui ramum illum ab ejus manibus extorquere ſumma vi nitebatur: ſed ſuam operam ludebat: hoc veteres illi, veræ religionis expertes, innuebant, eum qui redamat, ſummo ſtudio conari debere, ut in amore ſuperet, vel certe æquet eum qui prior provocarit. Magnum Cicero, quemadmodum Lactantius lib. I. refert audaxque conſilium ſuſcepiſſe Græciam dicit quod Cupidinem, & Amorum ſimulacra in Gymnaſiis

Anterotis ſtatua.

ſiis conſecraſſent: adulatus eſt videlicet Attico & irriſit hominem familiarem: non enim illud magnum, aut omnino conſilium dicendum fuit, ſed impudicorum hominum perdita, & deplorata nequitia, qui liberos ſuos, quos erudire ad honeſta deberent, proſtituerunt libidini juventutis. Cui incommodo forte Romani ut obviam irent, non Cupidinem ſolum in gymnaſiis, ſed eum medium inter Mercurium, & Herculem collocabant; ut ſignificarent, eum cum virtute, ac ratione debere eſſe conjunctum. Athenæus ſcribit, antiquos Philoſophos ſenſiſſe Amorem (ſi quis id facile admiſerit) eſſe admodum gravem Deum, & ab omni turpitudine alienum, ut vel ex eo intelligi poteſt, quod eum cum Mercurio, & Hercule copularint, quorum ille eloquentiæ, hic fortitudini præeſt, ex quarum virtutum ſocietate, amicitia, atque amor exſiſtat, neceſſe eſt. Apud antiquos erat etiam Amor Lethæus nuncupatus, quo amor priſtinus ponebatur, atque oblivioni tradebatur. Hujus ſtatua in Veneris Erycinæ templo viſebatur: is autem ardentes faces in profluentem aquam inclinabat, ibique extinguebat: de hoc Ovidius meminit, refertque, ad id templum omnes amantes confluxiſſe, qui amatarum rerum memoriam deponere cupiebant. Sed in Græcia morbo huic facilius conſulebatur; nam ſi quis corpus in Selero flumine abluiſſet, quod non longe aberat Patris, confeſtim eos amores oblivioni tradebat, quorum ſibi memoriam voluiſſent ex animo deleri. Sed Pauſanias in Achaicis fabulam eam arbitratur. Plinius de quodam fonte ſcribit, qui apud Cyzicenos Fons Cupidinis dicebatur, ex quo quicumque guſtaſſet, amores priſtinos ponebat. Cupido ſi ea eſt animi cupiditas, qua animus noſter in aliquid fertur, non ſimplex neque duplex is fuerit, ſed multiplex, ut Poetæ ſtatuunt, qui ſuis fabulis animi noſtri vires, variosque affectus exprimunt. Amores ergo Poetæ multos, eosque puellos, pulcellos, alatosq; finxerunt; quorum aliis in manus faces, aliis ſagittas, aliis laqueos, aliis alia tradebant. quemadmodum Propertius lib. II. Eleg. XXIX. facit, ita ſcribens;

Imago 81.a. Cupido cum Mercurio, & Hercule.

Amor Lethæus.

Multiplices Cupidines.

Heſterna, mea lux, cum potus nocte vagarer,
Nec me ſervorum duceret ulla manus:
Obvia neſcio quot pueri mihi turba minuta
Venerat (hos vetuit me numerare timor)
Quorum alii faculas, alii retinere ſagittas
Pars etiam viſa eſt, vincla parare mihi.
Sed nudi fuerant: quorum laſcivior unus,
Arripite hunc, inquit, nam bene noſtis eum.

Philoſtratus etiam in Imaginibus amores multiplices facit, ac eos Nympharum dicit eſſe filios, quod Claudianus in Panegyrico nuptiarum Honorii, & Mariæ confirmat. Eos autem elegantiſſime ſic deſcribit; Eſt ibi hortus, ubi ſunt plantarum ordines, in rectum incedentes, per quorum medium ambulandi facultas datur: mollis autem herba curriculos obtinet, & ſtrati inſtar

inſtar jacentibus ſit: à ſummis autem ramis mala aurea, rufaque, ac lucida ad ſe excolenda univerſum Cupidinum examen attrahunt. Eorum pharetræ inauratæ, atque aureæ, & quæ in ipſis ſunt ſagittæ: horum autem univerſus nudus eſt grex, leveſque pervolant, cum malis eis ſuſpendeꝛint. Vario autem colore diſtinctæ veſtes in herba jacent, quarum innumeri ſunt flores. Neque coronati ſunt capita, utpote coma ipſis ſufficiente; pennæ cæruleæ, & phœniceæ, & nonnullis aureæ; tantum non ipſum aera quodam percutiunt concentu. Quatuor formoſiſſimi à cæteris ſeceſſerunt; quorum duo mala mutuo mittunt; alteri duo mutuis ſe ſagittis petunt: nec vultibus inſuavinæ, ſed pectora invicem præbent, ut illic ſaltem tela inhæreant. Hæc ſunt amoris mutui argumenta; nam qui pomo ludunt, amoris initium faciunt, unde hic quidem oſculatus, jacit malum; hic vero ſupinis illud manibus excipit, indicans, ſe oſculaturum, ac remiſſurum, ſi ceperit. Hinc fortaſſe Judas illud mutuatus eſt, pomum ſcilicet alicui jacere, ad id referri, ut cum ad amandum provocet. Itaque Virgilius in tertia Ecloga ita quemdam paſtorem dicentem inducit;

Malo me Galatea petit, laſciva puella,
Et fugit ad ſalices, & ſe cupit ante videri.

Duo, qui ſagittis ſe petunt, amorem cœptum confirmant, perinde atque eum ad cor derivent. Hi igitur ludunt, ut amare incipiant; hi vero, ne deſinant, jaculantur. Ex altera parte lepus ſub malis ſedet, poma in terram cadentia edens, ac multa ſemeſa relinquens: hunc venantur hi, & perterrefaciunt: hic quidem manuum plauſu; hic vero clamitans; alius chlamydem concutiens: & hi quidem ſupervolant, feræ inclamantes. hi vero pedites ipſam per veſtigia inſequuntur: hic autem ut ſe ipſum immiſſurus irruit, fera in converſa eſt; at hic leporis cruri inſidiatur; hujus vero è manibus lapſus eſt. Itaque rident, & ceciderunt: hic quidem in latus, ille vero pronus, hi ſupini omnes errorem vario judicantes habitu; nullus autem ſagittas in eum mittit; ſed vivum capere conantur, Veneri ſuaviſſimam hoſtiam. Nam de lepore dicitur, eum multæ participem eſſe veneris: fama eſt enim, fœminam quidem lactare quæ peperit, & in eodem lacte rurſus parere, ac ſuperfœtare, & nullum in ipſa vacare à partu tempus: quod & Plinius confirmat; dicitque inter eos nullam eſſe ſexus differentiam, ſed omnes utramque virtutem, maſculi ſcilicet, & Fœmellæ poſſidere. Idem Lib. xxx. ſcribit, vulgus gratum corpori, in ſeptem dies lepore ſumpto in cibis, conciliari arbitrari, frivolo quidem joco; cui autem aliqua debeat ineſſe cauſa in tanta perſuaſione. Huc pertinet Martialis luſus in Gelliam, qui lib. v. habetur, ſicque habet;

Leporis cum Venere convenientia.

Si quando leporem mittis mihi, Gellia, dicis,
Formoſus ſeptem, Marce, diebus eris.

Si non derides, ſi verum, lux mea narras,
Ediſti numquam, Gellia tu leporem.

Lampridius ſcribit, Poëtam quemdam in Alexandrum Severum, quod quotidie veſceretur Leporina, ita luſiſſe:

Pulcrum quod vides eſſe noſtrum regem,
Quem Syrum ſua detulit propago:
Venatus facit, & lepus comeſtus,
Ex quo continuum capit leporem.

Sequitur Philoſtratus; Inepti autem amatores amatorium quoddam lenocinium in lepore eſſe exiſtimaverunt, violenta quadam arte ſuas aucupantes delicias: hoc autem ſceleſtis hominibus relinquatur, minimeque ut redamentur, dignis. Hæc eſt elegantiſſima Amorum deſcriptio ex Philoſtrato; quam huc attulimus, ut ſciremus, Amores eſſe multos, omneſque puellos, nudos, criſpa, flavaque coma, verſicoloribus alis, interdum facem accenſam geſtantes, interdum ſine face ſe oſtendentes; arcu etiam aliquando, pharetra, & ſagittis armatos, quandoque ſuis armis exſutos. Itaque Silius Italicus lib. VII. deſcribens Amores, qui Venerem ſunt comitati, cum ad Paridis judicium eſt profecta, ita eos expreſſit:

Tum matris currus niveos agitabat olores
Tempora ſollicitus litis ſervaſſe Cupido.
Parvulus ex humero coritus, & aureus arcus
Fulgebat, nutuque vetans trepidare parentem,
Monſtrabat gravidam telis ſe ferre pharetram,
Aſt alius nivea comebat fronte capillos
Purpureos, alius veſtis religabat amictus.

Apuleius, cum Venerem in ſcenam, Amoribus comitatam inducit, eos pueros candidiſſimos dicit, qui cælitus deſcendunt, aut ex mari emergunt, alas in humeris, ſagittas ad latus, faces in manibus habentes: alibique ſcribit, Amorum populum Venerem comitari; ſunt enim infinitæ hominum cupiditates: eaque amantur, quæ cupiuntur: nam vix quiſquam id perpendit, recte ne an male amorem ſuum alicubi collocet, id unum ſpectans, ut ſuam libidinem exſatiet, quamvis ratio ipſa repugnet: quam amor ſuſque deque ducit, cum ſe fœdis voluptatibus mancipavit. Itaque is nos in ſua poteſtate detinere dicitur: id vero laqueis innuitur, qui Amori tribuuntur. Verum, ne amplius de Amore multiplici, at de unico tantum loquamur. Plato in Sympoſio Agathonem Amorem laudantem, ejusque naturam explicantem inducens, ita dicit: Amor eſt omnium pulcerrimus: nam cunctorum Deorum eſt maxime juvenis: quod vel ex eo maxime patet, quod is ſemper à ſenio refugiat, etſi illud ipſum per ſe eſt velociſſimum, citiuſque accedit, quam eſſet opus: id Amor naturali quodam odio proſequitur, & prorſus averſatur:

Amoris laquei.

Amor omnium Deorum maximè juvenis.

ſatur; juvenibus vero ſemper ſe miſcet & cum iis verſatur; nam ve[illegible] proverbio, ſimile ſimili ſemper hærere. Igitur juvenis eſt, & præter[illegible] *Amor tener, & mollis.* lis, ac tener: id eo pacto comprobari poteſt, quo Homerus Atem, [illegible] Calamitatem Deam eſſe ait, & quidem teneram; illius enim pedes a[illegible] teneros: rationem vero ſubjungit, quod ſcilicet illis numquam ſolu[illegible] *Ate.* ſed hominum cervices calcet: ita de Amore dicere poſſumus, cum eſſ[illegible] lem, ac tenerum: quod non per ſolum, neque ſaxa, neque quidpiam, [illegible] ſit durum, incedat; ſed tantum molliſſimis quibusque inſiſtat, [illegible] perpetuo degat; hujuſmodi ſunt hominum animi, neque tamen o[illegible] nam, ſi durum offenderit animi habitum, diſcedit, ſin mollem, ibi domici-lium ſuum collocat. Quin etiam aquæ inſtar, liquidus eſt, & lubricus; [illegible] nim undique omnem animum complecti poſſet, & clam influere, aut e[illegible] ſi durus eſſet, ac rigidus. Congruentis autem, & humidæ formæ magnū a[illegible]mentum eſſe poteſt decora, & conſentanea partium conſtitutio: qua A[illegible] omnibus rebus haud dubie unus præditus eſt: nam deformitas, & amor [illegible] piterno quodam bello inter ſe decertant. Quod vero hic Deus in flori[illegible] tam agit, ſignificat coloris pulcritudinem: in eo enim, quod floribus c[illegible] vel defloruit, ſive corpus, ſive animus, ſive quidvis aliud ſit, Amor ipſe non inſidet: ubi vero floridus, & odorifer eſt locus, ibi & conſidit, & pern[illegible] De hujus Dei pulcritudine permulta inſuper afferri poſſent; ſed Plato h[illegible] fi-nem de ea dicendi facit; ex cujus verbis id concludamus licet, Amorem e[illegible] juvenem, tenerum, mollem, delicatum, corpore optime coagmentato, ac [illegible]lore præſtantiſſimo præditum. Subtilius eum Apuleius in fabula Pſyches de-ſcripſit, cum narrat, eam contra ſuum præceptum ad lucernam Amor[illegible] contemplatam eſſe; ubi eum vidit cæſariem auream habentem, m[illegible]lemque ex ambroſia, qua conſperſa erat; inſpexit ejus cervicem cand[illegible] mam, genas purpureas, crines criſpos, ac multipliciter intortos, qui p[illegible] per humeros vagabantur, partim faciem inumbrabant: quique etiam tant[illegible] ex ſe ſplendoris emittebant, ut lucernæ lumen apparere non ſinerent: e[illegible] humeris duæ alæ inhærebant, recenti rore madefactæ, cujus plumæ, qua[illegible] loco non moverentur, tamen veluti levi vento agitatæ leniter commoveb[illegible]tur. Totum denique ejus corpus erat ita elegans, ac lucidum, ut Vener[illegible] pœnitere non poſſet, cum peperiſſe. Is arcum, pharetram, ac ſagittas h[illegible] prope lectum depoſuerat. Ei Apuleius nequaquam oculos faſcia velat; vel quod tunc opus non eſſet, cum eum dormientem fingat: vel quod in co[illegible] ſententiam abeat, qui putant, illum minime cæcum eſſe, inter quos eſt etiam Franciſcus Petrarcha, qui eum ſe vidiſſe ſcribit:

Non oculis captum, Pharetra ſed enim, atque ſagittis
Armatum, nudumque (rubor ni prebet amictus)
Alatum puerum, non pictum, at vivere credas.

Moſch[illegible]

Moſchus quin etiam Poëta Græcus ei lucidos oculos tribuit, cum fingit eum errantem à matre Venere inquiri. Ejus poema, quod Amor fugitivus inſcribitur, elegantiſſimum, ab Angelo Politiano in Latinum converſum, viſum eſt hic adſcribere: eſt autem ejuſmodi:

Cum Venus intento natum clamore vocaret,
Si quiſquam in triviis errantem vidit Amorem,
Hic fugitivus, ait, meus eſt: pretium feret index.
Inſignis puer eſt: totam hanc cognoſce figuram:
Corpore non niveus: verum ignem imitatur: ocelli
Acres, flammeoli; mala mens, ſuaviſſima verba;
Quod loquitur, non ſentit idem: vox mellea; ſed cum
Ira inflammatur, tum mens illi effera: fallax,
Fraudator, mendax: ludit crudele puellus.
Criſpulus eſt illi vertex, facieſque proterva:
Exiguaque manus, procul autem ſpicula torquet:
Torquet in umbriferumque Acheronta, & regna ſilentum.
Membra quidem nudus, mentem velatus, aviſque
More citans pennas, nunc hos, nunc advolat illos,
Sæpe viri preſſans præcordia, ſæpe puellæ.
Arcum habet exiguum, ſuper arcu impoſta ſagitta eſt:
Parva ſagitta quidem, ſed cœlum fertur aduſque:
Parva pharetra olli dependet, & aurea tergo:
Sunt & amari intus calami, quibus ille protervus
Me quoque ſæpe ferit matrem: ſunt omnia ſæva
Omnia, ſeque ipſum multo quoque ſævius angit:
Parvula fax olli, ſed & ipſum Hyperiona vincit.
Verbere, ſi prendes, age: ne miſerere puellum:
Si flentem aſpicias, ne mox fallare caveto:
Sin arridebit, magis attrahe: & oſcula ſi fors
Ferre volet, fugito: ſunt oſcula noxia, in ipſis
Suntque venena labris. Si fors ita dixerit: Heus tu
Accipe: nempe tibi cuncta hæc mea largior arma:
Ne quidquam attigeris fallacia munera Amoris:
Omnia namque igni ſunt infecta illius arma.

Hæc Amoris imago, mirifice ejus vires, atque effectus adumbrat. Itaque non injuria is coloris rufi ac pene ignei ibi deſcribitur. Unde fortaſſe Franciſcus Petrarcha in Amoris triumpho exemplar eſt mutuatus, cum eum ſupra ignitum currum impoſuit, ita dicens:

Igneus eſt illi currus, qui nudus, & infans
Apparet, plenam telis fert ille pharetram
Ex humeris, arcumque manu idem in prælia geſtat.

Quod ardentis amantium cupiditatis eſt argumentum, quæ [illegible] amatæ obtinendæ conjuncta, magis ſemper accenditur; ut Al[illegible] phrodiſeus quodam in problemate teſtatur, ubi quærit, cur am[illegible] tes extremæ modo frigidæ ſint, modo calidæ; ad quam dubitatione[illegible] det; ejus viciſſitudinis cauſam eſſe ſpem, atque timorem, cum [illegible] des, fonſque vitæ exſiſtat; ex quo in reliquum corpus ſpiritus der[illegible] ei robur, vigoremque ſuppeditent, cum id aliquo dolore opprimi[illegible] ſolum nullas poteſt ex ſe in aliena loca ſuppetias emittere, ſed et[illegible] emiſſas ad ſeſe revocat, ut inde magis ad conflictandum cum dolor[illegible] roboretur. Atqui amantes maxime omnium dolent, cum vident ſe ſpe[illegible] rei amatæ potiendæ excluſos. Itaque minime mirum videri debeat, [illegible] tremæ eorum partes interdum frigeant. Eædem caleſcunt quandoqu[illegible] ſcilicet amans in ſpem venit, fore ut tandem aliquando re cupita fru[illegible] enim præ lætitia quodammodo dilatatur, & ad cæteras corporis pa[illegible] cepti gaudii nuncia emittit: hi ſunt vividi quidam ſpiritus, qui corp[illegible] verſum calefaciant, eique ruborem quemdam inducant. Sed ali[illegible] potius à verecundia ruborem hunc oriri, perinde atque animus ſibi con[illegible] ſe, cum corporis voluptatibus dat operam, ab honeſtate receſſiſſe, late[illegible] deat. Itaque velati velo, rubore eam partem obtendat, quæ p[illegible] verecundiæ ſedes. Cæteræ Cupidinis partes, ejuſque arma à Se[illegible] neid. exponuntur, is ita dicit, quia turpitudinis eſt ſtulta cupiditas, puc[illegible] gitur, item quia imperfectus eſt in amantibus ſermo, ſicut in puero [illegible] etiam Virgilius in IV. Æneidos in Dione oſtendit, dicens,

Rubor in amantibus aur.

Incipit effari, mediaque in voce reſiſtit.

Alatus autem ideo eſt, quia nihil amantibus levius, nihil mutabilius in ve[illegible] ut apud Virgiliũ in ipſa Didone probatur, quæ paullo poſt eum quem ta[illegible] re amaverat, capitali odio inſectatur. Et Terent. in Eunucho id ita expre[illegible]

In amore hac omnia inſunt vitia, injuria,
Suſpiciones, inimicitia, inducia:
Bellum, pax rurſum.

Itaque Franciſcus Petrarcha poſtquam varios alicubi affectus amatorios lo[illegible] ga oratione eſt proſequutus, ita concludit.

Summa fit, inconſtans nimium eſt (heu) vita in amante;
Eſt audax, eadem magni eſt & plena timoris;
Paullum dulcis habet, multum commiſcet amari.

Sagittas vero idcirco geſtare dicitur, aut, quia & ipſe, ut illæ incertæ, ve[illegible] ceſque ſunt, neque ſemper feriunt quo deſtinantur, quemadmodum de [illegible] mantibus diximus, qui cito ſententiam mutant, neque ſemper eo per[illegible] unt, quo aſpirant: aut quod ſicut illæ ſunt acutæ, ita conſcientiæ vellic[illegible] poſt patrata flagitia amatoria, animum fodicat, qui poſt factum, tand[illegible] quando ſe perperam geſſiſſe advertit; aut etiam Amoris ſagittæ ejus in [illegible] cele-

celerem adventum innuunt, nam ſæpe vel primo aſpectu ſine ullo animi ſenſu, homines rei viſæ pulcritudine mirifice incenduntur: quo is ſpectaſſe videtur, qui Cupidini in manus fulmen tradidit, prout in Curia Octaviæ viſebatur, cujus rei, ut ſcribit Plinius, auctor ignorabatur: ſed id affirmabatur, Alcibiadem fuiſſe principem forma in ea ætate, in cujus clypeo ita erat pictus, perinde atque, ſicut Jovis, Deorum principis proprium eſt fulmen, ita is pulcritudine longe cæteris mortalibus antecelleret. Sed illud fortaſſe dici poſſit, viſum eſſe, Amori non ſatis eſſe, ad ejus vires exprimendas, facem præbere, ſed potius fulmen tribuendum, quandoquidem hoc non ſolum ea comburat, quæ facile ignem concipiunt, ſed illa quoque ſtatim incendat, quæ difficile ab igne corripi poſſunt, omnia etiam pertumpat, diffringat, comminuatque, quæ offenderit, quamvis ea ſint duriſſima, idem quaqua mirabili quadam celeritate pervadat: quæ omnia mirifice in Amoris vires quadrare videntur: quod optime à Propertio, quadam in Elegia lib. II. ſic deſcribitur.

Quicumque ille fuit, puerum qui pinxit Amorem,
Nonne putas miras hunc habuiſſe manus?
Hic primum vidit ſine ſenſu vivere amantes,
Et levibus curis magna perire bona.
Idem non fruſtra ventoſas addidit alas.
Fecit & humano corde volare Deum:
Scilicet alterna quoniam jactamur in unda,
Noſtraque non ullis permanet aura locis.
Et merito hamatis manus eſt armata ſagittis,
Et pharetrâ ex humero Gnoſia utroque jacet:
Ante ferit quoniam, tuti quam cernimus hoſtem,
Nec quiſquam ex illo vulnere ſanus abit.

In Templo etiam Æſculapii fuiſſe Cupidinis ſimulacrum, Pauſanias in Corinth. refert, Pauſaniæ opus, ubi Cupido abjecto arcu & ſagittis, Lyram tenebat. Idem in Achaicis ſcribit, ſe Ægiræ in quadam ædicula Cupidinem prope Fortunam aſtantem vidiſſe: quod eo ſpectar, ut intelligamus hanc in amatoriis rebus plurimum poſſe: licet & ille magnas vires habere, per noſtram ſocordiam, vulgo exiſtimetur. Has immenſas, ut ajunt, amoris vires adumbraſſe volunt Acuſilaum, qui ut Plinius lib. XXXVI. refert, marmoream leænam effinxit, aligeroſque cum ea ludentes Cupidines; quorum alii religatam tenerent, alii è cornu cogerent bibere, alii calciarent ſocciis; omnes ex uno lapide. Omnium animantium ſine controverſia Leo eſt ferociſſimus: ſed inter eos fæmina maſculo efferatis moribus longe præſtat; hæc tamen amoris viribus cedere dicitur. Cum igitur ſtulta hominum opinione ſit amor adeo potens, hinc jactatum eſt; *Omnia vincit Amor.*

Imago, 82. a.

Cupido cum Fortuna.

Ideoque poetæ callidi mendaciorum artifices ſunt fabulati ab amore Panem

deviĉtum eſſe, qui prior eam provocaverat; quod ſi ad res natur[illegible] volumus, ſignificare poteſt, rerum naturam, quam Pan ſuo nom[illegible] ſentat, cum ab initio operari incepit, ſtatim etiam ſuis operib[illegible] lectatam. Ea igitur hujuſmodi delectatione capta, Amorem qu[illegible] do provocavit: qui illam ſuis viribus ita ſibi ſubjecit, ut nihil i[l]la [illegible] umquam audeat moliri. Hinc elementorum inter ſe diſcor[illegible] exiſtit, quæ mirabili quodam conſenſu ad rerum omnium coag[illegible] coeunt. Platonici quoque in ea ſunt ſententia, ut putent, anim[o]s [illegible] cœlo in mortalia hæc corpora delabi, cum amore quopiam erga [illegible] tur; eoſdemque his vinculis exſutos, ad cœlum conſcendere, c[illegible] norum amore vacui, totos ſe ad cœleſtia amanda convertunt. Qu[illegible] aſſeruerunt, duas in cœlo januas eſſe, per quarum unam anim[illegible] bus ad inferiora deſcenderent, per alteram è contra ab his ad illa [illegible] rent: hanc Deorum, illam hominum dixerunt: ambarum janu[illegible] penes amorem eſſe, Orpheus volebat, ita ut abſque ejus arbitrio n[illegible] itus ex uno in alterum locum daretur. Quare non abſurde amo[r], g[illegible] manibus claves habens, depingi poſſet. Sed non ita ſemper Poetæ [illegible] omnium domitorem prædicarunt, quin interdum & ipſum victum i[illegible] quemadmodum Auſonius in quodam elegantiſſimo poemate fingit, [illegible] myrto, tamquam in patibulo quondam ſuſpenſum, ſuorum f[a]cinor[illegible] de pœnas dediſſe. Id ob ejus mirabilem quemdam leporem viſum eſt hu[illegible] ſcribere. Eſt autem hujuſmodi;

Aeris in campis, memorat quos Muſa Maronis,
Myrteus amentes ubi lucus opacat amantes:
Orgia ducebant Heroides, & ſua quaque,
Ut quondam occiderant, lethi argumenta gerebant
Errantes ſilva in magna, & ſub luce maligna,
Inter arundineaſque comas, gravidumque papaver,
Et tacitos ſine labe lacus, ſine murmure rivos:
Quorum per ripas nebuloſo lumine mercent,
Scripti olim regum, & puerorum nomina flores,
Miratur Narciſſus, & Oebalides Hyacinthus,
Et crocus auricomans, & murice pictus Adonis,
Et tragico ſcriptus gemitu Salaminius Ajax.
Omnia quæ lacrymis, & amoribus anxia mœſtis,
Exercent memores, obita jam morte, dolores,
Rurſus in amiſſum revocant Heroidas ævum.
Fulmineos Semele decepta puerpera partus
Deflet, & ambuſtas lacerans per inania cunas
Ventilat ignavum ſimulati fulminis ignem.
Irrita dona quercus, ſexu gavisa virili,
Mœret in antiquam Cænis revocata figuram.

Vulne-

Vulnera ſiccat adhuc Procris: Cephalique cruentam
Diligit & percuſſa manum. Fert fumida teſta
Lumina Seſtiaca præceps de tarre puella.
Et de Nimboſo ſaltum Leucate minatur
Maſcula Lesbiacis Sappho peritura ſagittis.
Harmoniæ cultus Eriphyle mœſta recuſat,
Infelix nato, nec fortunata marito.
Tota quoque aeria Minoia fabula Creta
Picturarum inſtar tenui ſub imagine vibrat.
Paſiphae nivei ſequitur veſtigia tauri.
Licia fert glomerata manu deſerta Ariadne.
Reſpicit abjectas deſperans Phædra tabellas.
Hæc laqueum gerit: hæc vana ſimulacra coronæ.
Dædaliæ pudet hanc latebras ſubiiſſe juvencæ.
Præreptas quæritur per inania gaudia noctes,
Laudamia duas vivi, functique mariti.
Parte truces alia ſtrictis mucronibus omnes
Et Tysbe, & Canace, & Sidonis horret Eliſſa.
Conjugis hæc, hæc patris, & hæc gerit hoſpitis enſem.
Errat & ipſa, olim qualis per Latmia ſaxa
Endymioneos ſolita affectare ſopores.
Cum face, & aſtrifero diademate Luna bicornis.
Centum aliæ veterum recolentes vulnera amorum,
Dulcibus, & mœſtis refovent tormenta querelis,
Quas inter medias furvæ caliginis umbram
Diſpulit inconſultus Amor ſtridentibus alis.
Agnovere omnes puerum, memorique recurſu
Communem ſenſere reum; licet humida circum
Nubila, & auratas fulgentia cingula bullas.
Et pharetram, & rutilæ fuſcarent lampadis ignem;
Agnoſcunt tamen: & vanum vibrare vigorem
Occipiunt: hoſtemque unum, loca non ſua nactum,
Cum pigros ageret denſa ſub nocte volatus,
Facta nube premunt, trepidantem, & caſſa parantem
Suffugia, in cœtum mediæ traxere catervæ.
Eligitur mœſto myrtus notiſſima luco,
Invidioſa Deum pœnis cruciaverat illic
Spreta olim memorem Veneris Proſerpina Adonim.
Hujus in excelſo ſuſpenſum ſtipite Amorem,
Devinctum à tergo palmis, ſubſtrictaque plantis
Vincula mœrentem; nullo moderamine pœnæ

Aſſi-

Afficiunt: reus eſt ſine crimine, judice nullo
Accuſatus Amor: ſe quiſque abſolvere geſtit,
Transferat ut proprias aliena in crimina culpas.
Cuncta exprobrantes tolerati inſignia Lethi
Expediunt: hac arma putant, hac ultio dulcis,
Ut quo quaque perit, ſtudeat punire dolorem.
Hæc laqueum tenet: hæc ſpeciem mucronis inanem
Ingerit: illa cavos amnes, rupemque fragoſam,
Inſanique metum pelagi, ſine fluctibus æquor:
Nonnullæ flammas quatiunt, trepidoque minantur
Stridentes nullo igne faces, reſcindit adultum
Myrrha uterum lacrymis lugentibus inque paventem
Gemmea fletiferi jaculatur ſuccina trunci:
Quædam ignoſcentum ſpecie ludibria tantum
Sola volunt: ſtilus ut tenuis ſub acumine puncti
Eliciat tenerum, de quo Roſa nata, cruorem:
Aut pubi admoveant petulantia lumina lychni.
Ipſa etiam ſimili genitrix obnoxia culpæ
Alma Venus tantos penetrat ſecura tumultus,
Nec circumvento properans ſuffragia nato
Terrorem ingeminat, ſtimuliſque accendit amaris
Ancipites Furias: natique in crimina confert
Dedecus ipſa ſuum; quod vincula cæca mariti
Deprenſo Mavorte tulit: quod pube pudenda
Helleſpontiaci videtur forma Priapi,
Quod crudelis Eryx, quod ſemivir Hermaphroditus.
Nec ſatis in verbis roſeo Venus aurea ſerto
Mœrentem pulſat puerum, & graviora paventem
Olli purpureum multato corpore rorem
Sutilis expreſſit crebro roſa verbere: quæ jam
Tincta prius, traxit rutilum magis ignea fucum,
Inde truces cecidere minæ: vindictaque major
Crimine viſa ſuo Venerem factura nocentem.
Ipſæ intercedunt Heroides, & ſua quæque
Funera crudeli malunt adſcribere fato.
Tum grates pia mater agit, ceſſiſſe dolentes,
Et condonatas puero dimittere culpas:
Talia nocturnis olim ſimulacra figuris
Exercent trepidam caſſo terrore quietem.
Quæ poſtquam multa perpeſſus nocte Cupido,

Ef-

Effugit, pulſa tandem caligine ſomni,
Evolat ad ſuperos, portaque evadit eburna.

VENUS.

ANTEQUAM Veneris imaginem deſcribam, ejus naturam paucis adumbrandam, operæ pretium duxi, ad cauſam eorum intelligendam, quæ inferius dicentur. Venus igitur libidinis, ac laſciviæ Dea habebatur, tamquam ea libidinem, laſcivasque cogitationes in hominum animis injiceret, quas illa etiam ad opus deducendas curaret. Itaque eam Amoris matrem finxerunt, quod ſcilicet numquam fere mas cum fœmina conjungatur, niſi amore intercedente. Eamdem etiam veteres, ſicuti & Hymenæum, ac Junonem, nuptiis præpoſuerunt; eæ namque contrahuntur, ut per concubitum proles ſequatur. Pulcritudo quin etiam in Veneris poteſtate eſſe credebatur, quam illa tribuere, adimereve cuilibet pro libito poſſet. Ea juxta phyſicos vim in animantibus cunctis inſitam repræſentat, qua ad procreandum illæ excitantur. Quamobrem qui ſentiunt, animum noſtrum è cœlo in corpus delabi, & ex ſingulis cœli globis varios affectus contrahere, ex Venere appetitum ad venerea illum ſortiri aſſerunt. Alii etiam fabulas ad res naturales pertrahentes, Venerem, Junonem, Lunam, Proſerpinam, Dianam, aliasque nonnullas Deas idem numen, diverſas virtutes ſub variis nominibus adumbrans, eſſe dicunt; quemadmodum hic ex diverſis Veneris imaginibus cernetur. Habetur in fabulis, eam ex maris ſpuma exſtitiſſe, ubi in id Saturnus patris Cœli virilia, à ſe abſciſſa projeciſſet: quod cum ab aliis multis, tum à Leone Hebræo optime in dialogis de Amore explicatur, cum ergo veteres illam è mari ortam exprimere vellent, eam inde emergentem, in concha ſtantem, adoleſcentulam, pulcerrimam nudamque depingebant: eamdem interdum in mari natantem deſignabant. Huc Virgilius lib. v. Æneid. alludit, cum Neptunum Veneri reſpondentem inducit, in hæc verba;

Venus libidinis Dea.

Veneris ortus.

Fas omne eſt, Cytherea, meis te fidere regnis,
Unde genus ducis.

Quare & Græci eam ἀφροδίτην à ſpuma appellant. In Jovis etiam Olympii templo, ut Pauſanias in Eleis prioribus refert, Venus viſebatur, quæ è mari emergens à Cupidine excipiebatur. Interdum eadem concham manu tenens, roſeo ſerto edimita effingebatur; nam roſæ ei ſunt dicatæ, ut inferius latius dicemus: Concha autem, eam ex mari ortam innuit. Eam ſtatim è mari Paphum appuliſſe dicebant, forte quod Cyprii, aut quod talem cœli poſitum ſint ſortiti, aut alia de cauſa, mirum in modum veneris voluptatibus ſint dediti. Itaque præcipue eam cultu proſequebantur, templumque illius quod eos exſtabat, in quo ejus ſtatua non humanam figuram præferebat, ſed quoddam in baſi latum, atque rotundum erat, quod paulatim in acumen vergebat: cujus

Digitized by Google

rei, ut ſcribit Cornelius Tacitus nulla videbatur ratio reddi poſſe. Sed nonnulli aliqui ſentiunt, hanc figuram corporis humani umbilicum referre, Veneri eſt attributa, quod libido in mulieribus in hac parte reſidere ... cipere credatur. At quid dicemus de Jove Amixonio, qui ut ſuperius ... minimus, ita erat effictus; Ego hujus ſum ſententiæ, aliquid arcani ... figura latere, quod ejus authores in vulgus proferre noluerint, ut ... materiam ad aliquid per ſe excogitandũ relinquerent: aut quod antiqui ... per ſint arbitrati, res ad religionem pertinentes eſſe celandas, aut ... re innuendas, ut à nemine intelligi poſſent, niſi ab eo qui magnum ... ad eas indagandas attuliſſet: hoc ideo ſenſerunt; quod ita majori ... tioni eſſent futuræ. Veneri etiam ſicut & cæteris Diis currus eſt tri... quo per aerem, per mare, aut qua tandem libuiſſet veheretur. Sed Cl...
Columba Veneris avis. nus, cum eam in nuptias Honorii & Mariæ inducit, à Tritone ... ac ejus cauda ſurſum erecta tamquam umbraculo tectam fingit. Ejus ... à candidiſſimis columbis trahi dicitur; hujuſmodi enim aves ... gruere videntur; ideoque Veneris aves dicuntur, nam præcipuo ... impetu ad coitum feruntur, nec eſt ullum anni tempus quo ab hoc ... ſent. Fabulantur etiam Poetæ, ideo columbas Veneri eſſe gratas, ... riſtera Nympha quæ unice ab ea diligebatur, in hanc avem ſit mutata ... nus præterea hinc oſtendit, Veneri columbas eſſe ſacras, quod in Eric... ciliæ monte quidam feſti dies in Veneris cultum celebrarentur, quos ... tranſitus dies appellabant: nam tunc Venerem in Lybiam tranſire dic... atque ea de cauſa in illa regione nulla eo tempore columba appareb...
Imago 83.2. quam omnes ad ſuam dominam comitandam eſſent profectæ: poſt ... diem una omnium pulcherrima è mari Lybico evolare cernebatur, non ... ſimilis, ſed rubra ut Anacreon ſcribit, ea Venus eſſe exiſtimabatur, qu... le purpuream appellat: hanc infinitæ propemodum ſequebantur. ... Ericis montis accolæ tunc reditus dies celebrabant, & divites opipara con... via inſtruebant, quemadmodum Athenæus refert. Cycni quoque Ve...
Cygni Veneri ſacri. currum pertrahebant, juxta Horatii, Ovidii, Statiique ſententiam; aut ... avis hæc per ſe ſit innocentiſſima, cum neminem umquam lædat, aut pr... cantus ſuavitatem, qui magnopere libidines in nobis excitat. Hæc Dea nuda effingitur, eam ſcilicet ob cauſam, quod Venereis voluptatibus addicti, ſæpe omnibus ſuis bonis ſpoliatur; nam ejus rem familiarem meretrices ab... riunt, corpus debilitatur, animus ea labe adſpergitur, ut nihil amplius ... tudinis in eo exſiſtat. Vel eamdem nudam veteres oſtenderunt, ut nos ... telligeremus, amatoria furta latere diu non poſſe, nam tandem aliqu... lucem emergant, neceſſe eſt, tum ſcilicet, cum minime ſuſpicamur. Huc fer... ſe Praxiteles ſpectans, Gnidiis Venerem ex candidiſſimo marmore nuda... finxit, quæ tantæ erat pulcritudinis, ut multi Gnidum navigarent, eju... tum videndæ cupiditate allecti. Ferunt amore captum quemdam, cum ...

tiſſet in templo, ſimulacro cohæſiſſe; ejuſque cupiditatis eſſe indicem maculam. Venus per mare natat; unde intelligamus licet, quam ſit amara hominum laſcivorum vita: quæ aſſiduis incertorum conſiliorum procellis agitatur, in quibus ſæpe naufragium faciunt. In Saxonum hiſtoriis exſtat, fuiſſe in Saxonia ejuſmodi Veneris ſimulacrum: Stabat Dea in curru nuda, myrto capite cincta, ardentem facem pectore, dextera mundi figuram, ſiniſtra mala aurea tria ferebat: poſt etiam erant nudæ Gratiæ, nexis manibus poma geſtantes, averſis invicem vultibus dona conferentes: jugales quadrigæ aderant, gemini cycni, totidemque columbæ. Myrtus erat Veneri ſacra: quod crederetur vim habere, ad amorem inter duos conciliandum, eumque conſervandum. Plutarchus pacis eam ſymbolum eſſe dicit: hinc factum eſt, ut ovantes myrtea corona cingerentur: nam ii cum parvo labore, & abſque cæde de hoſtibus victoriam reportaſſent, Veneris planta coronabantur: ea enim vim, bella diſcordias averſatur: Alii ſentiunt, myrtum Veneri datam, quod planta ſit maritima, unde & nata ſit Venus. Eidem roſæ ſunt ſacræ: quod ſicut eæ rubræ ſunt, & non ſine ſpinarum punctionibus decerpi poſſunt, ita & Veneris voluptates ſecum ruborem afferunt, & conſcientiæ ſtimulis aſſidue nos pungunt: ita ut maximum ex eis dolorem contrahamus: præterea roſæ pulcritudo brevi durat, citoque langueſcit: idem voluptatibus fœdis accidit: ideoque ex roſis Veneri ſerta conficiebant. De eis fabulantur, olim eas fuiſſe albas; ſed quondam Venerem, cum ſuppetias amaſio ſuo Adoni latura curreret, cum ſcilicet Mars hunc ſuum rivalem jam eſſet de medio ſublaturus, pedem roſarum ſpinis incautam impoſuiſſe, ab eiſque cruentatam, ſuo ſanguine roſas reſperſiſſe, indeq; eas rubras effectas eſſe. Venerem Apulejus, cum de Judicio Paridis, in ſcena exhibito, agit, ſic fere deſcribit; Erat illa pulcerrimi aſpectus, coloris ſuavis, atque jucundi, & nuda fere ſuam venuſtatem demonſtrabat, nam pertenui velo operta, ſua membra non operiebat, ſed potius adumbrabat. Corpus candidum erat, ita ut cælitus deſcendiſſe diceres: velum erat cæruleum, maris inſtar, unde ea nata eſſe creditur: eam laſcivi Amores præcedebant, faces præferentes, ut antiquorum erat mos, apud quos quinque pueri novam ſponſam, ad mariti domum euntem, cum facibus præcedebant. Veneris quoque latera hinc Gratiæ, illinc Horæ claudebant; quæ floreis ſertis voluptatum Deam adornare videbantur. Ita Apulejus Venerem exprimit. Sed alii eam pone Gratias, ad latera Cupidinem, & Anterotem habentem effingunt. Horatius eam lætam, & ridentem facit, dicitque Jocum ac Cupidinem illam circumvolare. Homerus eam fere φιλομμειδεῖ hoc eſt, riſus amatricem cognominat; riſus enim eſt lætitiæ argumentum, quæ laſciviam comitatur. In Petri Appiani antiquariis exſtat puer nudus, alatus, myrtoque coronatus, qui humi ſedet, ac barbiton pulſat, quem inter crura continet: ejus inſcriptio eſt VENUS: ante hunc alias puer ei ſimilis

Myrtus Veneri ſacra.

Roſa Veneri ſacra.

rectus ſtat, eumque inſpicit, ambabuſque manibus, in altum ele[illegible] una cum facie muliebri tenet; ex ea pannus uſque ad mediam co[illegible] det. Faciei inſcriptio eſt JOCUS, pueri eſt, CUPIDO. Ven[illegible] laſcivas, ſed & pudicas cogitationes veteres adſcribebant. Itaqu[illegible] libris Sibyllinis per decemviros inſpectis, cenſuerunt, ut Vene[illegible] Ve[illegible] diæ ſimulacrum conſecraretur, quo virginum, mulierumq; mens [illegible] pudicitiam converteretur; cauſam nominis Ovid. lib. IV. Faſt. [illegible] laſcivarum fœminarum corda, ad pudicitiam converterit. Eo ſpe[illegible] cellus videtur, qui, victis Syracuſis, templum Veneri extra urbem ad [illegible] citer paſſus poſuit, ut ſcilicet procul laſcivia à Romanis mulieribus a[illegible] ſicut templum illud à mœnibus Romanis recedebat. Ad hoc Rom[illegible] leſcentulæ, nubiles jam proficiſcebantur, ſigilla quædam offerente[illegible] la, aut panno confecta, quibuscum jam in puellari ætate ludere ſol[illegible] Venus hæc verticordia illi ſimilis erat, quæ à Græcis ἀποστροφία appel[illegible] vertibilem nos diceremus, hæc homines à ſceleſtis & impiis operibus, [illegible] deriis parum æquis, maliſque cogitationibus, avertere putabatur. No[illegible]
Imago. 34. a. illi Harmonia Cadmi uxor impoſuit. Apud Græcos Venus erat etiam [illegible] nia, hoc eſt, cœleſtis cognominata, à qua purum illum, ac ſincerum amor[illegible] nos manare arbitrabantur, qui omnem penitus corporum conju[illegible] averſatur. Erat & alia, πανδήμος, hoc eſt, popularis dicta; quam [illegible] inſidentes, pedeque teſtudinem opprimentes finxit, ut Alexander Ne[illegible] tanus refert. De eadem re Plutarchus in præceptis connubialibus m[illegible] rationemque reddit, dicens; apud Eleos Venerem eſſe, quæ pede te[illegible] nem calcat; ut eo mulieres docerentur, ad ipſas domus cuſtodiam per[illegible] eaſque decere; parum admodum loqui, cum ſilentium mulierum ſit [illegible] mum ornamentum. Idem Plutarchus alibi ejus imaginis rationem e[illegible] ſcribit adoleſcentulas, dum adhuc ſunt innuptæ, ſub alterius cuſtodia [illegible] bere: ſed, cum matrimonio junctæ fuerint, ipſarum eſſe manus, dom[illegible] ſtodire, cæterum ſemper ſilentium illis eſſe ſervandum, tamquam in viris [illegible] bat, pro eis, ubi opus fuerit, loqui: nam Plinius ſcribit, teſtudinem l[illegible] rere: idem refert, quod etiam Ælianus confirmat, teſtudinem fœ[illegible] coitu averſam ſe maſculo præbere: atque ideo vix ſe in pedes erigere [illegible] cum magno periculo, ne ſit feris præda, præcipue aquilæ: quare ma[illegible] coitu refugit, quem tunc appetit cum quamdam herbam tetigerit. H[illegible] lieres diſcant, quanto ſe diſcrimini committant, cum ſuam pudicitiam [illegible] tuunt, ſibique ſtatuant tunc tantum concubitum expetendum, cum pro[illegible] linquendæ gratia, ſe legitimo matrimonio junxerint. Veteres ſolebant [illegible] Venere Mercurium conjungere, quo innuebant, amorem ſuavibus [illegible] conciliari plerumque ſolere. Hac etiam de cauſa, inter Gratias, Vene[illegible] tes, Pithos collocabant, quæ à Latinis Suadela dicitur, & erat perſuaden[illegible]

Hæc in Jovis templo apud Eleos Veneris, è mari emergenti, à Cupidineque ſuſtentatæ, coronam offerebat. Margarenſes quoque Suadelæ ſimulacrum in Veneris templo dedicarunt: primus fuit Theſeus, qui amatarum ſimul conjunctarum cultum induxit; ut Pauſanias ſcribit, cur in civitatem plebem per agros ſparſam coegiſſet. Alibi etiam per Græciam templa Suadelæ erant poſita una cum Venere: nam juxta Ovidium lib. 1. v. Faſtorum Venus.

Illa rudes animos hominum contraxit in unum,

Et docuit jungi cum pare quemque ſua.

Amatoreſque primi eloquentiam invenerunt, qua adoleſcentulas, à ſe adamatas, ad ſua vota pertrahere ſtudebant; multaque alia ad earum pudicitiam expugnandam excogitarunt, atque invenerunt. Itaque Arcades Venerem Machinatricem, atque Inventricem appellabant. Venerem veteres licet lætis, mollibus, voluptuoſiſque præpoſuerint, (nam eam Jupiter apud Homerum, hortatur ut à triſtibus bellis abſit, tum, cum ipſa ſuppetias Æneæ contra Diomedem latura, in manu vulnus ſuſcepit; hæc inquiens, Martis, aut Minervæ eſſe opera, ad ipſam vero non bella, ſed amatoria officia ſpectare) ſed tamen eam quoque armatam interdum effinxerunt: hujus rei cauſam ſic Lactantius narrat; Cum, inquit, Meſſenios obſiderent Lacedæmonii; & illi furtim deceptis obſeſſoribus, egreſſi, ad diripiendam Lacedæmonem cucurriſſent; à Spartanis mulieribus fugati, fuſique ſunt. Cognitis autem hoſtium inſidiis, Lacedæmonii ſequebantur: his armatæ mulieres obviam longius exiverunt: quæ cum viros ſuos cernerent, parare ſe ad pugnam, quia putarent Meſſenios eſſe, ſe eorum uxores eſſe indicarunt: at illi, uxoribus cognitis, in libidinem concitati, ſicut erant armati, permixti ſunt utique promiſcue (nec enim vacabat diſcernere) Quare propter hujus facti memoriam, ædem Veneri armatæ & ſimulacrum poſuerunt. Legitur de hac re elegans ſane Auſonii Epigramma, de Græco expreſſum; quod eſt hujuſmodi;

Armatam Venerem vidit Lacedæmone Pallas:

Nunc certemus, ait, judice vel Paride.

Cui Venus, Armatam tu me temeraria temnis?

Quæ, quo te vici tempore, nuda fui.

Eadem hanc, vel aliam ob cauſam eſt quoque Victrix cognominata. Et in agro Corinthio Veneris ſtatua exſtabat; Victoriam porrigentis, Nicophoroſque, hoc eſt, Victoriam geſtans dicebatur. Eam, Pauſanias ſcribit, ab Hypermeſtra dicatam: nam illa, cum, patris imperio contempto, ſuum virum interficere noluiſſet, à patre fuit in judicium vocata, ſed judicum ſententiis abſoluta, Veneri ejuſmodi ſtatuam poſuit. Romani autem Venerem Victricem ita effingebant, ut in quodam Numeriani Imper. numiſmate cernitur. Erat imago ſtolata, quæ dextra Victoriolam porrigebat, ſiniſtra neſcio quid hac forma Δ: quod alii putant, umbilicum eſſe, qua ſpecie apud Paphum colebatur, ut ſupra docuimus; alii ſpeculum arbitrantur; nam Philoſtratus in

Amorum tabula ſcribit, Nymphas Veneri ſtatuam poſuiſſe, quod [illegible] cræ prolis eſſet mater, ſpeculum etiam argenteum dedicaſſe. In [illegible] Fauſtinæ numiſmate Venus cernitur, ſiniſtra clypeum ad humum [illegible] tenens, in quo duæ imagunculæ ſunt exſculptæ; dextera vero V[illegible] porrigens: inſcriptio eſt, VENERI VICTRICI. In alio ejuſdem [illegible] næ numiſmate ubi inſcriptio eſt, VENUS, mulier recta cernitur, [illegible] ſtra veſtis lacinias tenet, ſurſumque reducit, dextera neſcio quid p[illegible] pomum videtur; ob memoriam forte pomi illius, quod ipſi à P[illegible] judicatum. Pauſanias etiam eidem pomum in manus tradit, cum de [illegible]

Imago. 85. a. Veneris ſimulacro ſcribit, quod erat apud Sicyonios, ibi narrans, [illegible] Deæ poſitum, in quod non niſi duabus mulieribus aditus patebat; [illegible] una, quæ & templi cuſtos erat, dum huic muneri præerat, caſta perſev[illegible] altera virgo erat, nam ſacras res tractabat, hæc anno expleto, alteri [illegible]

Venus armata. crorum adminiſtrationem tradebat. Cæteri, qui Deam venerat[illegible] bant, foras pro januis ſtabant. Deæ ſtatua erat aurea, ea ſedebat; [illegible] aliquot papaveris capita tenebat, altera pomum; in capitis vertice [illegible] quid affixum habebat, quod cardinem referret. De quadam Venere P[illegible] nias in Laconicis meminit, quæ Morpho dicebatur à Tyndareo poſita, [illegible] enim ædicula ſupra Veneris armatæ fanum, ubi Dea ſedebat, in c[illegible] mentum habens, & ad pedes pedicas; quibus innuebatur, juxta [illegible] rum ſententiam, uxores viris, quibus cum ſunt matrimonio conjunctæ, [illegible] nubialia vincula diſſolvere non debere. Nam quod Veneri vincula [illegible] reus pedibus injecerit, ut filiarum opprobria ulciſceretur, non cred[illegible] Pauſaniæ videtur; idque non injuria; nam ſtatuas veteres Diis dicaba[illegible] erga eos pietatem, ac religionem præ ſe ferrent, aut ut ab eis hac ration[illegible] impetrarent; vel etiam ut earum forma diverſas Deorum virtutes d[illegible] rent. Itaque non ſolum Veneris, ſed etiam nonnullorum Deorum p[illegible] dicis vincti cernuntur, non contumeliæ, aut injuriæ referendæ gratia [illegible] ob cauſas, de quibus ſuperius egimus. Licet autem Venus meretricum [illegible] eſſe proprium putaretur, ut quæ meretriciam artem prima inveniſſe [illegible] cuiſſetque. Itaque meretrices ejus Feſta ſumma cum religione c[illegible] bant, ab ea votis & precibus contendentes, ut venuſtatem, pulchritu[illegible] gratiam ſibi apud omnes conciliaret, quo maxima lucra, ac pecunias [illegible] toribus extorquere poſſent, ſed tamen eadem ſummo cultu etiam [illegible] ſtis puellis afficiebatur, quod exiſtimarent, eam ſibi ejuſmodi venuſt[illegible] formam elargiri poſſe, ut facile nubere poſſent: nam & Venus, ut al[illegible] pſimus, apud antiquos matrimonio erat præpoſita. In Græcia quoqu[illegible] ſpelunca, ubi ſicut Pauſanias refert, Veneri divini tribuebantur honore[illegible] diverſas ob cauſas multi confluebant, ſed Viduæ præſertim, à Dea fel[illegible] teras nuptias precaturæ. Nuptæ quin etiam Venerem orabant, ut co[illegible]

dia[illegible]

diam ſibi cum ſuis viris conſervaret, lætaque prole ſe fæcundaret. Quamobrem Venus omnium generum mulieribus erat commune numen; quæ cum majori ſe religione erga Deum obſtringi, quam viri ſentirent, quidquid ſibi proſpere ſucceſſiſſet, Veneri acceptum referebant: neque vero homines erga eam ſe ingratos præbuerunt: Nam beneficia ab ea recepta, magna animi gratitudine ſæpe compenſaſſe leguntur. Itaque Romani, cum à Gallis in Capitolio obſiderentur, ubi maxima omnium rerum penuria laborabant, quia mulieres ſibi comas, ad funes in machinarum uſum conficiendos, abſciderunt, liberati obſidione. Veneri, ab ipſis Calvæ cognominatæ, Templum, ut Lactantius ſcribit, dedicarunt, in beneficii à mulieribus accepti memoriam conſervandam: ſed aliàs ſemper Venus pulcherrima coma effingitur, qualem eam Claudianus in Nuptiis Honorii & Mariæ deſcribit, ita dicens;

Cæſariem tum forte Venus ſubnixa coruſco
Fingebat ſolio; dextra, lævaque ſorores
Stabant Italiæ: largos hæc nectaris imbres
Irrigat; hæc morſu numeroſi dentis eburno
Multifidum diſcrimen erat: ſed tertia retro
Dat varios nexus, & juſto dividit orbes
Ordine.

Neque ſolum comatam Venerem antiqui, ſed & barbatam expreſſerunt: nam ejuſmodi ſtatua apud Cyprios viſebatur, ut Alexander Neapolitanus ſcribit; quæ aſpectu quidem virili erat, ſed muliebrem habitum geſtabat. Suidas ſcribit Veneris ſimulacrum aliquando effingi ſolitum cum pectine & barba, quod Romanis aliquando mulieribus peſtilens irrepſit pruritus, quo morbo cum pili deciderent omnes, pectinum non erat uſus. Quare mulieres tam deformi, ac invenuſto morbo primum angebantur: hinc Veneri vota facientes, deæ miſeratione eis pili iterum ſuccreverunt: & propterea mulieres hac peſte liberatæ, Deæ ſimulacrum cum pectine poſuere; eidemque ſimul barbam effinxere, ut Dea maſcula, & fœminea inſtrumenta haberet, ut omnis generationis præſes crederetur: ideoque ſuperiora corporis cingulo tenus maris ſpeciem præferebant; inferiora vero fœminæ. Neque Veneri tantum à veteribus tributum eſt, ut mas ſimul, & fœmina eſſet, ſed cæteris quoque Diis, quibus utriuſque ſexus nomen eſt inditum, ut ſignificaretur inter eos nullam in hoc eſſe differentiam, qualem inter mortales cernimus. Proditum eſt, apud Carenos, qui ſunt Arabiæ populi, obſervatum eſſe, ut, qui Lunam fœmineo genere, & nomine putarent nuncupandam, is addictus mulieribus ſemper inſerviret: qui vero marem eſſe crederet, is in uxorem dominaretur, neque ullas muliebres pateretur inſidias. Hinc licet Græci vel Ægyptii eo genere, quo

Venus Barbata.

Imago 86.a.

Dei omnes mares, ac fœminæ.

Digitized by Google

quo fœminam hominem, etiam Lunam Deum dicerent, myſtice tamen Deum intelligebant: ideoque ab Ægyptiis vitulus pro Luna tanto cultu affectus. Parthi Lunum Deum venerabantur. Philochorus etiam, qui eandem Lunæ, ac Veneris numen eſſe arbitratur, (qua in ſententia etiam Ægyptii fuere, qui Veneris ſtatuam, ſicut & Lunæ cornutam effingebant) ſcribit, mulieres virili veſte, hominesque muliebri, Veneri ſacra feciſſe. Neque ab hac ſententia videtur Seneca in Naturalibus quæſtionibus recedere; ubi ſcribit, Ægyptios ex ſingulis elementis bina feciſſe, unum maſculum, alterum fœminam: nam in aëre ventum maſculum eſſe dicebant, fœminam vero id, quod non moveri, caliginoſumque eſſe videtur; ſalſam aquam marem, dulcem fœminam; in igne id maſculum eſſe, quod comburit, quod lucet vero, fœminam; in terra maſculum, quod eſt durum, ut ſaxa, fœminam quod molle, naturæque eſt patiens. Macrobius lib. 1. Satur. refert, ſimulacrum hujus Deæ in monte Libano fictum fuiſſe, capite obnupto, ſpecie triſti, faciem manu læva intra amictum ſuſtinens, ita ut lacrymæ à ſpectatoribus manare crederentur. Imago hæc Veneris erat, Adonim plorantis, qui fuerat ab apro interfectus. Quare in hujus rei memoriam quædam feſta dicta Adonia celebrabant; tum mulieres cadaverum ſimulacra feretris imponebant, quæ lacrymis proſequentes, ad ſepulturam efferebant: id Plutarchus ſcribit, Athenis factitatum, ut lacrymas à Venere in Adonidis morte ſparſas commemorarent. Apud Argivos, ſicut Pauſanias meminit, Adonim plorabant quadam in ædicula, quæ non multum à Jovis Servatoris fano aberat. Hanc Veneris imaginem ita Macrobius ibidem exponit; Phyſici terræ ſuperius hemiſphærium, cujus partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt; inferius vero hemiſphærium terræ, Proſerpinam vocaverunt, ergo lugens inducitur Dea, quod Sol annuo greſſu, per duodecim ſignorum ordinem pergens, partem quoque hemiſphærii inferioris ingreditur: quia de duodecim ſignis Zodiaci ſex ſuperiora, ſex inferiora cenſentur: & cum eſt in inferioribus, & ideo dies breviores facit, lugere creditur Dea, tamquam Sole raptu mortis temporalis amiſſo, & à Proſerpina retento: rurſumque Adonim redditum Veneri credi volunt, cum Sol, evictis ſex ſignis annuis inferioris ordinis, incipit noſtri circuli luſtrare hemiſphærium, cum incremento luminis & dierum. Ab apro autem tradunt interemptum Adonim, hiemis imaginem in hoc animali fingentes, quod aper hiſpidus, & aſper, gaudet locis hiſpidis, & lutoſis, pruinaque contectis, proprieque hiemali fructu paſcitur glande. Ergo hiems veluti vulnus eſt Solis, quæ & lucem ejus nobis minuit, & calorem: quod utrumque animantibus accidit morte. Quare dicta imago terræ quoque hiemalis eſt, quo tempore obnupta nubibus, Sole viduata ſtupet; fonteſque velut terræ oculi, manant; agriq; iterũ ſuo cultu vidui mœſtam faciem uberius ſui monſtrant. Hæc Macrobius. Sed & Euſebius in libris de Præparatione Evangelica phy-

Lunus Deus.

phyſicè de venere loquens, ab ea dicit, vim generandi in animantes manare, ac eam ſemini vim indere; ideoque muliebri forma præditam, ut innuatur, rerum ortum ab ea proficiſci, pulcram eam effingi, quod omnium ſtellarum longe pulcerrima videatur, quæ veſperi Heſperus, mane Lucifer, juxta M. T. Ciceronis ſententiam appellatur; eidem Cupidinem ad latus adſtare, quod ab eo libidines immittantur: ubera, ac genitalia operta habere; nam intra illa ſemen, item & lac, unde ex ſemine nata nutriantur, conditum eſt: à mari natam ferri; quod ejus aqua humida, ac calida credatur, quæ aſſidue moretur, ac agitata ſpumas uberes emittat; quæ omnia in ſemen quoque quadrant. Multa quoque de venere dici poſſent, ſi quis de ea, tamquam de erronum una, deque effectibus, qui huc in terras ex ea dimanant, loqui vellet. Ex quo intelligi daretur, quamobrem veteres, Martem, Deum ita ferocem una cum ea placide degere finxerint. Sed id cum ad noſtrum inſtitutum non admodum faciat, optimo jure à nobis prætermitti poſſe cenſemus. Quare ad Gratias ac Horas, Veneris comites tranſeamus.

GRATIÆ.

DESCRIPTA à venere, ejuſque filio Cupidine, reliquum eſt, ut ad ejus comites adumbrandas; accedamus atque ita ad umbilicum inſtitutum opus perducamus. Eæ Venerem ſemper aſſectari dicuntur; nam ſicut Venus, ac Cupido efficiunt, ut per continuam prolem ſuccreſcentem humanum genus conſervetur; ita & Gratiæ homines inter ſe colligatos continent; nam mutua beneficia, quibus alter alterum proſequitur, ſunt cauſæ, cûr alter alteri ſit gratus; ac omnes vinculo amicitiæ ſimul copulentur; qua ex hominibus ſublata, non eſt dubium, quin homines cæteris animantibus longe inferiores eſſent, civitateſque diſturbarentur, immo ne eſſent quidem. Itaque dici fortaſſe poteſt, ſatius fuiſſe mortales nuſquam fuiſſe, quam ubi fuiſſent, vivere abſque Gratiis. At divina providentia, quæ huic rerum univerſitati proſpicit, eas exſiſtere voluit. Hæ juxta quorumdam ſententiam Veneris ac Bachi filiæ fuerunt, interque mortales ſibi domicilium conſtituerunt: quæ fabula ideo ficta videtur, quod nihil fere hominibus eſt gratius iis, quæ ab his Deis in nos manant. Alii aliter eas natas fabulantur; ſed eſt extra rem, qua de agimus, varias de hoc variorum opiniones inquirere. Nonnulli dicunt idem Gratiarum numen eſſe, atque Horarum, ſed diſtincta tamen eſſe inter eas munera: Chryſippus Gratias paullo juniores, ac pulcriores Horis eſſe dicebat, ideoque Veneri comites attributas. Horas Homerus ait, cœli portis præeſſe, curamque habere, ut modo ſerenum, modo nubilum ſit. Hæ idcirco Solis equos curare finguntur, quod ex curſu Solis oriantur, ſeu potius menſurentur, & diſtinguantur. Unde Ovidius lib. II. Metam. ita de eis ſcribit. *Gratiæ quorum filiæ.*

Digitized by Google

Jungere equos Titan velocibus imperat Horis,
Juſſa Dea celeres peragunt.

Horæ quatuor. Nec aliud quicquam Horæ ſunt, quam anni tempora: hincque eſt, cur eas quatuor faciant, ſicut & quatuor ſunt anni partes, ita à Sole diſtinctæ, ac nominatæ: nam apud Ægyptios Sol præter alia nomina, etiam Hori nomen obtinuit. Itaque de Horis Euſebius in lib. de præparat. Evang. ſcribit, Horæ, quas quatuor anni tempora, ac cœlum claudere, & aperire dicunt, interdum Soli tribuuntur, interdum & Cereri, atque ideo duos calathos ferunt, alterum florum plenum, quibus ver innuitur; alterum ficubus; quibus æſtas ſignificatur. Eas Ovidius libro. I. Faſtorum Jano comites adſcribit, in cœli januis cuſtodiendis. Ibidem libr. v. Floræ comites facit; ſicque Floram dicentem inducit,

Conveniunt pictis incinctæ veſtibus Horæ,
Inque leves calathos munera noſtra legunt.

Pauſanias ſcribit, veteres eas in Jovis capite una cum Parcis effinxiſſe; hoc fortaſſe innuentes, Fatum nil aliud eſſe, quam Dei voluntatem, à quo etiam temporum viciſſitudo proficiſcatur. Philoſtratus eas ſic deſcribit; Horæ, corporea ſpecie in terram profectæ, manus contingentes, annum volutant, & tellus belle fert annua omnia. Flavæ autem hæ ſuper ſpicarum comis ambulant, non tamen ut frangant, aut flectant, ſed uſque adeo ſunt leves, ut ne cum ſegete quidem cadant. Sunt autem aſpectu valde ſuaves, artiſque mirandæ; dulciſſimus eſt earum cantus, in orbeque convertendo, admirabilem ſpectatoribus præbent oblectationem, cum omnes veluti ſaltitent: ſublatum autem brachium, comæque demiſſæ libertas, fervenſque præ curſu gena, & una ſalientes oculi, eas pulcerrimas reddunt. *Gratiæ quatuor.* Quia ergo hæ efficiunt, ut terra ſemina ſibi commiſſa magno cum fœnore reſtituat, perinde atque beneficiorum memor, nobis gratiam referat; hinc factum eſt, ut Gratiæ quatuor eſſe ferantur, ſicut & quatuor ſunt anni tempora, quæ Horæ dicuntur: ex quo intelligitur, illas atque has idem eſſe. Gratiæ autem coronatæ, una floribus, fructibuſque terræ, altera ſpicis, & frumento, tertia uvis, & pampinis, atque pomis, ultima olivis, cæteriſque ſimilibus. Apolloque manu dextera eas geſtare fingebatur; quod eæ anni partes à Sole proveniant. Eædem Veneri quoque comites ſunt aſſignatæ; quod olim putarent, ab eis proficiſci, quod ad oris ſpeciem, corporiſque pulcritudinem ſpectet; ut Diodorus refert. Earum quoque munus eſt, ne homines beneficiorum ſint immemores, ſed grato animo gratiam rependant. Quare aliqui duas tantum Gratias eſſe exiſtimarunt, ut Lacedæmonii, qui quemadmodum Pauſanias in Laconicis refert, duas tantum coluerunt, quia duo tantum ab eis in homines opera manant, unum, quod eſt, in alterum beneficium conferre, alterum, beneficia accepta compenſare. Sed tamen idem Pauſanias ſcribit, omnes, qui in Delo

Gra-

Gratiis una cum Mercurio, aut Apolline ſtatuas poſuere, tres eas effinxiſſe, eaſdemque tres in arcis Athenienſis veſtibulo extitiſſe. Itaque vulgo receptum eſt, eas tres eſſe: nam beneficia accepta non ſolum paria reddere, ſed majora etiam, & duplicata debemus. Hinc fit, ut earum una terga ad nos obvertat, duæ vultibus nos intueantur, hoc innuentes, nobis in beneficio referendo majori liberalitate utendum, quam cum priores officiis aliquem provocamus, quæ in eum collocare non debemus remunerationem expectantes, nam fœnus id potius eſſet, quam beneficium. Gratiæ quin etiam virgines hilares, ac ridentes effinguntur, ut hinc intelligamus, eum, qui beneficium præſtat, nulla fraude uti debere, ſed animo candido, ſimplici, atque hilari omnia facere. Eodem etiam ſpectat, quod illæ nudæ zoniſque ſolutæ pinguntur, quales Horatius deſcripſit, nam amici inter ſe animos nudos, apertos, ac omni fraude ſolutos habere debent. Pauſanias in Bœoticis ſe ignorare fatetur, à quo Gratiæ nudæ primum fuerint effictæ, cum olim veſtibus amictæ paſſim pingerentur, ſeq; cauſam latere, cur poſtea nudæ exprimi ab omnibus & pictoribus, & ſtatuariis, cœperint. Idem ſcribit, Eteoclem Bœotum primum Gratias colendas inſtituiſſe, eaſque tres induxiſſe, ſed ſe ignorare dicit, quibus eas nominibus appellarit, Heſiodus autem illas ita nominavit, unam Euphroſynam, quæ hilaritatem ſignificat, alteram Aglaiam, quæ majeſtatem ac venuſtatem ſonat, tertiam Thaliam, quam florentem feſtivamque interpretemur licet, quartam Homerus Paſitheam nuncupavit, quam Juno uxorem Somno ſe tradituram pollicetur, ſi is Jovem ſopiat: idem unam nominat Gratiam, quam Vulcani uxorem, cumque eo ſemper degiſſe dicit: hanc pulcra coma decoram Thetidi obviam prodeuntem deſcribit, cum ea ad Vulcanum proficiſceretur, oratura ut is arma pro Achille filio ſuo fabrefaceret. Eleos Gratias ita formaſſe legimus, ut una roſam, altera talos, tertia myrti ramum manu præferret: Ratio eſt; quod roſa & myrtus Veneri ſunt ſacræ, ideo ſunt eis traditæ, quæ ut plurimum Veneris ſunt comites: talus virginum luſus repræſentat; quales matronas haud deceant. Hæc Pauſanias. Alii roſa earum feſtivitatem innui dicunt, talo viciſſim eas commeare debere; myrto, eas ſemper vivere oportere. Alexander Neapolitanus refert, qui ab Ariſtotele in Ethicis eſt mutuatus, olim Gratiarum templum in media platea conſtrui ſolitum eſſe; ut eo ſcilicet homines admonerentur, quo prompto animo beneficia compenſarent, id enim Gratiarum munus eſſe exiſtimabant. Sed id temere fieri nequaquam debet; nam tantum eſt in vitio ponendum, beneficium in indignum, præſertim non indigentem conferre; quam non ei præſtare, qui noſtra ope indigeat, præcipue ſi dignus ſit cui ſuccuratur. Id etiam nobis gratiarum imagine ſignificatum, in qua interdum earum Dux Mercurius cernitur, qui rationem ac prudentiam monſtrat, ut his ducibus homines utentes, quomodo, quando, quibuſque ſit beneficium præſtandum cognoſcant, divi-

nam

nam ſemper pro virili parte bonitatem imitantes, quæ ſemper ad nobis benefaciendum eſt parata. Ideoque, ut Macrobius arbitratur, Apollo fingebatur dextera Gratias geſtare, ſiniſtra arcum & ſagittas, quod ad noxam ſit pigrior Deus, & promptior ad ſalutem. Sed quomodo circa beneficia gerere nos debeamus, præclare Seneca lib. 1. de benef. ex Gratiarum imagine ita docet, Tres Gratiæ ſunt, quia ut quibusdam videtur, una ſit, quæ dat beneficium, altera quæ accipiat, tertia quæ reddat: aliis vero, quod tria beneficiorum ſint genera, promerentium, addentium, ſimul & accipientium, reddentiumque. Quid ille conſertis manibus, in ſe redeuntium chorus? Ob hoc, quod ordo beneficii per manus tranſeuntis nihilo minus ad dantem revertitur, & totius ſpeciem perdit, ſi usquam interruptus eſt, pulcherrimus, ſi cohæſit & vices ſervavit, Ideo ridentes, quia promerentium vultus hilares ſunt, quales ſolent eſſe, & qui dant, & qui accipiunt beneficia. Juvenes, quia non debet beneficiorum memoria ſeneſcere. Virgines, quia incorrupta ſunt, & ſincera, & omnibus ſancta, in quibus nihil eſſe alligati decet, nec adſtricti, ſolutis itaque tunicis utuntur. Pellucidis autem, quia beneficia conſpici volunt, ſed colophonem huic Gratiarum deſcriptioni, & univerſo ſimul libro addamus, elegans ſane Epigramma adſcribentes, quod Romæ in ædibus Columnenſium Gratiarum ſimulacro eſt inciſum: id eſt tale,

Imago 88.a.

Sunt nudæ Charites niveo de marmore: at illas
Diva columna ſuis ædibus intus habet:
Par tribus eſt facies, qualem decet eſſe ſororem:
Par tribus eſt ætas, Par quoque forma tribus,
Grata Thalia tamen geminæ converſa ſorori
Implicat alterne brachia blanda ſoror.
Euphroſynem dextra ſtupeo Aglaiamque ſiniſtra
Miror, & implicitis Brachia nexa modis,
Jupiter eſt genitor peperit de ſemine cœli
Eunomia, & Veneris turba miniſtra fuit.
Inde alitur nudus placida ſub matre cupido,
Inde Voluptatis, inde alimenta Deis.

Digitized by Google

INDEX RERUM ATQUE VERBORUM, quæ hoc Libro continentur ordine Alphabetico digeſtus.

ACervi lapidum cur circa Mercurii ſtatuam congerentur 145
Acheron quid ſignificet 128
Accipiter cur Apollini ſacer 29
Accipiter Solis ſymbolum 53
Acinacis Martis ſimulacrum apud Scythas 172
Achelous pro aquis dulcibus capitur 115
Acheloi imago 117
Acis à Polyphemo interfectus 117
Adad, & Atergatis imago, & ejus expoſitio 31
Adiantho herba Pluto coronatus 125
Adoniorum feſtorum ritus 324
Æacus inferorum judex 120
Æga Solis filia 163
Æga à Jove geſtata quæ eſſet 73
Ægis unde dicatur 163
Ab Ægyptiis Græci Deorum cultum ſunt mutuati 3
Ægyptii elementa coluere, abſq; effigie 4
Ægyptii maxime monſtruoſos Deos habebant 14
Ægyptii quando ſuem ſacrificarent 50
Ægyptiis cur nefas vaccam immolare 53
Ægyptii cur pavonis pennis domorum januas ornarent 80
Ægyptiorum regum habitus 114
Æneæ ad inferos aditus quid ſignificet 124
Aër maſculus, & fœmina 224
Aër ſubinde Solis virtute varias induit qualitates 37
Æſculapii ſtatua ex vitice 13
Æſculapius quid ſignificet 37
Æſculapii aliud ſimulacrum, quod erat Auximi, & ejus ſignificatio 38
Æſculapii fabula quod Glaucum Minois filium ab inferis revocarit 39
Æſculapii ſimulacrum apud Phliaſios 38
Æſculapius nutritus à canibus 96
Æſculapius cur dictus Cotylæus 148
Æternitas comitabatur ſemper Deos digniores 14
Affectus humani non ſunt per ſe mali 127
Agdiſtis mali genii ortus 93
Ageſilaus ſtatuas ſibi decerni noluit 10
Aglaia una Gratiarum 224
Alcibiades in ſuſpicionem affectati principatus venit 141
Alcibiades pulcerrimus 213
Alexandri Mater à ſerpente dicta eſt gravida facta 185
Alectryon in gallum converſus 175
Almon fluvius 94
Amantium extremæ partes cur modo frigidæ ſint, modo calidæ 212
Amata virgo Veſtalis 97
Amor vehementiſſima, ac pernicioſiſſima omnium animi perturbationum 204
Amor terrenus unde ortum traxerit 206
Amor admodum gravis Deus 207
Amores Nympharum filii 207
Amoris laquei quid ſignificent 209
Amor liquidus & lubricus 210
Amoris currus ignitus 211
Ab Amore cur fingatur Pan devictus 213
Amor captus apud inferos ab Heroinis, ac patibulo affixus 215

Gg

in-

in Amphiarai antro Somniorum porta eſſe credita 143
Amphitrite Neptuni uxor 111
Angeronia Dea 160
Anguium complexus concordiæ ſymbolum 136
Anguilla cur invidiæ ſymbolum 199
Animæ, quarum corpora inſepulta, centum errare annos dicebantur 134
Animus à Saturni orbe quid mutuetur juxta quoſdam Philoſophos 19
Animi noſtri divinitas 22
Animus noſter duplici lumine præditus 23
Animus omni fortuna valentior 201
Animi noſtri ex Venere appetitum ad venerea trahunt 217
Anni Symbolum 15
Anſeres cur Junoni ſacri 80
Antevorta, & Poſtvorta Divinitatis comites 22
Anthracia una ex Arcadicis Nymphis 101
Antiochi Sotheris viſum 40
Antipodes qui 122
Antoninus Imperator Cereris ſacris initiatus 101
Anubis effigies 146
Apidis oracula quo pacto ab Ægyptiis elicerentur 33
pro Apolline reliqui dii ponebantur 25
Apollo lyram tenens, quid ſignificaret 26
Apollo cur in medio Muſarum 27
Apollinis alia imago, & ejus expoſitio 28
Apollo cur Lycius nuncupetur 28
Apollo cur dicatur medicinæ Deus 31
Apollinis ſtatua apud Patrenſes 34
Apollinis ſimulacrum apud Aſſyrios, ejuſque expoſitio 34
Apollinis ſimulacrum in Laconia 36
Apollo cur dicatur Cyclopes interfeciſſe 37
Apollo cur Sminthius diceretur 41
Apollinis ſtatua Neapoli, ac ejus cauſa 42
Aper hiemis ſymbolum 224
Apri imaginem Germani ferebant 95
Aqua multis numinibus eſt adſcripta 96
Aqua maſculus, & fœmina 223
Aquila cur Jovi ſacra 71
Aquila cur eſſet Victoriæ ſymbolum 174
Aquila Perſarum vexillum 175
Arcades ſe omnium Græcorum antiquiſſimos jactabant 58
Arcadum cultus erga Deas Eleuſinas 101
Arcadiæ ſitus 58
Arcana paſſim non vulganda 64
Argilla cur effingendis Diis non admodum congruat 13
Ariadna à Theſeo relicta 127
Aries Ægyptiis ſacra 76
Arimaſpi unicum habent oculum 154
Aſininum caput qui coluerint 5
Aſinus cur Apollini ſit dicatus 42
Aſinus cur Bacho ſacer 182
Aſinus victima Priapi 189
Aſſyrii Solis ac Lunæ ſimulacra non admittebant 25
Aſtarte Cœli filia, Saturni ſoror, & conjux 19
Athenis de nomine imponendo contentio inter Neptunum, & Minervam 111
Athenæ ſub Minervæ tutela 157
Athenienſes cur cicadas aureas capillis implicitas geſtarent 58
Athenienſes quomodo cultum Panis receperint 60
Athenienſes quid Jovi ſacrificarent 77
Athenienſes ſapientes, riteque ſacrificantes 125
de Atta fabula 95
Attis quid ſignificet 95
Audire hominem, quatuor auribus præditum, quid ſit 31

Averrunci Dii cur ab antiquis colerentur 126
ex Auro cur Dii effingerentur 11
Aurora quomodo efficiatur 44
Auſtri ſive Noti effigies. 115

B.

Bacharum habitus 181
Bachanalia ſplendidiſſima à Ptolomæo Philadelpho celebrata 181
Bachanalium ritus 188
Bachus vini repertor 177
Bachus cur juvenis effingeretur 74
Bachus cur ſit dictus Muſarum dux 178
Bachus infernus Deus eſt creditus 181
Bachus triumphi inventor 182
Bachi navis deſcriptio 183
Beelzebubus muſcarum Deus 151
Belli portarum deſcriptio 24
Belli ineundi mos apud veteres 156
Bellonæ, & Minervæ idem numen 155
Belluæ, quæ ab Ægyptiis colebantur 34
à Belluis nutriti homines 69
Beſtiæ in Deos relatæ 2
Bœotia diluvio ſubmerſa 86
Bona Dea cui rei præeſſet 115
Boreæ venti effigies 116
Boves Apollini cur eſſent grati 32
Bovis cornua cur Dianæ templo affigerentur 46
Brennus quomodo Panico terrore perculſus 60
Bruto malus Genius viſus. 192

C.

Caduceatores cur oleam ferrent 136
Caduceus Mercurii quid eſſet 135
Caduceo Mercurii cur ſint duo angues additi 136
Cœli portæ quod ſint 20
Caia Cæcilia eadem ac Tanaquilli Tarquinii Priſci uxor 88
Caligula divinos ſibi honores uſurpabat 9
Calvaria ſimulacri loco à Scythis habita 5
Cambyſes Apim interfecit 88
Canephoræ virgines quæ 101
Canis ſacer inferorum Deo 52
Canis candidus fidei ſymbolum 139
Canopus apud Ægyptios Deus habitus 111
Caper cur Apollini ſit dicatus 42
Caper cur Bacho immolaretur 102
Capra cur magni fieret apud Græcos 64
Cardineæ Deæ ſacrificandi ritus 21
Cardinea vel Carna Dea cur coleretur 130
Cares primi ferri officinas inſtituiſſe, mercede militaſſe, loris clypeos appendiſſe, & criſtas galeis accommodaſſe feruntur 74
Carpaſium linum igni non conſumitur 157
Carpathus inſula 114
Caſſiteridarum Inſularum incolarum forma 127
Caſtores viſi Vacieno, nuntiantes victoriam de Perſe reportatam 82
ſub Caſtoris nomine etiam Pollux intelligebatur 83
Caſtores cur ſint tributi comites Junoni 84
Cato ſtatuas ſibi poni noluit 10
ex cedro cur Dii effingeretur 11
Celtæ loco Jovis altiſſimam quercum venerabantur 76
Cerberus cur fingatur ad inferni fores excubare 123
de cerbero fabula unde initium traxit 124
Ceres eadem ac Terra 91
Cereris inventa 99
Ceres cur legifera ſit dicta 99

Cereris numen ad quam terram referatur 100
Cereris Eleuſinę ſacra 101
Cereris cum ſue convenientia 102
Cereris nigræ ſimulacrum 103
Cervus Dianæ gratiſſimus 45
Cervorum cornua in Dianæ templis ſuſpenſa 46
Charontis officium 133
Charybdis mulier rapaciſſima 110
Chimæræ effigies 131
Ciconiæ natura 68
Circenſes ludi cur Neptuno eſſent ſacri 113
Clava Herculis quid ſignificet 151
Claudiæ Veſtalis pudicitia quomodo comprobata 94
Clavis cur in mulierum manus tradi ſoleret 48
Clavis cur Plutoni tribuatur 49
Cleomenis Alexandri ducis commentum, ad pecuniam conficiendam 34
Clodius ſacra Bonæ Deæ violavit 105
Clypeus Minervæ quid ſignificet 128
Cocythus quid ſignificet 162
Coloniæ non tranſmittebantur ſine Deorum conſilio 42
Columbæ cur Veneris aves dicantur 218
Colus, & fuſus cur ferretur à ſponſa olim 85 & 86
Compitalia feſta 189
Comus conviviorum Deus 177
Concordiæ effigies 138
Conſentes Dii qui, & quot 3
Conſualia feſta apud Romanos quæ 112
Cor in parte ſiniſtra hominis 65
Cor Dei ſymbolum 66
Corpus noſtrum à cerbero repræſentatum 124
Corybantes magnam matrem obeuntes quid ſignificent 92
Cornua cur fluminibus tribuantur 117
Cornua cur Bacho tribuantur 179
Cornucopiæ unde originem traxit 70
Corona querna quibus daretur 76
Corvus cur ſit Apollini ſacer 29
Cranes, ſive carna, aut cardinea Dea præpoſita cardinibus 21
Cubus cur dicatus Magnæ matri 95
Cuninæ Deæ munus 91
Cupido Deus, rebus Venereis præſidens 204
Cupidinis ſimulacrum in gymnaſiis olim ponebatur 206
Cupidinis fontis vis 212
Cupiditas cur ſit homini data 117
è curru olim pugnare ſolebant 79
Currus Bachi quid ſignificet 183
Cybele eadem ac Terra 91
Cycnus cur Apollini ſacer. 29

D.

Dædala Junonis feſta 85
Dædalus primum cæpit ſtatuas affabrefacere 35
Damias, & Auxeſias tutelaria numina Epidauriorum 22
Danai cum Gelanore de imperio contentio 28
Draco in Æſculapii tutela 38
Deæ Syriæ ſimulacrum plurima numina referebat 78
Deæ magnæ quæ eſſent 101
Decima Parca. 152
Demogorgonis Æternitas comes 14
Delphines cur Neptuno gratiſſimi 111
Dercetus figura 115
Deverra Deus quis 63
Deum naturaliter homo cognoſcit 1
Dii majorum gentium qui, & quot ſecundum Pythagoricos 3
Deorum ſimulacra qui populi repudiarunt 4

Deos

Deos qui coluerint abſque nominibus 5
Deorum multitudinem qui in Græciam invexerint 6
Diis cur humana effigies ſit tributa 7
Deorum ſtatuæ, & cognomina ex affectibus humanis 10
Deorum alii maſculi, alii, fœminæ, alii virgines, alii matrimonio juncti 11
Dii penates lignei 13
Dii etiam forma belluarum expreſſi 14
Deos laneos habere pedes quid ſignificet 19
Dii apud antiquos quo pacto introducti 24
Dii numquam ſeneſcunt 25
Diis ſtatuæ poſitæ pro ratione beneficiorum receptorum 41
Deorum manus exoſculari 50
Dei imago apud Ægyptios, & declaratio 58
Dii cuſtodes mulieris recens fœtæ 63
Dei conditoris apud Ægyptios ſimulacrum & ejus explicatio 66
Dii cur inter ſe ſint implexi 96
Deorum imagines abſque hominis aut animalis figura 75
Dii è cœlo in Ægyptum fugati à Typhone 186
Dii omnes mares ſimul, & fœminæ 223
Dextera tamquam ſacra exiſtimata 138
Diana venationis Dea 47
in Dianæ tutelæ ſilvæ, ac luci poſiti 45
Dianæ ſimulacrum apud Arcades 47
Diana cur omnibus Deis antiquior diceretur 48
Dianæ ſimulacrum apud Siculos 49
Diana idem numen ac Proſerpina 51
Dictamnum parturientibus impoſita, multum prodeſt 49
Dindymene mater 93
Dionyſii Tyranni dicterium in Æſculapium 25
Dionyſius dictus Bachus 177
Dioſcuri, Caſtor & Pollux 82
Dioſcurorum ſimulacrum 84
Diphthera Jovis liber 73
Diſcordia pulſa cœlo 172
Ditis nomine cur Pluto appelletur 121
Divites ſingulis menſibus Lunæ ſacrificabant 37
Divitiæ Lunæ comparantur 38
Dius Fidius quis eſſet 70
Draconis leges etiam res inanimes reas faciebant. 77

E.

Ebrietas Bachi myſterium 180
de Ebrietate lepida hiſtoria 184
Ebur cur effingendis Deorum ſimulacris non valde ſit idoneum 12
Echo, à Pane amata quid ſignificet 62
Eduſæ Deæ munus 91
Elementa ab antiquis ſub Deorum nominibus culta 78
Elementa apud Ægyptios maſcula ſimul, & fœminea 223
Eleuſinæ Deæ quæ eſſent 101
Empuſa mutabilior quid ſit 52
Enceladus gigas quis fuerit 165
Endymion cur Lunæ amaſius ſit dictus 56
Epidaurii quomodo graviſſimæ ſterilitati conſuluerint 12
Epipyrgia Hecate dicta 51
Equorum quadrigæ Phœbi nomina 41
Equus ex Neptuni percuſſione editus 112
Equi cur Neptuno conveniant 113
Equi effigies in vexillis Romanorum 174
Ercynæ amnis ortus 106
Eteoclis & Polynicis pugnæ imago 132
Eventus boni ſimulacrum cum bona Fortuna poſitum 203
Eumenides 126
Evocatio Deorum quomodo fieret 173

 Eu-

Euphroſyna una Gratiarum 228
Euri effigies 116
Eurynomes figura 115
Eurynomus inferorum Genius 123
Euthymus athleta cum malo Genio congreſſus. 192

F.

Fabæ cur impuræ 103
Faces cur præferrentur nuptiis 84
Famæ effigies 170
Fama cur præcedere Martis currum dicatur 171
Fatum quid ſit 132
Fatum Fortunam vincit 102
Fauna eadem quæ Bona Dea 105
Faunus numen Aventini montis 56
Fauni, Sylvani, Satyrorumque imago 63
Favoris imago 203
Fecialis officium apud Romanos 156
Felicitas Dea 205
Felis cur Lunæ ſymbolum 57
Feni faſciculus pro vexillo apud Romanos 174
Feronia libertinorum Dea 83
Ferula cur Bacho ſacra 182
Ferrum, aliaque metalla cur dedeceant Deorum ſimulacra 12
Fides cur tecta, atque ſecreta 138
Fiſtula ſeptem calamorum in manibus Panis quid ſignificet 62
Flammeus nuptarum velum, und ſit dictum 84
Flagellatio apud Lacedæmonios ad Dianæ aram 45
Flamini Diali nefas fabas attingere, aut nominare 103
Flaminico divortium facere non licebat 89
Florum uſus apud veteres 178
Flora florum Dea 104
Floræ imago 116
Fluvii cur arundine coronarentur 117
Fluxus & refluxus maris, Luna eſt cauſa 57
Fœderum percutiendorum ritus apud Romanos 69
Fœneratores Kalendis pecunias collocabant 24
Fons mirabilis naturæ contra periuros 69
Fortitudo vera quæ 161
Fortunæ ſimulacrum in Nervæ numiſmate 86
Fortuna cur culpetur 195
Fortunæ bonæ, ac malæ imago 195
Fortunæ ſuæ quilibet faber 201
Fortuna ſine Virtute nequaquam felix 203
Forulus, vel Forculus Deus præpoſitus foribus 21
Fraudis deſcriptio 199
Fulmen multorum Deorum inſigne 71
Furiæ Plutonis adminiſtræ 115
Furiæ tres 126
Furiæ cur facibus armatæ 147
Furina Dea 116
Furoris effigies. 171

G.

Galathea unde dicta 108
Gallus cur Apollini ſacer 29
Gallus cur ſit Æſculapio ſacer 38
Galli cur appellarentur Magnæ matris ſacerdotes 93
Gallus cur Marti ſacer 175
Ganymedes Jovis pocillator 25
Geminorum ſignum quod 82
Genius quid ſit 190
Genius floribus coronabatur 101
Genio malo impia ſacrificia oblata 191
Germani templis, & ſtatuis carebant 5
Germani quos Deos coluerint 6
Germani Tellurem colebant 95
Gigantes contra Deos pugnantes, quid ſignificent 166

Glan-

Glandibus primi homines victitarunt 92
Glauca Saturni filia 18
Glauci imago ex Philoſtrato 107
Gnidiæ Veneris pulcritudo 128
Gorgion bellua quæ ſit 163
Græci cur Deos armatos effingerent 10
Græci nimis ambitioſi in ſtatuis 13
Gramen cur Marti ſit ſacrum 176
Gratiæ cur quatuor 226
Gratiarum imago 227
Gratiæ cur tres eſſe dicantur 228
Gratiarum templum cur in media platea ædificaretur 229
Gryphes qui ſint 154
Gymnaſiorum Dii. 146

H.

HArpocratis ſimulacrum 33
Harpocratis effigies 160
Harpiarum effigies 129
Haſtæ Deorum imaginibus cur additæ 79
Haſta Minervæ quid ſignificet 162
Hebes Deorum pocillatrix 25
Hecate idem numen cum Diana 49
Hecatæ ſacrificabant ſuibus, ac ovibus ib.
Hecatæ in triviis ſacrificabatur 50
Hecates cœna quæ eſſet 51
Hecates ſimulacrum triceps, ejusque expoſitio 51
Hecatombæ quomodo fieret 49
Hedera cur Bacho ſacra 182
Hera Neptuni & Cereris filia 101
Herculanus nodus quid denotet 88
Herculis ſimulacrum, ab Evandro poſitum 13
Hercules liberos LXX. reliquit 88
Herculis ad inferos aditus quid ſignificet 124
Hercules ramum Acheloi fluvii ex una in aliam partem derivavit 117
Herculis, & Mercurii unum numen 146
Hercules XLIV. numerati 147
Hercules unde arma ſit mutuatus 148
Hercules bibax 148
Herculis ſacrificia plena maledicentiæ 149
Hercules cur pelle leonina fingatur indutus 150
in Herculis templum quoddam nec muſcæ, nec canes ingrediebantur 151
Herculis templum quibus mulieribus liceret ingredi 152
Hercules infans admotus ad Junonis ubera 86
Hermæ ſtatuæ quæ 141
Hermaphroditus Veneris filius 216
Heſperus omnium ſtellarũ pulcerrima 225
Hetruſci in quot partes cœlum diviſerint 43
Hieroglyphicæ litteræ 3
Hieroſolymitani templi ornamenta in Pacis templum tranſlata 137
Hippocoon ab Hercule interfectus 148
Hippomanis, & Atalantæ fabula 92
Hippopotami natura 68
Hippopotami forma 118
Hircus Priapi ſymbolum 297
Homines marinos reperiri 108
Honoris effigies 158
Horta Dea 160
Humiditas, & caliditas ad rerum procreationem coire debent 85
Hydra ab Hercule interfecta 149
Hygieia Æſculapii filia, & ejus imago 41
Hymenæus Nuptiarum Deus 87
Hypermeſtra ſuum virum ſervavit. 221

I.

JAnus primus templa Diis in Italia dicavit 20

Jani

Jani ſimilitudo cum Sole 21
Janus mundi Symbolum 22
Jani quadricipitis imago quid denotet 23
Icilus Somni filius 144
Ignis, atque aër majorem cæteris elementis vim habent 78
Ignis & aqua cur olim ſponſæ proponerentur 85
Ignis perpetuus à Veſtalibus cuſtoditus 97
Ignis Perſarum Deus 111
Ignis duplex conſideratio ibid.
Impari numero cur Dii cœleſtes gaudere dicantur 85
Imperatores cur lauro coronarentur 30
Infans cur ſtatim editus, in terra deponeretur 90
Inferorum Judices qui 110
Intercido Deus quis 63
Invidiæ imago 199
Io, & Iſis idem numen 53
Iphigenia Dianæ ſacrificata 45
Ira cur ſit homini data 127
Iræ effectus 171
Iris Junonis nuncia 81
Iſidis cultus apud Ægyptios 32
Judæi nullam Dei imaginẽ ſuſcipiebant 4
Judicis imago apud Thebanos 68
Judices cur fallantur 120
Judices quales eſſe debeant 196
Jugum cur imponeretur matrimonio conjungendis 87
Junonis Metapontiæ templum columnis viteis fulcitum 86
Juno Regina Romæ appellabatur 12
Juno menſium Kalendas tenebat 24
Juno Jovis ſoror 78
Juno capta pro terra 78
Juno pacifica Dea 79
Juno divitias ſignificat 80
Junoni quatuordecim Nymphæ miniſtrabant 81
Juno ſponſa 85
Junoni aves ſacræ 80
Juno cur ſponſa vocaretur 84
Junonis cum Jove diſſidia quid adumbrent 86
Junonis cognomina, quatenus nuptiis præeſt 88
Juno aliquando terram adumbrat 95
Junoni urbium portæ erant dicatæ 113
Jupiter, quid per ſe, quid ex Deorum ſententia faciat 3
Jovis ſtatua ex vite confecta 13
Jovis oculus 31
Jupiter cur dictus Opt. Max. 58
Jovis attributa ex Orpheo 59
Jovis imagines, quæ ad principes decendos pertinent 67
Jupiter marinus 68
Jovis Horcii ſtatua contra perjuros 69
Jupiter Horcius 70
Jupiter idem numen cum Bacho 71
Jupiter Cuſtos quomodo effingeretur 72
Jupiter Labradeus cur ſit dictus 74
Jovis ſimulacrum apud Sicionios 75
Jupiter in alias, atque alias ſubinde formas mutatus 77
Jupiter nutritus à capra, & picis 96
Jurandi ritus in ludis Olympicis 69
Jurare per Genium principis 100
Juſtitia cuncta cernit 67
Juſtitiæ inſignia 196
Juventas quomodo expreſſa. 26

L.

Lamiæ quæ ſint 190
Lanuvini Junonem ſoſpitam colebant 86
Lapides quadratos qui pro Deis coluerint 5
ex Lapide atro cur Dii effingerentur 12
Lares Dii qui 98

Lares

Lares genii mortuorum 189
Lari avis voracitas 149
Laſciviæ imago 65
de Latona fabula 28
Laurentia meretrix magnam hæreditatem populo Romano reliquit 104
Laureatæ litteræ quæ 174
Laurus cur ſacra Apollini 30
Laurus cur ſacra Lunæ 50
Laurus victoriæ ſymbolum 174
Lebetes quid eſſent 152
Legati pro pace quomodo ornabantur 136
Legumina à Cerere diſtributa 103
Lenæus dictus Bachus 177
Leonum mos, in ſuis veſtigiis tegendis 92
Leones cur Cybelæ attribuantur 95
Leones cur ſacri Vulcano 169
Lethes aqua 40
Letheus fluvius quid ſignificet 128
Levanæ Deæ munus 91
Liber, dictus Bachus 177
Libido cur ſit homini data 127
Libitina idem numen cum Venere 133
Ligneis ſimulacris quamdiu Romani uſi ſint 13
Limentinus Deus liminum præſes 21
Lingua cur Mercurio conſecrata 141
Locrenſibus caſtores adjutores contra crotoniatas 82
Loti arboris natura 59
Lucerna Minervæ 157
Lucinæ ſimulacra cum eorum expoſitione 48
Ludi Florales 105
Lunæ ſemeſtris bos ſacrificabatur, cum infantibus nomina imponerentur 48
Lunæ triplex ſimulacrum, & cur 51
Lunæ ſimulacrum apud Martianum Capellam 54
Lunæ varii colores quid præſagiant 55
Lunæ natura quo pacto ad mores conformandos deduci poſſit 57
Lunulæ in calceis quid ſignificent 57
Lunus Deus 223
Lupercalium ritus 86
Lupus cur ſub Apollinis tutela 28
Lupi pellis pro caduceo apud Hiſpanos 137
Lupus in Romanorum vexillis 105
Lupus Silentii ſymbolum 98
Lycurgus Deorum effigies repudiavit 4
Lyſſa quarta furia. 129

M.

Macaria Dea 203
Mænades quæ 181
Magica ars Romanis exoſa 57
Magna mater cur Ops ſit appellata 91
Magnæ matris imago ex Buccatio cum expoſitione 92
Magna mater quomodo è Phrygia Romam advecta 94
Magnæ matris effigies in Fauſtinæ numiſmate 95
Majora initia Cereris 103
Malorum catalogus, inferni fores obſidentium 135
Mala punica Concordiæ ſymbolum 139
Manii Dii 126
Manubiæ emiſſæ à Jove differentes ab iis, quæ ab aliis Diis emitterentur 72
Manus aperta pro vexillo apud Romanos 174
Manus oſculari quid ſignificet 139
Marcellus triumphans, Romam cum Deorum ſimulacris intravit 6
M. Tullii Duumviri pœna, ob publicatos ſacrorum libros 11
Marini Dei canis capillis, & ſenes effingebantur 107
Martis effigies cur effingeretur in ædium ruſti-

ruſticarum portis 167
Mars cur fingatur cum Venere rem habuiſſe 169
Martis arma 170
Mars communis Deus 175
Marſiæ ſimulacrum libertatis inſigne 183
Maſſilienſium vetus ſacrorum mos 5
ex Materia lucente cur Dii effingerentur 11
Meduſa quæ fuerit 163
Medea eadem quæ Bona Dea exiſtimata 195
Menippus Cynicus inferorum nuncium ſe dictitabat 127
Mercurii columnæ 3
Mercurius ſubterraneus idem qui Trophonius 40
Mercurius Jovis nuncius 135
Mercurii virgæ effectus 140
Mercurius Mercatorum Deus 142
Mercurius cur imberbis 144
Mercurius pro Sole poſitus 145
Mercurii oraculi conſulendi ritus 152
Mercurius cur Minervæ conjunctus 153
Meretrices per Sirenes repræſentatæ 109
Minervæ ſacrificandi ritus 8
Minerva cur ſit ſolis virtus 35
Minerva quæ fulmina jaculari dicatur 72
Minervæ erant dicatæ arces 103
Minerva Orci galeam induit 122
Minerva Prudentiæ Dea 153
Minervæ galea quid ſignificet 154
Minerva unde ſit dicta 155
Minervæ armorum deſcriptio 162
Minerva, & Vulcanus cur ex æquo Athenis præeſſe dicerentur 166
Minerva Frænatrix ibid.
Minerva cur fingatur virgo 176
Minio qui ſe inficerent 76
Minos inferorum judex 120
Minois imago ex Dante 121
Minotaurus in Romanorum vexillis 174
Miraculum cum magna mater Romam veheretur 94
Miraculum de lapide quodam reperto in Sipylo 96
Mnemoſynes aqua 40
Mœragetis Dei officium 133
Momus Somni & Noctis filius 199
Momi qui dicantur 199
Morpheus Somni filius 144
Morta Parca 132
Mulieres prudentia deſtituuntur 134
Mundus cur non poſſit eſſe Deo coæternus 14
Mundi imago, una cum expoſitione 21
Mundus quomodo pro Jove capiatur 59
Mundi imagines apud Ægyptios 66
Mundus hic à Platonicis infernus vocatur 118
Murali corona qui donarentur 96
Mures unde oriantur 41
Muſæ ſingulæ in ſingulis cœlis 26
Muſæ ſæpe eædem ac Nymphæ 178
Mutinus Deus quis eſſet 188
Myiodes Deus muſcarum 191
Myrtus cur Veneri eſſet ſacra. 219

N.

Narciſſo Pluto coronatus 115
Narciſſi fabulæ ſignificatio 196
Narciſſus amore mortuus 214
Naturæ ſymbolum cur ſit Vultur 53
Natura quomodo pro Jove capiatur 59
Nealcis pictura belli, quod inter Perſas, & Ægyptios geſtum eſt in Nilo 75
Neceſſitatis vel Violentiæ templum 131
Nemeſis, & Fortunæ idem numen 195
Nemeſis facta ex lapide, quem Perſæ tulerant,

rant, ut ex eo victoriam de Athenienſibus reportandum effingerent 196
Nepheia quid ſignificet 57
Neptuno aquarum regnum obtigit 106
Neptuni templum mirabile apud Atlanticos 111
Neptunus primus equos domuit 112
Nereis viſa 108
Nero noluit initiari ſacris Eleuſinis 101
Nicon eximius athleta 77
Nili effigies 118
Noctua cur Minervæ ſacra 157
Nona Parca 132
Noctis imago 142
Numæ libri cur combuſti ſint 11
Nuncii Deorum qui 135
Nuptiales ritus olim adhibiti 88
Nuptiales preces 87
Nuptiales Dii 88
Nuptiarum mos apud veteres 84
Nuptiarum concepta verba 88
Nuces in Jovis erant tutela 89
Nymphæ pro aquis potabilibus captæ, 178

O.

Occaſio idem numen, ac Fortuna 201
Occidens ſiniſtra cœli pars 43
apud Oceanum cur Dei cœnare fingantur 28
Olea pacis ſignum 136
Opinionis imago 158
Ops eadem ac Terra 91
Oracula ab omnibus Diis edita 152
Orci galea quid ſit 122
Oreſtes furiis agitatus 126
Oriens dextera cœli pars 43
Oſiris apud Ægyptios eſt Sol 29
Ovantes cur myrtea corona cingerentur 219
Ovis cur non mactetur Thebis 76

P.

Palæmon portuum Deus 111
Palæſtra Mercurii filia 140
Pales paſtorum Dea 105
Palilio rum ritus 104
Pallas gigas à Minerva occiſus 155
Palma cur Victoriæ ſymbolum 175
Palma maſculei, & fœminei ſexus 187
Pan ſymbolum univerſi 60
Pan pro Sole poſitus 62
Pan unus ex majorum gentium Diis apud Ægyptios 64
Pan, atque Satyri cur maxima numina Ægyptiis 65
Panici terrores qui ſint 60
Papaver cur ſacrum Lunæ 57
Papaver fertilitatis ſymbolum 99
Par numerus cur Diis inferis gratus 85
Parcæ tres 131
Parcarum nomen unde ſumatur 132
Parthenope quomodo Neapolim condiderit 42
Partus quinarium numerum non ſuperat 85
Paſiphae tauri amans 215
Paſithea una Gratiarum 228
Paſtores ſub Mercurii tutela 145
Paventiæ Deæ officium 93
Pavo cur Junoni ſacer 80
Pavor, & Terror Martis comites 161
Pavor, & Pallor ſimul culti 162
Pauſanias in ſomnis monitus, ne de ſacris Eleuſinis ſcriberet 101
Pacis celebre nomen Romæ 137
Pacis, aut fœderis apud Romanos percutiendi ritus 174
Pecunia initio in corio cudebatur 17
Pegaſi equus 44

Penates Dii qui 190
de Penelope narratio 89
Pentheus Bachi contemptor quo pacto punitus 185
Peplum Minervæ quale fuerit 165
Periſtera Nympha Veneri grata 218
contra Periuros fons mirabilis 69
Perpetuitas,& Æternitas quid inter ſe differant 14
Perſæ abundant aſinis 75
Perſeus Meduſam interfecturus Orci galeam induit 111
Perſeus Meduſam interfecit 163
Phallus quid 188
Phallophori qui 188
Phantaſus Somni filius 144
Phlegethon quid ſignificet 129
Phœbi imago apud Martianum Capellam, & ejus expoſitio 36
Phœbi currus 42
Phœbas tripodi inſidens, vaticinabatur 152
Phœnices cur ſuos Deos cum crumenis effingerent 10
Pherephattes, Proſerpina dicta 106
Phœbetor Somni filius 144
Phocarum figura 115
Phrygia Dea quæ 92
Pictores, ac ſculptores à poetis exempla deſumpſerunt 75
Pica cur Bacho ſacra 182
Picus, montis Aventini numen 56
Picus cur Marti ſacer 175
Pietas in parentes quo pacto conciliaretur 96
Pileati ſervi qui 83
Pileum rubrum quinam apud Ægyptios geſtarent 29
Pilumnus Deus quis 63
Pinus cur Pani ſacra 65
Pinus cur ſacra Matri magnæ 95
Pini natura 209
Pirithoi ad inferos deſcenſus quid ſignificet 124
Pitho inter Gratias 120
Pitys à Pane amata 65
Plataici Dii qui 169
Platanus Genio ſacra 192
Plutoni cur ſit Cerberus triceps tributus 129
Pluto divitiarum Deus 111
Plutonis imago ex Martiano 111
Plutus cæcus cur fingatur 124
Plutus cur in Fortunæ manibus ſit effictus 194
Pœnitentia Occaſionis comes 201
Poetæ omniū primi de Diis ſcripſerunt 14
Poetæ cur Lauro coronarentur 36
Poetæ cur hedera coronarentur 178
Polieo Jovi ridiculus ſacrificandi ritus 77
Polyphemus Galatheæ amator 108
Pomona hortorum Dea 104
Pomum jacere, amorem offerre alicui ſignificat 208
Populus Diis manibus ſacra 181
Porca cur victima Magnæ matris 95
Porca prægnans cur Cereri immolaretur 102
Porca prægnans Bonæ Deæ immolabatur 105
Porrigere herbam quid ſignificet 136
Portuni ædes 69
Potinæ Deæ munus 91
Præficæ munus 115
Præſtites Dii homini naſcenti 145
Precum imago, & ejus expoſitio 20
Priapus ex Bacho cur ortus fingatur 187
Priapi effigies 188
Primorum hominum ſacrorum mos 4
Principes ſunt vivæ Deorum imagines 22

Pria-

Principum ſtatuæ quid dignitatis haberent 10
Promethei furtum ignis cœleſtis quid innuat 8
Prometheus ſtatuariæ artis inventor 7
Prometheus tamquam Deus habitus 8
Prometheus ignem è cœlo ſuffuratus, quid ſignificet 166
Proſerpina und dicta 92
Proſerpina cur fingatur à Plutone rapta in Sicilia 100
Proſerpina ſimilis poteſtatis cum Bona Dea 106
Protervia ſacrificium quale eſſet 169
Proteus futurorum prædictor 104
Providentia Dei numinis loco habita 8
Providentia quomodo pro Jove capiatur 59
Pudicitiæ imago unde deſumi poſſit 94
Pudor pro Deo habitus 89
Pulcritudo quomodo concilietur 147
Pyramis cujus rei ſymbolum 75
Pythagoras cur fabarum uſum prohibuerit 103
Pytho ab Apolline interfectus, quid ſignificet. 27

Q.

Quatuor anni temporum imagines 23
Quercus pro numinibus habitæ 5
Qui[illegible]i numerii natura 84
Quinque Dii in nuptiis adhibiti qui ſint 85

R.

Religio præcipua hominis virtus 1
Religionis penitus expertes Belluæ 2
Regis imago apud Ægyptios 68
Reges olim pro diademate haſtam geſtabant 79
Rhadamantus inferorum judex 121
Rhamnuſia Nemeſis cur cognominata 195
Rhea eadem ac Terra 91
Rheæ cur ſint attributa cymbala, tympana, faces, & lampades 97
Rhodiis in ortu Minervæ cur aurum depluiſſe dicatur 125
Romæ erat alter populus lapideus 9
Romæ natalis 104
Romani ſine ſtatuis diu fuerunt 4
Romani quando primum ſtatuas receperunt 5
Romani patritii cur geſtarent lunulas in calceis 57
Romani quid Jovi ſacrificarent 77
Romani belli tempore duplicia ſigna oſtendebant 112
Romulus, & Remus nutriti à lupa 86
Romulus, & Remus à Flora nutriti 104
Roſa cur Veneri ſacra. 219

S.

Sacerdotibus ſolis arcana ſacrorum erant cognita 10
Sacerdos Bellonæ apud Cappadoces ſecundum à Rege locum tenebat 155
Sacrificium ridiculum Herculi factum 149
Sacrificium inhumanum Dianæ oblatum apud Patras 46
Sacrificia cur non ſine igne 98
Salutis ſimulacrum 169
Sanitatis ſignum 40
Sapientiæ tres partes 154
Sappho maſcula 215
Satrapis effigies 104
Saturnus pro tempore ponebatur 16 & 18
Saturnus cur fingatur à Jove filio è cœlo in terras pulſus 16
Saturnus cur in Deos relatus 17
Saturni fabula qua dictus eſt filios devoraſſe 17
Saturnus cur fingatur lapidē devoraſſe 18

Digitized by Google

à Saturni ſtella plurimæ calamitates orbi terrarum importantur 19
Saturni imago tempus ſignificans 19
Satyrorum imago 64
Satyri cur Bachi comites 65
Scarabeus cur Solem adumbret 30
Scipionis, ſtatua cur non in foro, ſed in Capitolio eſſet 10
Scipionis mater à Serpente dicta eſt gravida facta 185
Scyphus Herculis quis 148
Scyllæ imago 110
Scythæ nulli Deo templum poſuerunt, præterquam Marti 171
apud Scythas ſacrificandi ritus ibid
Semele fulmine icta 214
Semini ut ad fructus perveniat quid neceſſarium 122
Semiramis ſui effigiem colendam publicè propoſuit 7
Semiramis nutrita ab avibus 95
Semiramis Decretus filia 115
Senectutis cauſa quæ ſit 177
Serapis Ægyptiorum Deus quis fuerit 36
Serapidis imago apud Ægyptios, & ejus ſignificatio 37
Serpens cur ſit ſacer Æſculapio 38
Serpentes cur divinæ cujuſdam naturæ exiſtimati 67
Serpentes cur Cereri attributi 100
Serpens cur ſit Minervæ ſacer 161
Serta à Bacho inventa 182
Seruchus auctor idololatriæ 7
Seſoſtris Ægyptiorum rex 100
Severæ Deæ 126
Sicilia cur Cereri dicatur gratiſſima 100
Sigaleonis effigies 160
Signa, & tabulæ pulcræ moribus quantum officient 7
Sileni ſimulacrum 65
Silenus niſi coactus verum dicere volebat 178
Silentium maximum mulierum ornamentum 220
Silvanus ſilvarum, & agrorum Deus 65
Simulacrorum uſus unde prodiit 4
Simulacra cur varie effingerentur 10
Simulacra Deorum cur lignea apud veteres 11
Simulacra ex homine & bellua apud Græcos 65
Sirenum figura 109
Sirenum ſcopuli ardui 110
Siſtrum Iſidis quomodo eſſet effictum, & quid ſignificaret 57
Solis, ac Jovis inter ſe junctorum ſimulacrum 25
Sol omnium erronum regula 26
Solis navis imago, & ejus ſignificatio 29
Solis imago apud Phœnices 31
Solis menſa quæ 34
Solis ſimulacrum apud Ægyptios, ac ejus expoſitio 36
Solis imago Elephantinopoli, ejuſque expoſitio 41
Solis imago apud Phœnices 75
Sol occidens igneus, ſignificat ventos 115
Solis, ac Juſtitiæ oculus 196
Somnia vera cur cornea dicantur 141
Somnus cur una cum Muſis 142
Somni ſedes ubi 143
Soſipolidis ara 96
Soſipolis Eleorum Deus 191
Sphingum natura 131
Sphinx cur collocata in veſtibulo templi Minervæ 114
Sponſæ cur flammeum ferrent 89
Statuarum origo 6
Statuarum multitudo, & ſtudium apud veteres 9

Statuæ quibus ponerentur 10
Statuæ pretioſæ materiæ unde ortum habeant 12
Statuatum materia 11
Statuarum, quæ partes ex marmore effici ſolerent 13
Stellæ quo pabulo alantur 28
Stimula Dea 160
Strigum effigies 128
Suadela inter Gratias 220
Suevi Liburnam navem colebant 54
Summano fulmen attributum 72
Sus cur victima ſit cereris 102
Sus in Romanorum vexillis 174
Syringa à Pane amata. 65

T.

TAcita Dea 160
Talus cur portetur à Gratiis 228
Taraxippus Deus quis ſit 113
Taulonis cujusdam factum 77
ad Tauricam Dianam hoſpites mactabantur 45
Telephus nutritus à cervis 96
Tellus dicta Euryſternos 91
Tellus à Germanis Dea habita 95
Tempus æternitatis imago 14
Tempus cum mundo cœpit 17
Temporis imago 18
Terminus Deus à Romanis cultus 18
Terra omnium Deorum prima 90
Terra cur Deotum mater dicatur 90
Terræ variæ virtutes à Diis variis adumbratæ 99
Terra eſt multis numinibus adſcripta 96
Terra cur Rhea vocetur 97
Terra frumenti ferax Cereri attributa 100
Terra maſculus, & fœmina 224
Terrena tamquam gradus ad ſuperorum cognitionem 104
Terror utilis mortalibus 73
Terror, & Timor Minervæ comites 161
Teſtudinis natura 220
Thalaſſio cur in nuptiis apud Romanos invocaretur 88
Thales aquam omnium principium ſtatuit 104
Thalia una Gratiarum 228
Thoit, vel Theut Mercurius ab Ægyptiis dictus 140
Thyrſus Bachi quid ſignificet 183
Tiberis effigies 116
Tigrib9 cur Bachi currus dicatur trahi 184
Timor Deus habitus 161
Tiſiphones imago 128
Titanes quomodo per Panem fugati 60
Toga palmata quid ſit 76
Tridens Neptuni quid ſignificet 107
Triptolemus à Cerere per terratum orbem miſſus 101
Tripus quid eſſet 152
Tritones qui ſint 107
Trito in Epiro viſus 108
Tritonum imago 109
Tritonia palus in Lybia 155
Triumphatoribus cōvicia objici ſolita 182
Triumphantium inſignia apud Roman. 76
apud Troglodytas Solis fons 75
Trophonio erant angues conſecrati 39
Turtures conſecratæ Furiis 129
Tutelarium Deorum nomina cur celarentur 173
Typhon fratrem Oſiridem in fruſta dicitur diſcerpſiſſe 186
Tyrrheni piratæ à Bacho in Delphines converſi. 184

V.

VAcca Terræ ſymbolum 95
Vagitani Dei officium 91
Vannus cur Bacho ſacer 180
Væ Jovis poteſtas 70
Veneficiorum vires 55
Vene-

Veneris Paphiæ ſtatua 75
Venus Parcarum natu maxima 133
Venus gemina juxta Platonicos 204
Venus libidinis, ac laſciviæ Dea 217
Venus cur nuda effingatur 218
Venus Popularis quæ 221
Venus cur cognominata Machinatrix, & inventrix 221
Venus prima meretriciam artem invenit 222
Venus cur ſit cognominata Calva 223
Venus cur cum barba ſit effiċta 223
Ventus quid ſit 115
Venti principales quatuor 116
Verba alata 139
Veritas in profundo puteo ſepulta 157
Veritatis deſcriptio 158
Veritas in vino eſt 177
Veritatis ager apud inferos 120
Veritatis portæ 196
Vertumni ſtatua 13
Vertumnus hortorum Deus 104
Vertumni ſtatua 118
Veſta eadem ac Terra 91
Veſtæ ſimulacrum, ejusque expoſitio 97
Veſtæ templum cur rotundum 98
Veſta cujus ignis ſit ſymbolum 99
de Veſta fabula 99
Veſtalium inceſtarum ſupplicium 98
Veſtibula Veſtæ conſecrata 98
Vexilla Romanorum quas imagines præferrent 174
Via lactea unde nomen traxit 86
Via virtutis ac Voluptatis 159
Viċtimæ ſimulatæ 50
Viċtima, ſuper quam conceptum eſſet jusjurandum, non veſcebantur homines 69
Viċtimæ, quæ Jovi immolabantur 77
Viċtimæ cur aliæ aliis Diis 102
Viċtoria Stygiæ paludis filia 118
Viċtoria ſine alis apud Athenienſes cur effingeretur 173
Viċtoria communis Dea 175
Viduæ cur religioſe Venerem colerent 222
Vinum non adhibebatur in Cereris ſacrificiis 102
Vinum natura candidum 177
Vini immodice ſumpti effectus 178
Virginenſis Dea quæ 10
Virtutes, & Vitia tamquam Dii ab antiquis culta 2
Virtutis male habitæ à Fortuna effigies 158
Virtus, & Voluptas viſæ Herculi ibid.
Virtus ſola noſtra 198
Virtus ſine Fortuna nequaquam felix 204
Virtus ſola; an absque Fortuna quidquam poſſit 201
Vitis præcipue ſacra Bacho 181
Vitulus laceratus in Bachi myſteriis 185
Ulmus Somniorum ſedes 143
Ulyſſes quomodo evitarit Sirenes 109
in Umbilico mulieribus libidinis ſedes 218
Volupia voluptatis Dea 160
Voluptatis imago 159
Vulcano ſacrificandi ritus 8
Vulcanus cujus rei ſit ſymbolum 66
Vulcanus quæ fulmina jaculetur 72
Vulcanus cur Minervam uxorem ducere nequivit 166
Vulcanus è cœlo cur projectus in Lemnum cecidiſſe fingatur 167
Vulcanus & Venus cur conjuges fingantur 168
Vultur cur Marti ſacer 171
Vulturis natura. 199

X.

Xanthus & Cyllarus, equi 88

Z.

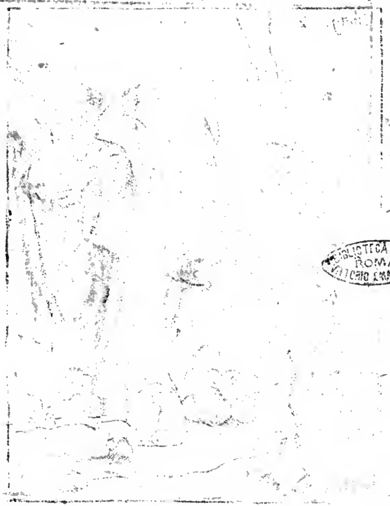
Zephyrus Floræ maritus. 116

F I N I S.

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Imago. 2.

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

Digitized by Google

5
Muſar: Fores.
se cardine
haud clavâ
Hac

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Imago.8.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Digitized by Google

Imago. 10.

BIBLIOTECA N.LE ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

[illegible]IOTECA NAZ[illegible]
ROMA
[illegible]ORIO EMANUE[illegible]

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Imago.17

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Imago.18.

Imago. 19.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

20
æterno foedere ſanctum

Digitized by Google

…IOTECA NAZ.
ROMA
…TTORIO EMANUELE

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Imago 22

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Imago 23.

Digitized by Google

BIBLIOTECA N.Z.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITT. EMANUELE

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Imago. 26

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

29
Quod erat demonstrandum

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Imago.31.

Imago 32.

Digitized by Google

ROMA

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Imago.34

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Imago.37.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Google

Digitized by Google

Digitized by Google

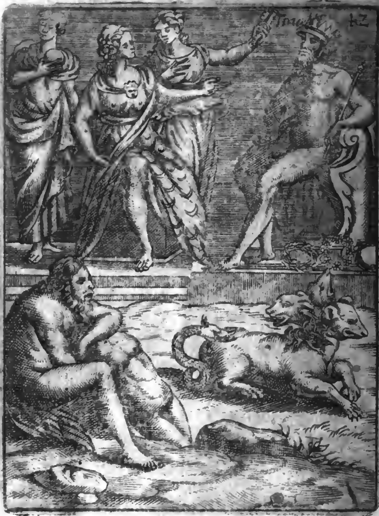

Imago. 40

Digitized by Google

TECA NAZ.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE
Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

Digitized by Google

Imago 46

CLOTO
LACHESIS
ATROPOS

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. VITT. EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

[illegible]

Digitized by Google

ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

[illegible]

Digitized by Google

Digitized by Google

54
Suá vi ſuaui

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Imago. 56.

Digitized by Google

Imago. 57.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

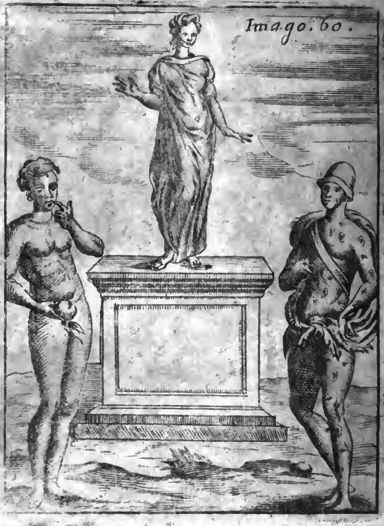

Imago. 58.

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

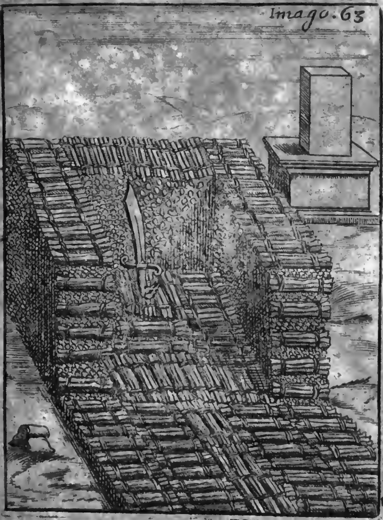

Imago. 60.

Imago 61.

Digitized by Google

Hac terras æquat olympo

Imago. 63

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Imago. 66.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Imago. 68.

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.E
ROMA
VITTORIO EMANUELE

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITT. EMANUELE

Digitized by Google

70
ad aurea littora Colchi
vela trahens facit aspera plana videri
Vnica quot vehit Argo
Delectos Heroas

Digitized by Google

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Imago
DEI PENATI

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Imago.76.
Fortuna.
Nemesis

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Google

Imago.78

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Imago 80

Trina animæ Soboles magnum
Logicæ incrementum

Digitized by Google

82
Sic Luditur Ergo

Imago: 83.

Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Imag. 84

Digitized by Google

Digitized by Google

Imago .86.

Digitized by Google